

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ETİK-ESTETİK BAĞLAMDA İYİ VE GÜZEL: PLATON
VE KANT ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Filiz ÖZDEMİR GÖNÜLLÜ

Çorum-2021

**ETİK-ESTETİK BAĞLAMDA İYİ VE GÜZEL: PLATON VE KANT
ANALİZİ**

Filiz ÖZDEMİR GÖNÜLLÜ

**Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Feyza CEYHAN ÇOŞTU

ÇORUM-2021

KABUL VE ONAY

Filiz ÖZDEMİR GÖNÜLLÜ tarafından hazırlanan “*Etik-Estetik Bağlamda İyi ve Güzel: Platon ve Kant Analizi*” başlıklı bu çalışma, 17/03/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Şaban HAKLI

(Başkan)

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Feyza CEYHAN ÇOŞTU

(Danışman)

İmza

Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

İmza

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Enstitü Müdür V.

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim. (17/03/2021)

Filiz ÖZDEMİR GÖNÜLLÜ

ÖZET

ÖZDEMİR GÖNÜLLÜ, Filiz. *Etik-Estetik Bağlamda İyi ve Güzel: Platon ve Kant Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2021.

Platon'a göre, iyi ve güzelin ayrı ideaları vardır. İyi ve güzel olmak için bu idealara katılmak gereklidir. Platon, iyiden bahsederken iyinin en yüksek varlık ilkesi olduğundan da bahseder. Platon'a göre iyi, duyulur ve düşünülür dünyanın anlaşılmasını sağlayan varlığın en temel ilkesidir. Bu salt iyi ilke, özünde güzeldir ve bu güzellik görülmeyen bir güzelliştir. Platon'a göre güzel, ilk göze çarpan, ilk fark edilendir. İyi ise görünüşe verilmemiştir. İyi ve güzel olabilmek için ruh ve beden, bu ilkeyle belirlenen ölçü ve orana uymak zorundadır. Platon, ölçü ve oran ile iyi ve güzeli ortak noktada buluştururken görünmezlik ve biçim ile birbirinden uzaklaştırmıştır. Platon, iyiliğin ve güzelliğin özünün aynı yerde olduğunu söylemiştir. İyi, en yüksek ilkenin salt iyiliği ile manevi bir güzelliğin özüdür. Nesnede güzel yalnızca biçimdedir çünkü nesnelere salt biçim olan güzel ideasından pay alır. Yararlılık güzelin belirleyicisi olursa iyi ile de tanımlanabilmektedir. Platon'a göre güzel, zaten bizzat nedenin kendisi olan iyinin var olmasının bir nedeni olamaz. Çünkü neden kendisinin nedeni olamaz ancak var ettiği şeyin bir nedeni olabilir.

Kant ise iyi ve güzel konusunda ilgiyi öne sürerek bir ayırım yapmıştır. İyi, daima bir ilgi barındırır. Güzel ise her türlü ilgiden arındırılmıştır. Bir şeye iyi diyebilmek için onun ne olduğunu bilmek gerekir. Bu nedenle iyi bir kavrama ihtiyaç duyar. Bir şeye güzel diyebilmek için nesnenin ne olduğunu bilmemize gerek yoktur. Güzel bu nedenle kavramada ihtiyaç duymaz. İyi daima elde edilmek istenir. Bu istek onun varlığına olan ilgiyi sürekli kılar. Güzel ise yalnız salt seyretmeden kaynaklanır. Anlamsız, yararsız olan birçok şey saf bir seyretme ile güzel bulunur ve güzel bulunduğu için hoşluk uyandırır. Kant, önce nesnenin güzel bulunduğunu hoşlanmanın ise daha sonra oluştuğunu söyler. İyi ise yasa tarafından belirlenmiş ve zorunlu bir hoşlanmanın nesnesi haline getirilmiştir. Kant, doğadaki güzeli bu ahlaki iyinin simgesi ilan etmiştir.

Etik-estetik bağlamda iyi ve güzelin analizi, bu iki filozofun yaklaşımları üzerinden yapılarak benzerlikleri, farklılıkları ve ilişkileri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kavramlar: İyi, Güzel, Estetik, Kant, Platon.

ABSTRACT

ÖZDEMİR GÖNÜLLÜ, Filiz. *Good and Beautiful in Ethical-Aesthetic Context: Plato and Kant Analysis*, (Master's Thesis), Çorum, 2021.

According to Plato, the good and the beautiful have separate ideas. It is necessary to agree with these ideas in order to be good and beautiful. When speaking of the good, Plato also mentions that the good is the highest principle of existence. According to Plato, it is the most basic principle of existence that enables the understanding of the good, sensible and conceivable world. This pure good principle is beautiful in essence, and this beauty is unseen beauty. According to Plato, the beauty is the first to be noticed. If it is good, the appearance is not given. In order to be good and beautiful, the soul and body must comply with the measure and proportion determined by this principle. While Plato brings measure and proportion together with good and beautiful at the common point, he distances them from each other with invisibility and form. Plato said that the essence of goodness and beauty are in the same place. The good is the essence of spiritual beauty by the sheer goodness of the highest principle. The object is beautiful only in its form, because the objects have a share of the beautiful idea which is pure form. If utility is the determinant of beauty, it can also be defined with good. According to Plato, beauty cannot be a reason for the existence of the good, which is the cause itself. Because why cannot be its own cause, it may be the cause of what it creates.

Kant, on the other hand, made a distinction by arguing about interest in good and beautiful. Good always carries an interest. In order to say something good, one must know what it is. So good needs a grip. In order to call something beautiful, we don't need to know what your object is. Beautiful therefore does not need to grip. Good is always desired to be achieved. This desire keeps the interest in its existence permanent. If it is beautiful, it only comes from watching. Many frivolous, useless things are found beautiful by pure viewing and pleasant because they are found beautiful. Kant says that the object is found beautiful first and liking occurs later. If good is determined by law and turned into an object of compulsory liking. Kant declared the beauty in nature the symbol of this moral good. The analysis of the good and the beautiful in an ethical-

aesthetic context is made through the approaches of these two philosophers, and their similarities, differences and relationships have been tried to be revealed.

Keywords: Good, Beautiful, Aesthetic, Kant, Plato

İÇİNDEKİLER

	sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
ÖN SÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM PLATON'UN ETİK-ESTETİK ANLAYIŞINDA İYİ-GÜZEL KAVRAMLARI VE SANATA BAKIŞI

1.1. PLATON FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	4
1.2. PLATON'DA İYİ KAVRAMI.....	9
1.3. PLATON'DA GÜZEL KAVRAMI.....	17
1.4. PLATON'DA ETİK-ESTETİK BAĞLAMDA İYİ VE GÜZEL KAVRAMLARININ AYNİLİĞİ/FARKLILIĞI PROBLEMİ.....	27
1.5. PLATON'UN SANAT ANLAYIŞI.....	32

İKİNCİ BÖLÜM KANT'IN ETİK-ESTETİK ANLAYIŞINDA İYİ- GÜZEL KAVRAMLARI VE SANATA BAKIŞI

2.1. KANT'IN ELEŞTİREL FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	43
2.2. KANT'TA İYİ KAVRAMI.....	46
2.3. KANT'TA GÜZEL KAVRAMI: BEĞENİ YARGILARI VE GÜZELİN ANALİTİĞİ.....	51
2.3.1. Nitelik Bakımından Güzelin Analizi.....	54
2.3.2. Nicelik Bakımından Güzelin Analizi.....	56
2.3.3. İlişki Bakımından Güzelin Analizi.....	59
2.3.4. Kiplik Bakımından Güzelin Analizi.....	62

2.4.KANT'TA ETİK-ESTETİK BAĞLAMDA İYİ VE GÜZEL KAVRAMLARININ AYRILMA NOKTASI VE “İNTERESSE” KAVRAMI.....	64
2.5.KANT'TA AHLAKSAL İYİNİN BİR SEMBOLÜ OLARAK GÜZEL.....	67
2.6. KANT'IN SANAT ANLAYIŞI.....	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM PLATON VE KANT'TA ETİK-ESTETİK BAĞLAMDA İYİ VE GÜZEL KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. PLATON VE KANT'TA GÜZEL SORUNU: GÜZEL AŞKIN MIDIR, İÇKİN MİDİR?.....	75
3.2. PLATON VE KANT'I YAKLAŞTIRAN İYİ KAVRAMI: İYİ İDEASI VE EN YÜKSEK İYİ.....	81
3.3. PLATON VE KANT'TA İYİ VE GÜZELİN EPİSTEMOLOJİK VE ONTOLOJİK TEMELLERİ: DUYULUR-DÜŞÜNÜLÜR DÜNYA PROBLEMİ	85
3.4. PLATON VE KANT'TA ETİK-ESTETİK DENGESİ: “GÜZEL İLE İYİ, BİR VE AYNIDIR”, “GÜZEL AHLAKİ İYİNİN SEMBOLÜDÜR”.....	89
3.5. PLATON VE KANT'TA SANAT.....	118
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇA.....	135

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
s.	: Sayfa
Haz.	: Hazırlayan
Ed.	: Editör
vb.	: ve benzeri
M.Ö.	: Milattan Önce

ÖN SÖZ

İyi ve güzel kavramı, insanların duygu dünyasını meşgul ettiği kadar düşünce dünyasını da meşgul etmektedir. Platon ve Kant'ın iyi ve güzel kavramına yaklaşımları insanlık için önemlerini açıkça vurgular niteliktedir. Platon, iyi ve güzeli metinlerinde çözümlerken bir arada kullanmayı yeğlemiştir. Etik ve estetiğin sınırlarının belirgin olmadığı Platon döneminde bu, bir sorun olarak görülmemiştir ve Platon'daki birleştirici bir dilin varlığı iyi ile güzeli aynı görme eğilimini beraberinde getirmiştir. Fakat Platon diyalogları incelendiğinde aslında iyi ve güzelin ayrı birer ideası olduğundan sıkça bahsettiği görülmektedir. Bu durum Platon'un iyi ile güzeli çatıdan itibaren ayrı tutmuş olduğunu ifade eder.

Kant ise alanların ayrıldığı bir dönemde iyi ve güzelin temeline inerek faklarını ortaya koymuş ve böylece onları zeminden itibaren ayırmıştır. Bu ayrımı, iyi ve güzelin hangi alanlara ait olduğunun da altını çizerek şekilde yapmıştır. Fakat görüldüğü kadarıyla Platon gibi Kant'ta, salt güzelden iyiye doğru bir yol çizerek kavramlarla birlikte etik ve estetiği de bir ilişki içerisine sokmuştur. Çalışmanın genel amacı, etik-estetik bağlamda iyi ve güzelin analizinin Platon ve Kant tarafından nasıl yapıldığını çözümlyerek kavramların benzerliklerini, farklılıklarını ve ilişkilerini ortaya koymaktır.

Tez, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm hem problemin başladığı nokta olarak görülmesi açısından hem de tarihsel önceliği açısından Platon'la başlatılmıştır. Öncelikle Platon felsefesi genel olarak tanıtılmıştır. Sonrasında sırasıyla Platon'un iyiye yaklaşımı, güzele yaklaşımı, etik-estetik bağlamda güzel ve iyinin aynılığı/ayrılığı problemi ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Son olarak, göz ardı edilemeyecek kadar konuyla ilgili olması bakımından Platon'un sanata bakışı da incelenmiştir.

İkinci bölüm ise iyi ve güzel denildiğinde Platon'a nazaran karşıt bir anlayışı sergileyen ve tarihsel süreçte de Platon'dan çok sonra gelen Kant'a ayrılmıştır. Yine öncelikle bir tanıtım maksatlı Kant'ın eleştirel felsefesi genel hatları ile anlatılmaya çalışılmıştır. Sonraki aşamalarda birinci bölümle bir paralellik yakalayabilmek açısından bu bölüm başlıkları da aynı sıra ile devam ettirilmiştir. Kant'ın iyiye yaklaşımı, Kant'ın güzele yaklaşımı, kavramları nasıl ayırdığının aydınlatılması için etik-estetik bağlamda iyi ile güzelin ayrılma noktası ve 'interesse' kavramı, Kant'ta, estetikten etiğe bir yol açan 'Güzel ahlaki İyinin sembolüdür' iddiası ele alınmıştır. Son

olarak yine konuyla ilgisi olması bakımından Kant'ın sanata yaklaşımı da ayrı bir başlıkta incelenmiştir.

Üçüncü bölüm, ilk iki bölümün verileri ile temellendirilerek Platon ile Kant'ın bakışı karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve iyi ile güzelin farkı, benzerliği, etik-estetik bağlamda ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Platon ve Kant'ta güzel probleminin başlıca sorunu olan aşkınlık ve içkinlik sorunu, Platon ve Kant'ı aynı amaç çatısı altında buluşturan iyi kavramı, Platon ve Kant'ı ayıran başat faktör olan iyi ve güzelin epistemolojik ve ontolojik kökenleri kıyaslamayı elden bırakmadan analiz edilmiştir. Tezin ana damarını oluşturan Platon ve Kant'ta etik-estetik dengesi Platon kanadında 'iyi ve güzel bir ve aynıdır' iddiası, Kant kanadında 'güzel ahlaki iyinin sembolüdür' iddiası üzerinden analiz edilmiş ve iyi ile güzelin etik-estetik bağlamda algılanışı yorumlanmıştır. Son olarak Platon ve Kant'ın sanata bakışı karşılaştırılmıştır.

Tez konusunun seçiminden itibaren olumlu eleştirileri ve yönlendirmeleri ile hem bu tezin hem şahsımın akademik anlamda olgunlaşmasını sağlayan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Feyza CEYHAN ÇOŞTU' ya, eleştiri ve önerileri ile çalışmanın sonuca ulaşmasında katkıları olan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Hasan Yücel BAŞDEMİR ve Prof. Dr. Şaban HAKLI' ya sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Filiz ÖZDEMİR GÖNÜLLÜ

ÇORUM-2021

GİRİŞ

İyi ve güzel, geçmişten günümüze felsefe tarihini meşgul eden iki önemli kavramdır. İyi ve güzelin değişmeyen önemi, yaşamsal alanın etkin iki faktörü olması ile açıklanabilir. İnsan, yaşadığı nesnelere evreninde onları yalnızca bilmekle yetinmemiştir. Aynı zamanda nesnelere kurduğu ilişki ekseninde değerler üretmiş ve onları nesnelere yüklemiştir. Böylelikle insan, kendi dışında bir gerçekliğe sahip olan doğayı, kendine yakınlaştırmayı başarmış ve onu değerlerle anlayıp yorumlamaya çalışmıştır.

İyi, ahlaksal eylemler için temel bir değer olarak bilinirken güzel de estetik nesne için temel bir değer olarak bilinmektedir. İyiyi insan bir değer olarak diğerleriyle olan ilişkisinden öğrenmektedir. Güzel ise bir değer olarak insanın yaşantısından elde edilmektedir. İnsanda doğal olarak bulunan hoşlanma duygusu güzeli açığa çıkartırken akliselim bir insanda iyiyi ortaya çıkartansa vicdandır denilebilir. Ne etik alan için iyiyi ortaya çıkartan vicdan ne de estetik alan için güzel duygusunu uyandıran hoşlanma, yeterli bir ölçü değildir. İnsan, bizzat sorgulayıcı gücüyle kendi sınırlarını keşfederken aynı zamanda bütün gelişmişliğiyle etik ve estetik alanların da belirleyici unsurlarını ortaya koymuştur.¹ Bu belirleyici unsurların çizdiği çerçeveye ile etik ve estetik alan, kendine has problemleri ve dili sayesinde belirli bir yapılanma göstermiştir. Bu amaçla iyi ve güzel de ait olduğu düşünülen alana çekilerek üzerlerindeki belirsizlik kaldırılmaya çalışılmıştır.

Fakat felsefe tarihi boyunca her zaman aynı bakış açısı hakim değildir. Antik Yunan'dan alınan güzel ve iyiye dair fikir mirası daha çok birlikteliklerine yöneliktir. Yunan halkı, iyi ve güzeli Kalokagathia adıyla tek bir sözcükle karşılıklı düşünürlerin söylemlerinde de etik-estetik alanları birbirinden ayıran sınır çizgisi yoktur. Aynı anlama gelecek şekilde yüzyıllarca güzel kavramı davranış biçimleri ile ele alınırken iyi kavramı sanat eserinin bir ölçütü olarak geçerliliğini korumuştur.

Dönemsel olarak bakış açıları onları kimi zaman yakınlaştırmış kimi zaman da uzaklaştırmıştır. Modern dönemde ise iyi ve güzele, ait oldukları alanın çerçevesinden bakılmaya başlanmıştır. Bu, etik ve estetik alanın ilerlemesinin de önünü açmıştır. Sanat da ahlakın tutsaklığından kurtularak kendi standartlarını tayin edebilme özgürlüğüne

---

¹ Ömer Naci Soykan, *Estetik ve Sanat Felsefesi* (İstanbul: Bilge Kültür-Sanat Yayınları, 2020), 57.

kavuşmuştur. Fakat sanat ve ahlak arasındaki duvar boyunun yükseltilmesi her zaman sanata tekinsiz bir bakışı beraberinde getirmiştir. Bu, güzel denileninde artık iyi olmayacağı kaygısını topluma yüklemektedir. Alanları tamamıyla birbirinden yalıtılmak ya da iyi ve güzel kavramlarını tek bir kavrama dönüştürmek bu problemleri, ortadan kaldırmaya yeterli gelen bir çözüm üretmediği gibi doğru tercih edilmiş bir yaklaşımda değildir. Etik ve estetiğin kaynağı insan duygularıdır. İyi ve güzeli yargılayanda insan zihnidir. Bu, alanlar için belirlenen kuramlardan ve kavramlardan bağımsız iyi ile güzelin, düşüncede farklı olmasının yanı sıra insan yaşamının bizzat kendisinde de hep bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

Bu nedenle, iyi ve güzel arasında bir ortaklığın olduğunu söylemek sorun teşkil etmeyebilir fakat ayrı fenomenleri aynı kavram adına bağlamak bir sorun yaratabilir. Ayrı yapısı olan fenomenlerin birbiri yerine kullanılması onlara dair ortaya konan bilginin de kısmi olarak yanlış olmasını beraberinde getirecektir. Ayrı problemlerin tek bir problemmiş gibi ele alınması, çözüm üretilmesini ve yeterli bir sonuca ulaşılmasını da engelleyecektir.²

Yapılan literatür taramasında da iyi ve güzelin ilişki içerisinde olduğu metinlerde bu kavramların birbirine indirgenerek anlaşılıp yorumlandığı görülmüştür. Bu noktadan yola çıkılarak tezin amacı da iyi ve güzel kavramlarının farklı olduğunu ortaya koymak şeklinde belirlenmiştir. Çünkü iyi etik alnın bir kavramı güzel ise estetik alanın bir kavramıdır. İyi ve güzeli aynı platformda tartışmak birini diğerine indirgemeye sebebiyet vermektedir. Eğer iyi ve güzel bir ilişki içerisinde tartışmaya konu edilecekse kendi özlerini korudukları ve ilişkilerini en iyi yansıttıkları bir platformda ele almak gerekmektedir. Zira etik-estetik ilişkisi Metin Yasa'nın da belirttiği gibi boyutları ve öğeleri itibarıyla görmezden gelinecek bir ilişki değildir.³

Bu nedenle İyi ve güzelin farkı ortaya konulmak istenirken bir yandan da bu kavramlar, ilişkilerini en iyi yansıttıkları görülen etik-estetik bağlamda ele alınarak incelenmek istenmiştir. Konuyu en iyi örnekleyecek olan iki filozof Platon (M.Ö.427-347) ve Kant (1724-1804) olarak düşünülmüş ve her iki düşünürün iyi ve güzel kavramlarına yaklaşımları üzerinden konu açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Platon ve Kant'ın konuyu aydınlatacak en iyi örnekler olarak seçilmesinde ki sebep, iyi ve güzele dair tartışmaların odağındaki isimler olmalarından ileri gelmektedir.

---

² İonna Kuçuradi, *İnsan ve Değerleri*, (İstanbul: Yankı Yayınları, 1971), 18.

³ Metin Yasa, *Etik ve Estetik İlişkisi-Söylemler ve Çıkarımlar* (Ankara: Elis Yayınları, 2014), 17.

Antik Yunan kaynaklı olan iyi ve güzel birlikteliğine yönelik fikirler Platon üzerinden Modern Çağ'a doğru ilerlemiştir. Kant, Modern Çağ'da iyi ve güzelin farkını ortaya koyarak etik-estetik arasındaki sınırın pekişmesine katkı sağlamıştır. Fakat Kant, bir ayırım yapmasına rağmen iki kavramı yine bir ilişki içerisinde sokmuştur.

Bu çalışmanın temel problemi, iyi ve güzel kavramlarının ilişkisini çözümleyerek, kavramların farklı olduklarını ortaya koymaktır. Platon'da iyi ve güzel kavramlarının, bir ve aynı olduğunu söylemek için yeterli dayanağımız var mıdır? Kant, iyi ve güzel kavramları arasında gerçek anlamda bir ayraç koyabilmiş midir? Farklı olduklarını ortaya koymaya çalıştığımız iyi ile güzel kavramlarının ilişkisini, etik-estetik bağlamda ne yönde ele almalıyız? Bu sorular eşliğinde de problemlerin kaynak noktasına ulaşılmaya çalışılmış ve cevaplar aranmıştır.

Tez konumuzun özünü teşkil eden iki isim olan Platon ve Kant ile ilgili mevcut kaynaklar taranmıştır. Elde edilen dokümanlardan öncelikli olarak birincil kaynaklara başvurulmuştur. Platon'un, *Timaios*, *Pratogoras*, *Şölen*, *Philebos*, *Phaidros*, *Phaidon*, *Gorgias*, *Büyük Hippias*, *Devlet*, *Yasalar*, *Mektuplar* adlı eserleri, Kant'ın, *Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler*, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, *Pratik Aklın Eleştirisi ve Yargı Gücünün Eleştirisi* adlı eserleri nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik bir yaklaşımla derinlemesine incelenmiştir. Konunun aydınlatılmasına destek olması açısından uygun görülen ikincil kaynaklardan da problemin çözümüne paralel oluşturacak şekilde yararlanılmıştır. Bu iki filozofun iyi ve güzel kavramlarına yaklaşımları niçin, nasıl ve ne şekilde sorularını aydınlatacak şekilde belirlenmiş ve kavramlar; farklılıkları ve benzerlikleri doğrultusunda kategorize edilerek ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Ayrıca bu iki filozof, iyi ve güzel kavramlarına yaklaşımları açısından algılama, anlayış ve yorumlama çerçevesinde karşılaştırılmıştır.

Tez, problemi aydınlatacak olan Platon ve Kant gibi iki örnek isim üzerinden çözümlenmeye çalışıldığı için iyi ve güzel kavramları, buna bağlı olarak da etik ve estetik yaklaşımlar, bu iki filozofun kendi düşünsel çerçevesini kapsamaktadır. Yine aynı şekilde bu çalışma, iyi ve güzel kavramlarının farkını ve benzerliklerini dile getirmek ve ilişkilerini çözümlmek olduğu için bu iki filozofun yalnızca bu konuya dair düşünceleri ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmanın, iyi ve güzel kavramına dair problemlerin çözümünde, var olan çalışmalara bir destek, yeni çalışmak isteyenlere de bir kaynak olabilmesini umut ediyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

PLATON'UN ETİK VE ESTETİK ANLAYIŞINDA İYİ-GÜZEL

KAVRAMLARI VE SANATA BAKIŞI

1.1.PLATON FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Platon, felsefe tarihi içerisinde sistem kurucu bir filozof olarak kabul edilmektedir. Platon'u ilgilendiren sorunlar ne kadar genişse bulunduğu çözümler de bir o kadar derindir. Yalnızca nesnel evreni ile değil bu nesnel evreninde yaşayan insanların nasıl yaşamaları gerektiği ile de ilgilenmiştir. İlgilendiği konuları, farklı dönemlerde farklı bakış açısıyla ele almıştır.⁴ Bu nedenle, Platon felsefesinden bahsederken tam anlamı ile tamamlanmış ve bitmiş bir dizgeye sahiptir şeklinde söz etmek güçtür. Kendine sorgulayacak yeni problemler bulması ve problemlere sıkça yeni yöntemlerle yaklaşması, Platon felsefesinin karakteristik özelliğidir.⁵

Bu özelliğinden de yola çıkılarak Platon diyalogları belirli bir prensipte tasnif edilmiştir. Yapılan bu tasniflerin okuyucu açısından önemi açıktır. Zira bütünlük bulmakta zorlanılan Platon diyaloglarını doğru okuyabilmek okuyucuyu bir adım öne taşımaktadır. Platon, hocası Sokrates'in düşüncelerine uzunca bir süre bağlı kalmıştır. Bu nedenle, ilk dönem diyalogları olarak anılan eserlerinde, Sokrates'in tarzı olan "kavramsal analiz ve kavramsal idrak" yöntemi ile kendini ifade etmiştir. İkinci dönemde ise Platon, İdealar Teorisini ortaya atarak ideaların tamamıyla bağımsız varlıklar olduklarını savunmaya çalışmıştır. Üçüncü ve son dönem olarak belirlenen dönemde ise Platon, kendisine araç olarak seçtiği kavramları temel alarak düşüncesinin kökeninde yer alan evrensel olanı açığa çıkarma arzusunu, bununla birlikte epistemolojinin bir tartışmasını yapmıştır.⁶

Platon, tıpkı Sokrates gibi bilginin kavramlar yoluyla elde edileceğini savunmuştur. Bu kavramlar, duyuşal deneyimden çıkarılamaz çünkü onlar Platon'a göre, deneyimin ön koşuludur. Kavramına sahip olmadığımız hiçbir nesne hakkında bilgi sahibi olamayız. Nesnenin kavramı bizde varsa ancak o nesnenin bilgisine sahip

---

⁴ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi* (İstanbul: Remzi Yayınları, 2016), 54.

⁵ Frederick Copleston, *Felsefe Tarihi- Platon*, çev: Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınları, 2013), 20.

⁶ Gunnar Skirbekk ve Nils Gilje, *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, çev: Emrah Akbaş ve Şule Mutlu (İstanbul: Kesit Yayınları, 2006), 72.

olabiliriz.⁷ Platon'un ideaları fiziksel özelliklere sahip değildir. Onlar sadece kavranabilir özellikte olan varlıklardır.⁸ Onlar için yer ve zaman belirlenimi de yoktur. İdealar dünyasının en temel özelliklerinden birisi deneyimlerimizin dışında, aşkın bir yapıda olmasıdır.⁹

İdealar teorisinin aşkınsal yapıda konumlandırılması, kavramlar ve tümeller sorununu da geniş bir tartışmaya açmıştır. Duyulur dünyada bir nesne ancak zaman ve mekana bağlı koşullarda görülebilir, duyumsanabilir. Örneğin, bir kalem idrak edilebilir bir fenomendir. Kalemin birçok türü ile karşılaşılır. Fakat kalemin özünün ne olduğuna dair bir açıklama yapmak çok büyük güçlükler içermektedir. Kavramlar denilen şeyler, kendi altlarına yerleştirilmiş olan nesnelere hem bir ilişki içindedir hem de bağımsız birer kendinde varlıklardır. Kavramlar Platon'da idealar adı altında incelenmektedir. Kalem nesnesi ve türlerini görmek, ona bakmak ve dokunmak yapabileceğimiz bir şey iken "kalem" kavramından söz ettiğimizde bunları yapmamız mümkün değildir. Platon için duyulur dünyada var olan kalemlerden ayrı olarak bir kalem ideası, gerçekçi bir şekilde varlığını korumaktadır.

Duyularımızla algılayamadığımız gerçek kalem ideası, algılanamaz olması ile gerçeklik tartışmasına yoğun derecede maruz kalsada, Platon tarafından bakıldığında ideaların en temel özelliğidir. Algılanamaz oluşları soyut ya da somut varlık üzerinden bir ayrıma da bağımlı değildir. Nitekim Platon somut olarak gördüğümüz nesnelere birer ideası olduğunu söylediği gibi soyut olan Adalet, Doğruluk, Güzellik, İyilik, Cesaret, Eşitlik, Büyüklük, Küçüklük gibi şeylerin de birer ideası olduğunu ve gerçek birer varlık olduklarını kabul etmiştir.¹⁰ Platon tarafından idealar, kendilikleri gereği kavranabilir olarak karakterize edilmiştir.

Duyulur nesnelere dünyasında yaşayan ve bu dünyayı algılarla öğrenebilen bir yapıya sahip olduğumuzu göz önünde bulundurduğumuzda, ideaları anlamak zordur. Ayrıca Platon felsefesinin, diyaloglarının tarzı gereği, sistemli bir çerçevede sunulmamış ve bir çözümle sonlandırılmamış olması idealar öğretisi kadar fikirlerinin anlaşılmasını da güçleştirmiştir. Platon, kendi dönemi içerisinde zihinsel yetkinliklerinin iyileşmesi, bakış açısında ki değişimler ve etkilendiği yeni problemler

---

⁷ Platon, Phaidon, *Sokrates'in Savunması*, çev: Ari Çokana (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019), 72e-77b.

⁸Platon, *Devlet*, çev: Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014), 507c.

⁹ Bedrettin Cömert, *Estetik*, (Ankara: De Ki Yayınları, 2008), 46-47.

¹⁰ Platon, *Phaidon*, 100b-101a.

eşliğinde daima daha ileri bir görüş amaçlayarak felsefesini inşa etmiştir. Bu durum, fikirlerinin anlaşılması yönünden büyük güçlükler içermekle birlikte Platon felsefesine, farklı dönemlerde farklı anlamlar yüklenmesine sebep olmuştur.

Hegel'e göre, Platon'un felsefesini kavramayı güçleştiren şey aslında bir felsefe bilmezliktir. Onun, ne yalnızca yazdıklarının içeriğine ne de yazış tarzına kör bir bağlılık sergilemek doğru bir yaklaşım değildir. Öncelikle, Platon'da felsefe denildiğinde neyi arayıp bulmak istiyoruz net bir şekilde bilmemiz gerekir. Ayrıca felsefesini kurguladığı dönem itibariyle işaret ettiklerini de hesap ederek, Platon'un bakış açısının bize asla sağlayamayacağı şeyin ne olduğunu tespit etmek gerekir.¹¹

Platon, ideaları asıl varlıklar, asıl gerçeklikler olarak sayarken duyumsanan nesnelere idealardan pay alarak var olanlar şeklinde dile getirmiştir. Genel olarak bu ayrım "Varlık" ve "Var olan" olarak ifade edilmektedir. Platon'a göre, "varlık" ve "var olan" farklı yerlerdedir. Bu durumda, "Varlık" ve "Var olanın" yerleşkelerinin farklı olduğu düşüncesinden yola çıkılarak, önde duran "var olanın" yerine kıyasla "Varlık"ın bütünüyle farklı olan yerini bulma imkanını sorgulamak mümkündür.¹²

Platon, gerçek varlıklar olarak ideaları ve diğer bazı öğretilerini ifade edebilmek için *Devlet* diyalogunda bazı benzetmelerden yararlanmıştı. Bunlar "Güneş Benzetmesi", "Bölünmüş Çizgi Benzetmesi" ve "Mağara Benzetmesi" olarak isimlendirilmiştir. İyi ideasına bir karşılık bulabilmek için "Güneş Benzetmesi" tercih edilmiştir. Çünkü Platon'a göre, iyi ideası için en uygun benzetmeye ancak güneş denk gelmektedir. İyi ideası, düşünceler dünyasında ideaların varlığı için bir kaynaksa güneşte duyular dünyasındaki var olanlar için bir kaynaktır. Güneş, bütün dünyayı aydınlatır ve ışığıyla görmemizi sağlar. İyi de hakikati aydınlatır ve aklımız da bu hakikatin ışığında anlayabilir. Biz, ışığı göremeyiz, ışıkla görürüz. Aynı şekilde, İyiyi de göremeyiz ama iyi ile hem iyinin kendisini hem diğer bütün ideaları anlarız.¹³

Mağara Benzetmesi'nde¹⁴ Platon, yer altında bir mağara düşünmemizi ister. Bu, aydınlığa doğru açılan bir yer altı mağarasıdır. İçerisinde çocukluklarından beri ayakları ve boyunlarından hiç kıpırdanamayacak şekilde bağlı insanlar vardır. Yüzleri mağaranın iç duvarına dönüktür, arkalarında ise mağaranın girişi vardır. Giriş, dik bir yamaçtan oluşmaktadır. Mağaranın girişi ile mahkumlar arasında bir ateş yanmaktadır ve

¹¹ Hegel, *Felsefe Tarihi II- Platon'dan Ortaçağ Felsefesine*, çev: Doğan Barış Kılınc (İstanbul: NoteBene Yayınları, 2019), 15.

¹² Martin Heidegger, *Düşünmek Ne Demektir?*, çev: İlhan Turan (İstanbul: Dergah Yayınları, 2019), 245.

¹³ Platon, *Devlet*, 508a – 509d, 514a.

¹⁴ Platon, *Devlet*, 514a.

mahkumlarla ateş arasında da bir perde vardır. Bu dik yamaçtan da ellerinde bazı nesnelere insanlar geçmektedir. Aslında bu nesnelere, perdenin üzerinden görünmektedir ama mahkumlar arkası dönük olduğu için hiçbir şey görememektedir. Onlar kıpırdanamadıkları için birbirlerini dahi göremez. Gördükleri tek şey girişteki ateşin ışığından kaynaklanan ve önlerindeki duvara yansıyan kendi gölgeleri ile insanların taşıdıkları nesnelere gölgeleridir.¹⁵

Bu mahkumlar gördükleri gölgeleri kendi öznel duyguları üzerinden özümseyip öznel yargıları ile yargılayacaktır. İnsanlar Platon'a göre, bütün hayatları boyunca ancak böyle değerlendirmeler yapabilecektir. İnsanlar, tıpkı bu mağaradaki mahkumlar gibidir. Tahminlerle yetinir, olgusallığın gölgelerini seyretmekten öteye gidemez ve sadece gerçeğin yankılarını duyar. Onlar yalnızca doksanın esiridir. Platon, bu esaretten kurtulan birinin yaşadıklarını anlatabilmek adına mahkumlardan birinin dışarı çıkışını betimler. Bağları çözülen insan önce arkasına döner. Döndüğünde gözlerini kamaştıran ateşi ve ateşin ışığına alıştıktan sonra onun ışığıyla duvara yansıyan nesnelere kendilerini görür. O, bu dönüşüyle bir gerçeğe yüzleşmiştir. Gölge dünyasından olgusal dünyaya bir geçiş yaşamıştır. Diğer mahkumlara ışığın gücü ile baktığında onlar hala safsataların içinde, kendi sanılarıyla öylece durmaktadırlar. Yaşadığı küçük aydınlanma ona yetmeyecektir. Çünkü o, hala anlaşılır dünyayı keşfetmemiş, somut dünyanın içinden çıkamamıştır. O, kendini aşarak mağaranın dışına çıkmayı becerirse gerçek bir aydınlığa, güneşin aydınlığına kavuşacaktır. Yine bu ışığa alışmakta zorlanacaktır. Direkt ona bakamayacak, önce gölgeleri ve suyun üzerinde yansımaları görecekler. Sonrasında güneşin aydınlığında duru nesnelere kendisini görecekler. Sonrasında vereceği üstün bir çaba ile güneşin kendisini görebilecektir. Platon'da bu güneş, İyi ideasını, en yüksek biçimi, doğru ve güzel olan ne varsa her şeyin evrensel nedenini, gerçek nedeni, usun gerçek kaynağını temsil eder.¹⁶

Mağara Benzetmesi çok farklı şekillerde yorumlanmıştır. Genel olarak bir eğitimin aşamaları gibi yorumlanmaktadır. Aslında zihinsel bir faaliyet üzerinden değerlendirmek isabetli bir karar olmayabilir. Çünkü Mağara Benzetmesi'nde zincirleri çözülen insanın dönüşü, zihinsel bir biçimlendirmenin tasvirini içermez. Sokrates'inde dile getirdiği gibi eğitim bilgidan yoksun bir ruha bilgi koymak değildir. Her ruhta bir öğrenme gücü ile birlikte buna yardımcı olan bir parça mevcuttur. Gözün karanlıktan

---

¹⁵ Platon, *Devlet*, 514a-515b.

¹⁶ Copleston, *Platon*, 41.

aydınlığa çevrilmesi için bütün bedeninin birlikte dönmesi lazımdır. Aynı şekilde gerçek varlığı görebilmek için de öğrenmeye yardımcı parçamız, bütün ruhumuzla birlikte geçici şeylere arkasını dönmelidir. Ancak bu şekilde varlığa, varlığın en ışıklı yönü olan İyi'ye çevrilme gerçekleşir. İşte eğitim denilen, ruhun görebilme gücünü iyiden yana çevirebilme sanatıdır. Ruha görme gücü vermek değildir, zira ruhta bu güç kendiliğinden vardır ama kötü yana çevrilmiştir. Eğitim, ruhu yalnızca iyi yana yöneltir.¹⁷

Mağarada zincirlerinden kurtulan insanın dönüşü yalnızca fiziksel bir dönüş olarak alınmamalıdır. Bu dönme, aynı zamanda tümüyle hakikate yönelen 'nesnesini dolaysız kavrama' şeklinde bir dönme ve görmenin birlikte olduğu bütünlük içeren bir faaliyettir. Hiçbir şekilde hareket edemeyen mağaradaki bu insanların önlerinde seyrettikleri şey, yalnızca gölgelerdir. Platon, duyulur nesnelere oluşa tabi olmaları açısından taklit, gölge, sanı gibi tabirlerle nitelemiştir. Bu nedenle, bahsedilen dönüşün gölge ile temsil edilen "oluştan", "oluşa tabi olmayan varlığa" doğru bir dönüşü ifade ettiğini unutmamak gerekir.¹⁸

Platon, oluşu bir hakikat olarak bilip yaşayan insanları, mağaradaki gölgeleri hakikatler sanarak yaşayan insanlarla dile getirmiştir. Hakikati öğretmek mümkün değildir. Hakikat, dolaysız bir kavrama ise bunun nasıl yapılacağını öğütlemekte mümkün olmayacaktır. Bu nedenle Platon, birçok diyalogunda nesnelere ne oldukları ile ilgili değil ne olmadıkları ile ilgili bir diyalektik çabasını sergilemiştir. Oluşa tabi varlıklar değiştikleri için Platon'a göre varlık olmayanlardır. Ona göre 'gerçek varlık' oluşa tabi olmayan, değişmeyendir. İçinde yaşadığımız duyulur dünya varlık olmayanların bir dünyasıdır. Biz bunları duyularımız aracılığıyla algılamaktayız. Haşlakoğlu'nun da işaret ettiği üzere Platon, dolaysız kavrama ile görülebilen varlığın ne olduğunun ifade edilmesinde bir temellendirmeye ihtiyaç görmez, çünkü "varlık" olmaması düşünülemez olandır. Dolayısı ile bizi yanılgılara düşüren, kendine esir eden doksayı yani "varlık olmayanı" temellendirmeyi gerekli görmüştür.¹⁹ Doksa denilen de duyulur dünya nesnelere olarak kabul edilen, var olanlar ve onların bilgisidir.

"Bölünmüş Çizgi Benzetmesi"²⁰ ise tamamen bilme yetimizin bir haritasıdır. Varlık olmayandan varlığa doğru olan bilme türlerinin bir sıralanışıdır. Platon'un

---

¹⁷ Platon, *Devlet*, 518c- 518d.

¹⁸ Oğuz Haşlakoğlu, *Platon Düşüncesinde Tekhne*, (İstanbul: Sentez Yayınları, 2016), 44-46.

¹⁹ Oğuz Haşlakoğlu, "Derrida'nın Eczanesi: Reçeteyi Okuyamamak", *Kaygı*, 18(1), (2019): 127.

²⁰ Platon, *Devlet*, 509d.

izahına göre, bilme yetimiz farklı basamaklara sahiptir. İlk temel ayırım, duysal dediğimiz şeylerin bilgisi ile yalnızca düşüncelerimizin sayesinde kazanacağımız ve onay verebileceğimiz bilgi arasında yapılmıştır. Duysal dediğimiz şeylerin bilgisi de kendi arasında iki basamaktan oluşmaktadır. İlk basamaktaki sanı denilen gölgelerin, yansımaların ve kopyaların bilgisidir. İkinci basamakta ki ise kanaat denilen ve bu yansıma ve kopyaları oluşturan şeylerin bilgisidir. Düşünce ile kavradığımız bilgi de duysal bilgi gibi aynı şekilde iki basamaktan oluşmaktadır. Burada ilk basamakta dikkatli akıl yürütme ile elde edilen bilgi vardır. Bu, “verili ön kabullerin bilgisi” olarak da ifade edilebilir. İkinci basamakta ise idrak vardır. Burada artık görüntülerle değil sadece ideaların düşüncesi ile bir bilgiye ulaşılır.²¹

Platon’un idealar dünyasına neden ihtiyaç duymuştur sorusu bizim konumuz açısından şöyle cevaplandırılabilir. Bir sofist karşıtı olarak Platon, kişiden kişiye göre değişen bilginin geçerli kabul edilmesini şiddetle eleştirmiştir. Algının bilgiyi belirlediği bir zeminde, hakiki bir bilgiden bahsetmek mümkün değildir. Sofistlerin bir kısmının kurduğu bu zemin, doğru bilginin, kişinin işine gelenler olarak onaylanmasına yol açtığı gibi ahlaki değerlerin de kişisel çıkarlara hizmet etmesine fırsat vermiştir. Cömert’in de belirttiği gibi bu amaçla Doğruluk, İyilik, Güzellik, Adalet vb. mutlak değerleri, fenomenler dünyasının (duysal dünyanın) değişkenliğinden korumak gerekmiştir.²²

Platon, kendine bu zeminin yarattığı şahsi kaidelerin geçersizliğini ortaya çıkarma ve genel geçer olan hakiki bir bilginin temelini atma görevini yüklemiştir. Platon, doğada sürekli bir değişimin varlığına ve yanıltıcı duyuların gerçeği vermeyecek olmasına karşılık, gerçeğin duyulur değil aslında anlaşılır olduğunu savunmuştur. Bu düşüncesinden hareketle evrenin oluşumuna dair ilk ilkeleri bilmiyor olsak da biz, kendimizde var olduğunu fark ettiğimiz bir iç duyu tarafından kendimizi ve en yüksek iyiyi bilebiliriz.²³

1.2. PLATON’DA İYİ KAVRAMI

Platon iyiyi öyle bir dile getirir ki bütün hayatı anlamanız için iyi, hem aklınızın gözüne hem gönlünüzün gözüne takmanız gereken zorunlu bir gözlük gibidir. Gerçek

²¹ Gunnar Skirbekk ve Nils Gilje, *Felsefe Tarihi*, 79.

²² Bedrettin Cömert, *Estetik*, 47.

²³ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, çev: H. Vehpi Eralp (İstanbul: Sosyal Yayınları, 1998), 51.

güzeli ve en üstün iyiyi görmenin tek yolu budur. Platon için iyi, hem erdemli bir yaşantının tek yolu olarak ahlak açısından vazgeçilmeyecek bir unsur hem de varlığın var olabilmesi ve anlaşılabilmesi açısından temel bir kaynaktır. Platon, kuracağı devletin eksiksiz olması için her şeylerini emanet edecekleri bekçilerin dahi iyinin bilgisine ermiş olmalarını gerekli görmektedir. Çünkü Platon'a göre doğrunun, dürüstün bekçiliğini yapmak bunların iyi ile olan ilişkisini bilmedikten sonra boşunadır.²⁴ Onun kurmak istediği toplumu iyi ile birbirine bağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Platon *Devlet*'te, iyiyi düşünmeye okuyucuyu da dahil etmek istercesine bir soru yöneltmiştir. "Sokrates sence bu İyi ne olabilir? Bilgi mi, zevk mi, yoksa başka bir şey mi?"²⁵

Platon'da İyi kavramı belirgin olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar davranışlarımızın bir ölçüsü olan "Ahlaki İyi" ile ideaların en yüksek ilkesi olan kendiliğinden var olan "İyi"dir.²⁶ Ahlaki olan iyinin varlığı insanların sergiledikleri tutumlardan yola çıkılarak onların eylemleri üzerinden tespit edilebilmektedir. Bunu izah etmek için ruhu üç bölüme ayıran Platon, bunlardan ikisini at biçiminde, üçüncüyü de arabacı biçiminde tasvir etmiştir. Atlardan biri iyi, diğeri ise iyi değildir. Ruhun iyi ve kötü bölümlerini temsil eden bu atların, ölçülü ve uyumlu olmalarını sağlayan arabacı da ruhun irade gücünü temsil etmektedir.²⁷

Ruhlarının iyi kısmı güçlü olanlar ahlaki olarak iyi insanlardır. Kötü kısmı baskın gelenlerse ahlaktan yoksun insanlardır. Ruhun iki bölümü arasında bir ölçü ve uyum arayan Platon için ruhta yalnızca iyilik vardır savını da öne süremeyiz. İyi bir yaşam bireyin mutlu olmasını içeriyorsa ruhun düzenini bozmayan bazı şeylerin varlığı kabul edilebilirdir. İyi görüldüğü için kabul edilen bu şeyler, bedeninin bazı ihtiyaçlarına yöneliktir. Platon'un bu konulara değindiği *Philebos* diyalogunda iyi, iyi yaşam ve hazzın bunlarla olan ilişkisi tartışılmıştır. Diyalogun bir pasajında aletler veya malzemelerin bir oluş için olduğu, her oluşunda bir varlık için olduğu söylenir. Haz da oluşa bağlı ise o zaman haz bir varlık içindir. Yalnız kendisi için iyi olan her zaman iyi gurubuna katılır. Başkası için var olan, iyi gurubuma katılamaz. Burada hazzın bir aracı sayesinde elde edilmesi sonucu iyi olduğundan bahsedilmektedir. Hazzın ortaya çıkması bir nesne kaynaklı ya da bir ihtiyacın giderilmesi kaynaklı olabilir. Bu noktada üçüncü bir iyi olan araçsal iyi ortaya çıkmaktadır. Acının kötü sayılması acı çeken birinin kötü

---

²⁴ Platon, *Devlet*, 506a-b.

²⁵ Platon, *Devlet*, 506b.

²⁶ Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler* (Ankara: Palme Yayınları, 2007), 4.

²⁷ Platon, *Phaidros ya da Güzellik Üzerine*, çev: Birdal Akar (Ankara: BilgeSu Yayınları, 2019), 253d-254e.

olmasını gerektirmez, hazzın iyi sayılarak kötü birinin duyduğu hazza bağlı olarak da iyi olması gerekmez. Bir sebeple iyi sayılacak her şey gerçek iyilik değildir. İyilik, duyulur dünyada saf yaşamdan ziyade karma yaşamda aranmalıdır. Bunu yaparken de insan ölçü ve oranı elden bırakmamalıdır. İyiliğin özü ve güzellik aynı yeredir diyen Platon'a göre, güzellik ve iyilik ölçü ve oran içinde görünür.²⁸ Görünür dünyada tecrübe ettiğimiz iyi ve güzel ise yalnızca öyle sayıldıkları için iyi ve güzeldir. Çünkü onlar salt gerçekler olan İyi ve Güzel'den pay alarak ancak iyi ve güzel olmuştur. Salt gerçeklik olan idealar da deneyimle öğrenilemez. Onlar hakkındaki bilgi zaten ruhumuzda mevcuttur.²⁹

Devlet'te de ele alınan bu salt iyi kavranan dünyanın sınırlarındadır. İnsanın onu görmesi kolay değildir. İyiyi görebilmek için de dünyada iyi ve güzel olan ne varsa tümünün ondan geldiğini anlamak gerekir. Çünkü görülen dünyada ışığı yaratan ve dağıtan bu iyidir. Kavranan dünyada da doğruluk ve anlayış ondan gelir.³⁰ Platon'un iyiyi ve güzeli idea olarak kabul ettiği gibi eşitlik, doğruluk, benzerlik, büyüklük, küçüklük gibi kavramları da birer idea olarak alması ve tüm bu ideaları kavrananlar dünyasında konumlandırması,³¹ iyi ve güzele matematiğin temel kategorileri ile aynı yeri verdiğini göstermektedir.³²

Platon'un gerçek varlıkları kavrananlar, ondan pay alarak var olanları da görünenler olarak ayırmıştır. Görünenler dediği duyulur dünya nesnelere ve onların bilgisini gerçek sananları karanlıkta yaşayanlar olarak niteler. Aydınlik kısım ise kavranan dünyadaki gerçek varlıklar olan idealardan oluşmaktadır. Platon'a göre, ruhu karanlıktan aydınlığa çevirme işi de gerçek felsefenin kendisidir. Yapılacak her türlü eğitim, ruha uyum ve düzen vermeyi amaçlamalıdır. İnsanı, kendiliğinden varlığın özüne götürecektir olan bilimler özenle seçilmelidir. Duyulara çarpan bazı nesnelere insanı düşünmeye götürmez. Duyular bu tür nesnelere ne olduğunu anlamaya yeterli gelir. Fakat bazı nesnelere incelenmek ister. Bunun nedeni onların bize verdikleri duyuların açık olmamasıdır. İnsan parmağı yalnızca bir insan parmağı olarak görülür ve onu düşünmeye ihtiyaç yoktur. Yalnız parmaklar büyüklük, küçüklük açısından ele alınırsa göz bunu yeteri derecede göremeyecektir. Parmakların birbirine göre duruşu farklı

---

²⁸ Platon, *Philebos*, çev: Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2019), 54c-55c, 61b-64d-65.

²⁹ Platon, *Phaidon*, 75c-77b, 100b-101b.

³⁰ Platon, *Devlet*, 517c.

³¹ Platon, *Phaidon*, 75c-75e, 100b.

³² Heinz Heimsoeth, *Felsefenin Temel Disiplinleri*, çev: Takiyettin Mengüşoğlu (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017), 106.

açıklamalara yol açacaktır. Dokunma ile de yumuşaklığı, katılığı, inceliği ya da kalınlığı doğru olarak kestirilemeyecektir. Duyular bu tür özellikleri kavramaya yetmeyecektir. Bu arada devreye düşünce girmek zorundadır çünkü özellikleri birbirine karıştırmadan görmek ancak bu şekilde sağlanabilmektedir. Görülmeyip kavrananların ne olduğunun aranması da bu düşünceden doğmaktadır.³³

İyi de aynen bu şekilde kabul edilir. İyi ideası da her şeyden ayırt edilerek anlaşılmalıdır. İyinin özüne ancak bu şekilde varılır. Birçok iyi şeylerin varlığı kabul edilir fakat bununla birlikte kendiliğinden iyi olanın varlığı da asla yadsınmaz. Birçok şey görünür olmasına rağmen kavranmaz özelliğindedir. İdealarda görünmeyen ama kavranan özelliğindedir.³⁴ Varlıkların özüne değinen bütün kavramlar, hiç değişmeden hep aynı kalmaktadır. İyi ve güzel gibi özleri ile aynı adı taşıyanlar ise hiçbir zaman aynı kalmaz. Değişenler görünmekte ve onlara dokunulmaktadır. Kimliklerini koruyanlar ise sadece düşünce yolu ile algılanabilmektedir. Çünkü onlar görünmezdir. Bu şekilde görünen ve görünmeyen varlık ayrımı yapılmış olmaktadır. Görünmezler hep aynı kalırken görünürlerde hiçbir zaman aynı kalmamaktadır. İyi de bir idea olarak görünmezdir ve düşünülür dünyanın bir varlığıdır. Bu özelliğiyle iyi değişmez bir şekilde zamandan ve mekandan münezze bir şekilde daima vardır.³⁵ Bu mutlak ve evrensel bir şekilde kabul gören ahlak için bir açıklama olarak öne sürülebilir.³⁶

Mutlak değerlerin olmasının gerekliliği Sokrates tarafından da bir şekilde dile getirilmiştir. Sofistlerin göreceli fikirlerini eleştirirken bunun yalnızca bilgide sınırlı kalmadığını, ahlaki ve insani değerlerinde göreceli bir ortamda şekillendiğini belirten Sokrates, bu durumun ahlaki yozlaşmaya zemin hazırladığını düşünmüştür. Bu amaçla insanlığın eylemsel açıdan çıkabilecek sorunlarına, ince bir ahlaki ilgiyle yaklaşarak bütün insanlar için geçerli olabilecek bir doğrunun keşfinin mümkün olabileceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Tıpkı bilgide kabul edildiği gibi ahlakta da bireyler üstü bir kural mutlaka olmalıdır. Erdemli olmak için hakikatin bilgisine sahip olmalıdır. Bilgi doğru eylemlerde bulunmanın anahtarıdır. Ahlaki davranmanın yegane kaynağı bu durumda bilgi olmaktadır. Bahsedilen bilginin sıradan değil de hakikatin bilgisi olduğunu düşündüğümüzde bu bilgi, Sokrates tarafından İyi olarak kabul edilmiştir. Yani doğru bilgi aynı zamanda İyi'dir. Doğru bilgiye sahip olan insanlar erdemlidir, iyi

---

³³ Platon, *Devlet*, 521c-524c.

³⁴ Platon, *Devlet*, 534c, 507b-c.

³⁵ Platon, *Phaidon*, 78d- 79b.

³⁶ Gunnar Skirbekk ve Nils Gilje, *Felsefe Tarihi*, 76.

nedir bilir. Bütün bunlara sahip olan kişi güzelin bilgisine de sahiptir.³⁷ Böylece insan sonsuz mutluluğa erişmiş olur.

Platon, sofistlerin dünya görüşü olan yararçı ve hazcı görüşlerine karşı hocası Sokrates'ten devraldığı iyi kavramıyla bir duruş sergilemiştir. Platon, *Philabos* diyalogunda iyiden anlaşılan nedir sorusuna verilecek cevapları araştırmıştır. Konuştuğu Sokrates, Philabos gibi bazı kimselerin iyiden anladıklarının mutluluk, haz, eğlence vb. şeyler olduklarını söylerken kendi anladığı şeyin ise bilgelik, zeka, akıl vb. şeyler olduğunu söylemiştir.³⁸ İyiliğin özü mükemmel olmalıdır. İyilik kendi kendine yeterlidir ve onu diğer her şeyden de ayıran bu özelliğidir. İyilik her akıllı insanın onu aradığı ve elde etmek için çaba gösterdiği bir şeydir.³⁹

Platon, iyiyi doğru bir yaşam için kesin bir ölçü olarak belirlemiş ve onu biricik erek olarak saymıştır.⁴⁰ İnsan ruhundaki ölçü, uyum düzen varsa iyi vardır demektir. Bu uyuma sahip ruhlar iyi ve güzeldir. Bu ruhlar mutludur. Aklın kullanılması ile hakikatin bilgisine ulaşan insan ruhunda, ölçülü olarak güzel ve iyi olan her şey vardır. Burada en önemli ayrıntı, aklın yolu ile her şeye ulaşılıyor olmasıdır. Herkes için geçerli olabilecek doğru bilgi, ahlaki kurallarında bir bilgisini üretir. Bilgiden doğan bir erdem insanları mutluluğa götürür çünkü değişmez genel geçer bir ahlaki kuralların kaynağı doğru bilgidir. Ahlaklılık mutluluğa açılan kapıdır. En yüksek iyinin mutluluk olarak belirlenmesi de bu fikirler doğrultusunda olağan bir durumdur. Mutluluğa kavuşmak insanın doğal amacı olarak kabul edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda gereken her şeyin araştırılması Platon felsefesinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır.⁴¹

Platon, Sokrates'ten farklı olarak ahlaki düzenin kurulmasında bireyin değil toplumun göz önünde tutulmasını savunmuştur. Sokrates ise tek tek bireyleri aydınlatmaya çalışarak onların erdemli birer insan olmalarını sağlamaya çalışmıştır. Yetkin birey yerine yetkin toplum oluşturmak daha hızlı ve kesin bir çözüm olarak düşünen Platon, *Devlet* diyalogunda en ince ayrıntısına kadar bir toplumun yapılandırılması için neler yapılması gerektiğini işlemiştir.⁴² Mutluluğa ermek Platon toplumu için tek hedeftir. Ona ulaşmanın yolu ahlaki olmaktan geçer. Hedef, en yüksek iyiye ulaşmaktır çünkü en yüksek iyiye ulaşmak gerçek mutluluğa ulaşmak demektir.

---

³⁷ Necla Arat, *Etik Ve Estetik Değerler* (İstanbul: Say Yayınları, 2006), 21.

³⁸ Platon, *Philabos*, 11c.

³⁹ Platon, *Philabos*, 20d.

⁴⁰ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 56.

⁴¹ Necla Arat, *Etik ve Estetik Değerler*, 21.

⁴² Platon, *Devlet*, 519e-520a.

İnsan bu en yüksek iyiye ulaşırken öncelikle kendisinin ussal ve ahlaksal bir varlık olduğunu anlaması gerekir. Bunu anlayan birey, kişiliğin gerçek gelişiminin ruhun doğru eğitilmesi olduğunu bilmelidir.⁴³ İnsan ruhu, hem iyi hem kötü bir yöne sahiptir. Kötü arzularına gem vuran ve iyi yönlerini yücelten insan ahlaki iyiye kavuşmuş olur. Geçici hazların peşine düşmek insanı ahlaktan yoksun bırakacaktır.

Platon'da bu gerekçe ile tamamıyla yarar ve hazza dayalı bir görüşe sahip olan sofistlere karşı çıkmıştır. Sofistler haz veren şeyleri iyi saymaktadır. Bu nedenle iyi onlara göre hoş ile aynıdır. Çünkü hoş olanda yalnızca haz verdiği için önemlidir. Ancak Platon hoş ve iyiye farklı bakmanın gerekliliğini tartışmıştır. Platon'a göre, İyi ve Hoş'un isimleri farklı olduğu gibi özleri de farklıdır. İyilikte hazdan daha çok bilgelik vardır.⁴⁴ Sofistlerin savunduğu "Her şeyin ölçüsü insandır" fikri geçerli olursa bir kişiye göre doğru olan bir başkasına göre yanlış olacaktır. Birsinin iyi dediği başkasına göre kötü olacaktır. Güzel herkese göre farklı olacaktır. Sonuç itibarı ile ne kadar insan varsa o kadar farklı bilgi olacaktır. Bu kaçınılmaz bilgi kirliliği içerisinde yanılmak, yolunu kaybetmek insanlar için kötü bir deneyimdir. Ayrıca, bencilce düşünen ve kendi yararları doğrultusunda kararlar alan insanların oluşturduğu bir değerler çokluğu ortaya çıkacaktır.⁴⁵ Platon, *Yasalar* adlı eserinde bu değerler çokluğuna karşı bir çözüm sunmuştur. Her şeyin ölçüsü insan değil Tanrı'dır.⁴⁶ Değerleri yüce bir ilkeye bağlayarak onlara genel-geçerlik kazandırmak istemiştir. Platon'un kurguladığı toplum düzeni için bu genel-geçer değerler, en sağlam yapı taşları olarak görülmektedir.

Platon, sofistlerin göreceliliğine karşı olduğu kadar Herakleitos'un değişim fikrine de karşıdır. Var olanların değişken bir yapıda olması, onlar hakkında kesin bir bilgi edinmemizi mümkün kılmaz.⁴⁷ Platon, ahlak anlayışını toplumsal bir ahlak anlayışı üzerine inşa etmek istemiştir. Ancak bu şekilde değişmeyen, bütün toplum için aynı olan bir sistem kurabileceğini umut etmiştir. Platon'un toplumdan kastı, o dönem için kent devletleri şeklinde yönetilen Yunan kent devleti olan Atina toplumdur. Kapalı bir toplum öneren Platon, ahlak anlayışının temelinde de iyi ideasını koymuştur. İdeaların görecelilikten, zamandan, mekandan etkilenmeyişi, tek ve bir oluşu onun ideal devleti için yegane bir seçenek olarak geçerliliğini korumuştur.

⁴³ Copleston, *Felsefe Tarihi-Platon*, 33.

⁴⁴ Platon, *Philabos*, 60b.

⁴⁵ Necla Arat, *Etik ve Estetik Değerler*, 22-23.

⁴⁶ Platon, *Yasalar*, çev: Candan Şentuna ve Saffet Babür (Ankara: Pharmakon Yayınları, 2019), 716c.

⁴⁷ Necla Arat, *Etik ve Estetik Değerler*, 23.

Her türlü yolun iyi ideasına çıktığı Platon öğretisinde iyi, aydınlatıcı ve yaratıcı bir ilke olarak dile getirilmiştir. Onun ışığı sayesinde bilgi ve yaşam olanaklı hale gelmiştir.⁴⁸ Her şey iyiye katıldığı kadar vardır, yetkinliğe erişmek varlığın biricik sebebidir. Bu yetkinlik en üstün iyidir.⁴⁹ Platon'un en yüksek iyisi son kertede, bilgi ile hazzı ölçü ve uyumla içinde taşıyan bir birlikteliğin güzellik ve doğrulukla harmanlanmış bir karışımıdır.⁵⁰ Platon *Devlet* diyalogunda en yüksek bilimin konusu iyinin ta kendisidir, iyi ideasıdır demiştir. O, doğruluk ve bütün öteki değerlerin insanı iyiye götürürlerse ancak yararlı olabileceğine inanmıştır. Yalnız iyi denilen şeyin ne olduğunu kesin olarak kendisinde bilmediğini itiraf etmiştir.⁵¹ “İyi denilen şey ne olabilir?”⁵² sorusuna cevap aranırken onu anlatmanın ne kadar zor olduğundan bahsetmektedir. O kadar yükseklerde bir şeydir ki bu anlatılmaz. Platon, burada daha birçok güzel ve iyi şeylerin, var olduğunu söyler. Biz bunları dilde birbirinden ayırt ederiz. Kendiliğinden güzel, kendiliğinden iyi olanında hiç değişmez bir tek varlığı, ideası vardır. Çoğu şey görülür ama kavranmaz, idealar ise kavranır ama görünmez.⁵³

“İyinin doğurduğu varlık güneştir. İyi, onu kendine eş olarak yaratmıştır. Görünen dünyada göz ve görünen nesnelere için güneş neyse kavranan dünyada da iyi düşünce ve düşünülen şeyler için odur.”⁵⁴ Platon'a göre, nesnelere gerçekliğini, kafaya da bilme gücünü veren iyi ideasıdır. İyi gerçeğin ve bilimin kaynağıdır. Gerçek ve bilim güzeldir ama iyi ideası onlardan ayrı, onlardan üstündür. Güneş görünen nesnelere görülebilme özelliği verdiği gibi aynı şekilde onları kendisi gelmeden dünyaya getirir, büyütür, besler. Bilinen şeyler de bilme özelliğini aynen bu şekilde iyiden alırlar. İç ve dış varlıklarını da ona borçludurlar. Bu güce sahip iyi sadece bir varlık olarak tanımlanamaz, ona göre varlıktan daha parlak, çok daha güçlü bir şey olmalıdır.⁵⁵

Görünen dünya mağara zindanı olarak kabul edilirse, mağarayı aydınlatan ateşte güneşin bir kopyasıdır. Mağaradan kurtulup güneşin aydınlığına kavuşmak, onun ışığında seyredilen güzellikler, ruhun düşünceler dünyasına yükselişidir. Platon göre, kavranan dünyanın sınırlarında iyi ideası vardır. Onu insan kolay kolay göremez ama görmek içinde dünyada iyi ve güzel ne varsa hepsinin ondan geldiğini anlamak gerekir.

⁴⁸ Iris Murdoch, *Ateş ve Güneş*, çev: Serdar Rıfat Kırkoğlu (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008), 12.

⁴⁹ Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler*, 5.

⁵⁰ Necla Arat, *Etik ve Estetik Değerler*, 22.

⁵¹ Platon, *Devlet*, 505a.

⁵² Platon, *Devlet*, 221b.

⁵³ Platon, *Devlet*, 506e-507c.

⁵⁴ Platon, *Devlet*, 508b-c.

⁵⁵ Platon, *Devlet*, 508e-509b.

Hatta Platon'a göre, görülen dünyada ışığı yaratan ve dağıtan odur. Ayrıca kavranan dünyada da doğruluk ve kavrayış ondan gelmektedir.⁵⁶

Güneşin bütün canlı varlıklar için gerekliliğinden yola çıkan Platon, iyiyi belirlediği toplum için güneş kadar vazgeçilmez bir konuma yükseltmiştir. Platon'un idealarındaki düzenin bir piramit şeklinde olduğu düşünülebilir. Bu durumda en tepe noktasında en genel olma özelliğiyle varlık idesinin olması gerekir. Platon için bu idealar sisteminin tepesindeki en genel olan, en yüksek olan iyi ideası ilk ilke ile bir tutulmuştur. En yüksekteki bu var olan ilke mükemmeldir. Mükemmel olması onun aynı zamanda iyi olmasını beraberinde getirir. İdealar evreni sistemli ve düzenli olma özelliği ile bir kozmostur. Kaostan kurtulmuş bir düzen her zaman için daha iyidir. Öyleyse düzen barındıran bir yerde doğal olarak iyilik de vardır. Bu düzenli olan ile iyi olanın aynı sayılmasına bir açıklamadır. İdealar evrenin mükemmel bir düzen içinde olduğunu düşünmek, aynı zamanda iyinin ve güzelin de mükemmel bir evrende olduğunu düşündürür.⁵⁷

Platon' göre, her şeyin bulunabileceği en iyi yerde bulunmasını sağlayan bir güç vardır. Varlıkları birleştirip bir arada tutan da iyilik ve gerekliliktir.⁵⁸ Platon, ideaları bütün genel-geçer yasalar için zorunlu gördüğü gibi aynı zamanda bütün varlık türlerini oluşturan ilkelerin değişmeyen, ölümsüz ve hakiki karşılıkları olarak da görmüştür. En kapsamlı olan iyi ilkesi aynı zamanda bilgi, güzel, doğru ile paralel bir şey olarak görülmüş ve kabul edilmiştir.⁵⁹ İyi ideası da diğer idealar arasında var olan ilişkilerin bir göstergesi gibidir. İdealar arsasında belirli bir bütünlük ve bu bütünlüğü sağlayan bağlar vardır. İdealar arasında var olduğu düşünülen bu ilişki, bütün gerçekliğin temel prensibidir. Duyu algılarımızın bize kazandırdıkları iyi şeylerin kökü, bu gerçekliğe aittir.⁶⁰

Platon için bütün iyi şeyleri iyi yapan ve onlara iyi dememizin nedeni olan bir iyi ideası, bir kendinde iyi, olduğu gibi bütün güzel şeylerin kendisinden pay aldıkları, güzel şeylerin güzel olmasını sağlayan bir güzel ideası, bir 'kendinde güzel' vardır. Bizim dünyada güzel ve iyi diye nitelendirdiğimiz her şey duyusal şeylerdir. Duyusal şeyler de bu idealara benzemeye ve onları taklit etmeye çalışmaktadır. Fakat tam olarak

---

⁵⁶ Platon, *Devlet*, 517b-c.

⁵⁷ Ernst Von Aster, *Felsefe Tarihi- İlkçağ ve Ortaçağ*, Derleyen: Vural Okur (İstanbul: Sentez Yayınları, 2015), 152.

⁵⁸ Platon, *Phaidon*, 99c.

⁵⁹ Nejat Bozkurt, *Sanat ve Estetik Kuramları* (İstanbul: Sarmal Yayınları, 1995), 81.

⁶⁰ Gunnar Skirbekk ve Nils Gilje, *Felsefe Tarihi*, 78.

benzemek mümkün değildir çünkü duyusal dünyada ki her şey, ideaların kusurlu birer kopyasıdır.⁶¹ Yaşam dünyasında, güzel olarak nitelendirdiğimiz her şey onları güzel sanmamızdan ibarettir. Öyleyse gerçek güzel nedir?

1.3. PLATON'DA GÜZEL KAVRAMI

İlkçağ'da "güzel nedir" sorusunu ilk defa soran filozof olarak felsefe tarihinde yer edinen Platon'un güzellik kuramı nedir ve neye dayanmaktadır? Aslında Platon'un, güzel nedir sorusunu sormasına rağmen bu soruya cevap olabilecek tek bir güzellik tanımı yoktur. Dönemsel gelişimine bağlı olarak değişen bakış açısı güzel anlayışını da etkilemiştir. Güzeli, gençlik döneminde kavramsal, olgunluk döneminde töz, yaşlılık döneminde ise matematiksel olarak ele almıştır. İlk dönemlerinde Sokrates'in etkisiyle güzelin kavramsal bir çözümlemesini yapmaya çalışmıştır. Matematiksel bir çözümleme süreci ise Pythagoras'ın izlerini taşımaktadır.⁶²

Bunlarla birlikte Platon'da en çok tartışılan güzel sorunu, tümel bir güzel ideasının varlığıdır. Platon'a göre, tümel olarak kavramlarına sahip olmadığımız şeyler tek başlarına somut olarak var olamazlar. Tek tek objelerin varlığı için genel kavramların varlığı şarttır ancak bu şekilde onlar, genel kavramlara katılarak varlık kazanabilmektedir.⁶³ Görünür dünyada güzelin var olduğundan bahsedeceksek öncesinde tümel güzellik ideasını gerçek bir varlık olarak kabul etmek gerekmektedir. Copleston'un da dediği gibi bu nedenle, Platon'un güzeli nesnel anlamda ele alışı, olgusal olarak ele aldığı tüm sorgulamaların ötesindedir diyebiliriz.⁶⁴

Platon'un güzeli en çok konu edindiği diyalogları *Büyük Hippias*, *Phaidros* ve *Şölen*'dir. Fakat birçok diyalogunda güzelliğe dair açıklamalarda bulunmuştur. Platon'da belirli bir aşamada incelenen güzellik, sanki bir sıra takip edencesine işlenmiş ve üç tür güzellik olarak bize sunulmuştur. İlk olarak ele aldığı aşağı düzeyde bir güzellik olarak nitelediği bedenlerin güzelliğinden söz etmiştir. Bunlar duyular alanına ait bir güzel olarak tanıtılmıştır. İkinci olarak ele aldığı güzellik türü, ruhların güzelliğidir. Örneğin, erdem, hakikat vb. şeylerin güzelliği bu tür güzelliklerdendir.

⁶¹ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018), 260.

⁶² Necla Arat, *Etik ve Estetik Değerler*, 39.

⁶³ Ernst Von Aster, *Felsefe Tarihi- İlkçağ ve Ortaçağ*, 140.

⁶⁴ Copleston, *Felsefe Tarihi-Platon*, 133.

Üçüncü tür güzellik ise bilgelere has bir güzelliiktir ve bu en saf haliyle kendinde güzel olarak anılır.⁶⁵

Büyük Hippias diyalogunda tanımlamalar ve çürütmeler üzerinden yola çıkılmıştır. Sokrates sorduğu güzel nedir sorusuna karşılık Hippias'tan aldığı tek tek güzele yönelik her cevabı çürütmekte ve yeni tanımlar istemektedir. Bu şekilde devam eden diyalogun bir sonuca ulaştığı yoktur çünkü tek tek şeylerin güzelliği kendilerine ait değildir, onlar güzel ideasından pay aldıkları için güzeldir. Bu durumda, güzel şeylerin tamamı da idea olan güzelden dolayı güzeldir, yani güzel, gerçekte var olan bir şeydir.⁶⁶ Diyalogun ilerlemesinde ana tema olarak ele alınan güzel nedir sorusuna karşılık Hippias'ın ilk cevabı, genç bir kız güzeldir olmuştur. Sokrates'e göre, tek tek güzele örnek verdiği için eğer güzel, gerçek bir şey değilse genç bir kızın güzel kabul edilmesi sadece Hippias'ın güzel fikrine bağlı kalacaktır. Elbette genç bir kız güzeldir. Ancak bu tek tek şeylerin güzel oluşunun kabulü, göreceli bir güzel anlayışına kapı aralamaktadır. Ayrıca bu açıklama, güzelliğin kendisine bir cevap değildir. Çünkü genç bir kız güzelse onun güzel olmasını sağlayan bir güzel gerçeği olmalıdır ancak bu şekilde güzel şeyler güzel olmaktadır.⁶⁷

Tek tek güzelleri soruşturarak güzelin ne olduğunu soruşturmaya devam eder. Güzel bir at, güzel bir lir, güzel bir çömlek hepside güzeldir denilmektedir. İnsan yapımı bir çömlek güzel bir şekilde ve eksiksiz yapıldıysa güzeldir. Bu açıklama cansız bir objenin güzelliğinin tartışılmasına örnektir. Sonrasında yön değiştiren açıklama karşılaştırmalı bir hal alır. Güzel bir çömlek, bir at ya da genç bir kız kadar güzel değildir. Güzel bir maymun bir insanla karşılaştırıldığında insanın yanında çirkin olacaktır. Genç bir kız, Tanrı ile kıyaslanırsa bu kez de genç kız Tanrılar karşısından güzel olmayacaktır. En güzel kız bile olsa Tanrı yanında çirkin kalacaktır. Bu karşılaştırmalı açıklamaya göre duyulur dünyanın güzelliği gerçek kabul edilirse güzelliğin bir derecesi varmış gibi olacaktır. Devam eden soruşturma güzel, çirkin bir nesneye katıldığında onu güzelleştiren bir şey olabilir mi sorusuyla devam eder. Bir heykelin güzelliği altından ya da taştan olmasına mı bağlıdır yoksa uygun malzeme ile yapılmasına mı bağlıdır? Bir heykel güzel olsun diye altından ya da mermerden yapılmaz. Heykel yapmaya en uygun olan şey ne ise ondan yapılır. Altından olması onu güzel yapmaz, mermerden yapılmış olması da onu çirkin yapmaz. Örneğin bir çömleğe

⁶⁵ Nejat Bozkurt, *Sanat ve Estetik Kuramları*, 84.

⁶⁶ Platon, *Büyük Hippias*, çev: Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2016), 287.

⁶⁷ Platon, *Büyük Hippias*, 287-288.

altın bir kepçe değil onu kırmayacak tahta bir kepçe daha uygun olacaktır. Tahta kepçe, altın olan kepeçeden uygun olduğu için güzel olarak nitelendirilemez, altın kepeçede uygun olmadı için çirkin olamaz.⁶⁸

Eğer gerçekten bir şey güzelse onu güzel gösteren şeye ihtiyacı yoktur. Güzel olmayan bir şey kendisine daha güzel bir şey katıldığında güzel olmaz, sadece güzel görünebilir. Gerçek güzellik yalnızca güzel göstermez, onu güzel yapar. Çünkü güzel dediğimiz, nesnelere güzel yapandır. Hem güzel yapmak hem de güzel göstermek söz konusu olamaz. Yalnızca ikisinden biri olmalıdır. Ayrıca her şeyin yapılması için uygun bir malzeme vardır. Uygun olan güzel, uygun olmayan güzel değildir diyemeyiz. Altın güzel olsun, değerli olsun kıracağı bir çömlek için iyi bir tercih değildir. Değerli olmasını belirleyen uygunluktur ama bu uygunluk güzelliği beraberinde getirmez. Uygun olan güzellikten pay almadıkça güzel değildir. Güzelliğin uygunluk bağlamından ele alındığı bu tartışmada Sokrates, son kertede uygun olanla güzel arasında bir ilişki olmadığını dile getirir.⁶⁹

Güzellik hakkında farklı yönlere doğru evrilen tartışmanın boyutu, uygun olandan yararlı olana döner. Yararlı olan her şey güzel olarak kabul edilebilir mi sorusuna bir cevap aranmaya başlanmıştır artık. Örneğin “Güzel göz, görebildiğimiz zaman mı yoksa göremediğimiz zaman mı güzeldir?” şeklinde yöneltilen bir soru, işlevselliğin güzel üzerindeki etkisini açığa çıkarmak için iyi bir sorudur. Geniş bir yelpazede örnekler artırılarak at, horoz, bildircin gibi hayvanların, mutfakta kullanılan araçların, müzik ve sanat için kullanılan aletlerin hepsinin güzel olduğu söylenmiştir. Bunlara soyut bir nesne olarak ele alınan gelenekler ve yasaları da eklenmiştir. Tüm bunlara güzel denilmektedir fakat güzel denilmesinde ki asıl sebep yararlı olan kısımlarının bir amacı ve değeri olmasıdır. Eğer bunların hiçbir yararı olmasa bu kez de yararsız oldukları içinde onlara çirkin mi denilecektir?⁷⁰ Yararlılık açısından bir şeyin güzel kabul edilmesi onun “araçsal güzel” olarak var olma olasılığını tartışmaya yöneliktir. Eğer bir şeyi yararlı olduğu için güzel kabul edersek araçsal bir güzelin varlığını da kabul etmiş oluruz.

İnce ince yararlılık çatısı altında güzeli ele alan Platon, başarıma gücünü de yararlılık açısından ele alarak güce sahip olmanın güzelliğini sorgulamayı ihmal etmemiştir. Bir şeyi başaracak durumda olmak başarıma gücünden dolayı yararlı ise

⁶⁸ Platon, *Büyük Hippias*, 288-290.

⁶⁹ Platon, *Büyük Hippias*, 294-295.

⁷⁰ Platon, *Büyük Hippias*, 295.

başarma gücünün olmaması halinde de yararsız olacaktır. Güçlü olmak yararlı, yararlı olmak da güzeldir. Güçsüz olmak da yararsız olduğu için çirkin sayılacaktır. Bilgelikte bir tür güç ise sağladığı yarardan dolayı güzel, bilgisizlik çirkindir. Platon bu noktada hassas bir noktaya değinmiştir. İnsana bir şeyi başarmak için gereken gücün yararlı olduğu ve bu nedenle güzel olduğu söylenirse biz bu gücümüzle neden kötülük yaparız sorusunu ortaya atmıştır. Kötü bir şey yaptıran bir güç yararlı ve güzel olabilir mi? Bunların güzellelikle ilgisi yoktur ve bu demektir ki her yararlı ve güçlü olan aranan güzel nedir sorusuna bir cevap değildir. Fakat İyi olanlar güçlü ve yararlıysa bu durumda onlara güzel diyebilir miyiz? Platon saf güzeli aradığı için iyi olanı iyi yapmaya yarayan, güçlü olanı da güzel yapmaya yarayan şeyde bir kazanç görülebileceğini dile getirir. Bu durumda güzel olan kazanç sağlayandır. Kazanç sağlayanda iyi olarak kabul edilebilir. Platon yine burada felsefesinin en derin noktalarından birini açıklamaya çalışmaktadır. İyiyi oluşturduğu söylenen şey bir “neden”dir denilmektedir. Güzel olanda kazanç sağlayansa ve kazanç sağlayan şeyde iyi olarak kabul edilirse bu durumda güzel olan iyinin nedenidir gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bir şey hem neden hem de nedenin nedeni olarak kabul edilemez. Çünkü mantiken onlar birbirinden farklıdır. Eğer güzel olan İyi olanın nedeniyse iyinin var olması da güzele bağlı olacaktır. Platon, bu kabulün güzeli iyinin babası gibi bir duruma soktuğunu söyler ve baba ve oğul birbiriyle aynı değildir diye de ekler. Neden, nedenin nedeni olmaz var ettiği şeyin nedeni olabilir ancak. Bu durumda güzelin ve iyinin birbirleriyle aynı olmadıkları da ortaya çıkmaktadır.⁷¹

Platon, bir şeyin yarar açısından güzel olarak değerlendirilemeyeceğini bu şekilde ortaya koymuştur. Yararlı olan güzel değildir. Çünkü güzel yarar olarak kabul edilirse iyinin nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Platon’un kendinde güzel arayışı aslında iyi bir toplum kurma ideolojisi ile çatışıyor gözükmektedir. Güzel kabul edilecek şeylerin toplum için yararlı olması genel olarak Platon tarafından arzulanan bir şeydir. Bu şekilde yararlı olarak kabul edilenler genelde iyi şeylerdir ve güzel olmaları da buna bağlıdır. Fakat bu kargaşa yalnızca görünür dünya için geçerlidir. Güzel içinde iyiyi barındırmaktadır ama güzel, iyi ile aynı şey değildir. Platon *Devlet* diyalogunda, dünyada iyi ve güzel olan ne varsa hepsinin İyi ideasından geldiğini söylemiştir.⁷² Bu görünür dünyada ki güzel ve iyi ilişkisini açıklayabilmek için bir dayanak olabilir.

---

⁷¹ Platon, *Büyük Hippias*, 295-297.

⁷² Platon, *Devlet*, 517c.

Çünkü iyi ve güzelin gerçek anlamada kaynağının ne olduğunu bilmek görünür dünyada ki iyi ve güzelin ortak kullanımlarını da çözümleyebilmeyi kolaylaştırır.

Güzel'in uygunluk ve yarar olmadığına ortaya konulmasından sonra yeni bir tanımla güzelin haz üzerinden tartışması yapılır. Görsel ve işitsel olan zevkler örneğin, güzel insanlar, güzel süsler, resimler ve heykeller ayrıca müzikteki sesler, konuşmalar, hikayeler de görme ve duyma yoluyla bize haz verir. Fakat güzel gelenekler ve yasalar görme veya duyma yoluyla bir memnuniyet verdikleri için mi güzeldir yoksa onların güzel olmalarının başka nedenleri de olabilir mi? Daha pek çok duyumlardan da hazlar elde ediyoruz bunlarda nasıl değerlendirilecektir. Gördüğümüz şeylerden haz aldığımız da aynı zamanda hem görmek hem de haz almak gibi iki durum varsa onun güzel olmasını sağlayan görme midir? Öyle olsa işitsel olandan alınan haz daha az olur ve daha az güzel bulunur. Bu nedenle her biri ayrı haz veren şeylerdir. Birinin küçük birinin büyük haz verdiğini söylemek doğru olmayacaktır. Onları güzel kabul etmenin nedeni haz veriyor olmaları değildir. Onlar farklı duyulardır ve biz onlara göre haz duyup güzel dediğimiz şeye, ne bu duyular yüzünden ne de verdikleri haz yüzünden güzel deriz. Öyle olsa müzik ya da bir heykel neye göre güzel olarak nitelendirilecektir? Güzelin gerçek varlığı nedeniyle biz onlara güzel deriz. Görmeden edinilen haz güzelin nedeni olsa işitmeden edinilen güzel olamazdı, işitmeden edinilen haz güzelin nedeni olsa bu kez de işitmeden edinilen haz güzel olmazdı. Ayrıca bütün haz veren duyular farklıdır, hazzın kabul edilebilir bir yanı ve bir ölçüsü vardır. Her haz veren şey güzel olarak kabul edilirse ahlaki olamayan birçok şeyin verdiği aşağı hazlar da güzel kabul edilir. Haz veren her şey güzel değildir, görme ve işitme yoluyla haz veren şeyin güzel olması da olanaksızdır.⁷³

Büyük Hippias'da güzel sorusu ele alınıp ne olduğu sorgulanırken asıl amaç, yapılan tanımların temelinde ne olduğunu bulmaktır. Güzel tek tek bireyler, tek tek nesnelere için olamaz. Bütün toplumlar, bütün varlıklar için düşünülmelidir. Tek tek nesnelere ya da insanlar için yapılan güzellik tanımı ancak birer örnek olabilir.⁷⁴ *Büyük Hippias* diyalogu felsefe tarihinde ilk kez güzeli konu olarak ele alan bir eserdir. Platon'un, kendine güzeli konu edindiği eserlerinin hiçbirinde sistemli ve yalın bir güzel tanımı yer almaz.⁷⁵ *Büyük Hippias* diyaloguna baktığımızda şunu fark ediyoruz. Güzel'in ne olduğu değil de daha çok ne olmadığı üzerine bir tartışma yapılmıştır.

⁷³ Platon, *Büyük Hippias*, 298-303.

⁷⁴ Ayşe Özel, *Estetik Ve Temel Kuramları* (Ankara: Ütopya Yayınları, 2014), 80.

⁷⁵ Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler*, 3.

Sokrates Hippias'ın her güzel açıklamasını ısrarla çürütmekte ve yeni bir tanım yapmasını istemektedir. Ne olduğuna dair tanımı yapılamayan güzelin, ne olmadığına dair belirlenimi yapılırken aynı zamanda bu belirlenimlerin yaptığı dışlayıcılıkla güzel bir çerçeve içerisine alınarak kendiliğini göstermeye bırakılmıştır.

Platon için güzelliğin bir ilkesi varsa onun yegane yeri ruhtur. Maddi dünya olması mümkün değildir. Ruhun güzelliği bedenın güzelliğinden çok yüksektir.⁷⁶ Olgunluk döneminin belirleyici unsuru, güzel ideasının bir töz olarak ele alınmasıdır. Bu fikri ortaya koyduğu diyalog olan *Şölen*'de Platon, güzelliğın anlaşılması için yeni bir kavrama ihtiyaç duymuştur. Eros (sevgi), yaratıcılık ruhunun ve güzele ulaşmanın bir kaynağıdır. Ne yaparsak yapalım yaptığımız iş kendiliğinden ne güzeldir ne de çirkin. Güzellik bunların yapılış yolundan doğar. Güzel olan, övülmeye değen her sevgi gerçek sevgi değildir, bizi sevginin güzeline yönelten sevgi gerçek sevgidir.⁷⁷ Hem güzeli hem iyiyi sever insan ve onları elde etmek ister çünkü bu onlara mutluluk getirir.⁷⁸ Gerçek sevgi güzel içinde yaratmanın sevgisidir. Tanrı düzenine uyan güzeldir ve bu düzen içerisinde güzel ruhlar hep sonsuzluğa, ölümsüzlüğe ermek isterler ve ancak doğurma sonsuzluğa götürür. İyiyi isteyen ölümsüzlüğü istemek zorundadır çünkü sevgi, iyiyi bir an için değil her zaman için istemektir.⁷⁹

İnsanın ölümsüz olmasını sağlayan şeyde sevgidir. Güzeli daha büyük bir güzelliğe kavuşturmak, yeni baştan yaratmak ve ölümsüzlüğe duyulan arzu hep birbirine benzer şeylerdir.⁸⁰ İnsanlar bedenleri ile de ruhları ile de ölümsüzlük yolunu bulabilirler. Bedenlerinde bereket taşıyanlar beden yolu ile ölümsüzlüğe kavuşmak isterler. Güzel bedenli kadınları severek ve onlardan çocuklar üreterek ölümsüzlüğü sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu, kendi soyunun devamını sağlamanın tek yoludur. Adlarını yarınlara aktarmak suretiyle mutluluğa ereceklerini düşünmektedirler. Ruhlarında bereket taşıyanlar daha çok ve daha farklı ürünler vermektedir. Bu, can ürünleri denilen düşünme ve buna benzer olanlardır. Platon, bütün yaratıcı şairleri ve sanatlarına yenilik getiren işçileri bu canı bereketli insanlar gurubuna eklemiştir. Bunun bir türü de bilgili ruhların güzel ruhlu insanlara erdemi, iyi insanın nasıl olacağını

---

⁷⁶ Platon, *Şölen*, çev: Sabahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018), 210c.

⁷⁷ Platon, *Şölen*, 181a.

⁷⁸ Platon, *Şölen*, 204d-205a.

⁷⁹ Platon, *Şölen*, 206c-207a.

⁸⁰ Necla Arat, *Etik ve Estetik Değerler*, 43.

anlatarak onu geliştirmesidir. Diğer bir türü ise şairlerle sanatçıların bıraktığı güzel eserler ve güzel fikirler üreten şahısların yarattığı değerlerdir.⁸¹

Sevginin sırlarından biri, düşüncesini doğru yola koyabilen için bu sırların yücesine ve ötesine ulaşabilmenin son durağı olmasıdır.⁸² Güzel önce güzel bedenlerde aranır. Bunun nedenini Platon *Phaidros*'ta şöyle açıklamıştır: “Güzellik ise öncesinde söylediğim gibi ötekilerin arasında parılıyordu; buraya geldiğimizde de onu duyularımızın en açık olanıyla, parıltılar içinde bulduk. Çünkü görme, nesnel duyularımız içinde en keskin olanıdır.”⁸³ Platon güzelliğe ilk göze çarpan olması ve çekiciliği nedeniyle esir olduğunu söylemektedir. Fakat sonrasında güzel bedene kapılan ruh tek bir insan sevmeye başlayacaktır. Bir bedende görülen güzellik diğer bedendeki güzelliklerle aynıdır. Görüş güzelliğini önemsemek, bütün bedenlerdeki güzelliği gerçek güzellik saymak yolunu kaybetmekle aynı şeydir. Platon'a göre, bunu anlayanlar can güzelliğini beden güzelliğinden üstün görmeye başlayacaklardır. Böylece güzellik artık ruhta ve davranış yollarında aranacaktır. Kendini bu manevi güzelliği görece kadar geliştirenler artık güzel davranış ve yaşam biçiminden bilimlere geçecek ve onlardaki güzellikleri de görmeye başlayacaktır.⁸⁴

Platon'un bu imaları, daha az önemli olan maddi güzellikten daha çok önemli olan manevi güzelliğe doğru bir tırmanışın algoritmasını vermektedir. Görünür dünyada ki güzel, yalnızca bir sanı ve güzel ideasından pay alarak güzel olabilmeyi başarabilen bir “var olan” olsa da netice itibarıyla gerçekleşmesi istenilen bir olayın zorunlu ilk basamağıdır. Bu nedenle görünür dünya nesnelere eksik ve kusurlu olsa da kendilerine bir görev gibi yüklenen güzel ideasını hatırlatmaları açısından önemlidir. Gerçek güzelin bilgisine giden yokuşun tepesine çıkmak için önce bu güzelin içinde yoğrulmak gerekmektedir. Buradan arınmış bir şekilde çıkan ruh ancak bir sonraki basamağa aday olabilmektedir.

Bu tırmanışta bilimlerin güzelliğini görece kadar yükselen bir ruh artık güzeli ne bedende ne davranışta arayacaktır. Platon'un bu basamaktan sonraki güzelliği tamamıyla aşkın bir güzelliktir. Manevi gücünü artırmış bir ruhun yükseldiği bu basamakta, önüne engin bir güzellik denizi açılacaktır. Bütün ruhu bu güzellikle dolacak ve güzelliğin bilgisi sayesinde derin düşüncelere dalacaktır. Aşkın bir güzelliği

---

⁸¹ Platon, *Şölen*, 208e-209e.

⁸² Platon, *Şölen*, 210a.

⁸³ Platon, *Phaidros*, 250d.

⁸⁴ Platon, *Şölen*, 210a-d.

seyrediyor olması ve derin düşüncelere dalıyor olması itibariyle Platon buradaki ruhu, bütün maddiyatından sıyrılmış bir ruh olarak tasvir etmektedir. Bu aşamadaki insan ruhu, yüksek bir manevi güç kazanmış ve güzelin gerçek bilgisine ermeye başlamıştır.

Platon'un bahsettiği güzelin gerçek bilgisine ermek için engin güzellik denizine kadar yükselmek gerekir. Bu engin güzellik denizini ideaların bütünü olarak yorumlamak mümkündür. Platon, burayı sevginin bir yeri olarak görmektedir. Güzel sevgisi ile başlayan ilk basamak her adımda daha bir derinleşerek ilerlemektedir. Platon'un güzeli sevmeyi öğütlemesinde ki önem de burada açığa çıkmaktadır. Güzel, gerçek varlığa götüren bir değerdir ve bunun gerçekleşmesi için derin bir sevgiye ihtiyaç vardır. Platon, *Devlet* diyalogunda insanları sanatları ile eğitip onları beden, biçim ve öz güzelliğine doğru götürecek sanat ustalarını aramayı salık vermektedir. Platon'a göre, insanlar çocukluktan itibaren güzelliği sevmeye, güzelliğe benzemeye, onunla bir olmaya, kaynaşmaya özendirilmelidir.⁸⁵ Güzeli sevmekle başlayan yolculuğun sonunda öz varlığa kavuşma gerçekleşir. Platon bunu şöyle dile getirmiştir;

...Sevginin şimdi vardığımız yerine kadar götürülen adam bütün güzel şeyleri birbiri ardı sıra ve gerekli düzen içinde gördükten sonra girdiği yolun sonuna ulaşarak birdenbire eşsiz bir güzellikle, güzelliğin özü ile karşı karşıya gelecek. İşte buna ermek için bütün emekleri. Bu güzellik artık hep var, doğumsuz, ölümsüz, artmaz, eksilmez bir güzelliktir, bir bakıma güzel bir bakıma çirkin, bugün güzel yarın çirkin, şuna göre güzel buna göre çirkin, bir yerde güzel bir yerde çirkin, kiminin gözünde güzel kiminin gözünde çirkin bir güzellik değildir. Bir güzellik ki kendini bir yüzle, elle ayakla, bedene bağlı hiçbir şeyle göstermeyecek, ne bir söz alacak, ne bir bilgi, bir canlıda, ne yerde, ne gökte, hiçbir yerde, kendi var, kendinden var, kendisi ile hep bir örnek. Bütün güzellikler ondan pay alır; kendisi onların parlayıp sönmeleri ile ne artar ne eksilir ne de bir değişikliğe uğrar.⁸⁶

Bu güzellik, Platon için salt güzelliktir, güzelin özüdür. Bunu gören bir ruh için artık dünya nimetleri önemsiz hale gelir. Bu güzellik, maddeye hiç bulanmamış yalnızca görünüşüyle Tanrısal bir güzelliktir. Platon'a göre, buradaki güzeli göreceğ gözle bakabilenler artık erdem taslakları değil gerçek erdemler yaratabilecektir. Çünkü burada kişi taslaklara değil gerçeğin kendisine bağlanmıştır.⁸⁷ Bu üstün noktaya gelmek kuvvetli bir irade istemektedir. Güzele ulaşmak zahmetli ve güçtür. İlahi güzelliğe erdikten sonra dünyada güzel diye nitelendirdiğimiz her şey bir hiç olacaktır. Fakat mükafat olarak salt güzellikle buluşulduğunda hissedilen duygunun yüceliğinin her şey

---

⁸⁵ Platon, *Devlet*, 401c-d.

⁸⁶ Platon, *Şölen*, 210e-211b.

⁸⁷ Platon, *Şölen*, 211c-212a.

değdiği düşünölmektedir.⁸⁸ Platon, bir ruhun güzelin özüne kavuşma azmini *Phaidros*'ta şöyle betimlemeye çalışmıştır. “Kişi güzeli görünce hakiki olanını anımsadığı için kanatlarının büyüdüğünü hissedip de uçmaya atılır, başaramayınca gözlerini bir kuş gibi yukarılara diker ve aşağıda bulunan şeyleri görmezden gelir.”⁸⁹

Platon'da gerçek güzeli bulma yolculuğu görünür olan güzelden başlamaktadır. Çünkü gözle görünen güzellik en önce fark edilendir. Platon'a göre “En görünür ve en fazla sevilen olma payını güzellik almıştır.”⁹⁰ İyi gözle görünen bir şey değildir. İyi Tanrı'nın özüdür ve bu öz aynı zamanda güzeldir. Onun yarattığı bedenlerde kendinden kattığı güzellikler ve iyilikler vardır. Onu açığa çıkarmak için önce beden güzelliğinin düşkünölür insan. Ama zamanla bedende değil ruhta var olan iyinin güzelliğinin peşine düşer. Sonrasında kendini var eden özün güzelliğinin gerçekliğinden başka bir şey olmadığını anlar. Platon güzeli uzay ve zaman dışında bağımsız, fizikötesi bir yerde konumlandırmıştır. Böylesi bir güzelliği tanımlamak zordur. Nihayetinde Platon'a göre, güzel kendi başına güzeldir ve kendi başına var olandır. Güzel değişen şeyler olmadığı gibi ayrı ayrı bir sürü şeyde güzel değildir. Bu nedenle onu anlatmanın bir yolu yoktur.⁹¹

Platon, anlatmanın bir yolu olmadığını söylediği güzeli, bir öz olarak değerlendirmesinin ardından, güzeli matematiksel bir çözümleme sürecine geçişi de onun yaşlılık dönemlerine denk gelmektedir. Pythagoras'ın Platon üzerindeki etkisi bu dönem oldukça net görölmektedir. Bu etkinin kendini açıkça gösterdiği Platon diyalogları *Philebos* ve *Timaios*'tur. Pythagoras'ın etkisi ile Platon, hem bir bütün olarak evrenin hem de evrenin içindeki varlıkların, orantı ve uyum içerisinde olduğunu dile getirmeye başlamıştır.⁹² Platon'a göre, ölçü ve oranın olmadığı durumda her şey kendisini ve izleyenini yokedecektir.⁹³ Elbette bunu yalnızca biçim açısından dile getirmemiştir. Çünkü Platon ruhun barındırdığı bütün şeylerinde ölçü, oran ve hatta uyum içerisinde olmasını istemektedir. Görüntü güzelliği dediğinde de artık güzel beden ya da resimlerden söz etmemektedir. Platon'un Güzel dediğinde artık bahsettiği, düz çizgi, daire, cetvel, pergel ya da gönje yardımı ile çizilen güzel şekillerdir. Güzelliğın özünden de vazgeçmemiştir. Bu şekilleri güzel saymasındaki sebepte bu şekillerin

---

⁸⁸ Platon, *Şölen*, 211d.

⁸⁹ Platon, *Phaidros*, 249d.

⁹⁰ Platon, *Phaidros*, 250e.

⁹¹ Platon, *Devlet*, 493e-494a.

⁹² Necla Arat, *Etik ve Estetik Değerler*, 45.

⁹³ Platon, *Philebos*, 64e.

yalnızca bazı açılardan değil her açıdan ve biçimsel özleri gereğince her zaman güzel olmalarıdır.⁹⁴

Platon'un bu son dönemindeki güzellik anlayışında geometrik biçimlerin ve sayıların yeri oldukça geniştir. Bütünlükte Platon açısından önemlidir. Evreni yaratan Tanrı'nın evreni bir bütüne benzeterek yarattığını söyler, çünkü tam olmayan hiç bir şey güzel değildir.⁹⁵ Evrenin yaratılışını anlatırken sayıların yerinden ve öneminden de bahsetmiştir. Sayılar oluşturmaları gereken bir bütün nedeniyle kendi aralarında tam bir uyum sağlamıştır. Evreni oluşturan öğelerde hep aynı oranda kullanılmıştır. Evren kendi içerisindeki uyumu da bu orantıya borçludur. İçindeki dostlukta bu orantı ile ilgilidir. Varlığa en uygun biçim olduğu gerekçesi ile Evren küre şeklinde yaratılmıştır. Çünkü tüm şekilleri kendisinde toplayan biçim küredir ayrıca kürede her kısım merkezden aynı uzaklıktadır.⁹⁶

Platon, tamamıyla mükemmel olarak gördüğü şekiller üzerinden bir Evren kurgulamaya çalışmıştır. Geometrik şekiller ve sayılar Evrenin kuruluşunda her noktada yer almıştır. Bu nedenle Platon'un güzeli ile geometrinin ve matematiğin ayrılmaz bir ilişkisi vardır. Platon'a göre geometri değişmeyen bilgidir.⁹⁷ Oran ve ölçü bütüne katılanların arasında zorunlu olması gereken şeydir. Evren de doğal olarak bu ölçü ve oranı kendinde barındırdığı için güzeldir. Evreni oluşturan ilk ilke İyi'dir. Evren değişmeyen ilk örneklerden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Bu özelliklerinden dolayı Evren ortaya çıkanların en güzeldir. Yaratan İyi'dir ve onda hiç hırs yoktur. Her şeyi mümkün olduğunca kendisine benzeterek yapmıştır. Platon'a göre Evrenin ortaya çıkmasındaki en önemli ilke budur. Tanrı her şeyin en iyi şekilde olmasını istemiştir. Bu nedenle kurallı olmayan ve görülebilir şeylerin bütünü, en kötü düzen düzensizlikten iyidir düşüncesi ile düzenlemiştir.⁹⁸

Platon Evrenin güzelliğini ve gerçek idea olan güzeli yüceltirken görüntüler dünyasındaki güzeli kendisine bağlanılıp kalınmaması açısından değersizleştirmeye yönelik bir tutum geliştirmiştir. Çünkü görünür dünya güzelleri mağaradaki mahkumların önündeki seyrettikleri yalancı görüntülerden ibarettir. Fakat insan daha önce ruhuna konulmuş iyi ve güzelin bilgisini tekrar hatırlamaya muktedirdir. Yapması

---

⁹⁴ Platon, *Philebos*, 51c.

⁹⁴ Platon, *Timaios*, 29-30.

⁹⁵ Platon, *Timaios*, çev: Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2015), 30.

⁹⁶ Platon, *Timaios*, 32-33.

⁹⁷ Platon, *Devlet*, 527b.

⁹⁸ Platon, *Timaios*, 29-30.

gereken Everendeki düzenli işleyişin kendisinde de var olduğunu anlamasıdır. İnsan gözle görür ama akılla kavrar. Platon Evrenin uyumlu ve ahenkli işleyen bütün düzenini kavramak için parçaya değil bütüne bakmayı önermektedir. İnsan bu düzenli işleyişin bir parçası olduğunu anladığı zaman gerçek varlığa, iyi ve güzele kavuşacaktır. İnsanlar için orantılı olanı ve orantıyı görmek, en güzel ve en hoş olandır.⁹⁹ Platon'un güzelini parça parça aramak gerçekten onu bulmayı imkansız kılacaktır. Aitlik ve bütünlük duygusu ile hakikati derin düşüncede arayanın Platon'da bulacağı yegane "Estetik Güzel", bütün haşmetiyle kendi soyunun tek ve muhteşem bir örneği olan kainatın kendisidir.¹⁰⁰

Bu muhteşem güzelliği sezebilmek için insan zihninin iyi ile aydınlanması gerekmektedir. Platon, bu iyinin aydınlığında ancak Evrenin güzelliğini görüp, gerçek güzele ereceğimizi ima etmiştir. Platon'un İyi ve Güzel arasında ki bu bağlayıcı söylemleri iki kavram arasında dostluktan öte birliktelik algısına yol açmıştır. Evreni oluşturan ilk ilke iyidir ve bu ilke kendine benzetme arzusu ile birlikte ilk örneklerden yola çıkarak Evreni oluşturmuştur. Bu oluşumda en büyük kural ölçü ve oran olarak belirlenmiştir. Bu nedenle Evren güzeldir. Bu durumda iyi ve güzelin kaynağı ve oluşturma koşulları aynıdır denilebilir. *Timaios*'ta bu zemin, okuyucuyu iyi ve güzelin aynı olduğunu düşündürmeye itmektedir. Ayrıca Platon diyaloglarındaki birçok belirsiz iyi ve güzel yorumu, bu zeminin üzerine aynılık inşasını kurmayı desteklemiştir. Fakat açıklamaların iyi ve güzelin aynı oldukları yönünde kesin bir ifade içermediğini öncelikle kabul etmek gereklidir.

1.4. PLATON'DA ETİK-ESTETİK BAĞLAMDA İYİ VE GÜZEL'İN AYNİLİĞİ/FAKLİLİĞİ PROBLEMİ

Platon diyaloglarında yer alan güzel ve iyiye dair açıklamaların duru bir anlatıya sahip olmaması genelde iyi ile güzelin yorumlanmasını spekülasyona açık hale getirmiştir. Platon'un insan zihninden silmek isteği bütün önyargı ve sanılara dayalı çözümlenmeleri, bekli de biz onun eserlerini bizzat yorumlarken yapıyoruz. İyi ve güzel tam anlamıyla bir ve aynı mıdır? Ya da bizi öyle düşünmeye iten Platon fikirleri nelerdir? Platon'da iyi ve güzelin aynı olduğunu iddia eden net açıklamaların olduğunu

---

⁹⁹ Platon, *Timaios*, 87.

¹⁰⁰ Platon, *Timaios*, 92.

savunamayız. İyi ve güzel arasında mümkün görünen ilişkinin nereden kaynaklandığını ve nasıl bir temele dayandığını da onun diyaloglarından çıkartabiliriz.

Birçok şey aynı anda iyi ve güzeli birlikte taşımaktadır fakat sorun, bu durumun iyi ve güzelin aynı olduğunu düşündürmeye kaynaklık etmesidir. Platon Evreni, iyi ve güzel olan bir ilke tarafından kendine benzetilerek oluşturulmasını izah ederken kaçınılmaz bir şekilde etik-estetik karışımına maruz bırakmıştır. Genel olarak bakıldığında Platon, *Timaios*’ta iyinin kaynağının ilk ilke olduğundan bahsetmiştir. *Şölen*’de de Gerçek güzellik tanrısal güzelliştir diyerek güzelliğin ilk ilkeye ait olduğunu vurgulamıştır.¹⁰¹ İyinin ve güzelin zorunlu olarak birlikte olduğu en yüce şey ilk ilkedir. Ruhta Tanrısal bir şey olduğu için iyi olursa güzel, güzel olursa iyi olmaya meyillidir. Platon’a göre, iyi olan güzeldir ve güzel olanda orantısız değildir. Örneğin canlının güzel olabilmesi içinde orantı şarttır. Canlıdaki en önemli orantılar, sağlık-hastalık, iyilik-kötülük ya da ruh-beden arasındaki orantıdır. Ancak beden ve ruhları arasında dengeyi sağlayanlar iyi ve güzel olmayı başaracaktır.¹⁰²

Platon *Phaidros*’ta bu konudan bahsetmektedir. Ruhü iki kanatlı ata benzetmektedir. Atlardan birisi iyi ve güzeldir, ayrıca iyi soydan gelmektedir. Diğer de bunun tam tersidir. İrade iyi ve kötü, güzel ve çirkin arasında dengeyi koruduğu sürece gerçek anlamda iyi ve güzel olmayı başaracak ve gerçeğin bilgisine ermeyi hak edecektir.¹⁰³ İyilik, güzellik, bilgi Tanrısaldır. Ruhü besleyen ve büyüten asıl şeyler bunlardır.¹⁰⁴ Platon’da iyi ve güzeli birlikte kuşatan şeyin genel olarak ruh olduğu görülmektedir. Bir insanın ruhu iyi ise aynı zamanda güzeldir. Çünkü orantı ve ölçünün olduğu her şey de güzellik vardır. İlk ilkeden kaynaklı her şey iyi ve güzeli aynı anda içinde barındırabilmektedir. Fakat iyi ve güzelin aynı olduklarına yönelik kesin bir açıklama ile karşılaşmamaktadır.

Tanrının, İdeaların ve ruhun iyi ve güzeli birlikte barındırıyor olması bu iki kavramı aynı olarak algılamamıza yol açmıştır. Fakat İyi ve Güzel kavramlarını görünenler dünyasında aynı olarak algılamak bu kadar kolay değildir. İdeaların değişmez özellikte olmaları her zaman iyi olmalarını sağladığı için her zaman güzel olmalarını da sağlamaktadır. Görünür dünya nesnelere ise değişime tabi oldukları için her zaman güzel kalamazlar. Her zaman iyi olamazlar. Ayrıca farklı duyularımızla

---

¹⁰¹ Platon, *Şölen*, 212a.

¹⁰² Platon, *Timaios*, 87.

¹⁰³ Platon, *Phaidros*, 246b.

¹⁰⁴ Platon, *Phaidros*, 246e.

algıladığımız çeşitli güzeller vardır. Örneğin görme duyusuyla algılayacağımız dış görünüş güzelliği, duyma ile algılayabileceğimiz müziğin güzelliği gibi bunları iyi olarak da kabul etmek her zaman için geçerli değildir. Bunlar aynı zamanda hem iyi ideasından hem de güzel ideasından pay almayabilir.

Görünür dünyada, idealardan pay alarak birçok güzellik oluşabilmektedir. Her biri farklı duyularımıza seslenebilir. İyi de aynı şekilde, yapıp etmelerimiz olarak kendini eylemlerimizde gösterebilir. Bir nesnede uygunluk olarak ya da yarar olarak araçsal iyi kendini gösterebilir. Layıkıyla yapılan iyi bir davranış ruhu okşadığı zaman güzel olanı izlemenin keyfini verebilir, ya da herhangi bir eşya bir sanat eseri kadar güzel yapılmış kullanışlılığı açısından da çok iyi olmuş olabilir. Bir insan güzel bir çehreye sahiptir ama kötü huylu olabilir. Ya da bedeninin bütün orantısızlığına rağmen çirkinliğini örtecek kadar iyi bir yüreği vardır. Görünenler dünyasında iyi ve güzel aynı şeyde birlikte bulunduğu kadar ayrı ayrıda bulunmaktadır. Önemli olan kendi başına ve çokluk içinde neyi kavramak gerektiğidir.¹⁰⁵ Çokluğu göreceğ güçte olmak yeterli değildir tek olanı da anlamaya çalışmak ve anladıktan sonra hepsini bir arada kavrayıp düzenlemek gerekmektedir. Platon'a göre, birbirinden farklı çokluk arasında tek bir ideaya bakabilme becerisini göstermek en iyi araştırma ve gözlemdir.¹⁰⁶

Platon *Yasalar*'da bu konuya bir parça dokunmuştur ama yeterli bir açıklama olduğunu söylemek mümkün değildir. Genel olarak Platon'un sorguyu kesin bir sonuca erişirme kaygısı yoktur çünkü düşündürmeyi sağlayabilmek onun en büyük arzusudur. Örneğin yiğitlik, ölçülülük, adalet ve aklıbaşındalık nasıl tek bir adla "erdem" ile adlandırılıyorsa bunu sağlayan şeyi bulup tespit etme gerekir demiştir fakat bunun ne olduğunu açıklamamıştır. Güzel ve İyi hakkında da aynı şeyi sorgularken iyi ve güzelin her birinin çokluk mu teklik mi olduğunu sorgulama niyetiyle bir girişim yapmış fakat detaylandırmadan 'nasıl tek oldukları anlaşılmalıdır' şeklinde bitirmiştir.¹⁰⁷

Platon göre, iyiliğin özü ve güzellik aynı yerdedir ayrıca güzellik ve iyilik ölçü ve oran içinde görünür. İyilik her şeyin var olması ve anlaşılması için temel bir neden olsa da duyulardan en keskin olanıyla algılanmaya yani görmeye uygun değildir. Platon iyiliğin tek başına anlaşılmasında halinde onu güzellik, oran ve gerçeklik kavramlarıyla açıklamayı önermiştir.¹⁰⁸ Platon aslında *Devlet* diyalogunda mağaradan kurtulan kişinin

---

¹⁰⁵ Platon, *Yasalar*, 963c.

¹⁰⁶ Platon, *Yasalar*, 965b-c.

¹⁰⁷ Platon, *Yasalar*, 965d-966a.

¹⁰⁸ Platon, *Philebos*, 64c-65.

yani sanılarından kurtulan kişinin gerçek güzeli ve iyiyi görebileceğini söylemiştir. Bu ifadelerinde iyi ve güzelden tek bir varlık gibi bahsetmez, tam tersine tek tek varlıklar olarak belirtmiştir. Karanlığını ardında bırakıp iyiye doğru dönenler güzelin, doğrunun, iyinin gerçek örneklerini görmüş oldukları için karşılıklarına çıkan her yansının aslını bileceklerdir.¹⁰⁹ Bu gerçekliğe erenler de var olanları türlerine göre ayırıp her birini “bir” e göre tek idea altında kavradığını fark etmeli ve ona göre diğerlerine anlatmalıdır.¹¹⁰

Nitekim Platon *Devlet*'te de kendiliğinden iyi ve kendiliğinden güzel olanın var olduğunu, güzelin ve iyinin her birinin değişmez ideası olduğunu söylemiştir.¹¹¹ Ayrıca Platon *Phaidon*'da, da güzel ve iyinin kendiliğinden var olduğunu ve güzel şeylerinde bu mutlak güzel sayesinde ancak güzel olacağını söylemiştir.¹¹² Bu durumda iyi ve güzel, evreni oluşturan ilk ilkenin eşsiz özellikleri olmasının dışında, tek tek idea olarak da var olmalıdır. İyi, ilk ilkenin özü de olsa, tek bir idea da olsa güzelin önderliğinde tanınan, aslına güzelin kılavuzluğu ile varılan bir yüceliktir. Dolayısıyla var olan her şey bu nedenin bir ürünüdür. *Büyük Hippias*'ta Platon hiçbir var olan bu iyinin nedeni olamaz demiştir. Bu tarz bir açıklama ile Platon iyi ve güzelin aynı olmadıklarını söyler ama bundan da pek memnun olmadığını dile getirir. Fakat sonraki sorgulamalarında da iyi değişmez bir yasa gibi güzelin önüne aynı şekilde çıkar ve ikinci kez güzelin iyi, iyinin de güzel olamayacağını dile getirir. Platon göre, akla uygun bir şekilde düşünülürse bunun anlaşılması mümkündür.¹¹³

Platon, Evrende ya da yaşam dünyasında birlik ve çokluğun nasıl bir uyum ve ahenkle buluşturulabileceğini gösteremeye çalışmıştır. Uygun bir oranla karıştırılan çokluk bir teklik olarak oluşturulabilmektedir. Bu, Platon'un ruhtaki duygularında aynı oranlarda tutularak iyi bir ruhu oluşturmasına bir örnektir. Ayrıca sayıların orantılı bir şekilde kullanılmasıyla da bir nesne şekillendirildiğinde güzel olacaktır. Düzen, her şeyin ölçü, oran ve uyum içerisinde yerleştirilmesi, kurulması ve oluşturulması ile mümkündür. Bu şekilde ortaya çıkan her şey güzel ve iyidir. Platon hem duyulur dünya hem düşünülür dünya açısından ölçü ve oranı vazgeçilmez bulmuştur. Platon'da güzel ve iyinin bulunduğu en derin noktalardan birisi ölçü ve oran olarak kendini

---

¹⁰⁹ Platon, *Devlet*, 520c.

¹¹⁰ Platon, *Phaidros*, 273e.

¹¹¹ Platon, *Devlet*, 507b.

¹¹² Platon, *Phaidon*, 100b- 100e.

¹¹³ Platon, *Büyük Hippias*, 297-304.

göstermektedir. Farago'nun da belirttiği gibi güzel ve iyi, uyumlu bir biçimde çoklu olanı birlik içinde tutan, aşkın bir kökenin yegane gerçeği olan "iyi" içinde gizlidir.¹¹⁴

Platon, aynı şekilde kurguladığı devletinde ölçü ve oran taşıyan ruhlara sahip kişilerden oluşmasını istemiştir. İlk ilkenin Evreni oluştururken uyguladığı ölçü ve oranı topluma uygulayarak uyumlu bir birlikteliğin sağlanacağına inanmıştır. Böyle bir topluluk doğal olarak iyi bir çokluktan oluştuğu için güzel bir topluluk olacaktır. Platon bütün evreni tepeden tırnağa ölçü ve orana tabi tutmuştur. İlkenin kendinden çıkan her şey bütün evrene ölçü ve oranla dağıtılmıştır. Platon evrendeki bu ölçü ve orandan doğan uyuma aynı şekilde karışmak için bireyinde kendine çeki düzen vermesini istemektedir. Bu kişilerin oluşturduğu toplum tıpkı bir müzik gibi ahenkle işleyecektir. Müziği sayıların oluşturduğu bir ahenk bir armoni olarak düşünürsek Platon'un insanların eğitilmesinde müziği temel eğitim olarak seçmesi anlaşılır bir durumdur. Platon açısından baktığımızda müziğin kendisini oluşturan zaten ölçü, oran ve uyumdur. Bu nedenle güzel ve iyi olmaması imkansızdır. Müzik sevildikçe onu oluşturan ölçü, oran ve uyum insanın içine işleyecektir ve kendisi gibi onu dinleyeninde ruhunu iyileştirecek ve güzelleştirecektir.

İyi ve güzelin ölçü, oran ve uyumun olduğu her yerde birlikte var olması iyi ve güzelin aynı şeyler olduklarına dair bir izlenim bırakmıştır. Varlığın hem etik hem estetik koşullara birlikte tabi tutulması, bu karışıklığın en tepe noktasıdır. İlk İlke iyi ve güzelse kendine benzeyenler iyi ve güzel olacaktır. Bu durumda birçok varlık zorunlu bir iyilik ve güzellik içermektedir. Fakat görünür dünya nesnelere için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Görünür dünya nesnelere güzel ve iyi olmalarını iyi ve güzel ideasından pay almalarına borçludur. Ayrıca idealar dünyasının aksine görünür dünya da her şey aynı zamanda hem iyi olup hem güzel olamaz. Bu o nesnenin iyi ve güzel ideasından aynı anda pay almadığını gösterir. Platon sanat da iyi ve güzelin gerçekliği ve doğruluğu konusunda bu pay alma meselesine odaklanarak kriterler geliştirmeye çalışmıştır. İyi, hakikatin kendisi olan İlk İlke'dir ve güzel ona ulaşmanın bir yoludur. Bu nedenle sanat sahte güzeli değil gerçek güzeli üretmelidir ki insanlar ona bakarak gerçekliğin yolunu bulabilsin. Sanatın mecburi bir istikamete sürüklendiği bu anlayışta yine Platon, güzeli başlangıç, iyiyi varılması gereken bir son nokta olarak konutlarken her iki kavramı birbirinden kopmayacak bir şekilde düşlemeye çalışmıştır. Platon'un sanata bir nevi gerçeği yansıtma görevini yüklediğini düşündüğümüzde şu

---

¹¹⁴ France Farago, *Sanat*, çev: Özcan Doğan (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017), 40.

soru hayli ilginçtir. Kendi ideasının olduğundan hiç bahsedilmeyen sanat, Platon'un anlayışında ne kadar kendi olabilmeyi başarabilmiştir?

1.5. PLATON'UN SANAT ANLAYIŞI

Platon'a kadarki dönem doğa ve insan kökenli bir felsefedir. Fakat Platon'la birlikte varlık felsefede sistematik olarak ele alınmıştır. Platon'un, varlığın aslı üzerine bir araştırmaya girmesi onun sanat anlayışının da şekillenmesinde etkili olmuştur. Platon öncesinde güzelliği, sanatı inceleyen bir estetik başlığı bulunmaz. Güzellik, sanat, sanat eseri sanat felsefesinin bir konusu olarak işlenmiş ve tartışılmıştır. Platon ise güzeli bambaşka bir platforma taşımıştır. Güzel kendiliğinden var olan, değişmez bir ideadır. Platon'la güzel artık gerçek bir varlık statüsüne yükseltilmiştir. Gerçek bir varlık olarak görülen güzellik bu nedenle sanata kontrollü bir şekilde dahil edilmiştir. Sanat, belirli kriterleri sağladığı ölçüde ancak Platon tarafından onay görebilmektedir. Platon'un sanat için belirlediği bu kriterler nedir ve gerçek bir varlık olarak güzel, sanatı estetik açıdan ne yönde etkilemektedir?

Platon döneminde sanat ile zanaat henüz ayrılmamıştır. Sanat, görsel sanatlar, yazınsal sanatlar ve karışık müzik sanatları olarak üç şekilde ele alınmaktadır. Resim, heykel ve mimarlık, görsel sanatların alanına; epik, lirik ve dramatik şiir yazınsal sanatların alanına; dans ve şarkı, karışık müzik sanatlarının alanına girmektedir. Zanaat da yine kazanılmış zanaat ve üretimsel zanaat olarak iki alana ayrılmıştır. Kazanılmış zanaat, doğadan çoğunlukla hazır olarak kullanmak amacıyla elde ettiklerimizi içerir. Adından da anlaşılacağı üzere üretimsel zanaat ise farklı biçimlerde bizim ürettiklerimizi içerir.¹¹⁵

Platon'un *tekhne*¹¹⁶ olarak ifade ettiği o dönem için sanat ve zanaat yalnızca 'meydana getirme' faaliyeti olarak kabul görmekte ve içinde doğrudan bilgiye dayalı kurallar barındırmaktadır. Platon için *tekhne* sözcüğü, Antik Yunan kültüründeki bu

---

¹¹⁵ Nejat Bozkurt, *Sanat ve Estetik Kuramları* (Anakara: Sentez Yayınları, 2014), 105.

¹¹⁶ Genelde sanat olarak çevrilen *Tekhne* sözcüğü EskiYunan'da zanaatı da kapsamaktadır. *Tekhne*, marangozluk, şiir, ayakkabıcılık, tıp, heykeltçilik gibi birbirinden farklı olan birçok şeyi genel bir başlık altında barındırmaktadır. *Tekhne* sözcüğü tam olarak herhangi bir nesnelere kümesini işaret etmekten daha çok insanların bir şeyler yapabilme ve üretebilme yeteneklerini ifade etmektedir. Bkz. Larry Shiner, *Sanatın İcadı Bir Kültür Tarihi*, çev: İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013), 45.

biçimselliği dışında, anlamının sınırlarını aşmış olarak felsefe çerçevesinde de özel bir tanıma ve özgün bir anlama sahiptir.¹¹⁷

Platon'un sanatı tanımlaması ilginç bir hikaye üzerine temellendirilmiştir. Sanatın ana kaynağına dek geri giden Platon, belirsiz bir kaynak üzerinden söyleneceye dayanan bir açıklama ile sanatın doğuşunu ortaya koymaya çalışmıştır. *Protagoras* diyalogunda ele aldığı bu meselede konuya her şeyden önce, Tanrıların var olduğunu ve henüz ölümlü türlerin yaratılmadığını vurgulayarak girer. Bu türün yer altında şekillenmesini sağlayan Tanrılar, sonrasında Prometheus ve Epimetheus'u onların her birine gereken yetenekleri vermekle görevlendirilmiştir. Epimetheus bu işi kendisi yalnız yapmayı arzulamış ve Prometheus'tan bittiğinde sadece oluşturduklarını kontrol etmesini istemiştir. Hayatta kalmaları için gereken savunma, beslenme dayanıklılık gibi her şeyi uygun ve dengeli bir şekilde dağıttığını düşünen Epimetheus, son anda sadece hayvanlar için güçlerini kullandığını insanların ise her türlü ihtiyacını unuttuğunu fark etmiştir. Prometheus incelemeye geldiğinde hayvan türlerinin her birinin kendine uygun bir şekilde donatıldığını ama insan türünün tamamıyla savunmasız, çıplak olduğunu görmüştür. Bunun üzerine Prometheus, Athena ve Hephaistos'tan ateşle birlikte sanatlar bilgisini çalarak insana armağan etmiştir. İnsanda bu sayede elindeki yeteneklerini kullanarak Epimetheus'un eksik bıraktığı donanıma kavuşmuştur. İnsan Tanrısallıktan payını bu şekilde almıştır.¹¹⁸

Bu anlatı, *tekhne* sözcüğünün karşıladığı insanların bir şeyler yapabilme ve üretebilme yeteneklerini nasıl kazandıklarının bir izahıdır. Platon Evrenin oluşumunu tesadüflere bırakmayarak ilk ilkeye yüklediği gibi insanların üretebilme kabiliyetini de Tanrısal bir dokunuşa bağlamıştır. İnsanın en çok ruhu Tanrısallık içerdiğine göre sanatların bilgisi bu Tanrısal ruha konulmuş olmalıdır. Sanatların bilgisini taşıyan insan ruhu da kendisinde var olan bu bilgiyi kullanarak sanat ve zanaatı içeren her türlü üretimi gerçekleştirmiştir.

Aslında Platon'a göre, gerçek sanatçı Evreni yaratan ilk ilkedir.¹¹⁹ Platon *Timaios* diyalogunda bu ilk ilkenin evreni nasıl şekillendirdiğini ince ince anlatmıştır. İlk ilke, usta bir sanatçı gibi maddeye eşsiz bir şekil vermiş ve bu Evrende ortaya çıkanların en güzeli olmuştur. Platon, böyle bir evreni oluşturamı da en becerikli olan

¹¹⁷ Oğuz Haşlakoğlu, *Platon Düşüncesinde Tekhne*, 16-17.

¹¹⁸ Platon, *Pratogoras*, çev: N. Şazi Kösemihal (İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1989), 320-322.

¹¹⁹ Platon, *Devlet*, 596c-d.

ilan etmiştir.¹²⁰ Platon'un, hem Tanrıların hem insanların sanatsal bir üretim yaptığını ima ettiğini kabul edersek aynı zamanda sanatı da tanrısal üretim ve insan üretimi olarak iki şekilde ele aldığını söyleyebiliriz. Yalnız Tanrısal ve insan elinden çıkmış olanın farkını nasıl dile getirdiğini ortaya koymak gerekir. Çünkü Tanrı, evrenin bir parçası olan insanın da oluşumunda baş ögedir. Bu nedenle Tanrının üretimi, insan üretimi ile kıyaslanamayacak kadar farklı olmalıdır.

Platon *Timaios*'ta doğrulmamasına rağmen var olan ve her zaman gelişmesine rağmen asla var olmamış olan ayrımı yapmıştır.¹²¹ İlk ilke işte bu ezeli ve ebedi olan maddeye şekil vererek bütün evreni ve içindekileri oluşturmuştur. Everene şeklini verirken de değişmeyenden yola çıkmıştır. Yani Evren değişmeyen ilk örnekler göre, akılla kavranabilecek ve hissedilebilecek şekilde yapılmıştır. Bu demektir ki Evren bir şeylerin kopyası olmak zorundadır.¹²² İlk ilkenin örnek aldıkları Platon'un idealar olarak bahsettiği gerçekliklerdir. Evren doğmamış olan bu ilk örneklerin kopyasıdır. Bu nokta, Platon sanatının belirlenmesi açısından en can alıcı noktadır. Evren zaten kendisi bir şeylerin kopyası ise insanların çizdiği, yaptığı ya da şekillendirdiği sanata dair her şey ne hangi sıfatla anılmalıdır?

İnsan üretimi de bu Tanrısal üretime simetrik bir şekilde yapılmaktadır. İnsan duyu algıları ile Evreni ve içindekileri nasıl algılıyorsa o şekilde üretecektir. Bu durumda insan üretimi de birebir aynısı olmamakla beraber Tanrı üretiminin benzeri olacaktır. İnsan üretimi bu durumda idealara ne kadar benzerse o kadar gerçekçi olacaktır. Aksi halde yalnızca kopyanın kopyası olacaktır. İlk ilkenin yaptığı Evrende bir kopya olsa da şu akıldan çıkarılmamalıdır; İlk ilke maddeye şekil verirken ebedi, değişmeyen salt gerçek olan örnekler bakmıştır. Evren güzelliğini buna borçludur. Çünkü bir kimse değişemeyeni kopyalamaya çalıştığı ve bir zanaatkar var olan bir şeyi taklit ettiği zaman her defasında daha güzel sonuçlara ulaşacaktır. Fakat doğmuş olan kopyalanmaya çalışılırsa başarısızlıktan başka bir şey elde edilemez.¹²³ Tanrının yaptığı da bir kopya olsa dahi gerçeklere bakarak yapması onları gerçek güzelliğe kavuşturmuştur. Platon'un sanat anlayışını çevreleyen asıl ve kopya meselesi bu şekilde ortaya çıkmıştır. Platon İnsanların da ilkenin yaptığını yaparak gerçeklikten gözlerini

---

¹²⁰ Platon, *Timaios*, 29.

¹²¹ Platon, *Timaios*, 28.

¹²² Platon, *Timaios*, 29.

¹²³ Platon, *Timaios*, 28.

ayıramadan sanatlarını icra etmelerini istemiştir. Gerçekliği ancak bu şekilde yakalayacaklardır ve yaptıkları da ancak bu şartlarda güzel ve iyi olacaktır.

Platon bu konuyu *Devlet* diyalogunda ele almıştır. Asıl ve kopya ilişkisi insan üretimi açısından yani sanat ve zanaat açısından incelenmiştir. Aynı adın verildiği değişik nesnelere hep birden içine alan bir idea, bir kalıp olarak ele alınmaktadır. Örneğin; dünyada birçok sedirler ve birçok masalar vardır. Dünyada bir çokluk olarak var olmalarına karşın bütün sedirler ve bütün masalar kendi ideaları olan masa ve sedir idealarının içine girmektedir. Platon'a göre, bunları yapan işçi de idealarına uygun yapmalıdır.¹²⁴ Platon'un sanata bakışı onun bu ifadeleri üzerine karakterize edilmiştir. Eğer insanların yaptığı her şey asıl gerçeklikler olan ideaların değil de ideaların zaten kopyasını içerenin bir kopyası ise sanat denilen de bir *mimesis*¹²⁵ olmaktan öteye gidemez.

Platon *mimesis* olanı ifade ederek zanaatla sanat arasında bir ayırım yapmasa da resim ve zanaat arasında kopyaya dayalı bir derecelendirme yapmaktadır. Dülgerin yaptığı sediri örnek verirken sedirin ideasının aslını, özünü yapamayacağını söyler. Onun yaptığı ancak sedirin bir çeşidi olacaktır. Dülger yalnızca gerçeğine benzeyen bir örnek yapmıştır. Bütün zanaatkarın yaptığı bu şekilde kabul edilmelidir. Ressamın yaptığı sedir resmi ise bu dülgerin yaptığı bir kopyasıdır. Platon'un ifadesine göre üç türlü sedir ve üç usta vardır. İlki aslı yani sedir ideası, ikincisi bir işçi olarak dülgerin yaptığı sedir, üçüncüde ressamın yaptığı sedirdir. Platon burada dülgerin yaptığı sedire değil ressamın yaptığı sedire bir eleştiri yapmaktadır. Çünkü dülger asıl olan sedir ideasını örnek alarak üretim yapmıştır. Bir kopyadır ama aslının bir kopyasıdır. Ressam ise sedir ideasına değil yalnızca dülgerin yaptığı ideanın bir kopyası olan sedire bakarak bir üretim yapmıştır. Dülger sedirin bir işçisi olabilir ama ressam için bunu söyleyemeyiz çünkü o bir sedir yapıcısı değildir o yalnızca bir benzetmeci olabilir. Yani benzetmeci denilen bir şeyin üç derece uzağını yapandır.¹²⁶

Platon'a göre, sanatçı ruhu taşıyanlar görünenler dünyasında zanaatçının yaptığından esinlenerek sanatsal bir üretim gerçekleştirebilir. Fakat zanaatçının yaptığı her şey sanatçının yaptığına göre daha gerçektir. Çünkü zanaatçı nesnelere ideasına göre yapmıştır ve en önemlisi de zanaatçı yaptığı şeyin bilgisine sahiptir. Sanatçı ise

¹²⁴ Platon, *Devlet*, 596a-b.

¹²⁵ *Mimesis*, Yunanca sanatta taklit, öykünme anlamına gelmektedir. Fakat direkt asılların değil asılların taklidinin bir taklidini içermektedir. Bkz. Francis E. Peters, *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, haz. ve çev: Hakkı Hünler (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2004), 221-222.

¹²⁶ Platon, *Devlet*, 597a-e.

zanaatçıdan bu noktada ayrılır. Çünkü sanatçı zanaatçının yaptıklarını kopya ederek onlara çok benzeyen şeyler elde eder ama yaptığı şeyin bilgisine sahip değildir. Platon bu üretimin göz aldatıcı olmasına karşıdır. Çünkü sanatçı öyle resimler yapar ki uzaktan görenler, bilgisizler, çocuklar onu gerçek bile sanırlar. Bu tam olarak kopyayı orijinalmiş gibi göstermeye çalışmak olacaktır. Platon'un sanata ve sanatçıya karşı çıktığı konu budur. Platon'a göre resim yalnızca görünenin bir benzetmesidir.¹²⁷

Platon aynı bakış açısıyla şairleri de tıpkı ressam gibi eleştirmektedir. Şairler de birçok sanatın ustasıymış gibi onların bilgisine gerçekten sahipmiş gibi şiirler düzmektedir. Sanki bütün sanatları, insanların iyi ve kötü taraflarını, Tanrılarla ilgili her şeyi gerçekten biliyormuş gibi konuşmaktadırlar. Tragedya yazarının ele aldığı konuları iyi işleyebilmesi için o konuyu iyi bilmesi gerekmektedir. Platon, Homeros gibi şairleri eleştirirken gerçekten de her şeyi bildikleri yönün de kuşkuya düştüğünü ve araştırmak gerektiğini söylemiştir. Çünkü her şeyin ustası olmak mümkün değildir. Bu nedenle şairlerin ürettikleri de ressam gibi gerçekten üç derece uzaktır. Şairler gerçek varlıklar değil ancak birer gölge üretmektedir. Varlığın kendisini değil ancak övgüsünü yapmaktadır. Her zaman bir benzetmeci olarak kalacaklardır çünkü söyledikleri ile ne bir kişiye ne bir devlete faydaları olmuştur ne de bir usta gibi ortaya akıllıca bir buluş koymuşlardır. Şair gerçekleri bilmez yalnızca görünüşleri bilir.¹²⁸ Biliyor görünerek, bilgisizlere hakiki olmayan şeyleri öğütler. Platon'a göre, gerçeği sezmeyen insan, sanatın hangi dalı olursa olsun toplum için yanlış bir yönlendiricidir.

Ayrıca şairler şiirlerini yazarken kendisi değil de bir başkasıymış gibi davranmaktadırlar. Söylenen sözlerin nerede, nasıl söylendiğini ifade etseler, yani sadece bir anlatma yapsalar daha doğru olacaktır. Aksi halde sözünü bir başkasının kişiliğine uydurmaktan öteye gidememektedir. İnsanlar sesini, davranışlarını bir başkasına uydurmaya çalışırsa benzetmek istediği kişiyi taklit etmiş olur. Platon, Homeros'un ve bütün şairlerin anlatmalarında bu şekilde taklide başvurmuş olduklarını söyler. Kendini gizlemeden anlatan şairin yaptığı ancak bir anlatma olur, taklit olmaz. Tragedya ve komedyada da bu nedenle Platon için bir taklittir.¹²⁹

Platon ayrıca eleştirdiği bu şiirin, insanın olumsuz bir yönüne elverişli olduğuna dikkat çeker. Şair, benzetmesi kolay olan coşkun, taşkın, değişken yanlarımıza seslenmeyi sever. Özellikle şairin Tragedyadaki kahramanın acı dolu konuşmalarını

¹²⁷ Platon, *Devlet*, 598b-c.

¹²⁸ Platon, *Devlet*, 598e-601c.

¹²⁹ Platon, *Devlet*, 393a-394c.

taklit etmesi insanları gereğinden fazla etkiler. Tiyatrolar hep bu nedenle yaradılışımızda var olan hesapsız duygulara seslenir. Acı dolu söyleyişlere kapılır ve taşkın duygularla hareket ederiz. Komedyaya da bundan farklı değildir. Hoş olmayan ne varsa komedi diye sergilenirken ona kahkahalarla gülmek ölçsüzlükten başka bir şey değildir. Benzetme her ne olursa olsun bu duygularımızı dindirmek yerine coşturmaktan öte bir şey yapmaz. Ölçsüzlük mutsuzluk getirir. Çünkü ölçüsü bozulan ruh artık iyiden uzaklaşır.¹³⁰ Platon için taklitçi şair ve eserleri, kendini dizginlemesi zor olan insanlar için daima potansiyel bir tehlike olarak görülmüştür. Bu nedenle her kılığa girmesini, her şeyi ustaca taklit etmesini bilen bir şaire, kurmak istediği topluma gelmek istediğinde onu saygıyla selamlayacağını ama şiirini okumasına izin vermeden ülkesinden göndereceğini söyler.¹³¹

Platon, müzik söz konusunda da oldukça temkinlidir. Tıpkı tragedyanın, komedinin insanın doğasındaki kötü yönleri açığa çıkarttığı gibi müzikteki bazı ritimler, makamlarda bu olumsuz yönleri pekiştirmektedir. Bazı makamlar vardır ki insanın yüreğini gereğinden fazla yumuşatır ve savaşçı gücünü kaybettirir. Bazı makamlar ise orantısız yükselişi ve alçalışı ile insanın ruhunun bir kararda kalmasını engeller. Öfkeli, agresif yapar ve barışçıl duygularını yok eder. Platon, müziğin ritmindeki ölçünün insanın içinden gelenleri yansıttığını ima etmiştir.¹³² İyinin, güzelin ne olduğunu bilen insanlar her zaman iyi ve güzeli yansıtacaktır. Gerçek, güzel ve iyidir, bulunduğu her şeyi kendine benzetir. Müzikte de ölçü ve uyumun tam anlamıyla uygulandığı ritimler, gerçek güzeli ve iyiyi yansıtacaktır.

Platon'a göre, kişi her ne yapacaksa önce iyinin ve güzelin ne olduğunu bilmelidir. Yaptığı işin uygunluğu ancak bu şekilde ölçülmektedir. Hakikat hiç değişmeyen iyi, güzel ve doğrunun perçinlediği bir temeldir. Bu temeli bilmek sahteliği yansıtan bütün sanatlardan kaçınmanın tek yoludur. Özellikle retorikçiden kaçmanın en keskin yolu budur. Platon'a göre, retorikçi şeylerin gerçekte ne olduklarını değil onların çoğunluğun gözünden nasıl göründüklerine dikkat eder. Retorikçi, iyi ve güzel olan şeyleri değil öyleymiş gibi olanları bilmenin peşindedir. Çünkü hakikati bilmeyen insanı sanılarla kandırmak çok kolaydır. Hakikati bilmeden söylevci olmak gülünçtür.

---

¹³⁰ Platon, *Devlet*, 604e- 606d.

¹³¹ Platon, *Devlet*, 398a-b.

¹³² Platon, *Devlet*, 398e-400c.

Hakikati bilmeden konuşma sanatı yapmaya çalışanın sanatı, sanattan yoksun bir uğraşdır. Çünkü hakikate bulanmayan bir söz sanatı olması mümkün değildir.¹³³

Platon'a göre, bu kişilerin söylevlerine kapılanların ruhu boş sözlerle heyecanlanacak ve sanıların peşinde sürüklenip gidecektir. Retorikçi gerçeği değil duyulmak isteyen söyler. İnsanları kandırmak için onların bilgisizliğini destekler. Aslın da gerçeği, iyi, güzeli kendisinde bilmez. Tragedya, komedi, müzik, resim, söylev hepsinde birileri tarafından söylenir ya da yapılır. Fakat gerçeklik unsuru taşımadıkları takdirde anıldıkları sanat adına layık olamazlar. Bunları bilmek yalnızca bunların temel bilgisine sahip olmakla olmaz. Bütün bu sanatların özünün ne olduğunu bilmek gerekir. Bu sanatları bildiğini iddia ederek, gençleri yetiştirmek isteyen kişiler olacaktır. Platon bu nedenle, bir sanat icra ediyor olsalar dahi hakikati bilmeyenlere gençlerin eğitimini bırakmayı düşünmez.

Gerçeği bilmeden eğitim vermeye çalışanlar sanılarını da yazıya dökmekte hiç çekinmezler. Yazının kalıcılığını düşündüğümüzde sahte bilgilerin uzun bir süre insanları etkilemesi korkutucudur. Söylevi sanata uygun öğreten kişi sözlerini yönelttiği varlığın doğasını da ortaya koyacaktır. Bu bahsedilen varlık ruhtur. Söylevcinin bütün çabası bu ruha yönelmek ve onda bir inanç yaratmaktır. İnsanların ruhlarında eksik olanı bulup onlara doğru inançları yüklemek gerçek retorikçinin yapabileceği bir şeydir.¹³⁴ Fakat bazı retorikçiler insanların ruhlarında boş inançlar açmaya meyillidir. Bu tarz kişiler hep aynı şeyleri söyleyip durur. Yazıya döktükleri boş söylevlerini, eğittiğini sandığı insanlara dağıtır. Bu insanlarda hiçbir şeyi sorgulamadan, düşünmeden bu yazılanlara bağlı kalır. Bu, ne söylevcinin kendisini ne de hitap ettiği kitleyi geliştirir.

Platon, aslında harflerin yani yazının ruha bir şey öğretmekten ziyade onu tembelliğe sürükleyeceğinden bahsetmiştir. Kendi ruhuna ait bilgileri açığa çıkarmak değil olsa olsa bir başkasına ait olan yazıdan yalnızca bir hatırlama yapmaktır. Yazıyla bilgeliğin hakikati değil ancak görüntüsü sunulur. Platon, öldükten sonra geride harf sanatına dair bir eser bırakmayı düşünen ve harflerden açık seçik, kalıcı bir bilgi uman kişi hayli budaladır demektedir. Yazı zaten bilen kişi için bir anımsatmadan daha fazlası değildir, o sadece bir hatırlatma notudur. Hafızasını diri tutmak istemeyen, tembel kişiler içinde kolayca kaçmadır. Yazı bir resme çok benzer. Resimde canlı varlıklar gibidir ama bir soru sorulduğunda sessizce durur. Söylev için de aynı şey geçerlidir.

¹³³ Platon, *Phaidros*, 260a-260d.

¹³⁴ Platon, *Phaidros*, 270e-271a.

Söylevciler akıl sahibi gibi durular ama öğrenmek istediğin bir şeyi sorsan cevap alamazsın, bir ve aynı şeyi gösterip dururlar. Bir kere yazıldı mı bir söylev elden ele gezer yeni bir şey vermez. Kimseye karşı kendini savunamaz, gerçekten bilgi sahibi olarak ilk fikirlerin gerçek sahibine ihtiyaç duyar.¹³⁵

Öğrenenin ruhunda bilgiyle yazılan ve kendisini korumaya gücü yeten, nerde nasıl konuşması gerektiğini bilen bir konuşma daha iyidir. Bilen kişinin canlılığını sergilediği ve yazılı metne de ancak onun imgesi demenin doğru olacağı bir konuşma, her zaman için daha iyidir. Adaletin, iyinin, güzelin bilgisine sahip bir kimse kendi bilgi tohumlarını kalem kullanarak mürekkeple ekmez, hakikati gerektiği gibi öğretemeyecek, kendini akılla savunamayacak bir şekilde sözler halinde yazmaz. Eğer bunu yapan bir kişi varsa o da ancak oyun olsun diye yapar. Bir zaman sonra hafızası eskidiğinde hem kendi hem de kendisi gibi hatırlama güçlüğü çekenler için bir not olarak kullanır ancak.¹³⁶

Sanatı ciddi bir eleştiriden geçiren Platon, *Phaidros*'un son satırlarında geniş bir sanatçı kitlesine ve yasa koyuculara şöyle seslenmiştir.

Mousa'ların sözlerine kulak verdiğimizizi ve onların da Lysias'a ve bütün diğer söylev çatanlara, Homeros'a ve diğer bütün şarkılı ya da şarkısız şiirler yazan şairlere, üçüncü olarak da Solon'a ve yasa adını verdikleri devlet söylevlerini yazan diğer bütün erlere duyuralım diye bize şunu söylediklerini anlatırsın: Aranızdan kim bütün bunları hakikati bilerek yazdıysa ve yazdığı meseleleri tartışmalarda da savunabilirse; hanginizin yapacağı konuşmayla yazdıklarının aslında hiç hükmünde olduğunu göstermeye gücü var ise işte o adam, unvanını bu türden yazılardan değil hayatını adadığı ciddi işlerden edinecektir. Ve onlara yakışacak en güzel unvan da filozof olacaktır.¹³⁷

Platon'un genel olarak sanat ve sanatçıya bakışı bu şekildedir. Aslında bu karşı duruş birazda sofistlerle hesaplaşma içerir. Sofistler iyi yurttaş yetiştirmek için ders veren kişilerdir. Fakat onlar daha kendileri gerekli donanıma sahip değildir. Gerçeklerin farkında olmayan bu insanların yaptıkları da göz boyayıcı konuşmalardan başka bir şey değildir. Sofist, sofist diyalogunda balık oltasına benzetilendir. Bilgisiz gençleri eğitmek adına oltasına takılır takılmaz kandırmaya başlar. Gerçek anlamda bilmediği şeyleri biliyormuş gibi anlatır ve bir filozof gibi davranır. Bu tür insanlar bilgi dostu değil sanı dostudur. Güzel sesler dinlemekten, güzel renklere ve güzel biçimlere

---

¹³⁵ Platon, *Phaidros*, 275b-e.

¹³⁶ Platon, *Phaidros*, 276a-d.

¹³⁷ Platon, *Phaidros*, 278b-d.

bakmaktan hoşlanırlar ama öz güzelliğe gerçek bir varlık olarak bakmaya yanaşmazlar. Öz varlığı arayanlar filozoflardır ve filozoflar da bilgi dostudur.¹³⁸

Sanatın olumsuzlandığı diyaloglardaki eleştiri, *Aletheia*'yı¹³⁹ (saklananın açılması olarak hakikat) esas alan bir yaklaşımdan kaynaklıdır. Tragedya olsun, resim olsun eğer ki *Aletheia* nedir bilmeden oluşturulan bir sanat eseri varsa bu hakikati değil ancak geneli itibarıyla doksa olarak isimlendirilen “hakikatin değişime ve hissetmeye tabi geçici hayalini” temsil etmektedir. Bu duygusal bir istismara açıktır. Bu nedenle Platon'un sanat ve sanatçıya karşı olumsuz tutumunu tamamıyla sanatın hakikatle olan ilişkisine bağlı olarak geliştirmiş olduğunu, herhangi bir olumsuzluğun kişisel boyutu olmadığını söyleyebiliriz.¹⁴⁰

Platon aslında yaşamı sanatla anlatmayı denemiştir. Yazıyla aktarmanın kısır kalacağını düşündüğü hakikatin kişisel olarak kavranmasını en iyi imkan dahilinde neyin başaracağını çok ince ince hesap etmiştir. Genel olarak Platon'un diyaloglarını okuduktan sonra, insan yaşantısının tamamen bir felsefe ile örülü olması gerektiğini düşündüğünü fark ederiz. Çünkü hakikati yalnızca felsefe ile kavrarız. Sanatta bu kavrayışı olumlu yönde desteklemelidir. Platon'un kendine has felsefe anlayışında amaçlanan, gerçek anlamda “saklı olanın açılması” (*Aletheia*) hedeflenmiştir diyebiliriz. Onun diyaloglarına *Aletheia* ve *Aletheia*'yı konu alan felsefenin bir temsili olarak bakmak doğru değildir. Fakat diyaloglar eğer metin bağlamında ele alınırsa bu diyalogların felsefeyi taklit ettiğini söyleyebiliriz. Neden diyaloglar sorusunun da bir cevabı olarak Platon metinleri, birer diyalog olarak kendi fikirlerinin takliden temsilidir. Platon, felsefesini diyaloglar aracılığı ile kurmaca bir oyun metni içerisinde sunmaya çalışmıştır. Çünkü felsefeyi yazıyla, sözle dile getirmek ona mümkün görünmemiştir, bu nedenle o bir oyun olarak direkt muhatabına vermek istediğini sahnelemek istemiştir.¹⁴¹

Platon'un, bütün çalışmalarına bakıldığında gerçekten bu amaca hizmet ettiğini görmek mümkündür. Onun usta bir sanatçı olduğunu söylemek gerekir. Bu anlatılarından yola çıktığımızda sanatı konu edindiği kısımlarda onu sanat karşıtı olarak görmek doğru değildir. Onun diyalogları bir bütün olarak insan zihninde hakikatin bir

---

¹³⁸ Platon, *Devlet*, 480a.

¹³⁹ *Aletheia* Antik Yunan'da hakikat ve doğruluk olarak ifade edilirken “meydana çıkma”, “açığa çıkma”, gizinden çıkma”, “görünürme” olarak Platon felsefesinde doksa ve episteme arasındaki ayrım ile birlikte bunların kendilerine özgü konularıyla yakından bağlantılı bir kavramdır. Bk. Francis E. Peters, *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, haz. ve çev: Hakkı Hünler (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2004), 32-33.

¹⁴⁰ Oğuz Haşlakoğlu, *Platon Düşüncesinde Tekhne*, 16.

¹⁴¹ Oğuz Haşlakoğlu, *Platon Düşüncesinde Tekhne*, 23.

imgesini yaratmaya yöneliktir. Sanata getirdiği kriter de burada açığa çıkar. Sanat denilen insan zihninde hakikatin bir imgesini uyandırmalıdır ki o insan bu imgenin peşine düşerek derin düşünce ve soruşturmalara hakikate ulaşsın. Platon sanata karşı değildir yalnızca ona göre sanat, düzene tabi olan insan ruhunun ve bedeninin ölçü ve oranını bozacak türden olmamalıdır.

Özellikle Platon İyi ilkesinin kendisi olan varlığın ilk ilkesinin taklit edilmesine karşıdır. Platon'un ilk ilkesi İyi'dir. Onun düzenlediği ve yaptığı her şey iyi ve güzeldir. Ona dair bir takım şeyleri çirkinliklerle kötülüklerle dolu anlatmak doğru değildir. Platon bu konuda *Devlet*'te "Tanrı sözde de, şarkıda da, sahnede de aslında nasılsa öyle anlatılmalıdır. Tanrı madem iyi ise iyi olarak anlatılmalıdır."¹⁴² Şeklinde bir açıklama yapmıştır. Platon *Yasalar*'da da sanata tamamen karşı bir tavır almaktan ziyade yalnızca onun kendi devletinin kurallarına bağlı olması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre en güzel en üstün tragedyaya yazan ozanlar kendi kurguladığı devlettedir. Çünkü nihayetinde Platon için, onun bütün devlet düzeni en güzel ve en üstün yaşamın taklididir. Bu da Platon'a göre en doğru tragedyanın kendisidir.¹⁴³

Bu nedenle çirkinlik dolu sanatlar yerine güzellik dolu sanatlarla gençlerin özlendeki güzellik açığa çıkarılmalıdır. Sanatlar ve sanat ustaları özenle seçilmeli ki gençler beden, öz ve biçim güzelliğine doğru ilerleyebilsin. Özellikle Platon müziği gençlerin eğitiminde seçmiştir. Müziği en iyi eğitim aracı olarak seçmesine sebep, hiçbir şeyin insanın içine ritim ve düzen kadar işlemeyeceğine olan inancıdır. Platon ritim ve düzenin burada insan ruhundaki ölçü ve uyum olarak ele almış olmalıdır. Çünkü düzeni bozuk her eser iyi yetişmiş bir insanın düzenini de bozar. İyi bir insan olarak kendini yetiştirmek isteyen güzeli arar, güzeli över, ondan hoşlanır ve onunla beslenir.¹⁴⁴ Böylece hakikatin bilgisini bulur ve mutluluğu yakalar.

Platon sanata aslında insanları hakikat yolunda eğitmek ve doğru yola teşvik etmek gibi üstün bir görev yüklemiştir. Bir unutulmuş doğan insan bedeni, idealar aleminden yeryüzüne düşen ruhların taşıyıcısı konumundadır. İlk ilkenin oluşturduğu ruh en doğru ölçü ve orana sahiptir ve bu özelliği ile ilk ilke gibi iyi ve güzeldir. Ruh bedene girdiğinde her şeyi unuttur. Maddeye bulana ruh kirlenmeye de başlar. Fakat azda olsa önceki hayatından silik birtakım hatıraları beraberinde getirmektedir. İçinde taşıdığı bu yaşantısına özlem duyarak hayatını sürdürürken çevresinde fark ettiği bazı

---

¹⁴² Platon, *Devlet*, 379a-b.

¹⁴³ Platon, *Yasalar*, 817b.

¹⁴⁴ Platon, *Devlet*, 400d-401e.

şeyler onun bir zamanlar temaşa ettiği hayatından parçalar anımsamasına neden olmaktadır. Bu hislerinin peşine düşün ruhlar bütün gücüyle onu arar. Bir zamanlar temaşa ettiği ebedi güzelliğin kendisini, ona duyduğu aşkın izlerini içinde saklayan ve duyulur dünyadaki eşyanın temasında da o güzelliğin izini süren, ona tekrar ulaşmaya çalışan kişi sanatçıdır.¹⁴⁵ Bu düzeni biz algımlarken formlar açısından ele aldığımızda, bazen imgeler aracılığıyla bazen de akıl yürütmelerimizle kavramaktayız. İçinde yaşadığımız görünüşler dünyası ve ruhumuzda yer alan idealar dünyası, sanatçının meydana getirmelerinde ilham alınan yerlerdir. Yapılan sanat ne kadar hakikate yakın olursa onu gören, duyan, izleyen insanlarda o kadar hakikati kavramaya yakınlaşır.

Sanatın etkileri insan üzerinde olumlu ya da olumsuz her iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunu fark eden Platon özellikle sanatın psikolojik etkisine odaklanmıştır. O sanatın duygusal yönünün güçlü olmasından dolayı, siyaset ve eğitimcilerin bunu nasıl ve hangi yönde kullanacakları ile yakından ilgilenmiştir. Olumsuz etkileri olarak Platon, taklidin tehlikelerine dikkat çekmek istemiştir. Gerçeklere dayanmaması hakikatle olan ilişkisini engelleyecektir. Duygusallığın ağır bastığı bir yönü olması nedeniyle akla başvurmaya tercih etmeyecektir. Böylece aklın hakim olmadığı bir yaşantıda ahlaktan da sapmaya uğramak kaçınılmaz olacak ve bizi olumsuz yönde coşturan duygular bu sapsmaları destekleyen ve cesaretlendiren güçlere dönüşecektir. Bu nedenle hangi sanat olursa olsun yaşantıların zeminini bu yönde hazırlayan bir sanat kabul edilemez, bu sanatı icra eden sanatçı devlette barındırılmamalıdır. Terry Barret'in ifade ettiği gibi devletten gönderilmesi mümkün olmadığı durumlarda da bu tür eserler sansürlenmelidir.¹⁴⁶

---

¹⁴⁵ Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler*, 6.

¹⁴⁶ Terry Barret, *Neden Bu Sanat*, çev: Esra Ermert (İstanbul: Hayalperest Yayınları, 2015), 49.

İKİNCİ BÖLÜM

KANT'IN ETİK VE ESTETİK ANLAYIŞINDA İYİ-GÜZEL KAVRAMLARI VE SANATA BAKIŞI

2. 1. KANT'IN ELEŞTİREL FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ

Felsefe tarihi, insanın içinde yaşadığı doğayı ve kendini tanıma çabası ile örülmüştür. İnsan duyduklarına, gördüklerine bir anlam vermeye çalışırken bunu yapabilme yeteneğini de sorgulamaktan geri durmamıştır. Neyi, nasıl bildiği ve bu bildikleri ile nasıl bir yaşam sürmesi gerektiği felsefenin temel taşları olmuştur. Kant, bu problemlerin ele alınması konusunda bir dönüm noktası olarak belirlenmiştir. O hem birbirlerinden bağımsız konuların eleştirisini yapmış, hem de bu konuların birbirine görünmez duvarlarla yaslanarak bir bütünlük oluşturduğunu ortaya koymuştur. Konuların birbirinden bağımsızlığı, görünmez olan bu duvarın varlığını dışlasa da gerçek olan şudur ki, bütün bu konuların muhatabı olan özne, hepsinin birleştirici unsurudur.

Descartes'tan süren gelen özne gerçeği, Kant'ın bütün eleştirel felsefesinin ortaya konulmasında birinci dereceden etken faktör olarak kendine kuvvetli bir yer edinmiştir. Dogmatik akılcılar ve kuşkucu empiristlerin çıkış basamağı öznedir ve bu basamağın üzerine derin bir özne kavrayışı yerleştirilmiştir. Bu özne kavrayışının ortaya çıkması ile birlikte aynı zamanda bilgi, ahlak ve beğeni konusunda çetrefilli açıklamalar, muğlak tanımlar ve çözümsüz teoriler de türemeye başlamıştır. Problemin çıkış basamağı özne iken çözümü yine onda aramak Kant'ın çalışmasının temel prensibi olmuştur ve o bu doğrultuda yeni bir özne inşa ederek eleştirel felsefesine dahil etmiştir.¹⁴⁷

Kant'ın, bu eleştirel felsefesini bir temele oturttuğu ve üç sacayağı olarak nitelendirebileceğimiz üç önemli eseri vardır. Bu eserler kendi sınırları içerisinde özgün olmakla birlikte, sınırları dışında da aynı amacı taşıma konusunda ortak bir özelliğe sahiptir. İnsanı ve onun bütünleyici unsurlarını, belirli ayrımları temel alarak açıklıkla ortaya koyabilmek ve doğru bir şekilde ifade edebilmek için yazılan bu üç eleştiride zemin ortaklığından bahsetmek mümkün olmasa da ortak olan amaç, her birinde aranan şeyin apriori olmasıdır. Apriori, deney öncesi öznedir ve var olanları kapsar.

---

¹⁴⁷ Hakkı Hünler, *Estetik'in Kısa Tarihi* (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011), 321-322.

Deneyden ve tecrübeden bağımsız bilgiyi içerir. Her üç eserinde de Kant, farklı yetilerimizdeki a priori var olanları, bir takım ilkeler eşliğinde aramıştır.

1781 yılında yayımlanan *Arı Usun Eleştirisi*, anlama yetisinin a priori ilkelerini sorgular. Kant'ın kritik felsefesinin bel kemiği olarak niteleyebileceğimiz bu eser, bilginin ne olduğunu ve bir sınırının olup olmadığını araştırmaktadır. *Arı Usun Eleştirisi*'nde Kant “matematiksel ve bilimsel bilgiyi” çözümlenmiştir. Görgüculüğe karşı bilginin nesnellliğini savunmak için etkili bir çalışmadır. Bu noktada en önemli aşama, Kant'ın kendi deyimi ile “Kopernik devrimi” olarak nitelendirdiği, zihnin nesnelere değil de nesnelere zihne uyduklarını iddia ettiği bir kuramı dile getiriyor olmasıdır. İnsan duyarlılığının ve zihin yapısının değişmezliğini göz önünde bulundurduğumuzda, kabul edilecek olan tek şey nesnelere bize daima belirli şekillerde görünecek olmasıdır. Bu durum, bizim yalnızca edimsel değil aynı zamanda olanaklı deneyimde geçerli olacak, evrensel bilimsel yargılarda bulunmamızı da mümkün hale getirmiştir.¹⁴⁸

1788 yılında çıkan *Pratik Aklın Eleştirisi* ise *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*'nde bizzat kendisinin oluşturduğu pratik felsefesinin zeminine bir açıklık getirme çabası taşımaktadır.¹⁴⁹ Burada “Ahlakta apriori bilgi olanaklı mıdır?”¹⁵⁰ sorusuna cevap aramış, bunu yaparken de aklın yasa koyucu¹⁵¹ gücü içeriyor olmasını dayanak göstermiştir. Kant, ahlakta apriori bilgi ararken tümel-geçerliliği olan bir ahlakın varlığının arzusunu taşımış olmalıdır. Çünkü ahlakta apriori bilginin olması demek, ahlakın kesin bir bilgisinin var olması demektir ki bu da bilimsel olarak ortaya konulmuş bir ahlak öğretisini beraberinde getirecektir.¹⁵²

1790 yılında çıkan *Yargı Gücünün Eleştirisi* yukarıda bahsettiğimiz iki eleştiri arasında yani nedensellik ve ereklilik arasında bir bağ kurmayı,¹⁵³ birbirinden oldukça ayrı duran bu iki alan arasında bir geçişlilik olanağının varlığını sorgulamayı hedeflemiştir. “Yargı gücü” denildiğinde Kant için bunun anlamı zihin ile akıl arasında bir yetinin varlığıdır. Bu düşüncenin doğrultusunda yargı gücünün apriori ilkelerinin varlığını sorgulamayı ve temellendirmeyi istemiştir.¹⁵⁴ Ayrıca böyle bir ilkenin

¹⁴⁸ Copleston, *Felsefe Tarihi- Kant*, çev. Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınları, 1996), 33.

¹⁴⁹ Allen W. Wood, *Kant*, çev: A. Kovanlıkaya (Ankara: Dost Yayınları, 2009), 192.

¹⁵⁰ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 360.

¹⁵¹ Gamze Keskin, *Kant Estetiği ve Romantizm* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2019), 14.

¹⁵² Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 360.

¹⁵³ François Dagobert, *Büyük Filozoflar ve Felsefeleri*, çev: Zeynep Durukal (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018), 102.

¹⁵⁴ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 364.

olasılığına karşılık, ilkelerin işlevleri ve uygulandığı alanların neler olduğu da bulunmaya çalışılmıştır.

Kant, zihnimizin doğal yeteneklerinden bahsederken onları iki şekilde ele almıştır. Anlama yeteneği ve yargı yeteneği. Anlama yeteneği, kurallar koyan ve kavramlar aracılığıyla tanıyan bir özelliğe sahiptir. Yargı yeteneği ise bir şeyin önceden verilmiş bir kurala uyup uymadığına karar verebilen yani onu kurallara bağlayabilen bir özelliğe sahiptir. Kant, yargılarımızı tanımaya dayanan belirleyici yargı ve düşünmeli yargı olarak ikiye ayırmıştır. Genel olarak zihnin yargılama yeteneği özel (tikel) olanı, genel (evrensel) olana dahil olarak düşünme yeteneğidir. Eğer genel olan yani kural, ilke, yasa olarak bahsettiklerimiz verili olarak bulunuyorsa bu durumda özel olanı genel olana bağlayan yargılama yeteneği belirleyici bir yargıdır. Bunun bizim için açıklayıcı noktası yukarıda bahsettiğimiz “tanımaya dayanan” sözcüklerinde gizlidir. Eğer yalnızca özel olan verilmişse bu durumda yargılama yeteneği buna karşılık gelen geneli kendisi bulmak durumundadır. Bu şekilde gerçekleşen yargılama yeteneği de düşünmeli bir yargıdır.¹⁵⁵

Belirleyici yargılarda bir nesneyi kurala bağlama söz konusudur. Kavramlar aracılığıyla duyumsanabilir nesnelere belirler. Düşünmeli yargıların ise nesnelere çıkış noktasıdır. Nesneden yola çıkarak bir kurala varmayı hedefler. Zevk yargısı yani düşünmeli estetik yargı bu yolu izler. Yargılamanın genel olarak bir anlama eylemi olduğunu kabul ederiz fakat burada zevk yargısının özgün bir yapısı vardır. Bunu ona kazandıran şey tasvirin özneye bağlı olmasıdır. Zevk yargısı, nesneyle ilgili değildir öznenin ruh haliyle, bir nesnenin ya da tasvirinin özneye uyandırdığı hoşlanma ya da hoşlanmama duygusuyla ilgilidir.¹⁵⁶

Yargı yetisinin temeldeki önemi, Kant'ın eleştirel felsefesinin bir bütünlük içermesine sağladığı faydadan ileri gelmektedir. Anlama yetisi ile akıl arasında bir arabuluculuk görevi üstlenen yargı gücü, aynı zamanda gerçek anlamına ve önemine insandaki estetik deneyimin en büyük belirleyici unsuru ve dışı vurumu olarak kavuşmaktadır.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ France Farago, *Sanat*, 108.

¹⁵⁶ France Farago, *Sanat*, 109.

¹⁵⁷ Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi* (İstanbul: Say Yayınları, 2014), 751.

2.2. KANT'TA İYİ KAVRAMI

Kant, eleştirel felsefesini yalnızca bilgi ile sınırlı tutmayan bir düşünürdür. Bilgi düşünen insanın bir ürünü ise bilginin muhatabı olan insan, nasıl yaşaması gerektiğini de bir bilgi gibi ele alıp inceleyebilmelidir. Kant, bunu pratik aklın bir görevi olarak görmüştür. Onun için nasıl yaşamalıyız sorusu da en az bilgi kadar önemlidir. Bu nedenle iyi istenci, pratik aklın bir nesnesi olarak belirlemiş ve insanın eylemlerini bu iyi istencin şekillendirmesini istemiştir. Hem bir kişi için bu istemeyi neyin belirleyeceği hem de evrensellik talebine göre bütün insanlık için bu iyi istemeyi neyin temellendireceği Kant için gerçekten önemli noktalar olarak tespit edilmiştir.

Kant, bu soruna çözüm olarak ahlaki göstermiştir. Bu doğrultuda ahlaki belirlerken bir ödev ahlaki olarak yapılandırmıştır. Bu ödev ahlakının temellerine de iyi istenci yerleştirmiştir. Bu şekilde iyi istenç bir yasa olarak konulurken ödev, yasayı ve ona uymayı istemek ve bunu onaylamak olarak çerçevelenmiştir.¹⁵⁸ Bu nedenle eğer eylemlerimiz ahlaki açıdan bir değerlendirmeye tabi tutulacaksa bunun için belirlenen yegane ölçü, iyi istenç olacaktır. Ahlaki eylemlerin içeriğini ve çerçevesini belirleyen şeyde bu durumda yalnızca iyi istenç olmaktadır.¹⁵⁹

Kant'a göre, "Dünyada, ya da giderek onun dışında bile, bir iyi istençten daha başka sınırsız olarak iyi denebilecek herhangi bir şey düşünmek olanaksızdır."¹⁶⁰ Ona göre iyi istenç sınırsız biricik iyidir.¹⁶¹ Doğa vergisi yetenekler ve mizacın özelliklerinden güzel olanlar hepsi iyidir ve istemeye de değerdir. Fakat Kant için bu doğa bağışlarını kullanacak olan isteme ve buna bağlı karakter yapısı iyi değilse hoş olmayan bir durumla karşılaşmak kaçınılmazdır.¹⁶² İyi isteme, yaptığı etkiden ya da başarısından dolayı bir öneme sahip değildir. Onun önemi, bir amaca ulaşmak için uygunluğundan dolayı da ileri gelmez. O, yalnızca isteme olarak kendi başına iyidir. İyi isteme Kant'ta sonuca bağlı olarak da değer kazanmaz. Her türlü çabaya rağmen o, sonuca başarıyla ulaşamıyor olsa bile bir mücevher gibi parıldayacaktır.¹⁶³ Kant'a göre

¹⁵⁸ Ernst Cassirer, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, çev: Doğan Özlem (İstanbul: İnkilap Yayınları, 1996), 258.

¹⁵⁹ Fikri Gül, "Vicdanın Neliği Üzerine: Rousseau-Kant Örneği" *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 11 (2008), 71.

¹⁶⁰ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev: İonna Kuçuradi (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Çeviri Dizisi, 2002), 8.

¹⁶¹ Copleston, *Felsefe Tarihi-Kant*, 131.

¹⁶² Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 8.

¹⁶³ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 9.

akıl, mutluluk için değil insanlık adına özel bir amaç sayılan iyi isteme için belirlenmiştir. Aklın bu hakiki belirlenimi, amaçlar için araçsal olarak iyi olanı değil aklın mutlaka gerekli olduğu kendi başına bir iyi istemeyi ortaya çıkartmalıdır.¹⁶⁴

Kant'ın genel olarak iyiyi üç şekilde ifade ettiği görülmektedir. İlk olarak bahsedilen iyi yukarıda da ifade edildiği gibi en yüksek iyidir. Bu kendinde bir iyidir ve yalnızca kendisi için hoş gider. İkincisi, usun aracılığıyla salt kavram yoluyla hoş giden iyidir. Üçüncüsü salt araç olarak hoş giden iyidir, bu "bir şey için iyi" olarak da anılır çünkü yararlı olması sonucu ona iyi olmayı yükleriz. Salt kavram yolu ile hoş giden ve salt araç olarak hoş giden iyilerde usun istenç ile bir ilişkisi olanaklı görülebilir. Bunun sonucu olarak da bir nesnenin ya da eylemin var oluşundan hoşlanma herhangi bir çıkar barındıracaktır.¹⁶⁵ Kant'ta iyi, bu anlamda genel olarak yüksek bir çıkar taşımaktadır. Araçsal iyi, istencin nesnesidir. Üstelik us yoluyla belirlenen bir istek yetisinin nesnesidir. Bir şeyi istemek, varoluşundan hoşlanmak, ondan bir çıkar elde etme ile aynı anlamları taşımaktadır.¹⁶⁶

Kant'a göre, iyinin bu türünde bir şeyi iyi bulabilmek için her zaman nesnenin ne tür bir şey olduğunu bilmemiz gerekir, onun kavramı öncesinde bizde olmalıdır. Yani öncesinde nesnenin bilgisine sahip olunmalıdır. Tikel bir şeye iyi diyebilmek için ve iyi denilen bu şeyden hoşlanma duymak için öncelikli olarak onun nasıl bir şey olması gerektiği bilinmelidir. Bu demektir ki bir öznedeyiden duyulan bir hazzın var olduğu iddia ediliyorsa aynı zamanda bu öznenin, o şeyin iyi olduğunu veya olması gerektiği şartlarda olduğunu da bilmesi beklenir. Ayrıca bu öznenin iyi dediği bu şeyin tam da istediği gibi bir şey olduğunu da anladığını kabul etmek gerekir. Çünkü bu özellikler taşındığı sürece ancak öznedeyiden duyulan bir haz açığa çıkacaktır. Kısacası nesneye iyi demeden önce kişi onun ne olduğunu, nasıl olduğunu bilmelidir ve bu şartlara uyduğu için onu istediğinin bilincinde olmalıdır. Kant'ta kavramsal olarak iyi olsun, araçsal olarak iyi olsun fark etmeden bu iyilerin ortak olarak bulunduğu noktalardan birisi onların erek içeriyor olması, bir diğer ortak nokta ise her iki iyide de nesnenin bir bilgisinin (kavramının) var olmasıdır.¹⁶⁷

Kant'ın iyi konusunda ki bu ayrımında, fenomen ve numen ayrımına yönelik izleri bulmak da mümkündür. Araçsal ya da kavramsal olarak bazı çıkarlarımızı hitap

¹⁶⁴ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 11.

¹⁶⁵ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, çev: Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınları, 2011), 57-58.

¹⁶⁶ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 60.

¹⁶⁷ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 58.

ettiği için iyi bulduğumuz her şey fenomenler dünyasının içersinde olmalıdır. Kant, bu iyilerin, hem bilgisine hem kavramına sahip olmamızla birlikte onların çıkar içermesinden bahsetmektedir. Bu durumda, onun bakış açından bakarsak bu iyilerin görünüşler dünyasında anlamlı olmaları beklenir. Kendinde iyi denildiğinde ise bu iyinin çerçevesi zaten saflıkla çizilmiştir. Onun iyi olmasını sağlayan bir sebep yoktur. Yalnızca niyet açısından önemli olan bir isteme bu iyinin belirleyicisidir. Bu kendinde iyide, Kant'ın noumenler dünyasının sınırlarında olmalıdır. Hiçbir sonucun bile onu değiştiremediği bu kendinde iyinin temel ayrımı nedir ve Kant'ın onu ulaşılmaz bir noktaya yerleştirmesi ve pratik aklın zorunlu bir nesnesi yapmasa neye hizmet etmektedir?

Kant iyi istemeyi içeren iyi kavramını pratik bir yasaya dayandırmıştır çünkü pratik bir yasaya dayandırılmadığı takdirde varoluşundan haz duyulan, çıkar içeren diğer iyiler ile karışacaktır. Bu iyileri belirleyen koşul hazzın ölçü olarak alınmasıdır. Bu demektir ki iyiyi belirleyen bu haz, apriori olarak bilinmeyeceği için ancak deneyle elde edilir. Bu durum, tecrübe sonunda nesnenin hakkında bir yargıda bulunmayı içerir. Bunun temelinde de duyular olduğu için nesne hakkında verdiğimiz yargı bir algı yargısıdır ve doğal olarak da öznellik barındırır.¹⁶⁸

Kant, araçsal olsun kendinde iyi olsun bütün iyilerin, a priori olarak bir nesnenin herhangi bir tasarımıyla dolaysız olarak bağlanamayacağını düşündüğü için kendinde iyiyi, pratik aklın temeline koymuştur. Bu şekilde kendinde iyi apriori olarak var edilmiştir. Böylece kendinde iyi için dışarıdan elde edilecek bir kavrama, nesneye, ya da nesnenin tasarımına ihtiyaç duyulmaz. Kendinde iyi, yani Kant'ın deyimi ile iyi istenç zaten doğrudan pratik aklın nesnesi olarak tayin edilmiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken husus, her türlü iyi de genel bir yargıya varmak için pratik akla duyulan ihtiyacın her zaman varlığını sürdüreceğidir. A priori olarak bilinmeyen araçsal iyi de bu nedenle bir nesnenin tasarımına dolaylı olarak bağlanacak ve alınan haz duygusunu pratik akıl yargılayacaktır. Eğer kendinde iyinin varlığı bir şekilde zorunlu olarak kabul edilmezse duyumlara bağlı elde edilen iyi, pratik aklın kabul ettiği bir iyi olarak hazzın ölçüsüne göre genellik kazanacaktır. Hoş olan şeyler için bir araç olan her şey iyi olarak kabul edilecektir. Çünkü aracın amaçla ilgisi konusunda yargıda bulunmakta aklın işidir. Araçların amaçlarıyla bağlantısını görmekte

---

¹⁶⁸ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev: Türkiye Felsefe Kurumu Çeviri Dizisi:2 (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2019), 65.

yalnızca aklın yapabileceği bir şeydir. İsteme, temelde amaç etme yeteneğinin bütünüdür. Çünkü amaç dediğimiz her defasında arzulama yeteneğimizi ilkelere göre belirleyen nedenlerdir. Bu nedenle eğer akıl kendine zorunlu bir nesne koymaz ise iyi salt bir araç olarak ortaya çıkan pratik maksimleri kendine istemenin nesnesi olarak belirleyecektir. Bu iyi de hiçbir zaman kendi başına iyi olma özelliği taşımayacaktır. Yalnızca başka bir şey için iyi olma özelliği barındıracaktır. Bu iyi de her zaman yararlı olan olarak belirlenecektir. En önemlisi de ne için yararlı ise onun duyumunda bulunacak ama asla istemenin kendi nesnesi olamayacaktır. Eğer iyi bu şekilde bir duyumdan elde edilen hazza bağlı olarak belirlenmiş olsa doğrudan doğruya iyi diye bir şey olmayacaktır.¹⁶⁹

Kant'ın kendinde iyiyi pratik bir yasaya dayandırması ile onu tamamıyla özenlikten ayırdığı görülmektedir. Haz veren bir şeyi istemek insanın doğallığında olan bir şeydir. Kant insanlar için istemenin öneminden yola çıkarak ahlak anlayışına bu istemeyi temel bir değer olarak yerleştirmiştir. İnsanlar eğer yalnızca ilgi duydukları şeyleri iyi olarak değerlendirirlerse eylemleri de bu yönde olacaktır. İnsanların tasarımları sonucu oluşturdukları nesnelere eylemlerini şekillendirecektir. Bu eylemlerin iyiliğinin belirlenmesi de her biri için kendine göre olacaktır. Kant'ın hedefi bu noktayı kökten değiştirmektir. Bu nedenle akli istemeyi belirleyen en önemli faktör olarak koymuştur.

Nihayetinde Kant, aklın istemeyi belirlemeye yeterli olabileceğini düşünmüştür. Ayrıca isteme denildiğinde aklın her zaman nesnel bir gerçekliğinin var olduğu da unutulmamalıdır.¹⁷⁰ Bu bağlamda Kant için isteme, aklın belirlediği ilkelere göre eylemde bulunabilme becerisini göstermektir. Bu ilkelerin sayesinde bir şeyi iyi olduğu için mi istiyoruz yoksa istediğimiz için mi iyi buluyoruz sorusuna bir cevap bulmak mümkün hale gelebilmektedir. Böylece iyinin yalnızca araçsal bir hoşlanmanın nesnesi olarak görülüp bir haz kaynağına çevrilmesi önlenmiş olacaktır.

Saf pratik akla zorunlu bir nesne yapılan en yüksek iyi, aynı zamanda ahlaksal olarak belirlenmiş bir istemenin zorunlu olan en yüksek amacıdır, böyle bir istemenin en gerçekçi nesnesidir.¹⁷¹ Kant'a göre, en yüksek iyinin ilk koşulu ahlaklılık olarak belirlenmiştir. Mutluluk ise en yüksek iyinin ikinci ögesini oluşturur. Öyle olmak zorundadır çünkü mutluluk burada elde edilen bir çıkar değildir. Mutluluk burada

¹⁶⁹ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 66.

¹⁷⁰ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 16.

¹⁷¹ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 125.

ahlaksallık koşulu yerine getirildiği için ahlaklılığın zorunlu bir sonucudur. Unutulmamalıdır ki Kant'a göre, en yüksek iyi, saf pratik aklın nesnesinin bütünü oluşturur. Onda hiçbir şeye yer yoktur. Bu konuda saf pratik akıl en yüksek iyiyi zorunlu bir biçimde olanaklı olarak tasarımılamalıdır. Netice itibari ile en yüksek iyiyi ortaya koymak için elden gelen her türlü katkıyı sağlamak bu aklın buyruğudur.¹⁷²

En yüksek iyiyi gerçekleştirmeye yönelmiş olan eylemler duyular dünyasına ait olsalar da duyular dünyasının yasalarına göre verilemeyeceğini bilmek gerekir. Bu nedenle en yüksek iyiyi gerçekleştirme olanağının temelleri öncelikle dolaysız bir şekilde insan olmanın kendi gücünde aranmış, yetersizliği nedeniyle bu güçsüzlüğün giderilmesi açısından pratik aklın zorunlu ilkelerine bağlanmıştır.¹⁷³ Kant, bu doğrultuda en yüksek iyiyi gerçekleştirebilmek için ahlak yasasını kullanmayı makul görmüştür. Ahlak yasası tarafından belirlenen bir istemenin zorunlu nesnesi durumunda olan en yüksek iyi, bu şekilde ancak dünyada gerçekleştirebilir olmuştur. Bu bahsedilen istemede önemli olan niyetlerin ahlak yasasına tam olarak uygunluk sağlamasıdır. En yüksek iyiyi gerçekleştirmenin esaslarından birisi istemenin pratik aklın zorunlu nesnesi olması ise ikincisi istemenin, konulan ahlak yasasına uygunluk sağlıyor olmasıdır. Pratik aklın nesnesinin olanaklılığı kadar bu uygunluğun kendisinde olanaklı olmalıdır. Çünkü nesneyi ortaya koyma zaten buyruğun içerisinde kapsanır vaziyettedir.¹⁷⁴

Bu nedenle Kant, dünyada en yüksek iyinin, doğanın ahlaksal niyete uygun bir nedenselliği, en üst bir neden olarak kabul edilirse ancak olanaklı olacağına inanmıştır. Bu durumda, Kant için yasaların tasarımına göre eylemlerde bulunabilen akıl sahibi bir varlık vardır. Bu akıl sahibi varlığın, yasaların tasarımına göre nedenselliği de bu varlığın bir istemesidir. Kant'a göre, en yüksek iyi için varsayılması gereken bu ihtiyacı karşılayan doğanın en üstün nedeni Tanrı'dır. Bu varlık anlama yetisi ve isteme aracılığıyla doğanın nedeni (bunun sonucu olarak da başlatıcısı) olan bir varlıktır. Kant, netice itibari ile en yüksek türetilmiş iyinin, buna istinaden en iyi dünyanın olanağını, aynı zamanda en yüksek asli bir iyinin gerçekliğini Tanrı'nın varlığına bağlamıştır.¹⁷⁵

Fakat bu noktada, Tanrı'nın varlığını kabul etmek ahlaksal bir zorunluluk olsa da bu ahlaksal zorunluluğun öznel olduğu bilinmelidir. Bu bir gereksinmedir ve nesnellik içermez. Bu ödev olarak bir şeyin varlığına inanmak değildir. Kant'a göre,

¹⁷² Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 129.

¹⁷³ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 130.

¹⁷⁴ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 132.

¹⁷⁵ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 136.

teorik aklın ilgi alanında olan bir sorundur. Burada anlaşılacak yegane ödev dünyada en yüksek iyiyi gerçekleştirmek ve bu uğurda çabalamaktır.¹⁷⁶

Kant'ın bütün saflığıyla insanın pratik yaşantısına sokmak istediği yegane şey ödev kavramı ve onun biricik içeriği olan en yüksek iyiyi gerçekleştirme azmidir. Bu çaba, doğasında sonsuz bir hazza ulaşma arzusu taşıyan insana, bir durak noktası koyabilme çabası olarak sayılabilir. Kant bunu başarabilmenin yolunu duyumların hakim olduğu bir dünyada değil duyumların bir şeyleri belirlemeyeceği bir noktada konumlamıştır. İyi akıl sahibi olan her varlık için zorunlu bir değer olarak görüldüğü için istemenin nesnesi olarak belirlenmesinde bir sakınca görülmemiştir. Ahlaksal alanda eyleyen akıl bu nedenle bütün saflığıyla bu iyi olanı istemelidir. Akıl sahibi olan her varlık, kendisine bunu bir ödev olarak koymalıdır. Kant için nihayetinde iyi denilen, yalnızca yasaya uygun olandır.

2.3 KANT'TA GÜZEL KAVRAMI: BEĞENİ YARGILARI VE GÜZEL'İN ANALİTİĞİ

Kant, 1760-1765 yılları arasında yazdığı “*Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler*” adlı eserinde ilk kez estetik sorunlarla ilgili bazı düşüncelerini ortaya koymuştur. İnsanın sanat başarılarını ahlak alanının sınırları içine dahil emiştir. Güzelliğin algılanmasında, iyide olduğu gibi insanın duygularına önem verilmiş olması onun asıl etkilendiği noktadır.¹⁷⁷ Bu eserde, güzellik ve yücelik kavramlarını incelemesi, *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde olduğu gibi belirli bir sistem içermemektedir. Daha çok kıyaslama, karşılaştırma ve örneklendirme şeklinde bir incelemeye tabi tutulmuştur.¹⁷⁸

Eserin ilk bölümünde Kant, hoşlanma ya da hoşnutsuzluğun çeşitli hissedilme biçimlerinin var olduğunu kabul emektedir. Fakat Kant'a göre, bu duyguların uyandırılması şeylerin dışsal özelliklerinden daha çok insanların, bu şeylerin uyandırdığı hazzı ya da acıyı duyma yatkınlıklarına bağlıdır. Bu düşüncesine dair yapacağı inceleme sırasında, bir felsefeci gibi değil de daha çok bir gözlemci gibi

¹⁷⁶ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 136.

¹⁷⁷ Heinz Heimsoeth, *Kant'ın Felsefesi*, çev: Takiyettin Mengüşoğlu (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007), 48.

¹⁷⁸ Gamze Keskin, *Kant Estetiği ve Romantizm*, 57.

davranacağını belirtmiştir.¹⁷⁹ İkinci bölümde en çok dikkat çeken unsur, insanlarda var olan güzelliğin niteliklerinden bahsederken Kant'ın, estetikten daha çok ahlaka yönelik bir tutum sergilemiş olmasıdır. Sıklıkla erdemın güzelliğinden dem vururken iyi yürekliliği, aynı zamanda yüreğın güzelliğiyle bir tutmuştur.¹⁸⁰ Ahlak, erdem, iyi, güzel genel olarak bir arada işlenmiş, iyi ve güzelin ne sınırları ne de zeminleri net bir açıklamaya tabi tutulmuştur. Alanların birbirini dışlamadığı hatta iç içe oluşu dikkat çekicidir.

Bu gençlik dönemi yazısında, etik ve estetik alanlarının değerleri birbirine oldukça bağlıdır. Fakat burada kabul edilmesi gereken iki ayrı değer alanının varlığıdır. Günümüzde bu alanların sınırları daha belirgin ve birbirinden bağımsızdır. Etik (ahlak felsefesi) insana ve onun eylemlerine verilebilecek olumlu ve olumsuz değerlerle uğraşır. Estetik ise doğadaki (insanda içine girer) ve sanatlardaki güzellik ve yücelikle uğraşır.¹⁸¹

Yargı Yetisinin Eleştirisi'nde Kant, sistemli bir güzellik teorisi üretmiştir. Öncelikli olarak ahlak ve estetik alanlarını ayıran Kant, bu prensip üzerine güzellik teorisini inşa etmiştir. Bu eserde ele alınan en temel kavram olan güzellik üzerine düşündüğünde Kant, bir şeyin güzel olduğunu bildiren yargıya beğeni yargısı demektedir. Ona göre bu beğeni yargılarının temelinde öznellik vardır.¹⁸² Kant estetiği, yalın bir şekilde ifade edilmek istenirse, onun bir beğeni eleştirisi olduğunu söylemek mümkündür. Beğeni, güzel hakkında bir değerlendirme yaparak onun hakkında bir yargıda bulanabilme yetisidir. Bu nedenle Kant, nesnelere güzelliğine dair öne sürdüğümüz iddialarımızı “beğeni yargısı” olarak isimlendirmiştir.¹⁸³

Kant, bu üçüncü kritiğinde insanın yaptıklarını ve bilinç içeriklerini sadece ruhsal bir şey ya da sadece duyularla ilgili bir sorun gibi görmek yerine “transendental felsefenin” bir sorunu gibi görüp, öyle ele almıştır. Kant'ın bu noktada yaptığı şey, “duygular” sorunu ile estetik kritiği birleştirmek olmuştur.¹⁸⁴ Kant için estetikte temel amaç nedir diye sorulduğunda en açık cevap doğa ile insanlık arasında bir uzlaşma ortaya koyabilmek olacaktır.¹⁸⁵ Kant estetiği, genel itibari ile güzel için kavramsal

---

¹⁷⁹ Kant, *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler*, çev: Ahmet Fethi (İstanbul: Hil Yayınları, 2010), 7.

¹⁸⁰ Kant, *Güzellik ve Yücelik Üzerine Gözlemler*, 19-21.

¹⁸¹ Heinz Heimsoeth, *Kant'ın Felsefesi*, 150.

¹⁸² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 53.

¹⁸³ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği* (İstanbul: Payel Yayınları, 2007), 15.

¹⁸⁴ Heinz Heimsoeth, *Kant'ın Felsefesi*, 151.

¹⁸⁵ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 15.

kurallar oluşturarak güzelin bir bilimini oluşturmak amacı taşımaz. Onun estetiğinin temel gayesi, estetik yargının imkanının biçimsel koşullarını araştırmaktır. Yani asıl amaç beğeni eleştirisi dediğimizde, güzel hakkında verdiğimiz yargıların a priori geçerliliğinin olup olmadığının araştırılmasıdır. Herhangi bir nesnenin, güzelliğine dair bir ölçüt olacaksa bu, beğeni yargılarının tümel geçerliliği olmalıdır.¹⁸⁶

Kant'ın estetik yargı çözümlemesinin mantıksal bir çerçevede olmadığını söyleyebiliriz. Estetik yargının nesnellliğini, daha net bir ifade ile söylemek gerekirse tümel ve zorunlu olmasının alt yapısını oluşturmaya dönük transcendental bir uzanım içerisindedir.¹⁸⁷ Kant'ta yargıyı estetik yapan, bu yargının temelinde hoşlanma ve hoşlanmama duygusunun olmasıdır. Bu özelliğe sahip olmuş olması da onu bilgiden dışlayacaktır. Estetik yargılar, nesnenin bizzat kendisi ile ilgili olmasından ziyade nesneyi algıda kavrayan bir öznenin duygu durumu ile ilgilidir. Duyguların bilgi içermediğini söylersek estetik bir yargının yüklemine de bize hiçbir bilgi vermeyeceğini baştan kabul etmek gerekir. Buna rağmen bilginin öznel koşullarını içerdiğini söyleyebiliriz.¹⁸⁸

Yargı Gücünün Eleştirisi'nde, güzelin analitiğini yaparken beğeni yargısında yer alan haz duygusunun, nesnenin güzel olduğuna dair bir yargı verirken bunun öncesinde mi yoksa sonrasında mı oluştuğunu da çok önemli bir sorun olarak ele almıştır. Kant'a göre, yargıda bulunmak hazdan daha önce gelmelidir. Çünkü sonra gelmesi halinde duyulan haz, saf estetik bir haz olarak kabul edilemez, o ancak bir hoşlanma olabilir.¹⁸⁹ Hoşlanmada her zaman bir çıkar ve ilgi içerir.

Kant'a göre, üç tür beğeni vardır: Tüm çıkarın yokluğu ile nitelenen 'güzelin' beğenilmesi, çıkar ile bağıntılı 'hoşun' beğenilmesi ve çıkar ile bağıntılı 'iyinin' beğenilmesi.¹⁹⁰ Bir nesne güzel olarak yargılandıktan sonra kişi onda görgül bir çıkar bulabilir ve bu patolojik olduğu kadar Kant'a göre, toplumsal alan için de geçerli olmalıdır. Toplumdan yalıtılmış olduğunda güzelde kimse görgül bir çıkar bulamaz.¹⁹¹

Yargı Gücünün Eleştirisi'nin giriş kısmında ruhun yetilerini bilme yetisi, haz ve hazzsızlık duygusu ve istek yetisi olarak üç kısımda toplamayı uygun bulmuştur.¹⁹² Kant

¹⁸⁶ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 16.

¹⁸⁷ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 18.

¹⁸⁸ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 34.

¹⁸⁹ Allen Wood, *Kant*, 198.

¹⁹⁰ Walter Kaufmann, *İnsanı Anlamak-I Goethe Kant Hegel*, çev: Aziz Yardımlı (İstanbul: İdea Yayınları, 2014), 107.

¹⁹¹ Kaufmann, *İnsanı Anlamak-I*, 108.

¹⁹² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 25.

zihin yetilerini üç başlık altında topladığı gibi bunlara paralel diyebileceğimiz bir şekilde bilgi yetilerini de üç başlık altında toplamıştır. Bunlar, anlama yetisi (tümelin bilgisine sahip olma), yargı gücü (tikeli, tümelin altına koyma) ve akıl (tümel aracılığıyla tikeli belirleme) olarak ifade etmiştir.¹⁹³

Kant, güzelin çözümlemesini yaparken beğeni yargısını dört kategoride ele alarak incelemiştir. Nitelik, nicelik, ilişki ve kiplik olarak dört mantıksal yargı biçimi ile birlikte bağıntılı olarak ifade edilmeye çalışılan beğeni yargısı, bu nokta biraz sorunlu durmaktadır. Kant, beğeni yargılarını anlak ile bir ilişkisi, bir ilgisi olsa dahi, onları mantıksal bir yargı olarak görmez.¹⁹⁴ Anlakla bir ilgisinin olması onu bilgi yargıları gibi düşünmeye itebilir. Fakat yanlış anlaşılmayı az çok kaldırabilecek tek şey Kant'ın, bir şeye güzel derken tasarımın anlak yolu ile bilgi için nesneye değil de imgelem yetisi yolu ile özneye ve onun haz ve hazzsızlık duygusuna bağlanmasının gerektiğini dile getirmesidir. Kant, Arı Usun Eleştirisi'nde ele aldığı saf anlama yetisinin kavramları olan nitelik, nicelik, ilişki ve kiplik kategorilerini kullanmasında ki amaç çalışması esnasında bunları kendine bir rehber olarak tayin etmesinden ibarettir.¹⁹⁵ Bu nedenle Kant'ın yaklaşımını bu yönde algılamaya çalışmak onu doğru anlayabilmek açısından önemli bir ayrıntı olabilme özelliği taşımaktadır.

2.3.1. Nitelik Bakımından Güzelin Analitiği

Nitelik açıdan güzelin ele alınmasında iki önemli analiz vardır. Birincisi, bir şeye güzel diyebilmemiz için onun kavramına, bilgisine, bir takım özelliklerine sahip olmamıza gerek yoktur. İkincisi, güzel dediğimiz şey bütün ilgi ve alakadan arınmış bir şeydir. Güzel yerleştiği bu konum itibari ile de iyi ve hoştan tamamıyla farklı bir eksen de tartışılmaya başlanmıştır. Kant'a göre, "bir şeyin güzel olup olmadığını ayırt edebilmek için tasarımı, zihin yoluyla bilgi için nesneye değil ama imgelem yetisi yoluyla özneye ve onun haz/hoşlanma ve hazzsızlık/hoşlanmama duygusuna bağıntılarız."¹⁹⁶ Bu demektir ki nesnenin kendisinden değil nesnenin algılanışından yani öznenin bakış açısından doğan bir yargı vardır. Beğeni yargısı, bir bilgi yargısı değildir, bilinçle ilgili

¹⁹³ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 20.

¹⁹⁴ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 53.

¹⁹⁵ Gamze Keskin, *Kant Estetiği ve Romantizim*, 66.

¹⁹⁶ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 53.

bir yargı değildir, dolayısıyla mantıksal değil estetik bir şeydir.¹⁹⁷ Estetik olarak kabul edilen beğeni yargısının belirlenim zemini de öznel olmak durumundadır.¹⁹⁸

Beğeni, güzeli yargılama yetisidir. Bu yargılama yetisinde bir nesnenin tasarımını, onun varoluşu ile bağlarsak elde edeceğimiz hoşlanma bir çıkar içerir. Bu tür hoşlanmanın temelinde istek yetisiyle bir bağlantı vardır. Bu çıkar, nesnenin varoluşuna duyulan ilgi ve alaka şeklinde ifade edilmektedir. Oysa Kant'a göre, güzel yargısı öznel duruyor olmasına rağmen ilgi ve alakadan tamamıyla uzak olmalıdır. Çünkü saf beğeni yargıları nesneye yönelik ilgi ve alakayı temel alamaz, saf beğeni yargıları daima salt seyir ile oluşan hoşlanmalardan kaynaklanmaktadır.¹⁹⁹

Kant, güzeli nitelik açısından incelerken iyi ve hoştan da bu amaçla ayrı tutmuştur. Pratik yaşantımızda iyi her zaman vardır ve isteme ile bağlantılıdır. Biz bu iyiyi istediğimiz için elbette onu elde etmek uğruna bir takım eylemlerde bulunuruz. İyi ve hoş tamamıyla pratik amaçlara hizmet eder. Fakat bir estetik beğeni taşıyan güzelden hoşlanma söz konusu olduğunda herhangi bir edimde bulunmamıza gerek yoktur. Güzelden hoşlanma, estetik nesnenin seyri anında bir anda çakan şimşekler gibidir. Onu sebepsizce güzel buluruz. Bu duygunun sonrasında ondan hoşlandığımızı fark ederiz. Yani öncelikli olarak estetik yargıda bulunuruz. Sonrasında güzel dediğimizden haz alırız. Biz ondan hoşlandığımız için ya da yararlı bulduğumuz için güzel yargısında bulunmayız. Aksi halde anlamsız ve yararsız olan birçok şeyi güzel bulmazdık.²⁰⁰

Kant, bir şeyin güzel olduğunu söylerken ve bir zevkimizin olduğunu belirlemek isterken o nesnenin varoluşuna bağımlı olduğum şey ile değil yalnızca bu tasarımdan kendi içimde yaptığım şey ile ilgilenirim demiştir. Güzelliğe ilişkin, çıkar tarafından zerre kadar dahi olsa etkilenmiş olan yargı, büyük ölçüde yanlı bir yargıdır ve saf bir beğeni yargısı değildir. Kişi, bir nesnenin varoluşundan yana en küçük bir eğilim göstermemeli ve beğeni konusu olacak şeylerde yargılama yapabilmek için bütünüyle ilgisiz olmalıdır.²⁰¹

Beğeni tam olarak Kant'a göre, bir nesneyi ya da tasarım türünü hiçbir çıkar olmaksızın bir hoşlanma ya da hoşlanmama yoluyla yargılama yetisidir. Böyle bir hoşlanmanın nesnesine de güzel denir.²⁰² Beğeni yargısını, bu şekilde nitelik yönünden

¹⁹⁷ France Farago, *Sanat*, 107.

¹⁹⁸ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 53.

¹⁹⁹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 54.

²⁰⁰ Ayşe Özel, *Estetik ve Kurumaları*, 160.

²⁰¹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 55.

²⁰² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 62.

analiz etmek aslında güzelin, bizim onu izleyebileceğimiz bir tanımını ifade etmeye yöneliktir. Bir tasarım, imgelem tarafından öznenin kendisinin haz ya da hazzınlık duygusu ile ilişkilendirilir. Bir şeye güzel ya da çirkin diyerek yargıda bulunduğumuzda bu yargımızın zeminini oluşturan şey, duygu gücümüzün nesnenin tasarımı tarafından etkileniş yönünde gizlidir. Copleston'un da ifade ettiği gibi Kant'ın beğeni yargısı duygusal bir önermedir, bu duygusal önerme de elbette kavramsal bilgiyi değil duyguları anlatacaktır.²⁰³

Görüldüğü üzere güzelin verdiği hazza ne yarar eşlik eder ne de o kendinde bir çıkar taşır. Bu denli çıkarısız oluşu onun, öznel olmasına rağmen evrensel olabilme ihtimalini de düşündürür. Bu fikir doğrultusunda Kant, güzeli nicelik yönünden ele alarak onun genel olabilme imkanını araştırmıştır.

2.3.2. Nicelik Bakımından Güzelin Analizi

Nicelik bakımından incelenen beğeni yargısında ele alınan şey, beğeni yargısının öznel olduğunun iddia edilmesine rağmen, aynı zamanda genel bir yargı olması gerektiğinin savunulmasıdır. Güzeli nicelik bakımından ele alırken beğenin evrensel olup olmadığını sorgulayan Kant'ın bu iddiasının temelinde, güzelin tamamıyla çıkarısız bir doyumun nesnesi olması yatmaktadır.²⁰⁴

Herkes güzelden hoşlanırken, bu hoşlanmanın kendisinde bütünüyle çıkarısız olduğunun bilincindedir. Bilincinde yer edinen bu olguyu kişi yargılarken onu, tüm insanlar için hoşlanmanın bir zemini olarak görmeye başlar. Öyledir çünkü bu yargıda özne, ne bir eğilim duymaktadır ne de bir çıkar gözetmektedir. Yargıda bulunan kişi, kendisini nesneye bağlayan hoşlanma açısından tamamıyla özgür bir duyumsama içerisindedir ve bu duyumsama şeklinin zeminini öznenin bağlı olduğu özel koşullarda bulmaz. Bu nedenle onu, herkeste aynı durumda varsayabileceğimiz bir şeyde temellenmiş olarak görmek gerekir. Sonuç itibarıyla herkes benzer bir hoşlanmayı duyumsayabilmek için bunun bir zemini olduğuna inanmalıdır.²⁰⁵

Güzelden aldığımız haz, aynı zamanda belirli bir kavrama bağlı olmadan evrensel bir özelliğe sahiptir. Evrensel oluşuyla hoştan farklılaşırken kavrama dayanmaması ile de iyiden ayrılmaktadır. Ben, eğer bir şeyi güzel buluyorsam o an

²⁰³ Copleston, *Felsefe Tarihi- Kant*, 169.

²⁰⁴ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 62.

²⁰⁵ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 62.

güzel bulduğum şeye karşı aldığım hazzı başkalarının da aldığını ve onların da bu haz doğrultusunda onu güzel bulduklarını düşünürüm ve isterim. Çünkü hem bütün çıkarılardan bağımsızdır hem de bir kavram içermemektedir. Bir nesne üzerinde o güzeldir diyerek ortak bir hazda buluşabilmemizin zemini işte bunlardır. Bir şey hakkında hoş duygusuna karar verebilmek için onu deneyimlemek gereklidir. Ben deneyimleyerek hoş kararını verdiğem onu deneyimlemeyen bir başkasından onay istemem mümkün olmaz, ayrıca aynı hoşluk duygusuna kapılması benimle aynı zevki alması zorunlu değildir. Güzelin verdiği hazzı gelince, onun evrensel oluşu deneyimlerden önce gelir.²⁰⁶

Güzel, kavrama dayanmayan salt bir estetik değerdir ve genel olarak hoş giden şeylerdir. Bu noktada, güzel karşısında apriori olarak nasıl belirli bir zorunlu tavır aldığımız da ortaya çıkar. “Kavramsızlık” ve “genel olarak hoş giden” çerçeveleri güzele keyfi ve rastgele bir değerlendirme yapılamayacağını izah etmeyi hedefler. İlk etapta hepimiz beğeni yargılarının öznel olduğunu hatta olması gerektiğini söyleriz. Fakat Kant, beğeni yargılarının genel olması gerektiğinde ısrarcıdır. Ona göre beğeni yargılarının genel olmasının bir zemini vardır.²⁰⁷

Ben, örneğin meyvelerden çileği çok hoş bulabilirim çünkü o benim damağımda muhteşem bir tat bırakır. Ama bu tadı herkes çilek yediğinde almayabilir. Ben herkesin benim aldığım tadı almasını bekleyemem, onu zorlayamam. Bu konuda ısrar etmek gerçekten anlamsız olacaktır. Yine çilek yiyenlerin birçoğu tat almanın dışında onun vücuda kazandıracığı vitaminleri düşünerek yemeyi tercih etmiş de olabilir. Burada iki mühim mesele vardır. Yeme duygusu ile aldığımız bir tat ve o yiyeceğe yararından dolayı duyduğumuz ilgi.

Şimdi çilek resmedilmiş muhteşem bir yağlı boya tablosunun önümüzde olduğunu düşünelim. Çilek seven-sevmeyen, yararlı bulan ya da yararsız bulan birçok kişiyle aynı anda bu tabloya baktığımızı farz edelim. Her birimiz bu seyir sürecinden sonra tablodaki resmi güzel bulabiliriz. İçten içe herkesin güzel bulduğunu düşünür, hatta “güzel resim değil mi?” sorusunu karşımızdakilere yönelterek onaylanmak isteriz. Kant’ın, güzelin özelden başlayan ve genele doğru açılan kapısı burada şekillenir. Öncelikle hepimiz bu hoşlanma duygusunda hürüz, bağımsız bir yargıda bulanma hakkına sahibiz. Yalnız bizim burada ki duygularımıza hiçbir şekilde eşlik edemeyen iki

²⁰⁶ Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler*, 67.

²⁰⁷ Ayşe Özel, *Estetik ve Kuramları*, 161.

şey vardır. Biz, ne çilek sevgimizden dolayı ne de kazandıracağı vitaminsel değerinden dolayı çilek resmedilmiş tabloyu güzel buluruz. Ona yeme duygusu hissettiğimiz anda zaten estetik tavır ortadan kalkmış olur. Estetik değerlendirmemiz içerisinde yani bu tabloyu seyrimiz esnasında bir kavramdan hareketle yapmayız. Çilek sevdiğimizi söylemeyiz, çilek yemekten hoşlandığımızı belirtmeyiz. Güzel yargısının kavramlara dayanmadığı açıktır. Bu yargının bireye bağlılığından söz edebiliriz fakat yukarıda izah ettiğimiz gibi objelere bağlılığından söz etmek mümkün değildir.

Yani tamamen kavramsız, ilgiden ve yarardan arınmış bir hoşlanma duygusu uyanmıştır bizde. Biz onu görür görmez güzel olduğunu söyleriz ve onu izlemekten haz almaya başlarız. Yasalaştırılmış bir kabulle herkesin ilgiden, yarardan bağımsız bir hoşlanma duyduğunu farz ediyorsak elbette biz herkesin bu tabloya güzel diyeceğini düşünüp beklenti içine gireriz. Genellendirmenin olabileceği fikrinin tabanında yatan, bu kavramsız, yararsız ve ilgisiz hoşlanmanın kendisidir. Bu, bizim için güzelin evrensel olduğuna inanma yolunda kendimize sunacağımız bir sebeptir. Bu yaklaşımın getirisi olarak biz, güzel sanki nesnenin bir özelliğiymiş gibi düşünürüz, ayrıca bu genellik kurgusu bize estetik yargıların sanki mantık yargılarına benzer bir yanı varmış gibi de hissettirir.

Hem evrensel hem öznel olarak aynı izdüşümde buluşturulmaya çalışılan bu güzel yargısı, birbirlerine aykırılıklarına rağmen nasıl orta noktada buluşacaktır? Herhangi bir şeye güzel dememizi sağlayan haz, hayal gücü ile düşünme gücünün arasındaki uyumun bilincinde gizlidir. İnsanın özelliklerinden biri duyuşal dünyayı algılamalarındaki farklılıklar ise diğeri de bilgi edinme güçlerinin genel kanunlara dayanıyor olmasıdır. Ne denli farklı algılıyor olsak da onları anlamlandırmak için kullandığımız zihnimiz aynı özelliklere sahip ve bizler yasaların işlediği bir dünyayı paylaşıyoruz. Yasaların evrenselliği de güzel hakkında verdiğimiz yargının evrenselliğinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.²⁰⁸

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bu evrensellik düşüncesinin kaynağının kavramlar olmadığıdır. Bu evrensellik kavramlardan doğmaz. Buna sebepte kavramlardan haz ya da hazzsızlık duygusuna hiçbir geçişin olmamasıdır. Netice itibariyle beğeni yargısı, bütün çıkardan yalıtılmanın bilincinde olarak herkes için geçerli olma isteminde bulunmalıdır. Bunu yaparken de nesnelere üzerine dayalı bir evrenselliğe bağlı olmak yerine muhakkak öznel bir evrensellik istemine bağlı

---

²⁰⁸ Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler*, 67.

olmalıdır.²⁰⁹ Kant, niceliğe göre güzeli, kavramlar olmaksızın bir evrensel hoşlanmanın nesnesi olarak tasarımılandır şeklinde tanımlamıştır.²¹⁰ Güzel karşısında aldığımız belirli bir tavrı gerektiren şey a priori bir özelliktedir. Buna dayanarak Kant beğeni yargılarının temelini apriori olduğunu savunur. Bu apriori, doğruluğu baştan kabul edilmiş bir zorunluluktur. Ayrıca bu ona göre tümel nitelikli bir bilgidir. Kant'ın zaten amacı burada güzellik yargısında apriori bilginin varlığını araştırmak ve ortaya koymaktır.²¹¹ Çünkü güzel, çıkarı ve ilgiye dayanmayan bağımsız bir ortaya çıkış sergiler. İçinde, önceden belirlenmiş bir amacın sonucunun mahsulü olamaz. Kant'ın 'amaçsız amaçlılık' olarak ifade ettiği bu durum, güzelin güzel olmak için bir amaç taşımadan güzel olmayı zaten bir 'amaçlılık' olarak içinde taşıyor olmasıdır.

2.3.3. İlişki Bakımından Güzelin Analizi

İlişki bakımından güzelin özelliği ereksiz olmasıdır. Ereksizlik, her şeyin nihai bir sona ulaşmak için içinde taşıdığı belirlenmiş amacı ifade eder. Ereksizlik dediği ise içinde nihai bir sona ulaşmak için belirlenmiş amaç taşımadan, amacı zaten kendiliğinde bulunduruyor olmasıdır. Kant, güzel yargısını da bu şekilde amaçsız bir amaçlılık taşıyanlar kategorisinde değerlendirmiştir. Kant'ın ele aldığı güzel yargısı, ne hoş duymalara ihtiyaç duyar ne de fayda ve iyilik fikrini bünyesinde barındırır. Güzel yargısında var olan bu amaçlılık öznel olmakla birlikte amaçsız bir amaçlılık türündedir. İlimizden kaynaklanan öznel bir amaçlılık olduğu gibi bu, aynı zamanda dış kaynaklı nesnel bir amaçlılık da olabilir. Kant'a göre, sanat eserinin üretiminde de var olan bu amaçsız amaçlılık bizim için anlaması güç bir karışıklık içermektedir. Ne nesnel ne öznel hiçbir amaç taşımayan güzel yargısı bir amaçlılık taşır. Herhangi bir amaca hizmet etmeyen sanat eseri sanki sadece hoş gitmek için yapılmış gibidir. Güzel karşısında hayal gücümüz ile düşünme gücümüzün birlikteliğinin oluşturduğu ahenk, öznel ya da nesnel bir amaçtan tamamıyla bağımsız olduğu için burada amaçlılığın yalnızca biçimi vardır. Bu biçimin, hayal gücü ve düşünme gücünün arasında ki özgür bir oyuna uyması ya da uygunluğu bu amaçsız amaçlılığın açıklayıcısı olabilir. Estetik hazzımızın açığa çıkmasını sağlayan şey, nesnenin ne maddesi ne de konusudur, estetik

²⁰⁹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 62-63.

²¹⁰ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 62.

²¹¹ Ayşe Özel, *Estetik ve Temel Kuramları*, 161.

haz yalnızca bahsettiğimiz bu biçimden kaynaklanır. Güzel, belirlenmiş bir amaç taşımadan şeydeki biçimsel amaçlılığı, ahengi algılamaktır.²¹²

Kant, erek ve ereksellik ile beğeni yargıları arasındaki ilişkiyi de şöyle analiz etmiştir. Her erek eğer hoşlanmanın zemini olarak görülürse bu erek, kendisinde her zaman hazzın nesnesi üzerine yapılan yargının belirlenim zemini olarak bir çıkar taşır. Bu demektir ki beğeni yargısının temelinde hiçbir öznel erek bulunamaz. Nesnel ereğin tasarımı, ereksel bileşim ilkeleri ile uyum içinde nesnenin kendisinin olanağının tasarımı beğeni yargısını belirleyemez. Dolayısıyla iyinin kavramı da beğeni yargısını belirleyemez. Çünkü beğeni yargısı daha öncede bahsedildiği gibi bir bilgi yargısı değil estetik bir yargıdır. Kant, beğeni yargılarının herhangi bir neden yoluyla nesnenin niteliğinin ya da iç-dış olanağının bir kavramı ile değil de yalnızca, bir tasarım yoluyla belirlendikleri sürece bilme yetilerinin kendi aralarındaki ilişkileri ile ilgili olduğunu söyler.²¹³

Ereksellik, bir erek tasarımı olmaksızın algılandığı zaman ancak beğeni yargısı bir nesnenin erekselliğinin biçimi ile ilgilidir. Bu şekilde bir koşulla sınırlandırılmış olsa da yine de beğeni yargısı bir bakıma erekselbilimsel bir yargıdır. Kant, beğeni yargısını biçimsel ve öznel bir erekselbilimsel yargı olarak nitelmiştir. Biçimselliği herhangi bir şeyin varoluşunu açıklamakla ilgililememesinden kaynaklanır. Sadece tasarımlarla ilgilidir ve beğeni yargısında bulunan kişinin duygusuna bağlıdır. Öznelliği tam da bu noktadan kaynaklanır. Kısaca diyebiliriz ki Kant'a göre, bir nesnenin ereksel olarak tasarımı ile buna eşlik eden haz arasında zorunlu bir ilişki vardır.²¹⁴

Bir nesnenin güzel bir nesne olarak belirlenmesinde yukarıda bahsedilen bu ilişki, bir hazzın duygusu ile bağlıdır. Bu durum beğeni yargısı yoluyla aynı zamanda herkes için geçerli olarak bildirilir. Burada ne tasarımın kendisinden, ne tasarımın eksiksizliğinden duyulan bir hoşluk, ne de iyinin kavramından doğan bir çıkara dayalı hoşluk yer alır. Burada var olan sadece kavram olmaksızın evrensel olarak iletilebilir olan bir hoşlanmadır. Dolayısıyla beğeni yargısının belirlenim zeminini oluşturan şey ne nesnel ne öznel hiçbir erek taşımaz, sadece bir nesnenin tasarımındaki erekselliği taşır. Bu durumda nesne ile verilen tasarımdaki salt ereksellik, biçimden başka bir şey olamaz.²¹⁵

²¹² Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler*, 68-69.

²¹³ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 73.

²¹⁴ Copleston, *Felsefe Tarihi, Kant*, 182.

²¹⁵ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 74.

Kant, erikle ilişkilendirilmesi açısından da iki tür güzel olduğundan bahsetmiştir. İlki özgür güzellik, ikincisi salt bağlı güzellik olarak isimlendirilmiştir. Özgür güzellik nesnenin ne olması gerektiği konusunda hiçbir kavramı varsaymaz. Salt bağlı güzellik ise hem böyle bir kavramı hem de nesnenin ona göre eksiksizliğini varsayar. Özgür güzellik, herhangi bir şeyin kendi için kalıcı güzelliği olarak açıklanır. Salt bağlı güzellik ise, bir kavrama bağlı olarak yani koşullu olarak tikel bir ereğin kavramının altında duran nesnelere yüklenen olarak açıklanır.²¹⁶ Buna usta mimarların çizdiği bazı binaları örnek gösterebiliriz. Dubai’de yapılmış olan yelkenli gemiye benzeyen otel gerçekten hoş gözükmetedir. Ona bakarken bizde bir hayranlık uyanmaktadır. Fakat hakkında yargıda bulunurken güzel olması yanında bir otel olarak kullanışlılığını ve ne amaçla yapılmış olduğunu da düşünmeden edemeyiz. Çünkü onun asıl yapılma amacı bir otel olarak gereken beklentiyi yerine fazlasıyla getiriyor olmasıdır. İşte onun güzel olarak yargılanması bu esasa göre de şekillenir. Bu durum onu salt bağlı güzellik olarak tanımlar.

Kant, çiçekleri ise özgür doğa güzellikleri olarak görür. Çiçekleri en iyi tanıyan, onları ayırt eden ve nasıl olmaları gerektiğini bitki bilimci kadar kimse bilmez. Çiçek bitkilerin döllenme organlarıdır. Bitki bilimci bile bunu bilmesine rağmen çiçeklerin hakkında beğeni yoluyla bir yargıda bulunurken çiçeklerin bu doğa ereklerini dikkate almaz. Ne olması gerektiğine dair onların kavramlarını durup düşünmez. Bu yargının temelinde herhangi bir eksiksizlik, uygunluk gibi bir düşünce de yoktur. Buna benzer şekilde birçok şey kendileri için güzeldir. Bunlar ereği açısından kavramlara göre belirlenmiş hiçbir nesneye ait değildir. Fakat yine de özgürce ve sadece kendileri uğruna hoş giderler. Bu durumda salt biçime göre düşünüldüğünde özgür güzelliği yargılamada beğeni yargısı tamamıyla arıdır.²¹⁷

Bir yapının güzelliği, şeyin ne olması gerektiğini belirleyen bir erek kavramını ve dolayısıyla onun eksiksizliğinin bir kavramını varsayar. Yani burada ki güzellik yapının eksiksiz, uygun olması neticesinde verilen bir yargıdır. Burada güzeli açığa çıkaran yararlılığın, yalnızca biçimle ilgili olan güzellik ile birleşmesi beğeni yargısının saflığını engeller. Netice itibari ile araçsallıkla açığa çıkan ve yarar sağlayan iyinin de güzellik ile birleşmesi onun arılığına zarar verir.²¹⁸ Çıkardan, yarardan, ilgiden arınmış yalnızca biçimi ile haz veren bir güzellik saf bir güzelliştir. Bu saflıktaki bir güzelin

²¹⁶ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 83.

²¹⁷ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 83-84.

²¹⁸ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 84.

güzel bulunmamasında bir sebep bulunamayacağı düşünülürse onun zorunlu olarak güzel olması mümkündür denebilir. Beğeni yargılarının saflığını ve evrenselliğini bu şekilde kabul eden Kant, güzeli aynı zamanda zorunluluk kategorisine de dahil etmiş ve bu amaçla güzeli zorunluluk açısından derin bir analize tabi tutmuştur.

2.3.4. Kiplik Bakımından Güzelin Analizi

Kant'ın, beğeni yargılarını kiplik bakımından ele alması güzelin zorunluluk bakımından bir incelmesinin yapılmasını içerir. Güzelin zorunluluk açısından bir değerlendirmesini yaparken, öznenin başka öznelere olan duygusal bağına çözümlemek aslında onun temel gayesidir. Güzelin, hoşlanma ile zorunlu bir bağlantısının olduğunu düşünürüz. Güzellik yargısına evrensel diyorsak bu durumda da onun o aynı zamanda zorunlu olduğunu kabul etmemiz gerekir. Örneğin, bir şeye güzel dediğim zaman herkesin fikrime katılmasını isterim, herkes o şeye güzel desin isterim. Böyle düşünmek sanki bizim için bir zorunluluk gibidir. Fakat bu zorunluluk asla herhangi bir bilgi ilkesine dayanmaz. Bunlar yalnızca beğeni yargılarıdır, mantık içermezler ve herhangi bir belirlenmiş düşünce taşımazlar. Kısacası bu pratik bir zorunluluk değildir ve ahlak duygusunda olduğu gibi iradenin ilkelerine de tabi değildir.

Buradaki temel mesele şudur. Beğeni yargılarına katılan bilgi yetileri her insanda aynı özelliklere sahiptir ve aynı nesnel ilkelere göre işleyecektir. Kant'ın ortak duyu dediği, bizim bu bilgi gücümüzün işlemde bulunmasına olanak sağlayan öznel şartların evrenselliğidir. Ortak duyunun varlığı, herhangi bir şeye her güzel dediğimizde işlemektedir. Objektiflik içermeyen, öznel sayılacak bir ilkeyi karşımızdakiler henüz deneyimlemeden herkes bizimle aynı fikirde olsun isteriz. Böylelikle beğeni yargısına eşlik eden öznel zorunluluk aynı zamanda nesnel bir zorunluluğa dönüştürülmektedir.²¹⁹

Kant'ın yaptığı güzellik tanımında ki zorunluluk, kuramsal nesnel bir zorunluluk değildir. Kuramsal olması halinde kişi kendi beğeni yargısının onaylanacak olmasını a priori bilirdi. Biz bir yargıda bulunurken evrensel geçerliliği olsun isteriz ancak bunun kabul edileceğine dair bir bilgiye sahip değilizdir. Bu zorunluluk, Kant'ın ahlak yasasındaki gibi nasıl davranmamız gerektiğini söyleyen nesnel bir yasanın koyduğu bir buyruk da değildir. Kişi bir şeye güzel dediğinde herkesin onu güzel olarak değerlendirmesini bekler. İşte bu nokta ki beklenti evrensel bir ilkenin var sayıldığından kaynaklanmaktadır. Fakat buradaki ilke, mantıksal bir ilke değildir. Kant bunu sağ-duyu

²¹⁹ Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler*, 69-70.

olarak görür. Yalnız burada kullandığı sağ-duyu genel anlamda kullanılan sağ-duyudan biraz farklıdır. Çünkü genel anlamda sağ-duyu, kavramlar ve ilkeler ile yargılamaktadır. Bu noktada aktarılmaya çalışılan, sağ-duyunun estetik bir anlamının açığa çıkmış olmasıdır. Bu estetik anlamdaki sağ-duyu, bilişsel yeteneklerimizin özgür oyunu sonucu oluşan bir etki ile ilişkilendirilebilir. Bir nesneye güzel diyerek estetik bir yargıda bulunduğumuzda, kendimizle birlikte bu nesneyi algılayan başkalarının da özgür oyunları sonucu bizimle benzer doyumlar aldıklarını varsayabiliriz ya da öyle olması gerektiğini düşünürüz.²²⁰

Kant, bu ortak duyunun açıklamasının ardından, ortak duyunun varsayımının bir zemini var mıdır bunu açığa çıkarmak istemiştir. Bilgiler ve yargılar, kendilerine eşlik eden kanı ile birlikte evrensel olarak iletilebilmelidir. Aksi halde nesne ile aralarında herhangi bir anlaşma olmaz ve hepsi birden yalnızca tasarım yetilerinin öznel bir oyunu olmaktan öteye gidemez.²²¹ Genel geçerlik ve gereklilik iddiasında bulunduğumuz yargıların nedenlerini açıklayabilmek için psikoloji de bize bir anlayış sunabilir. Beğeni yargılarının bir özelliği olarak gördüğümüz, gereklilik ve genel-geçerlik içeren estetik yargıları aslında “herkesin öyle yargıladığını” ifade etmez. Bize ifade ettiği şey “herkesin öyle yargılaması gerektiğidir.” Yani bu genel geçerlik ya da gereklilik iddiasında bulunan yargılarda sezmemiz gereken “önsel bir ilkenin” varlığıdır.²²²

Kant’ın estetik yargıları da bir yasaya bağlamaya çalıştığı buradan anlaşılmalıdır. İnsan eğilimlerinin çeşitliliği içerisinde bir nesneyi herkesin güzel bulmasını beklememiz mümkün olmaz. Fakat bunun olanaklılığını sağlayabilmek için Kant, yalnızca biçimsel güzelliği öne sürerek güzeli bütün çikardan kurtarmıştır. Güzel yalnızca güzel olmak için vardır. Buna bağlı olarak evrensel olma talebinde bulunabilir ve bir zorunluluk içerebilir. Bu özellikleri taşıyan güzeli, herkesin aynı şekilde yargılaması gerektiğini düşünmek böylelikle mümkün hale getirilmiştir. Kant’ın güzeli belirlerken ilk çabası onu iyiden ayırmak olmuştur. Çünkü yapabileceği çalışmalar ancak bunun üzerine kurulabilecektir. Bu nedenle güzel ve iyi arasına çekilen çizginin nerede başladığı, neleri içerdiği ya da neleri dışladığı gereğince aydınlatılmalıdır.

---

²²⁰ Copleston, *Felsefe Tarihi-Kant*, 175.

²²¹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 94.

²²² Onur Bilge Kula, *Kant Schiller Heidegger-Estetik ve Edebiyat* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012), 16.

2.4. KANT'TA ETİK-ESTETİK BAĞLAMDA İYİ VE GÜZELİN AYRILMA NOKTASI VE “İTERESSE” KAVRAMI

Kant'ın eleştirel felsefesine baktığımızda akılcı ve empirist kuramların yetersizliğinden yola çıktığını ve yine her iki kuramın doğru noktalarını referans alarak yoluna devam ettiğini görmekteyiz. Kant'ın beğeni kuramı da bu fikir doğrultusunda oluşmuş olsa da bir noktada onlardan ayrılmaktadır. Hem empiristler hem de akılcılar güzelliği son tahlilde ahlaki iyi ile aynı olarak değerlendirmişlerdir. Akılcıların kabulüne göre, iyilik yetkinlik olarak görülür. Empiristlerin iyiye bakışı ise ilgiden bağımsız onaylanan şeydir. Kant, beğeni yargısını şiddetle öznel hoşlanmadan ve iyi ile ilgili (araçsal ya da ahlaksal olsun) bütün nesnel yargılardan ayrı tutmuştur. Kant'ın bu beğeni kuramına dair tutumu, “estetikğin özerkliği” şeklinde algılanmıştır. Bunun doğurduğu sonuç ise estetik yargıların artık sınırlarının belirginleşmesi ve kendine has bir değerlendirilme sisteminin oluşmuş olmasıdır. Bu artık estetik değer bağımsızlığını da ilan ettiğinin bir göstergesidir.²²³

Kant, öncelikle öznenin kendisinin bir nesne hakkında güzel yargısında bulunduğu beğeni yargısını, nitelik, nicelik, ilişki ve kiplik'ten oluşan dört yargı sürecine göre analiz etmiştir. Beğeni yargısını nitelik açısından ele alırken hedeflediği ilk şey beğeni yargısını algı yargılarından ayırmaktır. Algı yargılarımızda temel olan esas zihnimizle her hangi bir nesne ile ilişki kuruyor olmamızdır. Fakat beğeni yargılarına gelince aynı nesne ile yalnızca ve bütünüyle hayal gücümüzle bir tasavvurda bulunmuş oluruz. Algı yargılarını etkileyen tabiatımızdaki eğilimlerimiz bu şekilde saf dışı edilerek beğeni yargılarına saflık kazandırılmıştır.²²⁴

Kant, algı yargılarından güzeli ayırırken özellikle çıkarın ve hazzın belirlediği hoş ile iyi'den ayırmaya çalışmıştır. Bir şeye iyi diyebilmek için onun öncesinde ne olduğunu, kavramını bilmek gerekir. Bu da demektir ki bir şeyin iyi olduğunu söyleyebilmek için öncesinde onun olması gerektiği ölçüleri de biliyor olmak gerekir. İşte güzelin bu şekilde mantıksal olarak yargılanabileceği kural ya da temel alınacak bir ölçüsü yoktur.²²⁵ Kant'a göre, bir şeyi güzel bulabilmek için iyide olduğu gibi nesnelerin kavramını bilmemize gerek yoktur. Örneğin Kant'a göre, çiçekler, özgür hatlar, amaçsızca birbiri içine geçmiş karmaşık çizgiler hiçbir anlam taşımazlar, hiçbir

²²³ Allen Wood, *Kant*, 202.

²²⁴ Özcan Taşçı, “Kadı Abdülcebbar ve Kant'ta Estetik Anlayışı”, *Kelam Araştırmaları*, 7:2 (2009),75.

²²⁵ İsmail Şimşek, “Antikçağ'dan Alman İdealizmine; Estetik Bir Değer Olarak Güzellik”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy:41 (2014), 334.

belirli kavrama bağımlı değildirler ama buna rağmen de hoşla giderler. Güzelden hoşlanma bir nesne üzerine olan ve herhangi bir kavrama götüren derin-düşünmeye bağılı olmalıdır.²²⁶

Kant, bunu sağlamak için estetik yargıyı öznenin belirleyici olmayan (reflektif) yargı gücüne bağlamıştır. Estetik duyguları evrensel bir ilkeye bağlaması da bununla paralel geliştirilen bir fikirdir. Çünkü belirleyici yargıların özelliğı nesnesine dair bilgi üreten yargılar olmasıdır. Ayrıca bu yargılar, kendilerine dair tasarımlar evrensel bir kavram, kural ya da yasa altına konularak belirlenen ve tanınan nesnelere ait yargılardır. Belirleyici yargıların ayırıcı özelliğı tikeli bir türün üyesi olarak tanıdığımız yargılar olmasıdır. Kant, bu nedenle güzel hakkındaki yargılarımızı reflektif yargılar olarak kabul etmiştir. Reflektif yargılama gücü karşılaşılan bir şeyin tanınması ya da bilinmesi için tümel bir kavramın olmadığı deneyimlerde çalışır. Bu yargılar, nesneyi de bizzat kendisi kurarak bilgi üretmek yerine o şeyle girilen ilişki üzerine bir derin düşünüm yaratır. Bu bir refleksiyon halidir. Kant'ın özgür oyun sonucu ortaya çıktığını iddia ettiği güzel bu refleksiyon etkinliğinin bir ürünüdür.²²⁷

İşte iyi ile güzelin en temel ayırım noktası da burasıdır. Kant iyinin daima ilgi (interesse)²²⁸ içerdiğini, bir çıkar taşıdığını, nesnenin varoluş ile bir ilişki kurduğunu söylerken güzelin yargısında ise nesnenin varoluşunun dahi bu yargıyla hiçbir ilgisinin olmadığını ima eder. Kant'ın özgür oyun parantezine aldığı estetik yargılar, böylelikle bir şeyin hakkında, onunla ilgili, ona dair olmaktan tamamıyla soyutlanarak kendi bilişsel yeteneklerimizin işleyişine dair onların üzerine düşünebilmeyi içerir.

Ayrıca iyi, istek yetisi ile bir bağlantı taşır ve arı pratik bir hoşlanmayı kendisi ile birlikte getirir. Bu hoşlanma tek nesnenin tasarımı yoluyla oluşmaz, aynı zamanda öznenin, nesnenin varoluşu ile tasarımlanmış bağıntısı yoluyla belirlenir. Hem nesnenin kendisi hem de nesnenin varoluşu haz verir. Bunların aksine beğeni yargısı, yalnızca seyirseldir. Nesnenin varoluşundan hiç etkilenmeden tamamıyla ilgisiz olarak sadece niteliğini haz ve hazzınlık duygusu ile karşılaştırır. Ayrıca seyretmenin kendisi de kavramlara yönelik bir yargı olamaz çünkü beğeni yargısı bir bilgi yargısı da değildir.²²⁹

---

²²⁶ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 58.

²²⁷ Nil Avcı, "Kant'ın Estetik Kuramın Gademerci Eleştirisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Temaşa Felsefe Dergisi*, 11 (2019), 82.

²²⁸ *Interesse* kavramı Almanca çıkarsal ilgi anlamına gelmektedir. Bk. Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Yayınları, 2011), 178.

²²⁹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 60.

Bunlara bağılı olarak Kant açısından güzellik, yapıtın erekselliğini kendi içinde taşıyandır. Nesnenin erekselliği kendi içinde taşıyor olması o nesneden çıkarsız bir haz duyumsanmasını sağlar. Duyumsanan bu çıkarsız haz güzelliktir. Böyle bir haz ancak evrensel olabilir ve hiçbir kavrama başvurmayan bir dolaysızlık içerir. Bu nedenle güzel olana kavram olmaksızın evrensel olarak haz verendir denilmektedir. Herhangi bir nesneye güzel diyebilmek için nesneyi kendi içsel amacının bir kavramıyla birleştirmek şarttır. Bu durumda güzelliğin yalnızca duyumda ya da kavramda taşınan bir nitelik olmadığını söyleyebiliriz. Bu ifadelerin ışığında diyebilir ki Kant'a göre yalnızca yargılanması esnasında haz veren güzeldir.²³⁰

Kant, iyi ve güzel arasında ayırım yaparken temelde çıkarsızlık üzerinden bir yapılandırma yapmıştır. İyi için olan beğeni daha başından itibaren bir iyi kavramı ile başlar. Yani iyinin anlaşılması için bilişsel bir çıkar varsayılır. Güzelin beğenisinde ise önceden verili bir kavram asla yoktur, kavram sonrasında şekillenir. Hoş ve iyi için duyulan beğeni Kant'ın saf olarak belirlediği estetik yargıya ortadan kaldıracak şeylerle doludur. Yalnızca biçimsellik üzerinden estetik yargıyı üretecek olan sürecin başlaması için iyi ve hoşun barındırdığı ilgi, çıkar, arzu, ihtiyaç bütünüyle dışarıda bırakılmalıdır. Aksi halde Kant'ın özgür oyun olarak bahsettiği serbest ve ahenkli etkileşim gerçekleşemeyecektir. Bu durumda hayal gücünün özgür işleyişi kural koyan anlama yetisi tarafından kontrol altına alınmış olacağı için estetik bir yargıdan da bahsetmek mümkün olmayacaktır.²³¹ Sadece güzeli beğenme çıkarsız, özgür, biricik ve tek hoşlanmadır. Çünkü ister duyunun çıkarı ister usun çıkarı olsun hiçbir çıkar onayımız üzerinde zorlama yapmaz.²³²

Kant, iyiden farklı olarak güzelliğin aslında öznel olarak açığa çıktığının farkındadır. Fakat buna rağmen nesnel bir estetik oluşturma çabası göstermiştir. Bütünü ile bir nesnellik sağlayabilmesinin tek yolu güzeli çıkarsal ilgilerden tamamıyla soyutlamak olmuştur. Kant, ahlaksal iyide de genel olarak öznel çıkarı yok etmeye gayret etmiştir. İyi istenci akıl taşıyan her öznenin bir ödevi olarak belirlerken bir yasa şekline sokarak ahlakın nesnelleşmesini sağlamıştır. Kant, hem estetikte hem ahlakta bu nesnelliği sağlamak maksadı ile öznelde a priori bir bulunuşluk aramıştır. Kant'ın genel olarak çalışma alanlarına ve araştırma noktalarına baktığımızda insan denen

²³⁰ Metin Bal, "Yargı Yetisinin Eleştirisi'nin Kant'ın Felsefesindeki Yeri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, cilt 19 (2008), 9.

²³¹ Büşra Akkökler Karatekeli, "Modern Felsefede Estetik Çıkarsızlık Kavramının Gelişimi", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz sy.24 (2017), 25.

²³² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 61.

canlının bilgiyi edinme yollarının aynılığından yola çıkarak insanlığın genelini iyi ve güzel olan değerler etrafında birleştirme arzusu ile karşılaşılır.

Kant, öncesinde iyinin sonsuz arzulanma gücünü kırarak onu yasaya bağlamıştır. Bu tamamı ile iyinin kontrol altına alınması ile ilgili değildir aynı zamanda buna dayanarak genel-geçer bir ahlak oluşturma çabasıdır. Kant ahlakında iyiyi isteme sınırsız mutluluğa kavuşma isteği ile dolu değildir. İyi yalnızca kendisi için istenmelidir. Fakat nihayetinde çikarsızda olsa daima sonsuz bir istek taşıyacaktır. Bu nedenle saflık içeriyor olmasına rağmen güzel ile farklı olmak zorundadır. Çünkü güzel salt saflık içeren bir yargıdır. Kant'ın güzeli derin bir saflığa yükseltmesi, öznelikten irak herkesin aynı pencereden görebileceği bir şeye dönüştürmesi bir parça da olsa güzele ahlaki iyinin çağrıştıracısı olma gücü yüklemiştir. Moseley'in de belirttiği gibi özellikle her ikisinin de tümelletirilebilir olması²³³ kendi aralarında bir geçiş yolunun olanağını sorgulamaya değer kılmıştır.

2.5. KANT'TA AHLAKSAL İYİ'NİN BİR SEMBOLÜ OLARAK GÜZEL

Kant'ın iyi ve güzel arasında bir ayrıma yönelmesinin ardından iki kavram arasında benzetmeye dayalı yeni bir bağlantı kuramaya çalışması yadsınacak boyutta değildir. Kant'ın bu sembol tartışmasına girebilmesi için zaten öncesinde bu ayrımın yapılması gereklidir. Haşlakoğlu'nun da belirttiği gibi Kant, bu ayrımı yaparak sembol öncesinde, sembolü oluşturan unsurların heterojen (ayrık, karışmayan) olması gerekliliğini iki kavramı farklı cinslerde belirleyerek bu gereği yerine getirmiştir. Sembolü oluşturan unsurlardan ilki kavram, ikincisi duyu nesnesi olmak zorundadır. Bahsedilen de tam olarak bir kavramın duyu nesnesindeki tasviridir. Bu durum kendi çerçevesinde kalınmak koşulu ile sembolize edenin duyu nesnesi, sembolize edilenin kavram olması şeklinde bir tür nedensellik bağlamı oluşturur. Bu oluşum değişmez bir özeliğe de sahiptir çünkü sembol temelde varlık nedenini zaten düşünceyi görünür kılma ilkesinden almaktadır.²³⁴

Kant için güzel ve ahlaki iyi ereksellik taşır. Güzel ve ahlaki iyi yalnızca kendileri için bir amaçsallığı içlerinde taşırlar. Evrensellik taleplerinde bulunabilmelerinin temeli buna bağlıdır. Ahlaki iyi ve güzel Kant'ın belirlediği çerçevede olmaları gerektiği hallerini oluşturma yönleri ile biçimsel olarak bir

²³³ Alexander Moseley, *A'dan Z'ye Felsefe*, çev: Ali Süha (İstanbul: Pegasus Yayınları, 2019), 124.

²³⁴ Oğuz Haşlakoğlu, "Kant Estetiğinde Sembol Tanımının Eleştirisi". *Mavi Atlas*, 3 (2014), 83.

benzerliğe sahiptir. Aslında Kant'a göre, farklı eksenlerde yer alan bu iki kavram, yine kendisi tarafından bazı noktalarda buluşturulmaktadır. Kant, güzel ve ahlaki iyiyi tek bir eksen üzerinde görebilmek çabasıyla ziyade eksenler arası bir geçişin olanağını araştırmaktadır. Bu geçişin olanağı ona göre, güzel ekseninden iyi eksenine doğrudur. Kant bu amaçla yüzünü doğaya dönmüştür. Çünkü doğada ki güzelin seyri insan aklında ahlak idelerini uyandırabilmektedir. Kant, bu fikri bir dayanak olarak *Yargı Yetisinin Eleştirisi*'nde güzeli ahlaki iyinin sembolü olarak ilan etmiştir.²³⁵ Böyle bir iddiada güzelin Kant için felsefi olarak bir öneminin varlığı da sezilmektedir. Yani Kant'a göre, güzelin ahlakı sembolize edebilme gücü vardır.

Kant, güzel ve iyi arasında kuramaya çalıştığı sembolik ilişkide sanatsal güzeli dışarıda bırakmaya çalışmıştır. Kant'ın bütünsel olarak her güzelin yerine yalnızca doğadaki güzele ahlaki iyiyi hatırlatma gücünü yüklemesinde 'ilgi' faktörü etkilidir. Kant, doğadaki güzel ile sanattaki güzel arasında yönelim açısından bir fark ortaya koymuştur. Sanattaki güzele karşı yönelmemizdeki hislerimiz ahlaki iyi ile karışmaz. Fakat doğa güzelliğine karşı yönelişimizdeki dolaysız ilginin, ahlak ilkeleri ile uygunluk sağlayacak anlık bir durumu ortaya çıkarması mümkündür. Doğanın saf güzelliği seyredilirken hayranlıkla izlediğimiz birçok var olanın eşsiz niteliği, bazı özellikleri ile bizde uyandırdıkları sayesinde aklın idelerini çağrıştırabilmektedir.²³⁶

Doğadaki güzeli büyük bir hayranlıkla, derin bir düşünceyle seyrederiz. Bu hayranlık elde edilecek bir tatminlik duygusundan uzak mütevazi bir ilgiyi içerir. Bu demektir ki insanlarda doğadaki güzele karşı duyulan 'akli bir ilgi' vardır. Doğadaki güzele hem biçim hem de varoluş açısından ilgi duyulur. Yalnızca duyuşal çekiciliğin bunda hiçbir payının olmadığı unutulmamalıdır. Doğadaki güzelin hem biçimine hem varoluşuna duyulan ilgi, ahlaki iyinin ilkelerine duyulana biçimsel varoluşsal ilgi ile alakalıdır. Kant'ın beğeni yargılarını ortak duyuda birleştirerek bir ödeve dönüştürmeye çalışmasının bu ilgi ile derin bir ilişkisi vardır.

Kant öncelikle estetik yargılarla ahlaki yargılar arasındaki refleksiyon faaliyetlerinin yapısal ve biçimsel olarak benzediğinden yola çıkmıştır. Bu biçimsel benzerlikleri dayanak göstererek güzelin ahlaki iyinin sembolik olarak duyuşal sunumu

---

²³⁵ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 231.

²³⁶ Gamze Keskin, "Kant'ın Eleştirel Felsefesinde Özgürlükten Doğaya Geçişin İmkani Olarak Sanat", *Felsefe Arkivi*, sy. 50 (2019), 36.

olduğunu iddia etmiştir. Bu duyusal sunumun imkanını sağlayan hayal gücüdür.²³⁷ Doğada güzel bulunan bazı nesnelere uyandırdıkları hayret duygusu ile kendilerini seyrettirir. Hayal gücü ile anlama yetisinin özgür oyunundan doğan güzel yargısı bu kez dolaysız bir ilgi uyandırır. Güzel bulunan bu nesnenin, tasarımı üzerinde derin düşünceye dalınması üzerine, nesnenin imgesi üzerinden yansıyan yepyeni bir tasarım ortaya çıkar. Bunun, ilk önce verilen güzel yargısının nesnesi ile benzerliği yoktur. Tamamıyla farklılaşmıştır. Bu düşünme sırasında oluşan yeni tasarım aklın idelerini çağrıştırır. Doğada güzel bulunan ilk nesnenin tasarımı üzerinden yapılan refleksiyon etkinliği, yeni bir imgeye kapı aralamaktadır. Oluşan bu yeni imge aklın ideleri ile aynı şey değildir. Yalnızca bir çağrıştırıcıdır. Bu nedenle Kant, doğadaki güzelin, ahlaki iyinin bir sembolü olabileceğini ifade etmiştir.

Kant, güzelin ahlaki simgelediği dört önemli nokta tespit etmiştir. Bunları ifade ederken farklılıkları da dile getirmeyi ihmal etmemiştir. Birincisi, ahlaki iyinin kendinde bir iyi olma özelliği ile dolaysız bir değer taşıması gibi, güzelde aynı şekilde dolaysız bir haz vermektedir. Fakat ahlaki iyide, güzelde olduğu gibi serbest bir oyundan kaynaklanan ahenk yoktur. Güzelde de ahlaki iyinin dayandığı bir kavram yoktur. İkincisi, ahlaki iyi hoşlanma üzerine yargıyı öncelemeyen, ilk kez o yargı ile ortaya çıkan bir ilgi barındırır. Güzel hiçbir çıkar olmaksızın haz verir. Fakat doğada ki güzel de ahlaki iyide olduğu gibi saf bir çıkar vardır. Yalnız güzelden farklı olarak ahlaki iyi, zorunlu olarak çıkarla bağlantılı bir şekilde düşünülür. Üçüncüsü ise güzelden alınan haz, hayal kurma yetisinin özgür oyunu ile akletme yetisinin uyum içinde olmasına bağlanır. Ahlaksal yargıda ise istencin özgürlüğü, onun evrensel yasalarına kendi kendisi ile uyum içerisinde olmasına bağlanır. Dördüncü olarak güzeli yargılamanın öznel ilkesi evrensel olarak herkes için geçerli kabul edilir fakat bu kavram yolu ile bilinemez olarak tasarımlanır. Ahlakın nesnel ilkesi ise, tüm öznel için ve aynı zamanda bir öznenin tüm eylemleri için evrensel olarak kabul edilir. Güzelden farklı olarak ahlaki iyi, evrensel bir kavram yolu ile bilinebilendir.²³⁸

Kant, böyle bir analogi kurarak güzeli, ahlaki iyinin simgesi olarak ilan etmiştir. Güzelden alınan estetik haz, hoş olandan ya da bir şeyin varlığının ahlaken iyi olmasından kaynaklanan bir haz değildir. Güzelden alınan hazzın, ahlaken iyi olmanın karşısında duyulan hazdan farklı olduğu açıktır. Aralarındaki en temel fark güzelden

²³⁷ Baver Demircan, "Kant'ta Sembolizm; Estetik İdeler Aklın İdelerinin Duyusal Bir Sunumu Olabilir mi?" *Felsefi Düşün Dergisi*, sy.3 (2014), 6.

²³⁸ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 231-232.

alınan haz ilgiden yoksunken ahlaki olandan alınan haz ilgi ile derinden alakalıdır. Fakat farklı bir perspektiften bakan Kant, estetik hazzın ilgiden bağımsızlığına rağmen bir şekilde ahlaki ilgilerle yakından ilişkisi olan birtakım ilgilerin açığa çıkmasına yardımcı olduğuna dair bir imada bulunmuştur.

Wood'un da belirttiği gibi toplumsallığı benimsememiz ve diğerleri ile uyumlu bir birlikteliği yakalamak açısından ahlaki olana duyduğumuz ilgi, Kant'ın tanımladığı güzele duyduğumuz deneyimsel ilgi ile aynı şey olabilir. Bizim toplum hayatına yatkınlık taşıyor olmamızla birlikte bunu perçinlemeye yönelik bir amaç taşıyan ahlak, bütün öznelere ortak paydalarda buluşturabilecek bir duygunun bilincine vardığımızda bu duyguya özel alan açmamıza vesile olur. Bu tür duyguların bizde kuvvetlenmesi, bireysel bir doyuma hizmet eden hoşun yerine herkes için geçerli olacak kabulleri onaylayarak önyargı ve bencillikten uzaklaşmak yönünde eğitiliyor olduğumuzu da göstermektedir. Bu duyguların artması ve kök salması, ahlak alanında her akıllı varlığın uyması beklenen ilkeleri, evrenselleştirilme formu taşımayan bireysel istek ve arzuların yerine tercih etmemiz gerekliliğini öğreniyor olduğumuzu hem bize gösterir hem de bu yönde öğrenecek çok şeyin olduğunu bize açıkça verir.²³⁹

Bu nedenle Kant'ın güzeli ahlaki iyinin sembolü ilan etmesi kabul edilebilir gelmelidir. İnsanları ortak duygular zeminin de bir araya getirerek toplumsallaşma gayesine bir destek sağlama amacı taşımaktadır. Doğadaki güzele böyle bir ilgi duyan kişinin, bunu kendine sağlayabilmesi için öncelikli olarak ahlaksal iyiye ilgisini yeterince temellendirmesi gerekmektedir.²⁴⁰ Denilebilir ki doğadaki güzel, insanlarda “her zaman iyi ruhun alameti” olan bir ilgi de üretebilmektedir.²⁴¹ Kant, beğenin temellendirilmesi için gerçek ön-öğretiyi, törel idealerin ve ahlaksal duygunun kültürünün gelişiminde bulmuştur. Duyarlığın ancak bu duygu ile uyum içinde olduğu hallerde gerçek beğeni belirli, değişmez bir biçim üstlenebilecektir.²⁴²

2.6. KANT'IN SANAT ANLAYIŞI

Kant göre, ancak özgürlük yoluyla üretime, yani usu eylemlerinin temeline alan bir özenç yoluyla üretime sanat denilmelidir.²⁴³ Bu nedenle doğadaki sanatsal duran

---

²³⁹ Allen Wood, *Kant*, 203.

²⁴⁰ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 169.

²⁴¹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 166.

²⁴² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 234.

²⁴³ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 171.

öğeleri güzel olmasına rağmen sanat olarak kabul etmez. Örneğin, arıların kurallı olarak yapılmış balmumu peteklerin şekline sanat yapıtı diyecek olsak da bu ancak bir anaoloji çerçevesi içinde olabilir. Çünkü Kant'a göre, "işlerinin ussal bir düşünüp taşınma üzerine dayanmadığını anlar anlamaz bunun doğalarının bir ürünü olduğunu söyleriz ve sanat olarak onu yalnızca yaratıcılarına yükleriz."²⁴⁴

Sanat ürünü olan nesne, biçimini bir erek doğrultusunda almıştır. Sanat denilebilmesi için edimselleşmesinden önce nedeninde bir tasarım bulunmalıdır. Kant, insan becerisi olarak sanatın, bilimden de ayrı tutulması gerektiğini söylemiştir. Ona göre, yapabilmenin bilmeden ayrımı gibi sanatta bilimden ayrıdır. Bir kişi yapılacak olanı tam olarak bilse de yine de o bilgisine sahip olduğu şeyin becerisi olmadığı için yapamaz. Sanatı icra eden nasıl yaptığını bilir ama nasıl yaptığını izah edemez. İşte bu becerisine sahip olunmadığında yapılan şey sanata aittir. Sanatçı sanatını nasıl oratya koyduğunu aktaramaz. Sanat ve zanaat konusunda da bir ayrıma giden Kant, sanat için özgür sanat derken zanaat için ücretli sanatta denilebileceğini söylemiştir. Sanatı kişi kendi için hoş olan bir uğraşı olarak görür. Zanaat ise bir emek olarak bakılırken zahmetli bir uğraşı olarak görülür ve kişide nahoş duygular uyandırır. Ancak çekiciliğinin ücret gibi bazı etkenlerle sağlandığı düşünüldüğünde dayatılabilen bir şey olarak görülmesi doğaldır.²⁴⁵

Kant *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde, Güzel Sanatlar Üzerine başlıklı bölümde güzelin bir biliminin değil yanlıca eleştirisinin olabileceğini söylemiştir. Bu yüzden güzel bilim değil de güzel sanat var olmuştur. Güzel bir bilim olsaydı eğer, o zaman bir şeyin güzel olup olmadığına karar vermek için bilimsel tanıtılma zeminleri ile güzele karar verilecekti ve güzellik üzerine verilen yargılar da bilime ait olacaktı. Bu durumda beğeni yargılarının varlığından da bahsetmek mümkün olmayacaktır. Sanat, dolaysız bir amaç olarak haz duygusu ile yapılıyorsa ancak ona estetik sanat diyebiliriz. Sanat bir tasarım türüdür. Ve kendi içinde erekseldir.²⁴⁶

Kant'ın yaptığı ikinci bir sanat ayrımı mekanik ve estetik sanat ayrımıdır. Örneğin, bir nesnenin bilgisine uygun bir sanat, onun için gerekli eylemleri yalnızca onu edimsel kılmak için yerine getiriyorsa bu mekanik olarak adlandırılır. Fakat dolaysız bir amaçla birlikte haz duygusuna da taşırırsa buna da estetik sanat denir ki estetik sanat dediğimiz güzel sanat ve hoş olanın sanatı olarak çeşitlendirilebilir. Eğer

²⁴⁴ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 172.

²⁴⁵ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 172-173.

²⁴⁶ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 174-175.

hazzın amacı salt duyular olarak tasarımlara eşlik etmekle sağlanıyorsa bu mekaniktir. Fakat tasarımlara bilgi türleri olarak eşlik ediyorsa bu estetik sanattır. Kant'a göre hoş sanatlar yalnız bir yarar amacı güderler. Örneğin masa başında olan bir topluluğa keyif verebilen tüm çekicilikleri bu türden saymak mümkündür. Zamanın dikkate alınmadığı, hatta sırf zaman geçirmek amacıyla oynanan tüm oyunlarda buna dahildir. Güzel sanatlar ise aksine kendi içinde bir amaç taşıyan, tasarım ürünleridir. Bu nedenlerdir ki bir yarar gözetmez.²⁴⁷ Yalnızca reflektif bir hazza sahiptir ve ölçüt olarak da duyuları değil reflektif yargı gücünü esas alır.²⁴⁸

Kant, güzel sanatlar için standartlar tayin ederken doğayla olan ilişkisine de vurgu yapmıştır. Güzel sanat yapıtında, onun doğa değil sanat olduğunun bilincinde olmalıyız derken aynı zamanda güzel sanatın sanki salt bir doğa ürünüymüş gibi keyfi kuralların tüm zorlamasından bağımsız görünmesi gerektiğinin de altını çizmiştir. Ona göre “bilgi yetilerimizin yine de aynı zamanda ereksel olması gereken oyunundaki bu özgürlük duygusu üzerine öyle bir hazza dayanır ki kavramlar üzerine temellenmiş olmaksızın, yalnızca o evrensel olarak iletilebilirdir.”²⁴⁹ Doğa, sanat olarak görüldüğü zaman güzeldir diyen Kant için sanatın güzel olabilmesinde önemli olan, onun sanat olduğunun bilincindeyken bize bir doğa gibi gözükmesidir. Yani güzel sanat ürününde ereksellik amaçlı olsa dahi yine de amaçlı görünmemelidir. Nihayetinde doğa güzelliği veya sanat güzelliği olsun değişmeyen şey, genel olarak salt yargılamada haz verenin güzel olmasıdır.²⁵⁰

Kant güzel sanatın deha ile olan ilişkisine de açıklık getirmiştir. Deha ona göre yetenektir, doğuştan anlık yatkınlığıdır ve sanata kural verendir. Bu nedenle güzel sanatlar zorunlu olarak dehanın sanatları olarak incelenmelidir. Çünkü doğa özünde yine öznenin yetilerinin uyumu ile sanata kural vermelidir ki zaten güzel sanat ancak deha yoluyla olanaklıdır.²⁵¹

Dehanın beğeni ile ilişkisine gelince, güzel nesnelere yargılanışı için beğeni, güzel nesnelere kendisi yani üretimi için deha gereklidir. Ayrıca dehayı güzel sanat için bir yetenek olarak görürsek ve bu doğrultuda bahsettiğimiz yeteneği oluşturmak için bir araya gelmeleri gereken yetilere ayırtırsak, öncelikli olarak yargılanması yalnızca beğeniye gerektiren doğa güzelliği ile olanağı dehayı gerektiren sanat güzelliği

²⁴⁷ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 174-175.

²⁴⁸ Gamze Keskin, *Kant Estetiği ve Romantizm*, 134.

²⁴⁹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 175.

²⁵⁰ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 175-176.

²⁵¹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 176-177.

arasındaki ayrımı doğru bir şekilde ortaya koymak zorunlu olur. Onun için doğa güzelliği güzel bir şey, sanat güzelliği ise bir şeyin güzel bir tasarımıdır.²⁵²

Kant, güzel sanatları bölümlerine de ayırmıştır. Ona göre güzel sanatların üç türü vardır. Bunları konuşma sanatları, biçimlendirici sanatlar ve duyuların güzel oyununun sanatı olarak sıralamıştır. Konuşma sanatları, retorik ve şiirdir. Retorik denilen anlığın bir işini imgelem yetisinin özgür bir oyunu olarak sürdürme sanatıdır. Şiir ise imgelem yetisinin özgür bir oyununu anlağın bir işi gibi yerine getirme sanatıdır. Biçimlendirici sanatlar idealar için anlatımı duysal sezgide bulan sanatlar olarak değerlendirilir. Duyusal gerçekliğin sanatı olan plastik sanat, duysal yanılsamanın sanatı olan resim sanatı olarak isimlendirilmiştir. Plastik sanatın ayırt edici özelliği hem görme hem dokunma duyusuna hitap ediyor olmasıdır. Resim sanatı ise sadece görme duyusuna hitap eder. Yalnız her ikisinin temelindeki ortak öge hayal gücünde yatan estetik ideadır.²⁵³

Plastik sanat, heykel sanatı ve mimari olarak ikiye ayrılır. Plastik sanat ancak doğada var olabilecekleri bir şekilde şeylerin kavramlarını estetik amacı da dışlamadan cisimsel olarak sergileme sanatıdır. Mimari ise yalnızca sanat yoluyla olanaklıdır. Biçimsel olarak doğayı değil keyfi bir ereği belirlenim zemini olarak alan bu sanat, şeylerin kavramlarını sergilerken yine estetik amacı göz ardı etmez. Mimarinin temel noktası, estetik koşulların sınırları dahilinde sanatsal nesnenin belirli bir kullanım içeriyor olmasıdır. Resim sanatına gelince duysal yanılsamayı idealar ile sanatsal bileşim içinde sergileme özelliğine sahiptir. Kant, resim sanatını ikiye ayırmıştır. Doğanın güzel betimlemesi olarak nitelediği asıl resim sanatı ve ürünlerinin güzel düzenlenmesi olarak nitelediği görünüm bahçeciliği. Asıl resim sanatı yalnızca cisimsel uzamın görünüşünü verir görünüm bahçeciliği ise bunu gerçekliğe göre verir. Her ikisi için ortak olan görme duyusu için olanaklı olmalarıdır.²⁵⁴

Duyuların güzel oyununun sanatı olarak belirlenen üçüncü sanat türünde ise sanat, işitme duyularının sanatsal oyununun bir ürünüdür. Kant bu sanatı müzik sanatı olarak belirlemiştir. Mekanı tamamen dışarıda bırakması ve zamanda ard arda gelen bir duyuların oyununda varlığa gelmesi bakımından sadece işitsel duyuma hasır. “Müziğin estetik ideleri ifade etme aracı, ses tonlarının zaman içinde artarda

²⁵² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 181.

²⁵³ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 192-194.

²⁵⁴ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 194-195.

dizilişidir.”²⁵⁵ Biçim verici sanatların özelliği belirlenimli izlenimlerden idelere doğru bir rota çiziyor olmasıdır. Müzikse bunun tam tersine duyumlardan belirlenimsiz izlenimlere doğru bir rota çizer. Kafa karıştırıcı negatif bir yönü de müziğin duyuma mı yoksa düşünümüne mi dayandığı net bir şekilde belirlenemeyen bir duyum yaratıyor olmasıdır. Müziğin kaynağı olan bir ses tonu sadece bir hoş duyu mudur yoksa duyumların yalnızca güzel bir oyunu mudur bir netlik sağlanamadığı için onun estetik değerlendirilmesinde de Kant’a göre, biçimsel bir haz taşıyıp taşımadığına dair güvenli bir söylemde bulunmak zordur. Ya işitsel duyumların güzel bir oyunu olarak ele alınacak ve güzel sanatların bir bölümü olmak yolunda ilerleyecektir, ya da hoş duyumların bir oyunu olarak ele alınıp kısmen de olsa hoş bir sanat olarak anılacaktır.²⁵⁶

Kant, müziğin kavramlar olmaksızın salt duyumlar yoluyla ifade ediliyor olmasından dolayı şiir sanatıyla kıyaslandığında üzerinde düşünmek için geriye bakıldığında pek bir şey bırakmadığını söylemiştir. Fakat yine de ona göre müzik, zihni daha büyük ve daha kontrolsüz bir düşünsel hareketliliğe sürükler. Belki bir kültür sorunu değil de keyif sorunu olarak ele alınabilir ve bu özelliğinden dolayı müzik her güzel sanattan daha az değerlidir.²⁵⁷ Hoşlanma açısından bakılırsa bütün güzel sanatların en üstüne de çıkabilmektedir. Ama Kant güzel sanatların zihne sağladığı kültür açısından değerlendirilmesini daha uygun görüyor gibidir. Biçimlendirici sanatlar bu konuda daha ileridedir. Çünkü onlar imgelem yetisini özgür bir oyuna soktukları gibi aynı zamanda anlığa uygunluğunu sağlayarak bir iş yapmaktadırlar.²⁵⁸

Biçimlendirici sanatlarda üstünlük Kant’a göre resim sanatına aittir. Resim sanatı çizgi sanatı olarak tüm diğer biçimlendirici sanatların temellendiricisi gibidir. Ayrıca resim sanatı ile idealar bölgesinin içlerine daha fazlasıyla girebilmek ve sezgi alanını onlarla uyum içinde genişletebilmek mümkündür.²⁵⁹

---

²⁵⁵ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 227.

²⁵⁶ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 228.

²⁵⁷ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 201.

²⁵⁸ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 203.

²⁵⁹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 204.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PLATON VE KANT'TA ETİK-ESTETİK BAĞLAMDA İYİ-GÜZEL KAVRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. PLATON VE KANT'TA GÜZEL SORUNU: GÜZEL AŞKIN MIDIR, İÇKİN MIDİR?

Güzel, temelinde ayrıştırılması zor olan iki boyuta sahiptir. Güzellik kavramı mutlak, evrensel, tek, değişmez yani aşkın bir özellik gösterebilir. Yani denilebilir ki tinin en üstün özellikleri güzellikte saklıdır. Güzel nedir sorusunu sorabilmek ve güzel yargısında bulunmak insanlara ait bir yetidir. İnsanın dış dünyada gördükleri üzerinden güzelliğin deneyimden kazanılan bir yanı olduğunu dile getirdiğimizde, onun dünyaya ve özellikle özneye bağlı olduğunu inkar etmek mümkün değildir. Bu ifade bize güzelliğin duyumsanabilir olduğunu, buna bağlı olarak da göreceli ve öznel olduğunu düşündürür. Güzele dair yaptığımız tartışmaların anlaşmazlıkların ana kaynağı burasıdır. “Güzel aşkın mıdır yoksa içkin midir? Mutlak mıdır yoksa göreceli midir?”²⁶⁰

Platon açısından baktığımızda, güzelliğin aşkın bir öz olduğunu görmekteyiz. Mutlak, değişmez bir varlık olarak güzel, kendinde bir güzeldir ve onun etkileneceği bir öznesi yoktur. Bu aşkın güzellik, duyumsanabilir ve deneyimlenebilir olan dünyanın bazı nesnelere katılmak sureti ile kendini açık etmektedir. Duyulur dünya nesnelere biçimlerinde bu nedenle gerçek güzel aranmamıştır.²⁶¹ Kant güzeli, görünür dünya nesnesinin biçimi üzerinden kurgulanmıştır ve bu nedenle biçim duyulur dünyada nesneye içkindir. Platon, değişim ve oluşumdan kendi biçimlerini koruyamayan maddi dünya varlıkları nedeni ile güzeli görülen dünyada değil de salt biçimlerin korunduğu düşünülür dünyada aşkın olarak konumlandırmıştır.²⁶² Bu şekilde kendinde güzel, değişmez bir öz olarak varlığını zaman ve mekandan bağımsız olarak sürdürür.

Kant, Platon'un kendinde güzellik fikrini asla onaylamamıştır. Çünkü Kant için güzellik, öznenin duygularından bağımsız olamaz. Eğer öznenin duygularından bağımsız bir güzellikten bahsedecek olursanız, Kant böyle bir güzelliğin kendi başına hiçbir şey olmayacağını söyler. Biz, ancak bir obje hakkında güzel yargısında

---

²⁶⁰ France Farago, *Sanat*, 107.

²⁶¹ France Farago, *Sanat*, 107.

²⁶² Collingwood, *Doğa Tasarımı*, çev: Kurtuluş Dinçer (Ankara: İmge Yayınları, 1999),71.

bulunuruz o kadar, bunun devamında güzelin özünü zihinsel bir şekilde kavramak gibi bir olanağımız yoktur. Kant, görülen dünyada biçime içkin bir güzellikten söz ediyor olsa da estetik yargıları aşkın bir öznelliğe bağlamıştır. Estetik yargılar, zihinde ve tanımaya dayalı alışıldık bir yargı değilse Kant'a göre onların a priori olma olasılıkları vardır. Bir nesneye ait güzel tasviri yaptıysak bu tamamıyla nesneye değil özneye bağlıdır. Bizde uyanan güzelden aldığımız zevk duygusu, nesne ile düşünmeli bir yargıya dayalı olan tanıma yetilerimizin oluşturduğu bir uyumdur.²⁶³

Kant'ın, güzele ulaşmada duyulur dünyanın tecrübesi ilk adımdır. Kant, güzeli biçimde aradığı için görünür dünyanın nesnelere göre görme duygusu ile deneyimlenmesi gerekmektedir. Platon, duyular dünyasını bir gölge ilan etse de yine de duyulur dünyadaki bir var olandan onu deneyimleyerek idealar dünyasının keşfine başlanacaktır. Güzele fazlaca benzeyen Tanrısal bir çehre ya da bir nesnenin biçimini gördüğünde ondan taşan güzelliği gözleri ile kendi ruhuna alacaktır.²⁶⁴ Bu noktaya dikkat ettiğimizde Platon'da duyulur dünya deneyiminin sıfır noktasında olduğunu söylemek ikna edici değildir. Duyusal algılar beden her hangi bir şeyi incelerken kullanabileceği tek araçtır.²⁶⁵ Zihinsel bir sezgi ile bilgi edinme yolunu ifade ederken Platon çoğunlukla görme alanına ait metaforik bir dil kullanmıştır. Biz, buna dayanarak idealar hakkında bilgi edinmeyi söylemsel olmayan anlık bir zihinsel sezgi olarak yorumlayabiliriz. Fakat Platon'un felsefi yöntem olarak seçtiği, akıl yürütmeye dayalı ve öznelere arası söylem temelli olan bir diyalektiği de şart koştuğunu hiçbir zaman yadsıyamayız.²⁶⁶ Nihayetinde Kant'ta olduğu gibi Platon'da da görüden başlayan bir güzel algısı vardır. Buna rağmen Platon değişim ve oluşuma karşılık biçimin korunamaması nedeni ile duyulur dünyada biçimde bir güzellik aranmayacağını iddia etmiştir. Güzel bedenlerden başlayan güzelin özüne kavuşma yolculuğu, maddenin kendisine bağlanmadan yalnızca güzelliğinden etkilenmeyi ifade etmektedir. Burada Kant'ın biçim güzelliğinden etkilenip nesnenin maddi varlığını dışladığı bir güzellik anlayışı ile benzer bir yan bulunamaz mı sorusunu sorabiliriz. Görüde başlayıp ruhta devam eden bir güzeli bilme yolculuğu Platon felsefesinin ana temalarından biridir. Bu nedenle o gençlerin eğitilmesinde de bu aşamayı çok ciddiye almış ve maddi dünyaya takılıp kalınmasını önlemek istemiştir.

---

²⁶³ France Farago, *Sanat*, 107.

²⁶⁴ Platon, *Phaidros*, 250e-251c.

²⁶⁵ Platon, *Phaedo*, 42.

²⁶⁶ Mario Wegetti, "Platon", *Felsefe Tarihi – Antik Yunan*, Ed. Umberto Eco. Çev: Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul: Alfa Yayınları, 2012), 195-200.

“Ruh, bakışlarını gerçeğin ve varlığın aydınlattığı bir nesneye çevirdiği zaman onu kavrar, bilir ve tam anlayışa varır. Ama karanlıkla karışık doğan ve ölen geçici şeylere çevrildi mi yarım yamalak, bulanık görür onları. Bir görünüşten ötekine, bir uçtan öbür uca atlar; aklını işletemez olur.”²⁶⁷

Gerçek bir varlık olarak idealar dünyasında sonsuz var olan güzeli kavramak, yukarıdaki pasaja göre Platon için manevi bir bakışı gerekli kılar. Platon’un söylediğine göre görme ve görülme ile nesnelere arasında diğer duyularımıza göre daha değerli bir bağ vardır.²⁶⁸ Güneş yaşantı dünyasında nesnelere görünmesi için şarttır. Çünkü görme yeteneğimiz ışığa bağlı olarak aktifleşmektedir. Duyulur dünyadaki görünen güzel her şey güzel ideasından pay alarak güzel olabilmişlerdir. Bir şekilde insan zihninde güzel imgesi yaratıyor olmalıdır. Bu imge unutulmuş olduğumuz gerçek güzel ideası ile eşleşmeye başladığında hatırlama durumu da başlayacaktır. Bu gerçek güzel ideasını görebilmemiz içinde iyi şarttır. Çünkü iyi hem nesnelere gerçek kılan hem de bize bilme gücü verendir.²⁶⁹ Platon, ruh gözü ile bakmaya geçilmediği takdirde gerçek güzelliği göremeyeceğimizi öğütler gibidir. Bu güzele ulaşmayı kabaca iki aşamalı olarak düşünürsek Kant’la bir bağlantı kurma olasılığımız artmaktadır. Kant içinde böyle iki aşamadan bahsetmek bir şekilde mümkündür.

Platon ve Kant’ta güzele ulaşma ilk aşama duyulur dünyanın tecrübesidir. İlk olarak fark edeceğimiz nesnenin biçim güzelliğidir, onun varlığından bağımsız yalnızca güzelliğini seyre dalarız. Kant’ın da açıklanamaz olana deneyimin ötesindeki güzele deneyimleme gücümüzün bize verdiklerini kullanarak başlamak ön koşuldur. Kant’ın güzel anlayışında biçim olduğu için bu aşama şarttır. Sonraki aşama deneyim ötesinde olan bilme yetilerimizle anlama yetilerimizin uyumu ile gerçekleşir. Bu ikinci aşamalarda özellikle güzel için kesin bir ifade bulmak zordur. Çünkü kendi içlerinde kapalı ilkelerle kurgulamışlardır.²⁷⁰ Kant, tıpkı bilgi teorisinde hakikati eşyada değil de zihinde aradığı gibi aynı şekilde güzeli de eşyada değil de ruhta aramıştır. Cemil Sena’nın da bir soru olarak bize yönelttiği gibi, bu durum “Kant’ı estetik konularda metafizik ve mistik bir yola sürüklüyor ve güzeli bir kendinde şey olarak göstermiyor mu?”²⁷¹ Her ikisinde de görüde başlayan bir güzel algısı vardır ve güzele ulaşma ruhta gerçekleşmektedir.

---

²⁶⁷ Platon, *Devlet*, 508d.

²⁶⁸ Platon, *Devlet*, 508a.

²⁶⁹ Platon, *Devlet*, 508d.

²⁷⁰ Cevat Memduh Altar, *Sanat Felsefesi Üzerine* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996), 16.

²⁷¹ Cemil Sena, *Estetik Sanat ve Güzelliğin Felsefesi* (İstanbul: Remzi Yayınları, 1972), 68.

Kant bilme yetilerimizle anlama yetilerimizin bir uyumuna bağılı olarak ortaya çıkan güzelliğı, aşkın bir özneye kilitlemiştir. Özne belirleyici bir ilkedir. Platon ise ruhumuzla görmeyi öğrendiğimiz güzelliğı aşkın bir idealar dünyasına endekslemiştir. Görüler, güzel ideasından pay alarak ancak güzel olabilir. Kant'ta biçimde içkin, öznedeki aşkın bir güzellik fikri vardır. Platon'da ise yine görüden başlayan bir güzellik aşaması olduğu için biçimde içkin bir güzellik aramak bir olasılık dahilinde durmaktadır. Gerçek güzellik, ideaların güzelliğıdir. Platon, ruhumuz bedene girmeden evvel bizim gerçek bilginin seyrine daldığımızı, onları iyice öğrendiğimizi söyler.²⁷² Platon güzeli, ideaların bir niteliğı olarak görmüştür ve onu özel bir sezgiyle anlayabileceğimizi ima etmiştir. Burada ideaların biçimini idealar dünyasında aşkın bir şekilde konumlandırılmış bir şekilde buluruz. “Bu ideaların taklit edildiğı duyulur dünya nesnelinde, taklit aşkınlığı gerçek güzelden pay alma da içkinliğı içerir mi?”²⁷³

Bu soruyu olumlu yönde cevaplamak bize mümkün gözükmemektedir. Güzellik görünür biçimde aşkındır.²⁷⁴ Görülen dünyadaki her şey aşkın biçimleri anımsatır. Çünkü dünya nesnelere ile aşkın biçimler arasında bir bağı vardır. “Nesnelere aşkın biçimlere benzeme eğilimi içkin olarak vardır.”²⁷⁵ Bu fikirler ışığında, Platon'un gerçek olmadığını söylediğı halde, gerçek güzele ulaşmayı duyulur dünya nesnelere başlatması anlaşılır durmaktadır. Platon'da güzele ulaşmak istiyorsak varlığın kendisine ilgisiz bir şekilde yalnızca güzel ideasından yansıyan gerçek güzelliğı odaklanmalıyız. Kant'ta da bu yansız tutumu buluruz. Zaten öylece güzeli seyretme Kant'ta estetik değeri ortaya çıkaran şeydir. Yalnızca seyrine daldığımız bir güzellik vardır ve nesnenin varlığı bizi hiç ilgilendirmez. Bu varlığın kendisine kayıtsız duran güzel fikri Kant ve Platon'da güzele varışta saf bir yaklaşımın her ikisinde de ortak olduğunu göstermektedir.²⁷⁶

Biçimde aranan ama nesneye bağlanmayan saf bir seyir olan bu güzel anlayışının temelinde Kant'a göre ampirik yaklaşımın yetersizliğı vardır. Güzeli rasyonel ilkelerle ele almak bir sonuç vermez çünkü güzelin bir bilimi olamaz.²⁷⁷ Kopya ilan edilen bir dünyaya karşılık, gerçek ilan ettiği idealar dünyasında Platon güzeli de

²⁷² Platon, *Phaidros*, 247d-247e.

²⁷³ Collingwood, *Doğa Tasarımı*, 74.

²⁷⁴ Iris Murdoch, *Ateş Ve Güneş*, 86.

²⁷⁵ Collingwood, *Doğa Tasarımı*, 85.

²⁷⁶ Cevat Memduh Altar, *Sanat Felsefesi Üzerine*, 16.

²⁷⁷ Eva Schaper, “Beğeni, Yücelik ve Deha: Doğa ve Sanat Estetiğı”, çev: Ali Kaftan, *Cogito, Sonsuzluğun Sınırında: Immanuel Kant*, sy. 41-42 (2005), 157-158.

bir varlık olarak kabul etmiştir. Ona göre de deneyimler yetersizdir çünkü deneyimler dünyasında yalnızca güzel sanısından başka ulaşılabilecek bir şey yoktur. Gerçek güzele ulaşma hakikatin keşfi demektir. Bunu başarmak çok zordur ve ancak filozoflar yapabilir.

İdealara ulaşma akıl yoluyla gerçekleşir diyen Platon aynı zamanda bizde zaten bilgisi var olan güzele doğru kendi içimizde mistik bir yolculuğu öğrettiler. Kant'ın nesnenin varlığına karşı kayıtsızlığı Platon'da da bir şekilde kendine karşılık bulmaktadır. Kant'la ortak olan varlığa ilgisizliğin yanında Platon'da ikinci bir koşul iyi bir ruha sahip olmaktır. Maneviyata yönünü çevirmiş iyi bir ruh ancak güzelin bilgisine erebilir. Bu iyi ruh güzelin bilgisine varduktan sonra hakikat ona açılacak ve en yüksek iyi keşfedilecektir. Platon'un ahlaklı olmayı ön koşullardan biri olarak koyduğu güzele ulaşmada, hedeflerden biri iyi bir ruhun aynı zamanda güzelliği de barındıracağını anlamaktır. Güzel hakikate ulaşmada bir basamaktır. Bu nedenle öznellikten kopmalıdır. Öznel bir güzellik tek bir hakikatin değil bir hakikatler çokluğunun kapısını aralar. Platon bu nedenle mutlak bir güzelliği kabul etmiştir. Platon aynı amaçla güzeli sanata dahil etmek istememiştir. Platon güzeli değişken nesnelere işlendiği sanata karşı korumaya alırken Kant sanatı büyütüp geliştirenin güzellik olduğunu düşünür.²⁷⁸

Antikçağ ve Ortaçağ boyunca devam eden güzelin iyi ile yan yana anılması ve güzelin bir ahlaki çerçevenin içine kapatılması Kant'ın bu fikri ile son bulmuştur. Güzel uzunca bir süre aynı geleneğin elinde ahlaki bir ölçü olarak durdukça özerk bir estetik fikrinden, özerk bir sanat fikrinden bahsetmek mümkün olmamıştır. Kant güzel ve iyi ayırırken temelde estetiği ahlak alanından da ayırmıştır ve güzelin iyi ile tanımlanmasının önüne geçilmiştir.²⁷⁹ Platon'a göre bir şeyi güzel buluyorsak, öncesinde güzelliğin ne olduğunu bilmeliyiz. Çünkü bizde bir güzellik ideası olmasa, güzel olarak kabul edeceğimiz nesneyi güzel olduğuna dair ölçeceğimiz de olmayacaktır. Bu nedenle tek tek eşyanın güzel olduğunu kavrayabilmek için bizim güzelin ne olduğunu öncesinde bilmemiz şarttır. Değer yargısında bulunabilmemiz içinde güzel ve iyinin kavramına, bilgisine öncesinde sahip olmalıyızdır.²⁸⁰

Kant bunun tersi bir yol izleyerek bir şeyi güzel buluyorsak öncesinde onun ne olduğunu bilmemize, onun kavramını gerek yoktur demiştir. İyinin kavramına ihtiyaç

²⁷⁸ Cevat Memduh Altar, *Sanat Felsefesi Üzerine*, 16.

²⁷⁹ Demet Taşdelen ve Aslı Yazıcı, *Estetik ve Sanat Felsefesi*, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015), 106.

²⁸⁰ Ernst von Aster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, 154.

duyduğu gibi güzelin kavramına ihtiyaç duymamıştır. Platon mutlak bir güzel fikri ile güzeli öznelikten kurtarmıştır. Kant güzeli ve güzelin kendine has karakterini öznel bir görüşe bağlamıştır. Kant'a göre güzelin mutlak bir varlığı yoktur. Yani güzel rölatiftir, nesnel bir gerçekliği yoktur.²⁸¹ Fakat bu açıklamalarına rağmen Kant, Platon'da var olan genel geçer güzellik iddiasını bir şekilde yakalamak istemiştir. Genel geçerlik iddiasını nicelik açısından ele alarak temellendirmeye çalışmıştır. Fakat öncesinde iyiden ayırarak başladığı temellendirmenin ilk durağı nitelik analizidir. Çünkü saf, çıkardan arınmış bir güzel anlayışı ancak genel geçer olmaya aday olabilir. Benzer bir fikirle Platon göreceli bir dünyanın elinden güzeli kurtarmaya çalışırken, çeşitli diyaloglarında yarar, iyi, hoş, haz açısından güzeli analiz etmeye çalışmıştır. Çünkü bu hislerin esiri olarak güzele yanaşmak insanı maddi dünyaya bağlayacak, güzel fikrini göreceli kılacak, en önemlisi mutlak oluşuna gölge düşürecektir. Kant'ta aynı şekilde sıradan haz duygusundan güzeli korumak istediği için hoş duygusundan güzeli uzaklaştırmıştır. Kant haz ve hoşlanma içeren duyuya ait beğenileri tartışılmaz bulur, çünkü herkesin kendine ait bir beğenisi vardır. Güzelin hoştan ayrı tutulması da bu amaca hizmet eder. Biz bir şeyden hoşlanıp hoşlanmamızı tartışamayız o bizim hoşluk duyumuzla ilgilidir. Bu estetik beğeniye hizmet eden duygu ve yargılarımızla ilgili olamaz.²⁸² Bitmek bilmeyen arzuların bir an için kurtulmuş olmak, güzellik deneyiminin maddi arzuların uzaklaşmayı sağladığını gösterir. Bu Platon'un Şölen diyalogunda da hoş bulduğumuz güzel bedenlerden yola çıkarak ruhların güzelliğini görmek, sonrasında gerçek güzele ulaşmak şeklinde açıklanmıştır. Platon'da aşamalı olarak gerçekleşen bu güzele kavuşma Kant'ta bir anda gerçekleşir.²⁸³

Kant saf güzel fikriyle evrensellik yolunu açmıştır. Temellendirdiği bu saf güzel yargısı bize şunu yaptırır. Bir nesne hakkında güzel yargısında bulunuyorsak, yalnızca kendimiz için değil herkes için bu yargıda bulunuruz. Bu durumda kişi sanki güzellik şeylerin bir özelliğiymiş gibi konuşur. Platon'da, hiçbir duygu deneyimi ile şekillenmeyen, tutkularla artıp azalmayan, idealar alemindeki bütün var olanları güzel olarak nitelendirirken güzellik o şeylerin bir özelliğiymiş gibi ifade etmiştir. Evrenselliğe mutlak bir güzellikle ulaşan Platon'a rağmen Kant daha karmaşık bir yol izlemiştir. Hem öznel, hem genel geçer bir güzellik ideası oluştururken yarattığı karmaşadan beğeni yargılarının ilişki bakımında analiz ederek kurtulmaya çalışmıştır.

---

²⁸¹ Cemil Sena, *Estetik*, 14.

²⁸² Demet Taşdelen ve Aslı Yazıcı, *Estetik ve Sanat Felsefesi*, 106.

²⁸³ France Farago, *Sanat*, 109.

Bizim güzel dediğimiz şeyler, sanat eseri de olsa, doğada herhangi bir yapılanmada olsa kendisinde bir amaçlılık taşımaktadır. Bizde anlama ve hayal gücü yetilerinin özgür bir oyunu olarak ortaya çıkan şey de bir amaç taşımayan bir amaçlılığa sahiptir. Bu özgür oyunda biçimsel bir amaçlılık vardır. Kant'a göre güzel, bir nesnenin amaçsallığının biçimi olarak tanımlanmıştır.²⁸⁴ Platon'un Demiurgos'u da Kant'ın amaçsız amaçlılık ilkesine benzer bir şekilde davranmıştır. Amaçlılığının arkasında gizlenmiş bir amaç yoktur. Her halükarda düzen düzensizlikten her zaman için iyi ve güzeldir.²⁸⁵

Somut bir deliline ulaşamadığımız idealar dünyasındaki güzel ile gerçekliğini bilmediğimiz nesnelere tarafımızdan güzel ilan edilmesi oldukça sorunlu durmaktadır. Şunu söyleyebiliriz ki güzellik, hem Kant hem de Platon'da, bizim yaşadığımız dünyadaki nesnelere kendi gerçeklikleri ile ilgili değildir.²⁸⁶

3.2. PLATON VE KANT'I YAKLAŞTIRAN İYİ KAVRAMI: “İYİ İDEASI” VE “EN YÜKSEK İYİ”

Platon ve Kant'ın çalıştıkları konulardaki benzerlik, sistemlerinin farklılıklarına rağmen, kaygılarında ki ortaklığı bize açık etmektedir. Aklın rehberliğine olan inançlarıyla birlikte hareket eden bu iki filozof, iyi bir yaşam için iyi bir ahlakı araç olarak kullanmayı hedef gösterirken aklın yolundan sapmamayı mutlu sona ulaşmada tek gerçek saymışlardır. Kendi ahlak sistemlerini kuran bu iki filozofun mihenk taşı, iyi kavramıdır. İyinin belirlenmesi ya da iyi nedir sorusuna cevap aranması ahlak felsefesinin temel sorularındandır.²⁸⁷ İyinin temel olarak alınması her iki filozofumuzda ortak bir amaçtır fakat yöntemleri farklıdır. Platon'da iyi her akıllı insanın aradığı şeydir.²⁸⁸ Kant'ta iyi her ussal varlık için geçerli olandır.²⁸⁹

Platon, “İyi nedir?” sorusunu öncelikli olarak ele almıştır. İyi ideası *Devlet* diyalogunda bir şeyleri açıklayan ilk ilke, bir tür ilk neden olarak görülmüştür.²⁹⁰ Bu doğrultuda o, iyinin öncelikli olarak ideasının varlığını kabul ettikten sonra ona dair uygun kural ve yasaları bu iyi ideasının kendisinden türetme yoluna gitmiştir. Kant, iyi nedir sorusu yerine, kendi ahlakiliğini temellendirme arayışı ile önceliği, iyinin nasıl

²⁸⁴ Demet Taşdelen ve Aslı Yazıcı, *Estetik ve Sanat Felsefesi*, 106-107.

²⁸⁵ Iris Murdoch, *Ateş ve Güneş*, 68-69.

²⁸⁶ Lucien Goldman, *Kant Felsefesine Giriş*, çev: Afşar Timuçin (İstanbul: Metis Yayınları, 1983), 192.

²⁸⁷ Alasdair MacIntyre, *Erdem Peşinde*, çev: Muttalip Özcan (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001), 83.

²⁸⁸ Platon, *Philebos*, 20d.

²⁸⁹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 61.

²⁹⁰ Murdoch, *Ateş ve Güneş*, 55.

belirleneceğine vermiştir. Platon'un önce iyi ideasının varlığını kabul etmesine karşılık Kant, önce yasayı var kılmıştır. Kant'a göre, iyi denilen sadece yasanın iyi dediğinden fazlası olamaz. Yani yasa Kant için daima öncelikli bir konuma sahiptir. Ona göre yasadan bağımsız bir iyi yoktur.²⁹¹ İyiyi ya da iyi istemeyi ancak bu yasa belirleyebilir. Neyin iyi olduğuna yine karar veren yalnızca bu yasadır. Bir şeyi istemek iyi olduğu için yasaya uygun değildir, yasaya uygun olduğu için iyidir.²⁹²

Platon'un iyisi kendinde bir iyi olarak idealar aleminde değişmez mutlak bir şekilde vardır ve yeryüzündeki bütün iyiler bu mutlak iyiden pay aldıkları için ancak iyi olabilirler. Kant'ta göre de "iyi isteme" ya da "iyi istek" yeryüzünde ve evrende mutlak anlamda vardır.²⁹³ Platon'da insanın kendisini tutmasını emreden şey akıl ve yasadır. Ve en iyi yanımız akla uygun yanımızdır.²⁹⁴ Kant'ta yasayı koyan da her şeyden bağımsız kendi başına saf pratik akıldır.²⁹⁵ Kant'ın iyi istenç dediği nesnelere varoluşu ile bütün bağını koparmıştır. İyi belirli bir yasaya dayandırılarak hazzın belirlediği bir ölçütten kurtarılmıştır. Bu yasa olmasa deneyimden öğrenilen bir iyi var olurdu. Hoşlanmadan doğan iyi de hazza göre belirlenmiş bir iyidir ve doğal olarak algıdan kaynaklanmaktadır. Algının olduğu yerde öznellik vardır. Kant, bu nedenle saf bir iyi istenci önemsemiştir. Eğer nesneye bağlı bir iyiden söz ediyorsak kendinde bir iyiden değil araçsal bir iyiden söz ediyoruzdur.²⁹⁶

Platon'da iyiye kavuşurken arzu ve çıkarılardan arınmayı şart koşar. Nesnelere özüne ruhumuzla bakmak gerekir. Platon'da iyiye kavuşmak saf bir arzu ister. Bedenin istekleri ve ruhun arzuları bu dünyada ki şeyler için susturulmalıdır. Kant içinde en yüksek iyiyi gerçekleştirmeye yönelmiş olan eylemler, duyular dünyasına ait olsa da duyular dünyasının yasalarına göre verilemez.²⁹⁷ Kant'a göre dünyada en yüksek iyiyi gerçekleştirmek, ahlak yasası tarafından belirlenebilen bir istemenin zorunlu nesnesidir. Bunu belirleyen saf akıl ise iyiyi zaten arzulama yetisinin zorunlu bir nesnesi olarak konumlandırmıştır. İstemede böylece niyetlerin ahlak yasasına tam uygunluğunu, en

---

²⁹¹ Ulus Baker, *Sanat Ve Arzu* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015), 152-154.

²⁹² Harun Tepe, Bir Felsefe Dalı Olarak Etik: 'Etik' Kavramı, Tarihi ve Günümüzde Etik, *Doğu Batı* 1, sy.4. (1998), 20.

²⁹³ Arslan Topakkaya, "Kant'ın Ahlak(iliğ)in Metafizigi Adlı Yapıtında Etiğin Temellendirilmesi", *Doğu Batı* 1, sy.4. (1998), 69.

²⁹⁴ Platon, *Devlet*, 604b-d.

²⁹⁵ Cassirer, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, 266.

²⁹⁶ Yavuz Kılıç, "Kant'ın Etik Görüşünde Değerler Eyleminin Olanığı", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. sy. 22. (2015). 95.

²⁹⁷ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 130.

yüksek iyinin en üst koşulunu oluşturacaktır.²⁹⁸ Kant, kurduğu ödevler sistematığı ile iyi istence sadık kalmayı sağlamaya çalışmıştır. İyiye karşı bir ilgi vardır ama çıkarsız saf bir ilgiden ibarettir. İyi isteme, yaptığı etkiden ya da başarısından dolayı bir öneme sahip değildir. Önemi amaca ulaşmak için uygunluğundan dolayı da değildir. O yalnızca isteme olarak kendi başına iyidir.²⁹⁹

Bu durumda fenomenler dünyasına değil noumenler dünyasına yükselen bir ahlak söz konusudur. Bu ahlak duyulur dünyada deneyimlenir olmaktan çıkmıştır. O artık deneyim ötesi bir ide olarak tanımlanır.³⁰⁰ Platon için iyi duyulur dünyadan bağımsız idealar dünyasında gerçek bir varlık olarak tanımlanmıştır. İyiye kavuşmak için bütün istek ve arzuların arınması gerekir. İnsan bütün davranışlarını iyiye göre düzenlemelidir ancak bu şekilde bütün eylemlerimiz iyilikle biter. Başka şeylere kavuşmak için iyilik yapmamalıyız, yalnızca her şey iyiye kavuşmak için yapılmalıdır, hatta hoş olan bile iyilik için yapılmalıdır.³⁰¹ Bu noktadan bakıldığında Kant ve Platon'un, iyi söz konusu olduğunda ne kadar ihtiyatlı davrandıklarını anlıyoruz. Tutkuların ve öznel bir yaklaşımdan iyiyi kurtarmanın tek yolu onu ideal bir noktaya taşımak olmuştur. Ahlakın evrenselliğini sağlayabilmek içinde yaşadığımız dünyanın dışında var olan bir iyi kabul etmişlerdir. Bu durum onların iyi kavramına sanki ilahi bir özellik yüklemiştir.

Platon "her şeyin ölçüsü Tanrı'dır"³⁰² diyerek iyiyi duyular dünyasından alarak ideal bir alana yükseltmiştir. İyi bir idea olarak mutlak bir konuma da kavuşturulmuştur. Duyulur dünyada ki iyi olan her şey bundan pay alacak, eylem sırasında ona yönelecektir. İyiye istemek, bir şeyler etkilediğinden veya herhangi bir amacın gerçekleşmesine yardımcı olduğundan dolayı değil, sadece istemeden dolayı yani kendiliğinden iyidir. Kant, Platon'un aksine bu iyi istemenin genel geçerliğini Tanrı'nın istekleri ile belirlememiştir. Tanrıyı temel almayan, yalnızca iyi istemeyi kendinde ödev olarak gören bir davranışla temellendirmiştir.³⁰³

Platon'da tutkuların arınarak, erdemli kalarak ancak iyinin gerçek özü kavranılır denilmektedir. Bu iyiye kavuşmanın sonunda insanın mutluluğa ereceği de

²⁹⁸ Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*, 132.

²⁹⁹ Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 9.

³⁰⁰ Cassirer, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, 267.

³⁰¹ Platon, *Gorgias*, çev: Memet Rifat ve Sema Rifat (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019), 499e-500.

³⁰² Platon, *Yasalar*, 716c.

³⁰³ Arslan Topakkaya, "*Kant'ın Ahlak(iliğ)in Metafiziği Adlı Yapıtında Etiğin Temellendirilmesi*", 78.

vaat edilmektedir. Kant'ta böyle bir amacın güdülmesi eleştirilmiştir. Kant'a göre ahlaki eylemde bulunmak demek tam anlamıyla tüm arzuların, çıkarılardan ve eğilimlerden soyutlanmak onların yerine insanın akılsal iradesinin kendisine tümel bir yasa olarak koyabileceği bir kural ile özdeşleştirmektir.³⁰⁴ Kant'ın iyi istemesinin sonunda daimi bir mutluluk yoktur.³⁰⁵ Mutluluk doğal bir hedef olarak görülmez. Ahlaki ödevlerimize saygı duyduğumuz sürece ancak mutluluğu hak etmiş oluruz. Yasadan türetilmiş en yüksek iyi ahlakla tam bir ilişki içerisinde olduğu sürece mutlu olmaktan bahsedebiliriz.³⁰⁶

En yüksek iyinin gerçekleştirilmesinde Kant için ön önemli ayrıntı iyi niyettir, eylemin kendisi değildir. Kant için iyi niyet, iyi isteme olduğuna göre gerçekleşmeye yönelmemiş olmasının olasılığı yoktur. Eylemin engele takılması istemenin iyi niyetini bozamaz.³⁰⁷ Burada artık konusu doğruluk, alanı doğa, yasa zorunluluk olan bir dünyadan bahsedemeyiz. Pratik aklın bir tek konusu vardır, o da iyiliktir. Hür bir irade ile iyi istencin var olması ve iyi niyet taşıması yeterlidir.³⁰⁸ Platon doğruluğu, kendiliğinden yalın ruh için en üstün iyilik olarak görmüştür. Ona göre insan, "Hades'in miğferi başında olsun olmasın, doğru olanı yapmak zorundadır."³⁰⁹ Kant'ta Platon'daki gibi mutlak bir doğru yoktur yasanın iyi dediği doğrudur. Kant insana aklını özgürce kullanabileceği bir alan olarak pratik aklı tayin etmiştir. Kendi özünü yitirmeden koruyabildiği bu alanda insan, kendi nesnesini en iyi olarak yine kendisi belirler.³¹⁰

Platon bütün öteki değerleri eğer insanı iyiye götürüyorsa iyi olabileceğini savunmuştur.³¹¹ Kant'ta bu benzer bir düşünce ile insanın isteyebileceği birçok değer kabul edilebilir olduğunu ama karakteri iyiliği taşııyorsa, iyi istemenin olmadığı bir durumda bunların bir anlamının olamayacağını savunmuştur.³¹² Hem Kant Hem Platon'da iyiye ulaşma bir noktaya sabitlenmiştir. İnsanın kendi duygularına gem vurarak bu noktaya ulaşması ortak bir amaç olarak durmaktadır. Platon iyiyi bir idea

³⁰⁴ Terry Eagleton, *Estetiğin İdeolojisi*, çev. Bülent Gözkan, Hakkı Hünler, Türker Armaner, Nur Ateş, Ayfer Dost, Engin Kılıç, Ela Akman, Neşe Nur Domaniç, Ayhan Çitil ve Banu Kiroğlu (İstanbul: Doruk Yayınları, 2010), 114.

³⁰⁵ Cassirer, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, 250.

³⁰⁶ Poul Guyer, *Kant Routledge Philosophy* (New York: Taylor&Francis, 2006), 230-231.

³⁰⁷ Lucien Goldman, *Kant Felsefesine Giriş*, 179-180.

³⁰⁸ Salim Kemal, *Kant's Aesthetic Theory* (New York: St. Martin's Press, 1997), 66.

³⁰⁹ Platon, *Devlet*, 612b.

³¹⁰ Zeynep Gökgöz, "Kant Estetiği Bağlamında sanat-Ahlak Bağlantısı ve Kavramsal Sanatın Zemini", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2018), 29.

³¹¹ Platon, *Devlet*, 505a.

³¹² Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, 8.

olarak görürken en iyiye yönelme düşüncemizi sonradan kazandığımızı ima etmiştir.³¹³ Kant için iyi zaten yasanın dediği şeydir. Platon'da bize dayatılan bir iyi varken Kant'ta bizim tasarımıladığımız bir iyi vardır. Bu iyiyi belirleyen yasa dışarıdan gelmez içimizde verilidir. Bizim koyduğumuz içimizden gelen apriori bir yasadır. Özgürlüğü içermesi de buradan kaynaklanmaktadır.³¹⁴

3.3. PLATON VE KANT'TA İYİ VE GÜZEL'İN EPİSTEMOLOJİK VE ONTOLOJİK TEMELLERİ: DUYULUR-DÜŞÜNÜLÜR DÜNYA PROBLEMİ

Kant'ta varlığı bilme sürecinde özneye eşlik eden iki kaynak, akıl ve bilme kapasitesidir. Kant bilme işinin öznel duruşunu inceleyerek aslında öznedeki bir nesnellik olduğunu açığa çıkarmaya çalışmıştır. Aynı zamanda bunu nesnel bir gerçeklik olarak temellendirmek istemiştir.³¹⁵ Platon'un Kant'ta olduğu gibi etkin bilen bir öznesi yoktur.³¹⁶ Çünkü yaşam dünyası Platon tarafından gölgeler alemi ilan edildiği için bu dünya ne gerçek bir varlık barındırır ne de bir bilgi taşır. Biz, ancak bilgi olarak bildiğimizi sandığımız sanılardan başka bir şeye sahip olmayız.³¹⁷ Gerçek bilgi, bu kopyaların ilk örnekleri olan idealardır ve ancak akılla kavranır.

Bu nokta da Platon kendi felsefesinde, görünür dünya ve kavranan dünya olarak iki dünya ortaya atmıştır. Kant buna benzer bir şekilde, öznenin etkin olarak bildiği görüngüler ile öznenin asla bilemeyeceği kendi içinde olanı kesin sınırlarla ayırmıştır. Her ikisinde de bir ayırım söz konusu olmasına rağmen birbirine eş bir ayırım yapıldığını söylemek mümkün değildir. Kant ve Platon'da bu konuda ortak olan mesele insanın iki varoluş biçimine sahip olduğunun kabul edilmesidir. İnsan, hem kendi içinde düşünen bir varlıktır, hem de görüngüsel bir varlıktır.³¹⁸

Kant'ın fenomenler olarak nitelendirdiği görünür dünya nesnelere, Platon'un ideaların kusurlu kopyası olarak nitelendirdiği duyulur dünya nesnelere karşılık gelmektedir. Kant'ın noumenler olarak nitelendirdiği kendine has özellikte olan

---

³¹³ Platon, *Phaidros*, 237d.

³¹⁴ Ulus Baker, *Sanat ve Arzu*, 153.

³¹⁵ Theodor W. Adorno, "Aşkınsallık Kavramı Üzerine", Çev.: Mine Haydaroğlu, *Cogito, Sonsuzluğun Sınırında: Immanuel Kant*, sy. 41-42 (2005), 56-57.

³¹⁶ Zeliha Burcu Acar, "Varlık ve Düşüncenin Özdeşliği Üzerine: Platon Ve Kant'a Dair Karşılaştırmalı Bir Deneme", *Sosyal Bilimler Dergisi* 3, sy.6, (2016): 380.

³¹⁷ Platon, *Theaitetos-Diyaloglar*, çev: Macit Gökberk (İstanbul: Remzi Yayınları, 2010), 156a-158b.

³¹⁸ Zerrin Oral, "Kant'ın Eleştirel Felsefesine Parmenides ve Platon'un Etkisi", *Felsefe Dünyası*, sy.30, (1999), 77.

kendinde şeyler ise Platon'un düşünülür dünyasına karşılık gelmektedir.³¹⁹ İki filozofumuz içinde bu ikili dünya görüşlerinin belirlenmiş farkları mevcuttur. Bu ikili dünya iddiasını tercih etmelerindeki temel amacın farkını kavramak, her iki düşünürümüzü de anlamak ve onların bakış açısından analizini yaptığımız iyi ve güzelin ontolojik ve epistemolojik temellerini çözümleyebilmek adına önemli bir adım olacaktır. Çünkü hem Kant'ta hem Platon'da görüldüğü üzere, varlık ve bilgi birbirinden koparılmadan ele alınan bir sorundur.³²⁰

Platon duyulur dünya dediği yaşantı dünyasında hiçbir şeyin gerçek olmadığını savunur. Duyulur dünyadaki şeylerin birer ideası vardır ve idealar alemi dediği bir yerde asıl gerçeklik olarak sonsuz bir şekilde var olmaktadır. Onların bilgisine kavuşmak iyi ve bilge ruhlar için mümkündür. Duyulur dünyada ki her şey bu ilk örnek olarak tanımlayabileceğimiz ideaların kusurlu birer kopyasıdır. Burada bilgiden bahsetmekte tamamıyla yanılığardan ibarettir. Kant ise zihnin anlama yetisinin sınırlı olduğunu savunurken aynı zamanda zihnin algılanan şeylere kendi yapısını dayattığını savunmuştur. Bu nedenle ona göre fenomenlerin yani nesnelere tam olarak bilinmesi mümkün değildir.³²¹

Kant için bilinebilirlik ancak bizim nesnelere zihin yetilerimizin ve duyu kapasitelerimizin izin verdiği ölçüde, bu dünyaya deneyimlerimizle dahil olmakla gerçekleşir. Ona göre, bilgi için iki şey vardır. Öncelikle bir şeyi algılamak gerekir akabinde onu aklın kategorilerine yüklemek gerekir. Dış dünya dediğimiz akla ve onun kategorilerine uymalıdır. Biz sadece dış görünüşleri bilebiliriz, şeylerin kendi içinde nasıl olduklarını bilmeyiz.³²² Platon'un ise aslında ideaların bilgisinin ruhumuzda daha öncesinde var olarak kabul etmesi, onun bilgiyi öğrenmek değil de hatırlamak olarak tanımlamasına yol açmıştır. Görünen nesnelere yardımı ile biz ideaları hatırlarız.³²³ İnsan bir unutulmuş doğar ama öncesinde bütün ideaları tecrübe etmiş, onların ebedi iyiliğini ve güzelliğini görmüştür. Duyulur dünyadaki ideaların kopyası birer hatırlama aracı olarak kullanılacak ve ideaların gerçekliği ve bilgisi edinilecektir. Anımsamalarımız, kopyaların idealarına benzemesi veya benzememesi fark etmeden

---

³¹⁹ Zerrin Oral, "Kant'ın Eleştirel Felsefesine Parmenides ve Platon'un Etkisi", 77.

³²⁰ Zeliha Burcu Acar, "Varlık ve Düşüncenin Özdeşliği Üzerine: Platon Ve Kant'a Dair Karşılaştırmalı Bir Deneme", 380.

³²¹ Alexander Moseley, *A'dan Z'ye Felsefe*, 120.

³²² Alexander Moseley, *A'dan Z'ye Felsefe*, 121.

³²³ Ömer Özden, "Hellenizm Öncesi Yunan Felsefesinde Güzellik Anlayışları", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.17, (2002), 80.

nesnelere beslenecektir. Çünkü kusurlulukları bile bizim bu durumu sorgulamamıza neden olacak, bu şekilde bile gerçekte olması gereken halini düşündürerek ruhumuzdaki saklı gerçek bilgisini açığa çıkartacaktır.³²⁴

Kant'ta ve Platon gibi ikili dünya öne sürmüştür. Platon'un bu dünyayı gerçek dışı kılan ve değersizleştiren bir duruşu vardır. Kant, bu dünyayı Platon kadar değersiz ve yok saymamıştır. Platon için tek gerçek idealar dünyasıdır. Kant'a ise yalnızca bizim nesnelere olduğu gibi algılama gücümüzün olmadığını düşünür. Nesnelere gerçekliğini görmemiz mümkün değildir. Kant'tan farklı olarak Platon, en azından ideaları bilmek için bir kapı aralamıştır. Kant ise bu noktada asla bilemeyeceğimizi söylediği noumenlerle insan arasına bir duvar örmüştür. Platon'un idealarından soyutladığı zaman ve mekan Kant'a göre deneyimlerimizin formlarıdır. Biz ancak onların eşliğinde, kendi algı kapasitemize göre nesnelere kavrayabiliriz. Kendine has nitelikleri ile nesnelere olduğu gibi kavramak bizim zihinsel yapımız için mümkün değildir. Platon, bir şeyi bilmek için onun kavramına öncelikle sahip olmamız gerektiğinde iddia etmiştir. İdealar zaten bizim ruhumuzda önceden var olduğuna göre, nesnelere kavramına da sahibizdir ve onları bu şekilde bilebiliriz. Kant ise Platon'daki gibi yalnızca kavramlardan yola çıkarak varlığın kavranamayacağını söyler. Kavramlar önemlidir fakat düşüncelerin arasında sıkışıp kalan ve düşüncelerin kısılcısından kurtulamayan kavramlar, apriori bilgi yanında duyu deneyimlerini de kabul eden Kant'ta, karmaşık bir dünyayı tanımak ve onu anlamlandırmak için yeterli değildir.

Platon'un ruhumuzda ideaların bilgisini taşıyor olduğumuz iddiası, Kant'taki gibi apriori bir bilginin varlığının iddiası ile ne şekilde benzerdir? İde, hem Kant hem Platon için benzer özelliklere sahiptir. Kant'a göre, nedenselliğin, insan zihninin fenomenleri birbirine bağlarken kullandığı deneyden gelmeyen a priori bir kategorisi vardır. Kant'ın *Saf Aklın Eleştirisi*'nde bahsettiği ideye karşılık gelen budur.³²⁵ Platon'a göre ruh bedene girmeden evvel bu ideaları görmüştür. Fakat ruhun bedene girmesi ile her şey unutulur. Bir anı olarak derinlerdeki bu bilgi, aslında temeli diyalektiğe dayanan uygun bir yardımla tekrar hatırlama seviyesine çıkarılmaktadır. Platon'un doğuştan var olduğu öne sürülen bu bilgiye aslında en baştan vardır demek yerine, deneyimden başlayarak farklı soyutlama dereceleri ile ilerleyerek karmaşık bir bilişsel sürecin

---

³²⁴ Platon, *Phaedo*, çev. Gökhan Rızaoğlu (İstanbul: Oda Yayınları, 2015). 34-35.

³²⁵ Ahmet Emre Dağtaoğlu, "*Kant Felsefesinde Estetik Yargının Epistemolojik Boyutları*" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2013), 182.

sonunda elde edilir demek daha uygun düşmektedir.³²⁶ Bu bilginin kaynağı olarak bizzat zihin ve akıl gösterilmiştir. Duyulur dünyadaki nesnelere kopya olarak kabul edilse de bir şekilde ideaları hatırlatacağı da söylenmektedir. Bu üzeri örtük bir şekilde dile getirilen görme deneyimi değil midir?

Platon, duyulur dünya nesnelere ile bir ilk alakadan sonra akılda saklı olan ideaları hatırlayacağımızı söylemiştir. Onları kopya, eksik, kusurlu, gerçek olmayan ilan etse de kaçınılmaz şekilde bir görme eylemine mecbur bırakmaktadır. Güzellik ideasının keşfi görme deneyimi ile başlamaktadır, sonrasında güzelin özüne ulaşmak deneyim ötesidir. Kant açık bir şekilde Platon'dan farklı olarak a priori unsurlar yanında, deneyden gelen unsurların varlığını da kabul etmektedir. İşte Kant'ın estetik ideleri bu doğrultuda bir tasarım olarak gerçekleşir. Bu açılanamayacak bir biçimde hayal gücünün özgür bir oyunu sonucu oluşan bir tasarımdır. Bu tasarımın, açılanamayacak bir yapıya sahip olması onun dile getirilmesini mümkün kılmadığı gibi ifade edilmesini sağlayacak bir kavramdan da mahrum bırakmıştır. Bu estetik ideler akıl idelerinden farklıdır. Çünkü akıl idelerinin özelliği nesnel bir ilkeye kavramlarla bağlanırken estetik ideler bilme yetilerinin öznel bir ilkesine göre, üstelik görü ile bağlanır.³²⁷

Kant güzelin analitiğini yaparken güzeli bir şekilde görü ile ilişkilendirir. Ahlaki deneyimlerimizde ise bilebileceğimiz tek şey “kendinde şeyler” olarak kendi ruhlarımızdır. Kant'ın *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde aktarmaya çalıştığı şey, aslında doğa görüngülerinin ardında duran kendinde şeyin ruhun özelliğini taşıyor olduğudur. Bu durum da ahlaki deneyimlerimizle bildiğimiz şeyin, kuramsal deneyimlerimizle düşünmemize rağmen bilmediğimiz şeyle aynı özelliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz.³²⁸ Temeli buna dayanan Kant ahlakında iyi istenç, nesnelere varoluşu ile bağlarını koparmıştır. Duyulur dünya da deneyimlenemeyen, deney ötesi bir ide haline getirilmiştir.³²⁹ Platon'un en yüksek iyisi de aynı şekilde duyulur dünyada deneyimlenemeyecek bir şeydir. Platon Kant'ın bilinebilir dediği fenomenlere zaten kopya gözü ile bakarken ideaların bilgisini ve en yüksek iyiyi güçlü bir irade ile iyi bir ruha sahip olduğumuz zaman bilebileceğimizi kabul eder.

Kant'ın fenomenler ve noumenler olarak ayırdığı iki dünya birbirine karşıttır.

³²⁶ Mario Wegetti, “Platon”, 195.

³²⁷ Ahmet Emre Dağtaşoğlu, “Kant Felsefesinde Estetik Yargının Epistemolojik Boyutları”, 182.

³²⁸ Robin Goerge Collingwood, *Doğa Tasarımı*, 139.

³²⁹ Ernst Cassirer, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, 267.

Platon'da ise bu iki dünya arasında bir paralellik vardır. Duyulur dünya nesnelere eksik ve kusurlu olsa idealara benzerdir.³³⁰ Kant'ın Platon gibi ikili bir dünya görüşünü savunduğunu iddia etmek bu durumda doğru olmayacaktır. Çünkü Platon bu dünyayı gerçek bulmazken Kant için bu dünya tamamıyla gerçektir. Yalnızca varlığın gerçek halini algılayabilme gücüne sahip değilizdir. Zihnimizin algıladığı şekliyle tasarladığımız bir dünyanın içerisinde bize göründükleri şekliyle nesnelere tanışmaktayız. Bu dünyayı değersizleştirip idealer aleminin önemini vurgulamaya çalışan bir filozof olarak bildiğimiz Platon'un aslında dış evrene karşı tamamen ilgisiz olduğunu söylemek gerçekçi olmayacaktır. Yıldızlar evreni onun için bir odak noktası olurken gökyüzündeki mevcut nesnelere hareketlerindeki şaşmazlıkta ezeli ve ebedi düzenin ipuçlarını sezme istemiştir.³³¹ İyi ideasını da bu değişmez düzenin bir nedeni varsaymıştır. Kant'ta içerisinde taşıdığı ahlak yasası ve hayranlık duyduğu gökyüzündeki yıldızlarda iyi istencin temelini bulmayı ümit etmiştir. Hem Kant hem Platon iyi yaşamın yollarını ararken, bir yandan da insanlık için en kıymetli değerler olan güzel ve iyiyi korumak için belirli ilkelere bağlamayı görev edinmişlerdir.

3.4. PLATON VE KANT'TA ETİK-ESTETİK DENGESİ: “GÜZEL İLE İYİ, BİR VE AYNIDIR”, “GÜZEL AHLAKİ İYİ'NİN SEMBOLÜDÜR”

Antik Yunan'dan Modern Çağ'a uzanan güzel ve iyi tartışması aldığı yolda evrilerek farklı başlıklar altında yeni tartışmaların odak noktası olmuştur. Eski Yunan'da kimi düşünürlerin güzel ve iyi hakkındaki fikri, bu iki kavramın bir oldukları yönündedir. Platon ise diyaloglarında iyi ve güzeli çoğunlukla bir ilişki içerisinde tutmayı yeğlemiştir. Bu tutumunun iyi ve güzel kavramlarına dair bir muğlaklık içerdiği ortadadır. Yalnız Platon'un iyi ve güzelin aynı olduğuna dair keskin bir ifadesi de yoktur. Buna rağmen, Modern Çağ'a uzanan Platon fikirlerinin aktarılışına baktığımızda iyi ve güzelin daha çok özdeş olarak algılandığı görülmektedir. Bu kabulün bir şekilde yön değiştirmesine niyet eden Kant, Modern Çağ'da etkili bir iyi-güzel tartışması yapmıştır. Platon'un aksine iyi ve güzele açık bir ifade ile ayrı yollar tayin ederek farklı alanların kavramları olarak şekillenmelerine vesile olmuştur.

Kant'ın, *Yargı Gücünün Eleştirisi*'ni okuduğumuzda, iyi ve güzelin

³³⁰ Suut Kemal Yetkin, *Estetik Doktrinler*, 65-66.

³³¹ Ernst von Aster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, çev: Vural Okur (İstanbul: İm Yayınları, 2005), 188-189.

farklılıklarını ortaya koyduğunu ve bu iki kavramın bambaşka alanların sınırlarına dahil olduğunu göstermeye çalıştığını söyleyebiliriz. Fakat Kant'ın bu eserinde, güzel ve iyinin derin farklılıklarını göstermesi ile birlikte aralarında bir bağ kurma çabası da sezilmektedir. Kant'ın bu tutumu, Platon'un iyi ve güzeli paralel tutuşuna benzer bir yapılanma sergilemektedir. Böyle düşünmemize sebep, üçüncü eleştiride yer alan “güzel ahlaki iyinin sembolüdür” şeklinde ki başlık ve altındaki açıklamalardır.³³² Yine aynı eser içerisinde bu başlığı destekler nitelikte açıklamaların varlığı da yadsınamayacak kadar fazladır. Bu durumda şunu söyleyebiliriz ki Platon'da karşılaştığımız iyi ve güzele yönelik özdeşlik ya da farklılık tartışmasında ki muğlaklık, benzer bir şekilde tekerrür ederek Kant'ta da kendisine bir zemin bulmuştur.

Platon'da yaptığımız tartışma, iyi ve güzelin aynılığı veya farklılığı üzerine iken Kant'ta tartışmanın seyri iyi ve güzelin farklılıkları ve bir simgesellik yönündedir. Platon, diyaloglarının bazılarında iyi ve güzeli oldukça derin işlemesine rağmen aynı olduklarına dair kesin bir dille konuşmamış fakat onları çoğunlukla ortak noktalarda buluşturmuştur. Kant ise güzel ve iyinin sınırlarını çizme girişimi konusunda, felsefenin batı kanadında oldukça güçlü bir isimdir. Fakat üçüncü kritikte yaptığı iyi ve güzel ayırımına rağmen, yine aynı eser içerisinde bazı açıklamalarında, onları tekrar bir ilişki içerine sokması, kendi fikirlerine ters düşmektedir. Yalnız eserde bu açıklamaların geçtiği noktada, dikkat çekici olan bir unsur vardır. Aynı hat üzerindeki tartışmada, güzeli ahlaki iyinin sembolü ilan etmekle birlikte akabinde sanki bir uyarı edasında, farklılığını ve benzerliğini açık bir şekilde görüşümüze sunarak anlaşılması gereken mevcut durumun altını çizmeye çalışmıştır.³³³ Yapılacak değerlendirmelerde elbette bu nokta göz ardı edilmemelidir.

Kant'ın güzeli iyi ile ayırmış olması ve güzelin iyi ile ilişkisini yalnızca bir simgesellik üzerinden kurması, güzelin ahlakla sınırlı bir şekilde ilişkilendirildiğini düşündürebilir. Platon'da ise Kant'ta olduğu gibi güzelin ahlakla sınırlı bir ilişkisinin olduğunu düşünmek mümkün değildir. Güzeli yoğun bir şekilde davranışlar üzerinden, ruh üzerinden örnekleme buna izin vermez. *Devlet* diyalogunda da güzelin sanatla ilişkisini göz önünde tuttuğumuzda, Platon'un sanatı ahlaki bir olgunluğa erişmek için eğitsel bir yöntem olarak seçtiğini görebiliriz. Bu durum bize her iki filozofumuzun da güzeli, tam anlamı ile ahlaktan saf dışı etmek istemediğini göstermektedir.

³³² Kant, *Yargı Gücünün Eleştirisi*, 228.

³³³ Kant, *Yargı Gücünün Eleştirisi*, 231.

İyi ve güzel sorunlarının ağırlığı kadar karmaşıklığı da yüzyıllardır insanı kendi çözüm ya da çözümsüzlük havuzunda boğulmaya mahkum etmiştir. Tartışmamız derinleştğinde yolumuzu kaybetmememiz için konunun akışını değiştirecek olan söylemlerimizin ana temalarını belirginleştirip, sık sık hatırlamak bize kılavuzluk edecektir. Platon'da sorguladığımız, iyi ile güzelin aynı mı yoksa farklı mı olduğu ve buna bağlı değişkenlik gösterecek bir birlik ilkesinin varlığıdır. Kant'ta ilk sorgumuz iyi ve güzel kavramlarının farklı alanlara çekilmesi ve farklılığının dile getirilmesi, ikincisi ise bu girişime rağmen, güzel ve iyinin sınırlarını yine kendi söylemleri ile ihlal etmesidir.

Tabi bu sorunların itelemesiyle tartışmaya açılan, mecburi bir üçüncü sorgulama alanı karşımıza çıkmaktadır. İyi ve güzel, etik ve estetik, Kant ve Platon. İki farklı kavram, iki farklı alan ve iki farklı bakış açısı. İyi ve güzeli sistematik bir şekilde ayırmanın ya bir tutmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Çünkü bu iki kavram, insanın nesnel ve bilimsel olarak ortaya koyabileceği bir şey olmadıkları gibi doğal bir şey olarak da apaçık ortada değillerdir. Ayrıca ahlak yasaları ve değerlerden bahsediyorsak onların reel varlıklardan tamamıyla farklı bir nitelik taşıdığını da unutmamak gerekir. Burada zorunlu olarak tartışmaya açılan üçüncü bir sorgulama vardır. Bu sorgulama, Platon'da sıkça karşılaştığımız, Kant'ta da örtük bir şekilde bulduğumuz etik-estetik ortaklığıdır.

Bu nedenle Kant ve Platon'da ortaya çıkan soruna, yalnızca etik ve estetik alanların tek tek sorgulanması ile çözüm aramanın yeterli gelmeyeceği kanaatindeyiz. Nihayetinde iyi ve güzel kavramlarının kimi zaman el ele, kimi zaman yan yana, kimi zaman iç içe, kimi zamanda karşı karşıya olduklarını bu iki filozofumuzda görmekteyiz. Bu bize onlarda etik-estetik dengesinin bir türlü kurulamadığını, aynı zamanda da bir etik-estetik ilişkisinin yani aynı zamanda bir iyi-güzel etkileşiminin olduğunu göstermektedir. Disiplinler arası bir ilişkinin varlığı ve birbirinden destek alması genelde kabul edilen bir durumdur. Disiplinlerin birbiri ile ilişkisinin çözülmesi, en az kendi başlarına analiz edilmeleri kadar önemli bir çalışmadır. Kendilerine ait ayırıştırıcı bir dile, ögelere, düşünce sistematığına ve farklı boyutlara sahip olmalarına rağmen, kimi zaman iyi ve güzelin aynı platformda tartışıldığını ve birbirlerinin sınırlarını işgal ettiğini görmekteyiz. Bu durumda problemin kaynağını bulmak, sorunu

analiz etmek ve çözümleyebilmek için etik ve estetikte birleştirici bir dil kullanarak, iki alanın ilişki içerisinde olduğunu ortaya koymak gereklidir.³³⁴

Platon'da alanların ayrılmamış olması ve iyi-güzel temasının sıklıkla birlikte işlenmesi etik-estetik ilişkisi için iyi birer örnek teşkil etmektedir. Kant'ın iyi-güzel arasına kapanmaz bir uçurum açtığını söylemekle beraber, bunu dile getirdiği bir eser üzerinden etik-estetik ilişkisini örneklendirebiliyor olmamız, bu alanlar arasında ki kuvvetli bir ilişkiye işaret ediyor olabilir. İnsanın maddi-manevi her iki yöne sahip olması, yani tamamıyla etik ve estetik içeren, varoluşsal bir yapıda olması, bizim alanlardan birini daha mühim saymamızı engeller. Etik ya da estetik her ikisi de bir diğerini önceleyemez. Her iki alanın kendine has nitelikler içerdiğini şiddetle savunmamıza rağmen, yine her iki alanın birbiri ile ilişki içerisinde olduğunu da söylemek zorundayız. Çünkü Metin Yasa'nın da belirttiği gibi etik-estetik ilişkisi, varoluşsal bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır.³³⁵

Platon'un diyaloglarını okuduğumuzda verdiğimiz ilk yargılardan biri, genel olarak felsefi düşüncelerinde birliği savunmuş olduğudur. Onun felsefesini aktarmaya çalıştığı yöntemde tamamen diyalektik bir birliktelik içermektedir. Özerklik içeriyor gibi duran alanlar temelde birbirine bağlı bir şekilde organize edilmiştir. Alanlar arasında belirgin bir ayırmadan ziyade tutkulu bir bağın var olması, farklı alanların çalışılmasında Platon'u belirsizliğe sürüklemiştir böylece alanların kendine has prensibi ve gerekliliği ortaya konulamamıştır.³³⁶

Elimizdeki iyi-güzel kavramları ve Kant-Platon isimleri ile neyin arandığını ortaya koyabilmek için bazı kilit sorular eşliğinde ilerlemek araştırmaya ışık tutacaktır. Öncelikle şunu sormak gerekir. Platon'da iyi ve güzelli özdeş olduğunu söylemek için yeteri kadar dayanak var mıdır? Platon'un güzel ve iyiyi gerçek bir varlık olarak düşünmüş olduğunu da hesaba katarsak şu da sorulabilir. Zaman ve mekandan etkilenmeyen özellikleri ile bu iki varlık, ontolojinin bir ilkesi sayılan özdeşlik ilkesi gereği, farklı iki varlık olmalarına rağmen nasıl olurda özdeş kabul edilmektedir? Özdeşlik ilkesinin temelini Parmenides'in ortaya attığı, "var olan vardır, var olmayan var değildir" aksiyomu oluşturmaktadır. Yani bu demektir ki A, A'dır; A-olmayan, A-olmayandır. Platon bunu ne derece dikkate almıştır, bunun için yeterli bir açıklama özellikle bu konu üzerine mevcut değildir. Heimsoeth' un da aktardığı gibi Platon'un

³³⁴ Metin Yasa, *Estetik ve Etik İlişkisi Söylemler ve Çıkarımlar*, 11.

³³⁵ Metin Yasa, *Estetik ve Etik İlişkisi Söylemler ve Çıkarımlar*, 8.

³³⁶ Gunnar Skirbekk ve Nils Gilje, *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*, 89.

öğrencisi Aristoteles'in bu konuya oldukça uygun olan bir açıklaması vardır. "Var olan vardır, var olmayan var değildir, cümleleri bir hakikat taşır."³³⁷

Bu ontolojik ilke gereği her şey ne ise odur. Aksi halde şiddetli bir karmaşanın içerisine düşülürdü. Bu ilkenin olmaması ya da Platon'da bu ilkenin var olmaması bizim şeyleri kavramamızı engelleyecektir. Ayrıca Platon'un karşı çıktığı sofistlerin varlık üzerine fikirleri de kabul görmüş olacaktır. Platon özdeşlik ilkesine yönelik bir fikir beyan etmese de mantığın ikinci ilkesi olan çelişmezlik ilkesinden bir şekilde yararlanmıştır. Kesin bir dille ilk Aristoteles dile getirmiş olsa da Platon, algılanan nesnelerin bize kendini değişik ilişkiler içinde gösterirken çelişkiler içerdiğinden bahsetmiştir. Platon buna dayanarak fenomenlerin, yani duyulur dünya dediğimiz yerdeki şeylerin gerçek bir varlığı olmadığını iddia etmiştir.³³⁸

Platon bu ilkeyi yalnızca reel dünya için öngörmüş olmalıdır. İdeal dünyada bir değişme ve oluş söz konusu olmadığına göre, bir çelişmezlik arama gereği görmemiştir. Fakat iyi ve güzelin ideal dünya için aynı varlık olduğunu söylemek bu çelişmezlik ilkesine ters düşmektedir. A, A olmayan değildir. Yani güzel güzel olmayan değilse, güzel iyi olamaz. Platon *Büyük Hippias*'ta güzel ideasının ne olduğunu ortaya koymaya çalışırken bir yandan güzelin diğer idealardan farkını dile getirir, bir yandan da o farklılığın belirtilmesi sayesinde güzelin onlar olmadığını göstererek bir sınırlamaya gider. *Devlet*'te de buna benzer bir şekilde "iyi, iyi olmaları mümkün olan birçok şeyden farklıdır" şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Güzel ideası ile de bir benzerliği olabilir ama bu iyi ideası güzelle özdeştir demeyi gerektirmez. Fakat ideaların birbiri ile ilişkisi olduğu açıktır. Benzer idealar bir tür ağ olarak kabul edilirse aranan ideada bu ağın merkez noktası olmalıdır.³³⁹

Platon, zamana bağlı olmayan varlık türü ile aslında ilk zorunlu ve genel bir bilgi türünden bahsetmiş olan kişidir. Kant, bunun için apriori kavramını, Platon ise idea kavramını kullanmıştır ve biçim anlamına gelmektedir. Bu Platon için, hem geometri ile ilişkili mekanın hem de mekanla tamamen ilişkisiz sayıların biçimini, çıkarımların mantıksal biçimini ve iyi, güzel, adil vb. olanın değer ve değersizliğinin de biçimini ifade etmektedir.³⁴⁰ Bu açıklamaya dayanarak ideal varlıkların hepsi farklı biçimlerdir diyebiliriz. Fakat zihnimizi bulanıklaştıran ve iyi ve güzelin aynı olmasını düşündüren

³³⁷ Heinz Heimsoeth, *Felsefenin Temel Disiplinleri*, 48.

³³⁸ Heinz Heimsoeth, *Felsefenin Temel Disiplinleri*, 48-52.

³³⁹ Mario Wegetti, "*Platon*", 203.

³⁴⁰ Heinz Heimsoeth, *Felsefenin Temel Disiplinleri*, 80.

noktalar nelerdir? Varlığın ilkeleri gereği iyi ve güzelin aynı olmadığını kabul etmiş olursak, geriye kalan “iyi ve güzel birdir” iddiası ile Platon neyi kastetmektedir? Bu tarz soruların açıklığı kavuşturulması oldukça elzemdir.

Devlet'te iyi, en tepedeki idea olarak bilinen nesnelere anlaşıma nedeni, hatta varlığın ve idealerin hakikatinin sebebidir. İdealar, ebedi ve oluşmamış varlık olarak neden bir dış sebebe borçludur? Bu en tepedeki iyi bir idea mıdır yoksa ideaları ve varlığı aşan bir ilke midir? Ayrıca bu üstün ilkeyi oluşturacağı düşünülen “Bir”le özdeşleştirilmeli midir? Bu soruların kesin bir cevap bulamamasındaki en büyük pay, Platon'un fikirlerinin sistematik bir sonuca ulaştırılmamış olmasıdır. Diyaloglarının genel özelliği de sonuç içermiyor olmasıdır.³⁴¹

İyinin en tepedeki idea olarak tespiti bize iyi ve güzelin özdeş olmadığına dair bir fikir elde etmemizi az çok sağlayabilir. Yalnız iyinin en son birlik ilkesi olma ihtimalini Platon *Şölen*'deki yorumları ile hayli sarsmıştır. Çünkü saltık güzelliğin de en son birlik ilkesi olduğuna dair bazı imalarda bulunmuştur. Bu durumda *Devlet*'te ortaya konulan salt iyi ideası da birleştirici bir ilke olarak sunulduğuna göre, *Şölen*'de ki özsel güzellik ile iyi ideasının özdeş olduğunu düşünmek cazip gelebilir. Bu noktada artık kafamız oldukça karışmaktadır. Hem varlığın ilkeleri gereği iyi-güzel özdeşliğini mümkün görmeyiz hem de Platon düşüncesini yanlış anlamamak için diyaloglarında rastladığımız varlık ilkelerine aykırı fikirlerin peşine düşeriz. İyi ve güzel ayrı ise şunu söylemek kolay olur. İyi tek başına bir birlik ilkesidir. Ama eğer iyi ve güzeli aynı kabul edersek bu kez de kaçınılmaz olarak şunu söylemek gerekir. Güzel ve iyi her ikisi de birlik ilkesidir. Yalnız bu durumda ortaya çıkan şu soruya da bir yanıt bulmak gerekecektir. Temelde farklı biçimler olarak ele alınan iyi ve güzel, tek bir varlık ilkesi olarak nasıl bir araya gelmiştir? Bunlar tek başına bir birlik ilkesi midir yoksa İyi ve güzel idealerinin varlıklarının dışında, onları kendi bünyesinde bütünleştiren, hepsinden üstün bir varlık ilkesi mi vardır? Varsa bu ilkenin iyi ve güzel ile ilişkisi nedir?

Platon güzeli bir ilke gibi işlediği *Şölen* diyalogunda, eros üzerinden bir yaklaşım sergilemeyi tercih etmiştir. Erosun güzeli bulmadaki katkılarına açık etmeye çalışırken aynı zamanda bulunan güzelin yaşantıya katacaklarını da göstermeyi istemiştir. Genelde ilkeye doğru giden ve ilk basamak olarak anılan bu nokta, aynı zamanda duyular dünyasındaki ilişkilerin bir açılımıdır. Örneğin, sevenin iyi bir sevgilisi, sevgilinin de iyi bir seveni olması halinde insanın güzel bir yaşantısının olacağını

---

³⁴¹ Mario Wegetti, “Platon”, 203.

düşünür. Çünkü ona göre, insanı sevgi kadar güzel yaşatan hiçbir şey yoktur. Ayrıca güzel yapılması özenilen bir şeydir. Burada güzel sık sık davranışsal bir boyutta ele alınmıştır.³⁴² Yaptığımız iş kendiliğinden güzel ya da çirkin değildir. Onların güzelliği ya da çirkinliği yapılış yolarından doğar. Onları güzel ve doğru dürüst yaparsak güzel olur ancak. Aksi halde çirkin olacaktır. Güzel olan sevgide bizi sevginin güzeline yöneltendir. İnsanı içi güzel diye sevenin sevgisi ömrünce sürer çünkü sürekli bir şeye bağlamıştır kendini.³⁴³

Platon, insan yaşantısının karşılıklı ilişkisinde güzel ve iyi değerlerinin olmasının insan hayatını nasıl bir yönde etkileyeceğini gözler önüne sermektedir. Platon için iyi ve güzel, eylem ya da nesne için fark etmeden idealarından pay aldıkları sürece kendini koruyabilmektedirler. Bütün gerçekliklerini idealarına borçlu olmalarına rağmen güzel ve iyi insan hayatının normalinde, tam da ilişkilerini sürdürdükleri anlarda hep varlığını sürdürmüştür. Platon bunun öylesine farkındadır ki iyi ve güzelin bir değer olarak insanın ve yaşantısının şekillenmesinde olması gerektiği fikrini yücelterek onları idealara kadar yükseltmiştir. Platon'un içinde yaşadığı Yunan toplumunda tam bir ruh mükemmelliği "iyilik" kelimesi ile karşılanmıştır.³⁴⁴ Platon'un bu fikirden etkilenmiş olması muhtemeldir. Özellikle Platon *Timaios* diyalogunda baştan sonra ruhun ve bedeninin orantılı ve uyumlu olması halinde iyi ve güzele kavuşulacağından bahseder. İyi ve güzel konusunda sınırlarını belirleyici bir açıklama Platon tarafından yapılmamıştır. Fakat Platon tam bir ruh mükemmelliğine kavuşma arzusu ile uyumlu olmanın hem beden hem ruh için gerekli olduğunu dile getirmiştir. Nihayetinde uyumlu olmak iyiye ulaştıran bir şeydir.

Diyaloglarında harmanlanan iyi ve güzel, hem davranışların hem nesnelerin bir ölçüsü olarak işlenmiştir. *Şölen*'de iyiyi ölçüt aldığımız eylem yönümüzü, güzel ile değerlendirmiştir. Yaptığımız iş kendiliğinden güzel değildir, onun güzelliği ve çirkinliği yapılış yolundan doğar diyen Platon, bir idea olarak gördüğü güzelden farklı bir şekilde güzel teması işlemiştir. Burada güzelin doğuşu, insanın doğru ve dürüst bir şekilde yaptığı eylemlerden meydana gelmektedir. Tıpkı iyi gibi güzelde yapılması istenilen, özenilen bir şeydir. Platon'un kullandığı ifadelerden "içi güzel olma" tabirini de iyi bir insanı nitелеmek için kullandığını söyleyebiliriz. Yine *Phaidros* diyalogunda

---

³⁴² Platon, *Şölen*, 178c-180b.

³⁴³ Platon, *Şölen*, 180c-184b.

³⁴⁴ F.M. Cornford, *Sokrates Öncesi ve Sonrası*, çev: A.M. Celal Şengör ve Senem Onan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017), 35.

bir pasajda yer alan, "...Bana içimin güzel olmasını lütfedin ve dışımda sahip olduğum her şeyin içimdeki o adamla dost olmasını sağlayın."³⁴⁵ Şeklindeki bir ifade de yine iç güzelliğinden bahsedilmektedir. Burada geçen iç güzelliği etiğin mi yoksa estetiğin mi temel kavramıdır? Platon güzel olan her şeyin güzel ideasından pay aldığını söyler. İnsanın bu iç güzelliği de bu güzel ideasından mı pay almaktadır. Yoksa iyi bir insanı ima ettiği için iyi ideasından mı pay almaktadır? Çünkü iyi bir ruha sahip olma, iç güzelliği şeklinde ifade edilmiş olabilir.

Platon iyi ve güzeli özdeş kabul etmiştir dersek iyi ve güzelin hangisinden pay aldığı sorusunun bir anlamı kalmaz. Çünkü iyi ve güzel aynı ise birbirinin yerine kullanmakta bir sorun teşkil etmez. Yalnız *Büyük Hippias*'ta güzel olan iyi olanın nedeni olursa iyinin var olması güzele bağlıdır denilmektedir. Bu durumda güzel iyinin babası gibi bir şey olur ama nihayetinde baba ve oğul birbirinin aynı değildir.³⁴⁶ Ayrıca *Phaidon*'da Sokrates Atinalıların kendisini ölüme mahkum etmelerinin iyi olacağına hükmetmelerine karşılık bu cezadan kaçmamayı ve kabullenmeyi tercih ettiğini söylemiştir. Kabul etmiştir çünkü oda bu cezayı çekmenin daha doğru ve daha iyi olduğunu düşünmüştür.³⁴⁷ Bu Kant'ta da bir benzerini bulduğumuz yasaya uyma, ödeve göre davranmadır. Eğer Platon'un güzel ve iyiyi özdeş tuttuğunu söylersek burada Sokrates bu cezayı çekmeyi aynı zamanda güzel mi bulacaktır? Devletin kanunlarına uymak zorunda olunan bir ödev olarak görülürse doğru ve iyi kabul edilebilir ama haksız bir ölümün güzel kabul edilmesi uygun bir fikir gibi durmamaktadır. Hatta Sokrates'in haksız bir şekilde idam edilmesi, Platon felsefesinin bütün rengini oluşturan temel etkenlerden biri olduğuna göre, güzel kabul etmesi mümkün değildir.

Platon birçok iyi şeylerin, birçok güzel şeylerin varlığını kabul ettiğini ve dilde de bunları birbirinden ayırt ettiğimizi söylemiştir.³⁴⁸ Duyusallık ve gerçeklik alanını meşgul eden güzel ve iyinin varlığına dair karmaşa, dilde de kendisini göstererek anlatımı ve aktarımı oldukça zorlaştırmıştır. Biz nesnelere hakkında konuşurken birbirinden farklı, birçok nesneye aynı niteliği yükleriz. İyi insan, güzel masa, küçük çocuk, büyük ağaç gibi. Fakat bu nesnelere hiçbirisi, kendisine yüklenen niteliklerle aynı değildir. İnsan iyinin kendisi değildir, Masa güzeldir ama güzelin kendisi değildir.

³⁴⁵ Platon, *Phaidros*, 279b-279c.

³⁴⁶ Platon, *Büyük Hippias*, 294-295.

³⁴⁷ Platon, *Phaidon*, 98e-99a.

³⁴⁸ Platon, *Devlet*, 507b.

Platon'a göre, duyusal şeylerden daha gerçekçi kendiliğinden iyi olan, kendiliğinden güzel olan değişmez birer idea vardır.³⁴⁹

Bu idealarda birbirini niteleyebilir, birbirini içerebilir ama aynı şeyler olduklarını söylemek güçtür. Platon'un *Devlet* diyalogunda henüz ele almamış olduğu bir konu burada kendisini göstermektedir. İdeaların idealarla ilişkisinin varlığı ve ne yönde olduğu çözümsüzdür. Bu durum birçok soruna yol açmaktadır. Platon bu nedenle idealarla idealar arasında bir ilişki kurmaya çalışmış, böylece kendi aralarında belli bir oranda geçiş ve birbirlerinden pay almaya olanak tanımıştır. Platon, öncesinde bilginin nesnesinin akılsal özler olduğundan bahsetmektedir, bu akılsal özleri kavramanın tek yolunun da basit ve dolaysız sezgiler olduğunu ileri sürmüştür. Fakat yalnız bu sezgilerden yola çıkarak dedüksiyon yapmak ona yeterli bir açıklama olarak gelmediği anda Platon yeni bir açıklamaya ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle bilginin bileşikler veya karışımlar demek olan, birbiri ile ilişkili, birbirlerinden pay alan idealar olması gerektiğini ortaya atmıştır. Tabi bu değişimle birlikte kafasında varlığın bu ilişkilerden meydana geldiği düşüncesi belirmiştir. Platon buna istinaden bilgi yöntemi olarak önerdiği diyalektiği de revize etme zorunluluğu hissetmiştir. *Phaidros* diyalogu revize edilen diyalektiğin ilk örneğidir. *Sofist* ve *Devlet Adamı*'nda da açıkladığı bu diyalektik tarzı, bir cinsin kendini meydana getiren türlere bölünmesi ile yapılan ikili bölme yönteminden ibarettir. Ancak bu şekilde birbirini izleyen bütün özellikleri bir arada görüp topladığımızda, ulaşmak istediğimiz şeyin tam belirlenmesine ve aynı zamanda tanımlanmasına ulaşmış oluruz.³⁵⁰

Biz çoğunlukla bu yeni diyalektik tarzını kullanmadığı diyalogları anlamakta daha güçlük çekeriz. Devlet diyalogundaki pasajlar zaman zaman içerisinden çıkılmaz bir hal alır. Platon'a göre, gördüğümüz birçok şeyi kavrayamayız, kavradığımız birçok şeyi de göremeyiz. Güzel, görebildiğimiz bir şeyken iyi, kavradığımız bir şeydir. İnsanlar fenomenler dünyasında ışığın sayesinde ancak görebilir. Kavranan dünyada da iyi bir güneş ışığı görevi görmektedir. Ruh, bakışlarını gerçeğin ve varlığın aydınlattığı bir nesneye çevirdiği zaman bir şeyleri bilir, tam olarak anlamaya başlar. İyi, düşünce ve düşünülen şeyler için bir ışıktır. İyi ideası aynı zamanda nesnelere gerçekliğini ve kafaya da bilme gücünü verir. Bizim bilebildiğimiz bilim ve gerçek ne kadar güzel olursa olsun, iyi ideası onlardan ayrı ve onların çok üstündedir. Hatta bilim ve gerçek,

³⁴⁹ Mario Wegetti, "*Platon*", 191.

³⁵⁰ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi II*, 334-335.

bazı noktalarda iyi ile aynı anlaşılmaktadır. Fakat Platon'a göre bilim ve gerçeğin iyi ile yakın sayılması doğru olabilir ama onları iyinin ta kendisi saymak yanlıştır. Çünkü iyi Platon'a göre ikisinin de üstünde, çok yükseklerdedir.³⁵¹

Birçok pasajında bizi şaşırtan ve düşünmeye iten Platon, iyiyi her şeyin kaynağı saymaktadır. Bilim ve gerçeğinde kaynağı olmasına rağmen onlardan daha güzeldir, üstelik onun bu güzelliği hiç görülmedik bir güzelliştir. Çünkü bu iyi, her şeyin kaynağı, var olma nedeni ise yalnızca bir varlık olamaz. Platon görülmedik bir güzelliğe sahip olmasını arzuladığı bu iyinin, güzelliğini nereden alacağından bahsetmez. İyi varlıktan çok daha parlak ve çok daha güçlü bir şey olarak betimlendiğine göre bütün idealardan daha özel olmak zorundadır. Eğer Platon'un varlık hiyerarşisine göre düşünürsek güzel ideası iyi ideasının altında olduğu için iyi ideası bu güzel ideasından etkilenmez, tam tersi güzel ideası iyi ideası tarafından etkilenir, çünkü iyi güzeli kapsamaktadır.

Devlet'te iyi ideası ile güzel ideası bir düşünülmemiştir. Henüz idealar arasında bir ilişki kurulmadığı içinde iyi ideası çok üstün tutulmuştur. Fakat bu iyinin, güzelliğini alacağı kendinden üstün, hiç görülmemiş, güzellik ideasından da üstün olan bir güzellik ilkesi mi vardır?³⁵² İyi, *Phaidon*'da her şeyin bulunabileceği en iyi yerde bulunmasını sağlayan, varlıkları bir arada tutan ilahi bir güç olarak görülmüştür. İyi varlıklar arası bağlayıcı bir güç ve aynı zamanda bir nedendir.³⁵³ İyi bağlayıcı bir güç ve nedense, birlik ilkesi olmaya muktedirdir. Fakat onun alacağı görülmedik güzellik, nasıl bu birlik ve neden ilkesinden daha üstün olabilir? İyinin yalnızca bağlayıcı bir ilke olarak görülmesi bir neden sayılması diğer bir idea olan güzel ile ilişkisini anlamamıza yardımcı olmamaktadır.

Platon *Şölen*'de güzelin özüne kavuşmadan önce bizi ona ulaştıracak diğer güzelleri sırasıyla bedende, yapılacak işlerde ve bilgide konumlamıştır.³⁵⁴ Bedende ya da herhangi bir nesnede var olan maddi güzelliği dünyada, duyularımızın en açık olanıyla, görme ile bulabileceğimizi söylerken bir tek aklıbaşındalık onunla görülmez demiştir. Aklıbaşındalık Platon için iyinin özelliklerini taşıyan, yapılacak işlerde ve bilgide konumlanmış manevi bir güzellik olarak değerlendirilebilir. Güzel, bir şekilde de olsa görünür kılınırken iyi, hiçbir şekilde görünür kılınmamıştır. Bir nesne hem iyi

³⁵¹ Platon, *Devlet*, 507a-509a.

³⁵² Platon, *Devlet*, 509a-509c.

³⁵³ Platon, *Phaidon*, 99b-99d.

³⁵⁴ Platon, *Şölen*, 211c-212a.

hem güzel olarak yargılansa, güzel yargısını onu gözlerimizle gördükten sonra veririz. İyi olmasına dair yargımız yalnızca nesneyi görmekle oluşmaz, o nesne hakkında edineceğimiz başka bilgilerde buna eşlik eder ve biz iyiyi görmeyiz ama onun var olduğunu anlarız. Platon *Phaidros*'ta, "iyinin görünür bir imgesi, görme yetisine verilmiş olsaydı, bundan doğacak aşk kötü bir aşk olurdu"³⁵⁵ demiştir. İyinin görme imgesine verilmesi insanın olgunluğa ve erdeme erişmeden, onu bulması anlamına geldiği için belki Platon kötü bir aşk doğacağını düşünmüştür. Eğer iyi görünür olsa idi onu görmenin coşkusu, ondaki güzelliği anlamayı engelleyecektir.

Güzelin derinlerinde ölçülemez bir iyi saklıdır, iyinin derinlerinde de görülmez bir güzel saklıdır. Güzeli gördükten sonra ondaki iyiyi anlamak bir nebze olsa mümkündür. Platon'un *Büyük Hippias*'ta güzeli yarar, uygunluk açısından inceleyerek, güzelin iyi bir şey olacağını tartışması buna bir örnektir. Ama bunların hiç birisi güzelin kendisi değildir. Görülmeyen özelliği ile iyide var olduğunu bildiğimiz ama gözümüzle göremeyeceğimiz bir güzele ulaşmakta mümkündür. Yararları ve uygunlukları bakımından iyi olduğu düşünülen nesnelere, öyle oldukları için aynı zamanda güzeldir.

Şölen'de sevgi ortaya çıktıktan sonra Tanrılar arasındaki çekişmelerin bittiği söylenir. İlişkilere güzellik karıştıktan sonra, güzelliğin taraflar arasında bir anlaşmayı sağladığı, bir uyum getirdiği anlatılmaktadır. Ayrıca güzelin getirdiği sevginin varlığı hem Tanrılar arasında hem insanlar arasında yeni güzelliklere yol açarken aynı zamanda hep iyi şeyler doğmasını da sağlamıştır.³⁵⁶ Güzeli sevmek insan ruhunu olumlu yönde etkilemektedir bu da iyi şeyler doğurmaktadır. Güzelin içinden iyi çıkmaktadır. Güzel, iyi şeylere bir vesiledir. Ama tüm bunlar güzeli iyinin bir nedeni saymamız için yeterli değildir.

Platon, güzel sevgisinin olumlu etkilediği insan ruhunu doğuştan itibaren bir arada bulunan bir çift kanatlı ata benzetmiştir. Bu atlardan birisi güzel ve iyidir. Diğeri bunun tam tersidir.³⁵⁷ İyi olan at doğru biçimli, endamlı ve beyazdır. İyi olmayan at ise, beli bükük ve ağırdır, boynu kısa ve kalındır, yanık bir renktedir, gözleri kanlanmış. İyi olan at biçimsel olarak güzel, iyi olmayansa biçimsel açıdan kusurlu anlatılmıştır. Bu demektir ki Platon'a göre iyi bir ruh aynı zamanda güzeldir.³⁵⁸ Platon'un burada koşullu bir ilişkiden bahsediyor olduğunu düşünebiliriz. Bu uzun soluklu ilişkinin bir

---

³⁵⁵ Platon, *Phaidros*, 250d.

³⁵⁶ Platon, *Şölen*, 197b-197c.

³⁵⁷ Platon, *Phaidros*, 246a-246b.

³⁵⁸ Platon, *Phaidros*, 253d-254a.

sonucu olarak Platon güzelli, matematik kavramlarla ilişkilendirdiği gibi iyiyi de matematik kavramlarla ilişkilendirmiştir. İyi dediğimizde de ölçü, oran, uygunluk olsun ister. Ona ulaşmanın yolu da ruhta bunların barındırılması ile gerçekleşir.³⁵⁹

Platon'a göre ruh görünmezdir. Bu nedenle ruh görünmeze bedenini benzediğinden daha çok benzer, beden de görünüre benzer.³⁶⁰ Göremediğimiz bu ruhun güzelliğini anlatırken Platon, görünür bir bedenini güzelliğini anlatır gibi anlatmıştır. Gerçek güzel olan güzel ideası, bedensiz bir ruh tarafından görülmektedir. Duyulur dünyadaki güzelliği ise bedenini aracılığı ile görmekteyiz. Güzel bir ruhun biçimini güzel olarak tasvir ederken, her iyi ruha sahip insanın kusursuz bir güzelliğe zorunlu olarak sahip olacağını ima etmez. Platon'un önem verdiği güzellik insan söz konusu olduğunda ruh güzelliğidir. Fakat görünür güzelliğin gerçek güzelliği anımsatması açısından ele aldığımızda, Platon için iç güzelliği kadar önemlidir. Güzel bir bedene yönelen, aynı zamanda o bedende güzel, cömert, soylu bir cana da rastlarsa bu iki güzelliğe birden vurulacaktır.³⁶¹ Platon'un burada aslında biçimsel ve ruhsal, her iki güzelliği de kabul etmiş olduğunu söyleyebiliriz. Fakat unutulmamalıdır ki asıl güzellik ideaların güzelliğidir.

İdealar biçimsel açıdan güzeldir. Biçimsel açıdan mükemmel kusursuz şeyler olarak, neyin ideası olursa olsunlar, güzel bir biçime sahiptirler. İyi ve güzel duyulur dünyada ne yalnız nesne için ne de yalnız davranışlar için bir ölçüt olarak ele alınmıştır. Bir etik-estetik ortaklığından söz etmek kaçınılmazdır. Bu cümleye istinaden şu soruyu sorabiliriz. Buna göre kavranan dünyada ideaların yalnızca biçimsel yönleri ele alınıyorsa, iyi biçimselliğinden mi pay dağıtmaktadır? Biçim nasıl oluyor da davranışa pay dağıtıyor? Bir etik-estetik ortaklığından bahsettiğimizde, güzelin iyi ile iyinin güzel ile ölçüldüğü durumları kabul etmiş oluruz. Platon'da da bu iki kavramın birbiri yerine kullanılmasından ziyade bu etik-estetik ortaklığının mevcudiyetinden söz etmek daha anlaşılır gelmektedir. Fakat duyulur dünya için bir sorun teşkil etmiyor gibi duran bu ortaklık idealar dünyası için bir sorun olabilir.

İyi ve güzel bir idea olarak tek bir biçim midir yoksa ayrı ayrı biçimlere mi sahiptir sorusunun cevabı duyulur dünya içinde bir değişkendir. Eğer iyi ve güzel idea olarak tek bir biçimse, duyulur dünya içerisinde onların bir ortaklığından bahsetmek güçtür. Çünkü tek bir kaynağın, iki farklı şeyi nasıl beslediği sorusu gündeme

³⁵⁹ Nicholas Riegel, "Goodness And Beauty In Plato", *Arcai*, n.12, Jan-Jun, (2024), 144.

³⁶⁰ Platon, *Phaidon*, 79b.

³⁶¹ Platon, *Şölen*, 209b.

gelmektedir. Eğer iyi ve güzel ideasının ayrı biçimleri varsa, fenomenler dünyasındaki her güzel şey güzel ideasından, her iyi şey iyi ideasından pay alacaktır. Platon'un iddia ettiği mevcut durum budur. Fakat diyaloglarında karşılaştığımız, iyi ile güzelin bir nesneyi ya da bir davranışı yargılamak üzere birlikte kullanılması, ya da biçimi iyi ile davranışı güzel ile ölçmesi, ideaların neye göre bir pay dağıtmasını ya da fenomenlerin neye göre idealara katılmasını gerçekleştirmektedir sorusuna zemin hazırlar.

Her ikisinin ayrı birer idea olduğunu kabul ettiğimizde özleri itibari ile farklı olduklarını da kabul etmiş bulunuruz. Bu durumda farklı bir öz olan iyi, duyulur dünyadaki kendi özünden olmayan bir güzel fenomenine nasıl pay verecektir? Aynı soruyu fenomen açısından sorarsak fenomenlerin dünyasındaki bir güzel, farklı bir öze sahip olarak iyi ideasının nasıl bir kopyası olabilir? İyi ve güzel idealarına yönelik yapılan iki makul açıklamadan biri iyi ve güzel ideasının bir ve aynı olduğu, ikincisi ideaların hiyerarşik sıralamasına göre üsttekini alttakini kapsıyor olması neticesinde alttakinin üsttekini içeriyor olmasıdır. *Phaidon*, *Şölen*, *Devlet* diyaloglarında bilgiyi, saf soyutlanmış öz, tek başına ve kendisi için olan olarak ele almıştır. *Phaidros*, *Sofist* ve *Devlet Adamı*'nda özün başka özlerle bağlılığını, her özü bağlı olduğu öze tabi kılmaya çalıştığını, bu özler arası ilişkide her özün kendi yerini belirlemek için oldukça çaba harcadığını görmekteyiz. Birbirleri ile ilişkisiz saf, mutlak özler, yani idealar, artık bunlarda türlere dönüştürülmüştür. *Devlet*'te bahsedilen özler hiyerarşisinin belirtilmesine rağmen iyi ve güzelin özdeşliğini kabul etmek anlam veremediğimiz bir meseledir. Onların türlere dönüştürülmesi sorunlarımıza bir nebze olsa açıklık getirir. Platon'un, kavramların birbirini içerdiği bu yeni anlayış tarzı özlerin soyut tözsel varlıklar olması gerçeğini değiştirmez. Fakat türlere dönüşmeleri onlara mutlak birliklerini kaybettirmiştir. Onlar artık birbirlerini içeren özellikleri ile bir birlik oluşturan mantıksal öğelerin meydana getirmiş olduğu bir birlik olarak anlaşılmaya başlanmıştır.³⁶² İyi ve güzelin aynılık tartışmasının zeminleri bu noktalar üzerindedir.

Yalnız bu idealar, duyulur şeylerin tözlerini oluşturuyorsa, bu idealar aynı zamanda nasıl oluyor da hem şeylerin tözleri iken hem de onlardan ayrı olabiliyor? *Timaios*'ta Platon, ilk ilkenin duyulur evreni ideaları model olarak oluşturduğundan bahsetmiştir.³⁶³ İdeaların birer biçim olarak ele alındığı ima edilirken yalnız modellenen şeylerden değil neredeyse modellemeyi yapan Tanrıdan bile ayrı bir var oluşa sahip

³⁶² Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi II*, 338.

³⁶³ Platon, *Timaios*, 29.

olduklarını ima etmiştir. Olgusal dünyayı eşlemediği söylenen Platon'un bu ideaları, Copleston'un da dediği gibi belki de havada asılıdır. Platon'un kalıcı özler çokluğu kurmak istemesi, neleri eleştirmiş olduğuna bakıldığında anlaşılırdır. Kant'ın da iyi ve güzel konusunda evrensel bir ilke kurmaya çalışmasını bu aynı amaç üzerinden değerlendirmek yanlış olmasa gerek. Adaletin bile kentten kente değiştiği bir yaşam alanında Platon'un arzuladığı doğru, adil, iyi, güzel olan ne varsa değişmeden kalabilsin ve insanlar için tek gerçek onlar olsun. Fakat her şeyin ölçüsü insandır diyenlere göre savunduğu her şeyin ölçüsü Tanrı'dır fikrine karşı ideaları Tanrıdan da ayrı konutlanması Platon'un kendi içinde düştüğü bir çelişkiyi ve savunduğu iddianın temelindeki yetersizliği açık eder. Fakat hem duyulur şeyler ile idealar arasında kurduğu ilişkiyi öykünme ya da katılma olarak dile getirirken, hem de ideaların birbirleri ile ilişkilerini, örneğin tür ve cins ilişkisini dile getirirken gerektiği kadar açık olamadığı ayrıca aralarında gerçek bir birlik ilişkisi de kuramadığı düşünülmektedir.³⁶⁴

Platon'un ideaları duyulur şeylerden ayrı birer varlık olarak kabul ettiği ortadadır. Yalnız ideaların duyulur şeylerden ayrı bir var oluşlarının kabul edilmesi aynı zamanda ideaların duyulur şeylerden bağımsız bir olgusalıkları olduğunun da kabul edilmesi anlamına gelecektir. İdeaların bir yerde var olduğunu kabul etmek bizim anlayışımız açısından güçtür. İdeaların cisimsel olmayan özler olduklarını söylerken aynı zamanda onların bu özelliği ile bir yerde olduklarını kabul etmek akla aykırı gelmektedir. Platon'un asıl vermek istediği, ideaların duyumsadığımız tikellerle birlikte değişmediği, yok olmadığıdır. Duyulur nesnelere idealarından pay alması, onlara öykünmesi ya da katılması gibi fikirlerle birlikte ideaların bir yerlerde gerçek ilk örnekler olarak var olması fikri ideaların duyulur şeylerin içinde oldukları kadar dışında olduklarını da düşündürmektedir. İdealara aşkınlığını veren Platon'un amacı, onların değişmezliğine ve sonsuzluğuna getirmek istediği inancın, yine değişmez ve sonsuz bir şekilde insan zihnine kazınmasıdır diyebiliriz.³⁶⁵

Aslında amacımız Platon'un idealar kuramının bir gerçekliğini sorgulamaktan ziyade aralarında kurmak istediği birlik ideasının, neden güzellik ve iyi ile sağlamaya çalıştığıdır. Şunu da kabul etmek gerekir ki etik-estetik ortaklığını aradığımız Platon felsefesinin ana temalarından biri, Sokrates'ten beri gelen ve manevi gayelere ulaşmak

---

³⁶⁴ Copleston, *Platon*, 47.

³⁶⁵ Copleston, *Platon*, 48-49.

için kurulan bir ahlak felsefesidir.³⁶⁶ *Şölen* ve *Phaidros*'ta güzelliğin bizimle iyi arasında bir aracı olduğuna dair açıklamalar göz ardı edilmeyecek kadar açıktır. Bu fikir temelde *Philebos* ve *Timaios*'ta yapılanma göstermiştir. Özellikle *Timaios*'ta iyi olan her şeyin güzel olduğundan ve güzel olanında orantısız olamayacağından bahsetmiştir. Bu, tıpkı ideaların bir üstekinin alta olanı kapsamaması gibi ifade edilmiştir. İlk kural orantı ve uyumu yakalamaktır. Ruhta ve bedende gerçekleşecek orantı, iyi ve güzele ulaşmanın bir yolu olarak belirlenmiştir.³⁶⁷ Bu amaç uğruna güzeli sanattan alı koymuştur. Arslan'ın da vurguladığı gibi onun bütün çabası, ideaların bağımsız tümel varlıklar olarak kabul edilmesini amaçlıyor olamaz. Platon, daha çok tümel ve değişmez özelliklere sahip nesnel bir varlık olarak bir öğretiyeye konu olmalarını amaçlamış olabilir.³⁶⁸

Onun felsefesinde, bakışlarımızı ahlaki-estetik bir çerçeveden çıkartarak bir anlayış bulmayı ümit edemeyiz. Platon, *Şölen*'de güzeli, iyiye ulaştırıcı bir davet olarak sunar. Güzelin sevgisiyle birlikte ulaşılan yüce bir noktada, engin bir güzellik denizine ulaşırız. Bütün güzel şeyleri birbiri ardı sıra ve gerekli bir düzen içinde gördükten sonra, girdiğimiz yolun sonuna ulaşarak birdenbire eşsiz bir güzellikle, güzelin özü ile karşı karşıya geliriz. Bu güzellik hiçbir şeyle izah edilemeyeceği gibi hiçbir yerde yoktur. Yalnızca kendi vardır, kendinde vardır, o yalnızca kendisi ile hep bir örnektir. Bu bilgisine erişilen salt güzellik, her şeyden soyunmuş, arınmış, katıksız bir tanrı güzelliğidir. Bu güzellik insani olan her şeyden uzaktır, yüzle, elle ayakla, beden bağlı bir şeyle kendini göstermez. Ne bir söz, ne bir bilgi alır. Bir canlıda, belli bir varlıkta bulunmaz. Ne yerde, ne gökte ne de canlıda vardır. Platon bu sözlere rağmen şunu da eklemiştir. Böyle bir güzelliğe gözleri kaldırıp bakmanın onunla kaynaşmanın yolunu bulanın hayatı küçümsenemeyecek kadar özel olacaktır. Platon'a göre, varılan bu noktada, güzele yalnız güzeli göreceğ gözle bakan artık gerçek erdemler yaratabilecektir, çünkü artık taslaklara değil gerçeğin kendisine bağlanılmıştır.³⁶⁹

Bu pasajda dikkat çekici bir unsur vardır. Güzel sevgisi ile başlayan yolculuktan, yine sevgiyle ulaşılan yüce bir noktaya ulaşılır. Tam bu noktada engin bir güzellik denizine ulaşılmış olunur. Bu engin güzellik denizi dediği şeyle ideaları işaret etmiş

³⁶⁶ Cornford, *Sokrates Öncesi ve Sonrası*, 38.

³⁶⁷ Platon, *Timaios*, 87.

³⁶⁸ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi II*, 325.

³⁶⁹ Platon, *Şölen*, 210d- 212a.

olması mümkündür. Bütün güzel şeyler birbiri ardı sıra ve gerekli bir düzen içinde görülür. Platon hep bir düzenden bahseder zaten. İdealar güzel oldukları kadar gerekli bir düzen içerisindedir. Girilen yolun sonuna gelindiğinde birdenbire eşsiz bir güzellikle, güzelin özü ile karşı karşıya kalınacaktır. Burada bahsedilen engin güzellik denizi yani idealar, güzelliğini bu güzelin özünden mi almaktadır? İdealar ezeli ebedi mükemmel biçimlerdir bu yüzden zorunlu olarak güzeldir. O zaman reel dünyadaki her şey ideasından pay alırken güzelliklerini neye borçlu olacaklar? Güzelin kendi ideasına mı yoksa güzelin özüne mi? Platon'un varlığında ötesinde dediği, onların varlık sebebi dediği iyi bu güzelin neresindedir?

Katıksız bir tanrı güzelliği olan bu güzelliğe, güzeli görecekle gözle bakanlar ancak gerçek erdemler yaratabilecektir. Çünkü bu yüce mertebeye erişmiş gerçek anlamda erdemli olunduğunun bir kanıtıdır. Fakat gerçek erdemler yaratmak için neden iyinin özüne değil de güzelin özüne varılmıştır? *Devlet*'te de iyiye ulaşmak için diyalektik bir yöntem belirgin bir şekilde vurgulanmıştır. *Şölen*'de ki güzellik bilimi ile *Devlet*'teki diyalektik bilimi arasında bir benzerliğin kurulmuş olması isabet olmuştur. *Şölen* olsun *Devlet* olsun, söz konusu pasajları itibarıyla insan ruhunun, en yüksek aşamaya yani nihai amaca ulaştığında, biliminde ötesinde bir şeye ulaşmış olduğunu ortaya koymaya çalışan eserlerdir.³⁷⁰

Tamda bu nokta Platon'un, duyulur dünyada bir nesneyi farklı niteliklerle nitelendirmenin zorluğunu aşmak için idealar arasında kurduğu ilişki ve birbirlerinden pay alma çabasını en net görebileceğimiz yerdir. Örneğin adalet, doğruluk, bizim için iyi olduğu kadar güzeldir de deriz. Platon'da bu ilişkinin zeminini ideaların hepsini güzelden pay aldırarak kurmuştur. Duyulur nesnelere güzelliğini kendi ideasından mı ya da güzelin özünden mi alıyor sorusu askıda kalmak zorunda. Çünkü her şeyin ideası olduğuna yönelik kısır bir Platon açıklamasının gölgesinde bizim buna yorum getirmemiz çok güç. Bu saltık güzellik, bu öz, hiçbir yerde ve hiçbir varlıkta yoktur derken Platon'un kastettiği tikellerden bağımsız değişmez ve kalıcı olduğunu bize aktarmak istemesidir. Platon'un genelde soyut şeylerin ideasına vurgu yaptığını kendimize referans alarak bir güzellik ideasının da olduğunu düşünebiliriz. Diğer idealar gibi o da güzelin özünden pay almışta olabilir. Duyulur dünya da yalnızca güzellik aradığımız bir şeyde bu güzel ideasından pay almış olmalıdır.

---

³⁷⁰ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi II*, 330.

Ayrı bir güzellik ideası da düşünmek zorunda kalıyoruz. Çünkü Platon bu güzelliğin özünü ulaşılması çok zor bir aşamada konumlandırmıştır. O hem aşkın hem içkin bir özellik taşımaktadır. Duyular yoluyla ona erişmek mümkün değildir, ancak anlık yolu ile kavranabilir. Yalnız güzel ideasını hatırlamak için duyulur dünyada güzelin kopyalarını tecrübe etmemiz gerekmektedir. Eğer bir güzel ideası olmazsa duyulur dünya nesnelere güzelin özünden pay alacaktır. Fakat Platon öyle ulaşılmaz olarak bahseder ki ondan, hiçbir yerde, hiçbir varlıkta yoktur. O zaman bir güzel ideası olmazsa duyulur dünyada tam anlamıyla güzel olan nesnelere güzelliğini bir yerden alamaz.

Duyulur nesnelere için güzel olabilmeleri açısından nerdeyse üç olasılık belirtilebilir. İdealar öncesiz-sonrasız mükemmel biçimler olarak zaten güzeller ve nesnelere onlardan her türlü pay aldıklarında güzel olmamaları için bir sebep yok. Ya da ayrıca bir güzel ideası var ve güzel diyeceğimiz şeyler güzelliklerini bu ideadan alıyor. Son olarak da güzel denilen nesnelere güzelliklerini direkt güzelin özünden alıyor. Güzel kavramı bir başına adalet, doğruluk, iyi gibi her zaman kullandığımız bir kavram. Güzelin bir ideasının olduğunu düşünmek daha doğru geliyor. Öz meselesine gelindiğinde, *Şölen*'de bahsedilen bu saltık güzellik, en son birlik ilkesi gibi dile getirilmiştir. Copleston'un da ifade ettiği gibi, bu pasajlar, Platon'un eşsiz biçimlerini kapsayan engin anlaksal güzellik denizinin, en temel salt güzellik ilkesine güdümlü olduğunu, sanki bu ilkede içerildiğini düşünmemize neden olmaktadır. Şimdi *Şölen*'de geçen bu salt güzellik eğer son ve birleştirici bir ilke olarak ele alınırsa kaçınılmaz bir şekilde onu *Devlet* diyalogunda bahsedilen iyi ile özdeş görme eğiliminde oluruz.³⁷¹

Platon iyiyi *Devlet*'te bilgi nesnelere varlık veren, bu anlamda da özsel düzenin birleştiricisi ve her şeyi kapsayıcı ilkesi olduğunu ifade etmiştir, ayrıca iyi değer ve güç açısından özsel varlıktan üstündür. Buradan iyinin en son ulaşılmak istenen bir erek olduğu düşünülmemelidir. O bilmek istenilen, yüce bir varlık ilkesidir ve bu özelliği ile kendinde olgusal ve kalıcıdır. Bu fikirler doğrultusunda *Devlet*'teki iyinin, *Şölen*'deki özsel güzellik ile aynı yerde olduğunu düşünürüz. Çünkü baktığımızda her ikisinin de anlaksal bir yükselişin tepe noktası olduğunu görürüz. Anlaşılır olan biçimler mükemmeldir, güzeldir ve iyidir ama ne güzelin ta kendisidir ne de iyinin ta kendisidir.³⁷² Bir saltık kavramına doğru ilerleyen Platon için bunlar, bu

---

³⁷¹ Copleston, *Platon*, 55-56.

³⁷² Platon, *Devlet*, 509a.

saltık olarak her şeyin eksiksiz olduğu ilk örnekler, en son varlıkbilimsel ilkedir. Bu saltık içkindir diyoruz çünkü görüngüler bizzat kendi değişen derecelerinde ona somut bir anlatım kazandırır, aynı zamanda onu eşlemler, ondan pay alır. Bu saltık aynı zamanda aşkındır diyoruz çünkü onun varlığı bile aştığı söylenmektedir.³⁷³

Platon'un *Devlet*'teki ifadesi son kertede bize şunu vermektedir. İyi, ideaların ideası, iyilerin en iyisidir. Gördüklerimiz hem biçimleri hem varoluşlarını hem de özlerini en iyiye borçludur. İyi varoluşun dışında, varoluştan güçlü ve de yücedir.³⁷⁴ Ve bu iyi aynı zamanda görülmedik bir güzelliği kendi bünyesinde taşımaktadır. Görünür dünya için iyi ve güzel aynı şeyler değildir. İyi ve güzel olan bir nesne, iyi ve güzel olmasını tek bir iyi ve güzel ideasından alıyor diyemeyiz. Ayrı birer ideasının olduğunu kabul etmek daha makuldür. Çünkü Platon'un iyi ve güzelin farklı idealarının olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca tek bir idea olmuş olsalardı nesnelere iyi ve güzel olmaları zorunlu olarak biri arada gerçekleşirdi. Platon tarafından da tek bir kavramla, tek bir isimle tartışmalarına konu edilirdi. Biçim, beden, ruh orantı ve uyumu sağlarsa iyi ve güzel olmayı aynı anda başarmaktadır. Maddi olanla maddi olmayanın oranının aynı şekilde bir karşılık bulması olanaklı değildir. Biçimin ölçü ile ruhun ölçüsü aynı olmadığı gibi, katıldıkları, kattıkları, pay aldıkları gibi bütün söylemlerde tek bir şeye bağlı olamaz. Bedenin iyiliği ve güzelliği, ruhun iyiliği ve güzelliği dolayısıyla madde ve ruh tek bir ideadan beslenemez. Maddi ve manevi anlamda iyi ve güzel oluş yaşam dünyasında birlikte bir insana ya da nesneye niteliksel olarak yüklenmektedir. Fakat maddi olana yüklenen güzel ile onun aynı zamanda iyi olmaz. Aynı şekilde manevi olana yüklenen iyi ile de onun aynı zamanda güzel olmaz. Yalnız Platon'un ifade ettiği gibi bir ruh ilk ilkenin koyduğu orantıyı yakalamışsa her zaman iyi olacaktır. Bu ruhtaki oran ve onun getirdiği iyilikten doğan memnuniyet onu güzel olarak değerlendirmemize neden olmaktadır. Onda biçimsel bir oran ve biçimsel bir güzellik bulduğumuzun bir göstergesi yoktur. İyiyi maddede aramakta nesnenin her zaman işlevsellik, çıkar, ilgi benzeri yaklaşımlarla değerlendirilmesini beraberinde getirmektedir. Platon bu nedenle yarar açısından iyinin tanımlanmasına karşıdır çünkü iyi bir şeyler için değil yalnızca kendinde ve kendisi için iyi olmalıdır. Nesne biçimsel olarak güzel bulunursa ve öyle olduğu için iyi kabul edilirse bu tamamen Platon fikrine terstir. Ne iyi güzeldir ne güzel

---

³⁷³ Copleston, *Platon*, 56-57.

³⁷⁴ H.J. Störig, *İlkçağ Felsefe Tarihi Hint-Çin-Yunan*, çev: Ömer Cemal Güngören (İstanbul: Yol Yayınları, 2000), 261.

iyidir. Yalnızca dolaylı yollardan iyi ile güzeli, güzel ile iyiyi anımsamanın bir mümkünlüğü vardır.

İyi ve güzel en son birlik ilkesi olarak kabul edildiğinde bile iyinin bütün varoluşun üstünde tutulması onun üstünlüğünü vurguladığı için düşündürücüdür. İyi ilkenin tam anlamıyla kendisidir. Özünün iyi olması itibarı ile o manevi bir anlamda en güzel olmalıdır. Gerçek ve mutlak varlık, iyi ve güzeli kendinde taşıyan, bütün varoluşa anlam veren ilkedir. Aristoteles *Metafizik*'te Platon'un idealar kuramını tartışırken ona göre "İdealar, bütün diğer şeylerin özünün nedenidir ve "Bir" olanda ideaların özünün nedenidir." demiştir.³⁷⁵ Görünür dünyadaki güzel ve iyinin pay aldığı birer ideası vardır ve "Bir" de bütün ideaların anlaşılmasını sağlayan en yüksek ilkedir. Aynı zamanda bu ilke bildiğimiz bütün değerleri kendisinde barındırandır. Bu nedenle gerçek iyi ve gerçek güzel Platon'a göre onda aranmalıdır.

Değişmeyen kendilikleri ile iyi ve güzel ideası her zaman var olacaktır. Deneyimlediğimiz dünyanın varoluş şeklinin ise değişkenlik ve istikrarsızlık olduğunu söyleyebiliriz. Aynı kalmayıp ve değişime uğrama bir özellik olarak göreceliliği zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla bu deneysel dünyanın bilgisi de en az varoluşu kadar istikrarsız ve muğlaktır. Çünkü algı ile nitelemenin öznelliğinden kurtulamaz. Bu nedenle Platon'un deneysel düzeyden farklı bir gerçeklik düzeyi belirlemek istemesini anlayabiliriz.³⁷⁶ Diyalogları boyunca yaptığı iyi ve güzel karmaşasında düzenli bir bilgi aramak gerekir. Platon yedinci mektubunda, okuyarak sırların çözüleceğini bilsem bunu zaten ben yapardım demektedir.³⁷⁷ Onun önerdiği öğrenmek istediğimiz gerçeğe diyalektikle ulaşmaya çalışmaktır. Belki de bu yüzden diyalogları hiç sonlandırılmamıştır. Onu defalarca okumaktan ziyade önerdiği diyalog yöntemini kullanarak bıraktığı yerden sahneyi bizim devralmamızı istemektedir.

Neden iyi ve güzelin Platon'da bu kadar paralel ele aldığını böylelikle daha iyi anlaşılır gelmektedir. Her bir şeyi sorgulayarak, niteliklerinden soyutlayarak özüne varacaksak o öz yalnızca tek bir şey içermelidir. Yalnızca kendi olmalıdır. Eğer hale iki şeyi bize veriyorsa yeterli soyutlama yapılamamış demektir. Bu nedenle vardığımız yolun sonunda saf olanı yalnızca bir tek kendisi olanı bulmalıyız. İyi nedir diye sorgulamaya başlamışsak iyinin özüne varmalıyım, güzel nedir diye sorgulamışsak güzelin özüne varmalıyız. Platon'un Sokrates'i konuşturduğu diyaloglarında şeylerin

³⁷⁵ Aristoteles. *Metafizik*, Çev: Ahmet Arslan (İstanbul: Divan Yayınları, 2019), 988a.

³⁷⁶ Mario Wegetti, "Platon", 192.

³⁷⁷ Platon, Yedinci Mektup, *Mektuplar*, çev: Furkan Akderin (İstanbul: Say Yayınları, 2015), 341d-e.

özüne gitme yöntemini ancak bu şekilde başarılı bulmaktadır. İyi nedir sorusundan yola çıkarak güzele ulaşırsak ya da güzel nedir sorusundan yola çıkarak iyiye ulaşırsak bu onların gerçek özlerinin olmadığını ifade eder. Çünkü Platon iyi ve güzelin birbirinin nedeni olmayacağı gibi sonucu olamayacağını da söylemiştir.

Platon'da iyi ve güzel ideaların ayrı ayrı var olduğunu kabul etmek makul gelmektedir. Bununla birlikte gerçek iyi ve güzelin yegane kaynağının da İlk İlke olduğu görülmektedir. Platon'da iyi ve güzeli bir pergele benzetirsek, iyi merkezde duran kol, güzel merkezin etrafında dolanan daireyi çizen koldur ve her ikisinin birleştiği, pergelin tepe noktası ise ilk ilkenin kendisidir. İyi merkezinden ayrılamaz ayrılrsa ölçü ve uyum bozular, güzel çapından sapamaz saparsa yine ölçü ve uyum bozular. İlke mükemmel daireyi çizmeye başladığı anda iyi ve güzel olmaya aynı anda başlar. İyi çizilen her şeye iyilik katarken güzel onların biçimsel olarak güzel olmalarını sağlar. İki kol arasında ki mesafe artsa da azalsa da değişen bir şey olmaz. İki kol arasında oran her zaman sabit olmasa da güzel ve iyinin kollardaki varlığı daimidir. Her zaman iyi ve güzel birlikte hareket eder. İyi güzelin içinde iken güzel iyinin sınırlarını biçimlendirendir. Böylece Platon'un görünüşe verilmediğinden bahsettiği iyi kendini güzelle görünür kılar.

Platon'un diyalogları boyunca söylediği sözcükler bir başına bilgi ifade etmeyebilir. Bir bilgi içermesi için belirli bir zamanda belirli kişilere söyleniyor olmalıdır. Çünkü sözcükler zamana ve mekana bağlı oluşan kavramsal bağlara sahiptir ve bizim öğrenmemizi sağlayanda bu bağlardır. Sözcüklerin görünür olması için nesnelere yakın ilişki içerisinde olmaları gerekir, aynı şekilde bizlerde başkalarının bağlamlarında olduğumuzda takdirde ancak başkalarını anlayabiliriz. Bir nesneye ait ortak olan birçok sözcük vardır, bu sözcük kümesini bir kişi tarafından kullanılıyor olması şu nedenle önemlidir. Bir sanat eserinden bahsediyorsa o nesne gözümüzün önünde ise ve elbette biz onunla ilişkili kavramları az çok biliyorsak ancak bizim için anlaşılır bir şey hakkında konuşuluyor olacaktır. Bu koşullarla ancak biz onun gördüğünü görebiliriz. Kant'ın bahsetmeye çalıştığı ortak duyunun katkısı bu durumu içeren estetik bir analoginin ahlaki düşünceye katkısıdır diyebiliriz. İnsanlar ilginin ortak ve karşılıklı nesnelere olmasalardı bu durumda ahlaki düşünceyle alakalı bazı noktalarda birbirleri için oldukça belirsiz bir düzeyde olurlardı. Dili bir görme formunda inşa ettiğimizi düşünürsek, aynı dili konuşmayacağımız insanlarla, hatta aynı dili konuşsak

dahi ortak bilgisine sahip olmadığımız nesnelere hakkında, diğer insanlarla bir nesne hakkında ortak anlayışa sahip olmamız mümkün olmazdı.³⁷⁸

Platon'da iyi ve güzel merkezli sorular Modern Çağ içine doğru özdeşlik sorunu ile akarken buna kendinden emin bir şekilde itiraz eden Kant olmuştur. İtirazını temellendirdiği *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde güzel ve iyinin farklılıklarını oldukça açık ortaya koymuştur. Çünkü iyi tamamıyla bir çıkar içerirken güzel bu çıkarın en küçük zerresini bile taşımaz. Ayrıca iyinin bilinmesi için öncelikli olarak onun kavramına sahip olmamız gerektiği halde güzelin bilinmesi için öncesinde kavramına ihtiyaç duyulmaz. *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde, iyi ve güzel arasına çekilmeye çalışılan bir sınır çizgisinin varlığı Kant tarafından bariz bir şekilde sunulmuştur. Yalnız şu var ki Kant, bu sınır çizgisini çizmekle beraber, çizginin her iki farklı alanına hapsettiği iyi ve güzeli, çizdiği sınır çizgisinde bir etkileşime sokmuştur.

Güzelde aramaya başladığı görgül çıkar kişisel bir şeyi çağrıştırmıyor olsa da yine de bir tür çıkarın güzelde aranabileceğini söylemek, iddialı bir şekilde ortaya konan bir fikir için sarsıcıdır. Kant bununla da yetinmeyip “güzel, iyi ahlakın bir simgesidir”³⁷⁹ dediği zaman, sarsıntının boyutu artık “güzel ve iyi tamamıyla farklıdır” iddiasının zemininde çatlaklar açmıştır. Buna istinaden bizim Kant'a şöyle bir soru yöneltmemiz gerekecektir. İyi ve güzel kavramları arasına, gerçek anlamda bir ayraç koyabilmemiz gerekecektir. İyi ve güzel kavramları arasına, gerçek anlamda bir ayraç koyabilmemiz gerekecektir. İyi ve güzel kavramları arasına, gerçek anlamda bir ayraç koyabilmemiz gerekecektir. Yoksa Platon'un Modern Çağ'da kabul görmüş olan iyi ve güzel ortaklığı, Kant'ta kendisine örtük bir şekilde de olsa paralel bir çizgi mi bulmuştur?

Platon'un diyaloglarına yayılmış olan iyi ve güzel açıklamalarında insanın maddi ve manevi yönü, hem iyi hem güzelle birlikte ele alınmıştır. Bazı pasajlarda ruh ve davranış güzellikle, beden iyi ile tanımlanmıştır.³⁸⁰ Onda bulabileceğimiz estetik anlayış idealinin mutlak biçimsel güzelliğinden ibarettir. Kant'ta güzelden bahsettiği ilk eseri olan *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine*'de adından da anlaşıldığı gibi güzeli yoğun bir duygu durumu içerisinde ve davranışlar altında incelemiştir. Güzellik sıklıkla iyi ve erdem temalı cümlelerin içerisinde kullanılmış, estetik açıdan bir güzellik arayışı içine girmemiştir.³⁸¹

Bu eserinde de bir takım evrensel ilkelerin olması gerektiğinden söz etmiştir. Aksi halde beğenin tüm tikel zeminlerinin bir üstün zeminden türemediği sürece, bir

³⁷⁸ Iris Murdoch, *İyinin Egemenliği*, çev: Tuğba Güllal (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015), 40-41.

³⁷⁹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 231.

³⁸⁰ Bkz. Platon, *Phaidros*, 246b. *Phaidon*, 113. *Şölen*, 210b-d.

³⁸¹ Bkz. Kant, *Güzellik ve Yücelik Üstüne Gözlemler*, 19, 33.

takım istisnalara boyun eğeceğini ve sapmalara uğrayacağını düşünmektedir. Tamda bu fikirlerini örneklediği bir paragrafta sorduğu sorunun Platon'un *Şölen*'de ki bir bakış açısıyla benzerliği dikkat çekicidir. Kant şunu somaktadır; Zemin artık yoksa beğeni ne olur? Yani öncesinde güzelliğine hayranlık duyduğun birisi bir hastalık yüzünden yahut insan doğası gereği yaşlılık yüzünden güzelliğini kaybettiğinde ne olacaktır. Verdiği cevap da yine Platon'la en az sorusu kadar benzerdir. Kant'a göre soylu zemin yerinde durmaktadır, çünkü dışsal şeylerin kararsızlığına çok fazla tabi değildir. Bu fikri benimseyen kişiler Kant'ın tabiri ile insan doğasında ki en yüksek zeminde, iyilikseverlik zemininde kendini sürdürür.³⁸²

Platon'da *Şölen* diyalogunda, beden güzelliğinden ziyade can güzelliğinin önemsenmesi gereğinden bahseder. Çünkü güzelliğin davranış ve yaşayış yollarında görülmesi, insanı hakiki güzelliğin bilgisine yüceltecek bir güce sahiptir. Güzelliğin bilgisine erişen kişi de en yüksek iyiye ulaşacaktır.³⁸³ Kant, güzeli estetik açıdan ele aldığı *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde, ısrarlı bir iyi-güzel ayrımı yapsa dahi bu eserinde de kimi yerlerde karakterin güzelliğinden, erdemın güzelliğinden bahsetmiştir. Ayrıca güzeli ahlaki iyinin bir simgesi olarak gördüğünü dile getirmiştir. Kant'ın, iyi ve güzel hakkında köklü bir değişimin adı olması dolayısıyla kurulan bu ilişki, kendisi ile çeliştiğinin bir göstergesi kabul edilmiş ve sorgulama hakkını okuyucusuna vermiştir. Bütün bunlar etik-estetik ilişkisinin varlığını da gözler önüne sermektedir. Kant'ın iyi ve güzel ayrımındaki ısrarlı çabasına rağmen yine kendi tarafından benzetme yolu ile bile olsa bir ilişki kurulması, kaçınılmaz bir şekilde, kabul edilmesi gereken bir etik-estetik ortaklığını işaret etmektedir.

Her şeyden evvela Kant'ta, sanat eseri karşısında durumumuzun sadece salt seyir hali olması gerekliliğini tekrar hatırlayalım. Çünkü Kant, güzel ile iyiyi ayırırken bu problemi esas alarak ilerlemiştir. İyi kuvvetle isteme ile ilgili bir kavramdır. İsteme duygusundan dolayı iyi karşısında güzelde olduğumuz gibi ilgisiz kalamayız. İyi saygı duyduğumuz ve gerçekleştirmemiz gereken bir şeydir, güzel ise eylem yönümüze asla seslenmez.³⁸⁴ Güzel ve iyinin ayrılması kadar bu iki filozofta onlara ulaşma şeklide oldukça farklıdır. Platon'da güzele ve iyiye ulaşma şekli düşünce terbiyesi ile elde edilen "aracısız görme" denilen bir yöntemle yani diyalektikle gerçekleşmektedir. Gerçek güzellik duyulur nesneden elde edilemez çünkü onlar yalnızca bir kopyadır.

³⁸² Kant, *Güzellik ve Yücelik Üstüne Gözlemler*, 21-23.

³⁸³ Platon, *Şölen*, 210b-d.

³⁸⁴ Macid Gökberk, *Felsefe Tarihi*, 366.

Güzel ve iyi biçimsel bir form olarak daima varlığını sürdürür. Kant, nesnenin formunu şeyin kendisinde aramaz. Çünkü ona göre nenenin tasarımı dolayısıyla öznededir. Yani nesne öznedede bir başka deyişle “ben”de tesis edilmektedir. Bu fikir Platon’un iyi ve güzel anlayışının tamamıyla tersidir. Yeni bir düşünce sisteminin başlangıcıdır. Artık etik- estetik olan dolayısıyla güzel ve iyi özne kaynaklıdır.³⁸⁵

Köklü bir değişimin adı olan Kant’ta güzel, ilgisiz bir beğenin karşılığıdır. Kant’ta, güzeli ifade eden estetik yargı gücü, kavramlar yetisi dediğimiz anlama yetisinden ya da duyuşal görüden çıkan bir şey değildir. Tamamıyla anlama yetisi ile hayal gücünün özgür oyunundan ortaya çıkmaktadır. Bilgi yetilerimizin hayal gücüyle uyumu sonrasında nesne öznenin hoşlanma ve haz duygusuna bağlanmış olur.³⁸⁶ Kant güzeli özneye bıraksa da ona ulaşmak için Platon gibi güçlü bir eğitim önermiştir. Ona göre güzeli değerlendirmek için kültürlü bir tane sahip olmak gerekir. Eğitilmemiş insanda güzel yargısı bulmak zordur. Bunun nedeni ise güzel yargısının tümel geçerlilik iddiası taşıyor olmasıdır.³⁸⁷ Hayal gücü ile anlama yetisi arasındaki uyum, tamda Kant’ın bahsettiği beğenideki ortak duyuyu ifade eder. Kant’ın yakalamak istediği güzelin ne olduğu soruşturmasından ziyade, “bu güzeldir” dediğimiz yargıda ortak bir duygu ile buluşabiliyor olmamızdır. Bunun belirli bir kavram altında olmayan imgelem ve algılama özelliği ile ya da zeka aracılığıyla bilinmesi beklenmez, bu ancak duyguyla bilinebilir.³⁸⁸

Kant’ın varsayımına göre estetik yargı yetisi, bir nevi düşüncelerinde iletilebilmesi yeteneğidir. Çünkü Kant’a göre beğeni yargısı öznel bir zemin sağlar. Özneler arası bilgilerin, düşüncelerin iletilebilirliğini Kant böylece daha gerçekçi bir anlatımla pekiştirmeye çalışmıştır. Bu perspektiften bakıldığı için estetik yargı yetisi, yaşam duygusu ve sağduyuyu içeren öznel bir zorunluluk taşır. Bu sağduyu öznel arasında bir ortak-duyu oluşturur. Sağduyu, bir akıl idesi olarak akıl yetileri arasında, insanla doğa arasında ve insanla toplum arasında bir uyum sağlamaya çalışır. Beğeni yargısı, mantıksal bir zorunluluk olmadığı halde sağduyu üzerinden insanları ortak-duyuda birleştiriyorsa bu demektir ki

---

³⁸⁵ H.Bülent Gözkan, *Kant’ın Şemsiyesi Kant’ın Teorik Felsefesi Üzerine Yazılar* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), 13.

³⁸⁶ Hegel, *Estetik Güzel Sanatlar Üzerine Dersler*, çev: Taylan Altuğ ve Hakkı Hünler (İstanbul: Payel Yayınları, 2012), 57.

³⁸⁷ Hegel, *Estetik Güzel Sanatlar Üzerine Dersler*, 58.

³⁸⁸ Gilles Deleuze, *Kant’ın Eleştiri Felsefesi*, Çev. Hüsen Portakal (İstanbul: Cem Yayınları, 2017), 62-63.

beğeni yargıları, sağduyu üzerinde anlaktan daha çok söz hakkına sahiptir. Bu nedenle zihinsel yargı yetisi değil de daha çok estetik yargı yetisi denildiğinde bir ortak duygudan bahsediyor olmak daha anlamlı gelmektedir.³⁸⁹

Beğeni yargıları için ön-öğreti belirli bir yönerge ile sağlanmaz. Kant bu ön-öğretiyi insanların zihninin yetileri sayesinde oluşturdukları beşeri kültürün içerisinde saklı görmektedir. İnsanlığın kendini içtenlikle evrensel olarak iletebilme gücü ve buna bağlı olarak evrensel duygudaşlığı yakalayabilmesi bunu açıkça ifade etmektedir. Bu özellikler bütünü ile insan toplumsallığı kazanmıştır.³⁹⁰ Kant, beğenin temellendirilmesini de törel ideaların ve ahlaksal duygunun kültürel olarak insanlardaki gelişmişliğine bağlar. Çünkü duyarlık bu duygu ile bir anlaşma sağladığı zaman ancak beğeni gerçek anlamda belirli, değişmeyen bir biçim yani genel-geçerlik kazanacaktır.³⁹¹

Bahsedilen özellikleri ile beğeni öncelikle evrensellik talebinde bulunmak için çıkarılsızlık üzerine kurulmalıdır. Yalnızca kişisel bir yargıda güzel olan bir nesnede, ortak bir güzellik fikrine ulaşmak mümkün değildir. Kant, bütün koşulları gereğince açıkladıktan sonra, yani güzeli genelleştirebilme çerçevesini belirledikten sonra bunu sarsmayan, aslında bunu destekleyen bir çıkardan söz etmeye başlar; güzelde var olan bir görgül çıkardan. Kant'ın güzelde olmasına ihtimal verdiği tek çıkar türü görgül çıkardır. Bu da ancak dolaylı yoldan olabilir. Görgül çıkar denildiğinde öncelikle toplum içerisinde soyutlanamayan, beşeri bir gücün etkisi ile ortaya çıkan ve anlam kazanan bir çıkardan söz edildiğini belirtmek gerekir.

Kant, insanın toplumdan yalıtıldığı zaman güzelin peşinde olmayacağını vurgular. Örneğin ıssız bir adada kendi başına bırakılmış bir insan ne yaşadığı kulübeyle ne kendine özen gösterecektir. Ne kendini ne kulübesini süslemek için çiçekler arayacak, ne de onları yetiştirmek istemeyecektir. Yalnızca insan olmak değil kendi türüne göre incelikli insan olmak bile ancak toplum içinde aklına gelecektir. Hazzını başkalarına iletmeye hem eğilimli hem de yetenekli olan bir nesneden başkalarıyla ortak bir hoşlanma duygusu alamıyorsa, onda bir doyum bulamıyorsa doğal olarak o kişide böyle davranacaktır. Kant'ın insanlığın doğasına dayanan kökensel bir bağın varlığından gelmiş olabileceğini düşündüğü bu evrensel iletişimi, herkes diğer herkesten bekler ve ister. Kendini boyamak için renkler, süs için çiçekler, midye kabukları, güzel

³⁸⁹ Metin Bal, “Yargı Yetisi'nin Eleştirisi'nin Kant'ın Felsefesindeki Yeri”, 10-11.

³⁹⁰ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 233.

³⁹¹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 234.

renkli kuş tüyleri gibi belki başlangıçta yalnızca çekici şeylerle başlamışlardır ama zamanla kendilerine hiçbir keyif ve hoşluk vermeyen, yararlı olmayan yalnızca güzel biçimler de toplumda önemli olmaya başlamıştır. Çünkü onlar büyük bir çıkar ile bağlıdır ve uygarlığın en son aşamasında bu inceltmiş eğilimin bir işi haline gelir. Ayrıca duyular ancak evrensel iletilebilirliğe izin verdikleri düzeye dek değerli görülürler.³⁹²

Kant için güzele, topluma eğilim yolu ile dolaylı olarak bağlanan ve görgül olarak bulunan bu çıkarın önemi yoktur. Kant'ın asıl ilgilendiği a priori beğeni yargısı ile dolaylıda olsa bağıntılı olanlardır. Kant bunu önemser çünkü eğer bu biçimde bile olsa onunla bağlı bir çıkar kendini açık edecek olursa beğeni bizim yargı yetimiz için duyu hazzından törel duyguya bir geçişi açığa çıkartacaktır. Yalnız Kant'ın çekincesi bu bahsedilen görgül çıkarın saflığının, toplumda kendine bu şekilde yer bulan diğer tutku ve eğilimlerle karıştırılmasının mümkünlüğüdür. Eğer böyle bir karışıklığın üzerine temellenmiş bir güzelde çıkar varsa, hoş olandan iyi olana sunulan geçiş çok ikilemde bırakacak bir durum arz eder. Yine de Kant, bu geçisin en saf halinde bu durumu ele alarak beğeni yoluyla bunun iletilebilirliğini araştırmayı kendince bir nedene bağlar.³⁹³

İnsanların bu doğal iç eğilimler yoluyla itildiklerini düşündükleri bütün etkinliklerini, insanlığı en son ereği sayılan ahlaksal iyiye yönelme olarak sayanlar vardır. Kant'ın gözlemlediği bu tür insanlar, doğanın güzelliği veya sanatın güzelliği olsun, “genel olarak güzelliğe ilgi duymanın iyi bir ahlaki karakterin bir işareti” olduğunu düşünmeye meyillidirler. Fakat bu her zaman için geçerli değildir. Çünkü beğeni erbaplarının bir kısmının deneyimleri sonucunda zevklerinin genellikle boş, inatçı ve yozlaşmış tutkulara dönüştükleri de ortadadır. Bu da demektir ki güzel için hissedilen duygu ahlaksal duygudan özgül olarak ayrı olmakla kalmaz, güzelde bulunan çıkarın ahlaksal çıkar ile bağdaşması da güçtür. Üstelik bunun bir iç eğilim yoluyla olması da mümkün değildir.³⁹⁴

Kant, güzeli ahlaktan soyutlamıştır ve onun saf güzellik anlayışında ahlaki bir gönderme bulmak olanaksızdır. Fakat doğal güzelliklerden içgüdüsel olarak bir haz alıyorsak iyi bir ruha sahip olduğumuz ima edilebilir.³⁹⁵ Bu ilgi doğanın seyredilmesi ile

³⁹² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 163-165.

³⁹³ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 165.

³⁹⁴ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 166.

³⁹⁵ Iris Murdoch, *Ateş ve Güneş*, 28.

isteyerek birleşip toplumsal bir alışkanlık olarak kazanıldı ise en azından ahlaksal duyguya uygun düşen bir zihinsel birikimin bir ürünü olarak ifade edebilir. Kant, doğanın güzel biçimlerinin isteyerek seyredilmesinde, çekiciliğinin de bertaraf edilerek dolaysız bir ilgi aranabileceğini ama bunun da yine görgül bir özellikte olacağını söyler. Doğadaki canlı cansız birçok güzelliği gördüğümüzde gerçekten büyük bir hayranlıkla seyreder, hiçbir çıkarımıza hizmet etmesini düşünmeden yalnızca bu güzelliği seyredebildiğimiz için onların var olmasından mutlu oluruz. Fakat güzel sevdalısı için bu güzelliklerin bir yapay şekli ortaya konmuş olsa, o kişi derhal dolaysız ilgisini yitirecektir onun yerine daha kuvvetli bir ilgi, gösteriş ilgisi alacaktır. İnsan düşüncesinde sezgiye ve derin-düşünceye eşlik eden güzelliğin doğa tarafından üretilmiş olma fikri gereklidir çünkü dolaysız ilgi yalnızca bu fikir üzerine temellenmektedir.³⁹⁶

Bunun dışında ki dolaylı ilgi topluma bağıntılı bir ilgi olsa dahi ahlaksal iyinin bir düşüncesini güvenilir bir şekilde bize belirten bir ilgi olamaz. Kant'a göre bu özel duruma nail olma becerisi, törel duygusunu geliştirmiş insanların incelikle ve sağlam temellerle oluşturmuş oldukları düşünme yolları ile yakalayacağı anlaşmada yatar. Güzel sanatlar konusunda doğru bilgiye sahip eserleri yargılama konusunda yeterli inceliğe ve beğeniye sahip bir kişi düşünelim. Bu kişi içerisinde gösterişi ve her türlü toplumsal hazzı barındıran güzelliklerin bulunduğu bir odayı bile isteye terk edebilir ve bunu neden yaptığına dair kendine hem haklı bir gerekçe, hem net bir açıklama sunamadığı bir düşünce içerisinde ruhuna büyük bir haz bulabilmek için doğadaki güzele dönebilir.³⁹⁷

Kant'ı ikilemde bırakan, doğadaki güzel ile sanattaki güzel arasında beğeni yargısında zorlayıcı bir farkın olduğuna olan inancıdır. Estetik yargı, kavram olmaksızın yalnızca biçimler üzerine verilir ve tümüyle çıkardan arınmış yargıdan kaynaklı bir hoşlanmayı içerir. Bu beğeni türünü herkes için bir kural yapmak isteriz ve bu konuda temel yapmak istediğimiz şeyde bu yargıdaki çıkarsızlıktır. Diğer bir yandan ele aldığımız entelektüel bir yargı yetimizde vardır ki bu pratik hayatımızda normların salt biçimleri için bir a priori hoşlanmayı içerir. Bunu da herkes için bir yasa yaparız. Burada ki yargılarımız hiçbir çıkar üzerine dayanmaz ama bir şekilde dolaysız bir ilgi

---

³⁹⁶ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 166-167.

³⁹⁷ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 166-168.

üretir. İlkinde bir haz ya da hazzınlık beğeniye aittir, ikincisindeki a priori hoşlanma ise ahlaksal duyguya aittir.³⁹⁸

Ahlaki ilkeleri insan aklında a priori var kabul etmesi ile ahlak yasası kurulmuştur. Kant aynı amaç doğrultusunda sanatta da insanları için birleştirici bir güç aramaya çalışmıştır. Güzelden hoşlanma öznel olursa bunu yakalamak mümkün olmayacaktır. Kant bu nedenle evrensel bir güzel anlayışının temellerini atmak için ortak duyunun peşine düşmüştür. İnsanların bilme yapılarının aynılığı da onun için bir referans noktasıdır. Kant göre biz bir şeye güzel dediğimizde sadece onun hoş olduğunu bildirmek istemeyiz. Bu söylemimizde belirli bir nesneliliği, belirli bir gerekliliği ve belirli bir evrenselliği de dile getirmiş oluruz. Bu evrensel ve zorunlu olan çerçevesinde yalnızca güzelden aldığımız hoşlanma vardır. Bu şekilde ancak güzelden hoşlanma duygumuz iletilebilir ve herkes için geçerlilik kazanır. Biz böyle olduğunu varsayıyoruz ve herkesin bunu duyumsadığını sanıyoruz.

Kant bu şekilde kendisine özenle hazırladığı zemin üzerinden daha öncesinde ayırdığı iyi ve güzeli buluşturmayı hedefler. Gerçek anlamda iyi ve güzel arasında bir ayırım yapmıştır. Fakat bir noktada birinden diğerine geçişin mümkünlüğü görülmüştür. Öncesinde geniş bir anlatıda örtük olarak verdiği güzel ve iyi arasındaki ilişkinin adını daha net bir şekilde koymak için güzeli ahlaki iyinin sembolü olarak kabul etmiştir. Doğanın nesnelere bakıldığında verilen güzellik yargısı neden ve nasıl ahlaki iyinin bir sembolü olmuştur?

Öncelikle Kant'ın şema değil de sembol kavramını tercih etmesindeki maksat konuya daha geniş bir açıklama getirmektedir. Neden şema değil de sembol sorusuna cevap şemanın doğanın ancak belirleyici bir okumasını mümkün kılabilen özellikte olmasıdır. Kant, sembolü tercih etmiştir çünkü sembolik sunumun doğayı aşan şeylerin yansıtıcı bir yorumuna ulaşmayı sağlayıcı bir yönü vardır. Doğayı aşan şeyler denildiğinde, Kant'ın sembol kavramı ile ne yapmaya çalıştığı da hesaba katılarak iyi istemeyi kastettiği söylenebilir. Kant'a göre insan zihninin aşkın olanları bilme kapasitesi yoktur. İyi istemede temellendirilmesi açısından bakıldığında aşkın bir özelliktedir. Aşkın bir kavram da doğada ki neden-sonuç ilişkisi içerisinde belirlenmez.

---

³⁹⁸ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 168.

Kant, bu nedenle iyi istemeye ulaşmak için doğanın bir nesnesine estetik bir yargı verilmesi üzerinden aşkın iyi istemeyi zihinlerde bir şekilde oluşturmaya çalışmıştır.³⁹⁹

Kant, “güzel ahlaki iyinin simgesidir” diyerek ahlak alanında herkesin doğal olarak görebileceği ve herkesin başkalarına ödev olarak yükleyebileceği bir bağıntıyı, güzelin yargılanması söz konusu olduğunda da geçerli kılmaya çalışmıştır. Kant, ancak bu şekilde düşünüldüğünde herkesin onayının isteneceği bir hazzın kazanılacağına inanmıştır. Bu şekilde zihnimiz, yalnızca duyu izlenimleri ile haz almanın ötesine geçecektir. Duyu izlenimlerinin yoluyla haz alabilmenin de üstüne yükselmek Kant göre, bir soyluluk bilinci kazanmayı da beraberinde getirecektir.⁴⁰⁰

Soylu bir ruh bilinci Platon ve Kant’ta iyiye gerçek anlamda ulaşanların kazanacağı bir değerdir. İnsanların güzele öz çıkarlarından kurtularak bakmaları iyiyi görmelerine vesile olmaktadır. Öz çıkarın saf dışı edilmesine rağmen Platon’un *Şölen*’de dillendirdiği güzel merdivenin ilk basamağındaki tikel güzelden yola çıkarken alınan hoşluk duygusu ve Kant’ın *Yargı Gücünün Eleştirisi*’nde bahsettiği entelektüel ilginin bir ürünü olan görgül çıkarla güzelden alınan hoşluk duygusu elemine edilmemektedir. Güzelin derinliği üzerine düşünmeyi öz-çıkara yok ederken kültürlü bir tinin entelektüel ilgisi bunu desteklemektedir. Kant ve Platon’da iyinin yolun da kişiye ışık tutan güzelin kendisidir.

Platon’da da benzer şekilde güzel duygusu iyiye açılan bir kapının önünde birer basamak olarak sıralanmıştır. Güzel olana duyulan ilgi maddi olandan manevi olana geçince en saf halini koruduğu sürece iyinin kapısına ulaştıracaktır. Güzelin ürettiği arzu ve hazda yolunu kaybetmeyeceğin bir ilgisizlik gerekiyorsa bu güzele varlık açısından bakmakla değil yalnızca varlığın güzelliğine bakmakla ulaşılabilecek bir şeydir. Kant ve Platon’un ciddi farklılıklar içerdiği felsefelerinin bütün ayrılıklarına rağmen onları buluşturan, güzelliği nesnel varoluşları için değil biçimi için düşünmeleridir. Platon’un *Şölen*’deki güzelle başlayan merdivenin, Kant’ın kurduğu duygusal bağın ve etik düşüncelerin ilerlettiği yola benzerliği dile getirmeye değerdir. Kant’ın estetik gözlemcisi ile *Şölen*’deki Diotima’nın bahsettiği sevgilinin ortaya koyduğu nihayetinde güzelin, ahlakla “hazırlayıcı” bir ilişki içerisinde olduğudur.⁴⁰¹

³⁹⁹ G. Felicitas Munzel, “The Beautiful Is the Symbol of the Morally-Good: Kant’s Philosophical Basis of Proof for the Idea of the Morally-good.” *Journal of the History of Philosophy*, Volume 33, Number 2 (1995): 305-306.

⁴⁰⁰ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 231.

⁴⁰¹ Santiago Ramos, “Plato and Kant on Beauty and Desire”, *Epoche*, Volume: 24, Issues 1, Fall 2019, 7-11.

Platon'da iyi'ye ulaşma belirli bir felsefi kavrayış gerektirmekte iken Kant böyle bir kavrayış önermek yerine, bir nesnenin zihinde oluşturduğu tasarımdan yansıyan yeni bir nesnenin, iyi ile benzerliğinden yola çıkarak iyi istemeye ulaşmaya çalışmıştır. İyi isteme bizzat Kant tarafından aklın bir nesnesi haline getirildiği için onu dışarıdan bilmek mümkün değildir. Aynı Platon'da olduğu şekilde iyinin, güzel gibi kendini gösterecek bir nesnesi yoktur. Görülmesi mümkün olmayan iyinin en azından teorik bir kavrayışını kazanabilmek için ona karşılık gelebilecek bir nesnenin oluşumundan yola çıkarak bu nesne sezgiye yerleştirilebilmektedir. Kant bu şekilde “algısız kavramlar boş, kavramsız algılar kördür” sözüne karşılık gelen ve boş bir kavram gibi duran iyiye bir gerçeklik kazandırmaya çalışmaktadır.⁴⁰²

Kant'ın bunca çabasının yalnızca iyi kavramına bir gerçeklik kazandırmakla sınırlı olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü Kant tarafından Güzel bir nokta da saf bir ilgi üzerinden betimlenmeye başlanmış ve bu ilginin insanları iyiyi düşündürmeye yönelten bir güç içerdiği söylenmiştir. Kant'ın bu konu üzerine olan açıklamalarını bütüncül bir yaklaşımla ele alırsak onun Etik-Estetik bağlamda bir amacı gerçekleştirme çabasını görmek mümkün olabilmektedir. Kant iyi istenci belirlerken herkes için nihai bir amaç olarak yapılandırmıştır. Bütün insanlığa bir ödev olarak verilen ve ulaşılması istenen en yüksek iyi gibi saygın bir kavramın, anlamını ortaya koyabilmek için de herkesçe bilinen ve herkesi ortak nokta da buluşturacak bir örnekten yola çıkmak makul bir düşüncedir. Kant'ın amacına ulaşmak için oluşturduğu bu zeminde, kavramın gerçekliğini yansıtan nesne, artık insanlar için varmak istenilen nihai sonun bulunmasında bir temsil görevi görmeye başlar.

Güzel, ahlaki iyinin sembolüdür denildiğinde bu temsil etme işlevinin nasıl gerçekleştiği önemlidir. Özellikle güzelin anlamı dediğimiz şeyin nasıl doğduğu önemli bir ayrıntıdır. Doğadaki güzeli üreten, doğanın kendi özgür maddeleri renkler, sesler algılamanın belirlenmiş bir kavramı ile sınırlı kalmaz. Algıyı aşan yani kavramlarının içeriğinde olanlardan daha fazla insanı düşündürücü bir güce sahiptir. Örneğin doğada gördüğümüz bir rengi, duyduğumuz bir sesi değerlendirirken yalnızca onlardan algıladığımız ve kavramlarına doğrudan yüklediğimiz renk, ses gibi özellikler ile yetinmediğimiz anlar olur. Böyle anlarda, sezgimizin bir nesnesi olmadığı halde algının kavramına benzeyen fakat tamamıyla başka kavramlara da, kıyaslama yoluyla kendi

---

⁴⁰² G. Felicitas Munzel, “*The Beautiful Is the Symbol of the Morally-Good: Kant's Philosophical Basis of Proof for the Idea of the Morally-good*”, 307-308.

nesnesini çıkardığı için bir takım atfetmelerde bulunuruz. Bu anlattığımız ikinci tutumumuz aklın bir idesidir ve yalnızca düşünme açısından biz onu ilk tutumumuza benzetebiliriz. Bu fikrin kendisini açık ettiği bir örnek vermek gerekirse beyaz güvercinin bize ifade ettiği duyguyu referans alabiliriz. Beyaz bir güvercin gördüğümüzde güvercini artık yalnızca beyaza ve kuşların kavramına mal etmeyiz. Beyaz güvercin bizde artık salt temiz bir ide uyandırır. Güvercinin göklerde özgürce uçması ve beyaz rengi yaptığımız bir kıyaslama ile bize özgürlüğü ve barışı anımsatır. Kant'ın vermek istediği idelerin doğanın özgür maddeleri içerisinde dolaylı olarak sunulan nesnelere olduğudur. Simgecilik bu dolaylı sunuşa verilen bir isimdir ve güzelin ilgisini bir kurala bağlayandır.

Özgürce imgelem ile belirlenmemiş algılamanın uyumu, artık yalnızca varsayım olmaktan çıkmış, güzelin ilgisi ile bir tür canlılık kazanmış, güçlenmiş ve sanki tekrardan dünyaya gelmiştir. Bu şekilde duyumlu doğanın özgür maddeleri, aklın idelerini simgeler. Bunlarda algılamaya kendi sınırlarını aşma olanağını verirken imgelemede geniş bir özgürlük sağlar. Güzelin ilgisi, duyu-üstünde bir odak noktası oluştururken, bu odak noktası bizde var olan yeteneklerin duyu-üstü nasıl birlik sağladığına da tanık olur. Bahsedilen tüm bu yeteneklerin belirlenmemiş duyu-üstü birliği ile kendisinden türeyen özgür uyum, ruhun en derin noktasını oluşturur. Yeteneklerin uyumunun belirlenmesinde spekülasyonlu ilgi içinde bir algılamada olsa, pratik ilgi içinde akılda olsa, yeteneklerin öncelikli olarak özgür bir uyum içinde olduğunu düşünürüz. Çünkü ele aldığımız güzelin ilgisine göre, bahsettiğimiz bu özgür uyum olmadan zaten bu belirlenimlerin olması mümkün değildir. Yine yeteneklerin özgür uyumunun, pratik ilgi içinde ya da ahlaksal alanda belirleyici bir etkide bulunabilmesi için öncesinde akli ortaya çıkarmalıdır. Bizim bu yeteneklerimizin tümünün duyu-üstü yönü, bize ahlaksal varlığın önceden yönlendirilmiş olmasının olası olduğunu ortaya koyabilir.⁴⁰³

Kant, güzel ve iyi arasında kurmaya çalıştığı bağlantının aslında insanlar için alışıldık bir durum olduğunu düşünmektedir Çünkü ona göre, bizler doğanın yahut sanatın güzel nesnelere çoğunlukla törel bir yargılamayı temel alan adlarla adlandırırız. Örneğin,

Yapılara ya da ağaçlara görkemli ve gösterişli, tarlalara memnun ve şen deriz;
giderek renklere bile suçsuz, ılımlı, şefkatli denir çünkü ahlaksal yargılar yoluyla

⁴⁰³ Deleuze, *Kant'ın Eleştiri Felsefesi*, 70.

ortaya çıkan ansal durumun bir bilincine andırımlı bir şey kapsayan duyular uyandırır. Beğeni bir bakıma duyuların çekiciliğinden alışkusal ahlaksal çıkara zorlu bir sıçrama olmaksızın geçişi olanaklı kılar çünkü imgelem yetisini özgürlüğü içinde bile anlık için ereksel olarak belirlenebilir olarak tasarımı ve böylece duyu nesnelere bile duyusal çekicilik olmaksızın özgür bir hoşlanma bulmayı öğretir.⁴⁰⁴

Güzel’le birleşen ilgi gördüğümüz gibi yalnızca güzel biçime dayanmıyor. Ayrıca biçimsel olarak yansıma becerisi olan nesnelere üretebilmek için doğanın kullanmış olduğu maddeye de dayanmaktadır. Deleuze’ün de dediği gibi bu güzelin bu ilgisi güzelin bütünleyici bir parçası değildir, ona güzelin anlamı da diyemeyiz. Bu ilgi yalnızca doğanın içerisinde güzelin üretimini ilgilendirir, bu özelliğinden dolayı da güzelin kendi anlamının oluşabilmesi adına bizim için bir ilke yerine geçebilir.⁴⁰⁵

Daha açık söylemek gerekirse güzelin ilgisinde, ahlaksal bir varlık eğilimi gizlidir. Kant buna istinaden doğada ki güzelin kendisine, iyinin simgesi olabilme görevini yüklemiştir. Deleuze’ün da belirttiği gibi Kant’ın söylemek istediği, güzelin anlamının, iyinin belirsiz bir algılaması olduğu değildir. Aslında iyi ile güzel arasında analitik hiçbir ilişki bulunmaz, olduğunu tartıştığımız ilişki de sentetik bir ilişkidir ve bu ilişkinin bizim üzerimizdeki etkisi ahlaki bir yödedir. Güzelin ilgisi, bizde ahlaksal bir varlık olma konusunda hazırlayıcı ve ona yönlendirici bir etki bırakır.⁴⁰⁶ Ayrıca sentetik bir ilişkinin varlığı göz önünde tutulursa ‘güzel ahlaki iyinin sembolüdür’ denildiğinde iyinin kendisinin güzelin bir parçası olmadığını da belirtmek gerekir.

Kant gerçek anlamda iyi ve güzel arasında bir ayrım koymuştur, onun çabasını göz ardı etmek büyük bir haksızlık olacaktır. Ona göre güzel ve iyi arasında kurulan ilişki analogik ya da sembolik olmaktan öte gidemez. Onun bu tavrında karşıtların aynı sahnede yer alması ile ortaya serilecek bir gizli tutum olabilir. O estetiğin ve moralitenin terimlerini analogik ve sembolik bir şekilde de olsa ilişkilendirmeye çalışırken, görünmeyen diğer yüzdeki gerçek amacı, güzel ile iyi’nin ortak ölçülemezliklerinin daha net anlaşılmasını sağlamak üzere kurduğu zemini kuvvetlendirmekte olabilir.⁴⁰⁷

Kant’ın bu tavrı, beğeni yargısında duygunun ahlaki bir rolü olabileceğine ifade edebilir. Ahlaktan duyguya değil ama duygudan ahlaka açılan bir kapının varlığını düşündürebilir. Bu fikrin, gerçekten insanın ahlaki gelişimine katkı sağlayacak ya da

⁴⁰⁴ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 232.

⁴⁰⁵ Deleuze, *Kant’ın Eleştiri Felsefesi*, 68.

⁴⁰⁶ Deleuze, *Kant’ın Eleştiri Felsefesi*, 70.

⁴⁰⁷ Hakkı Hünler, *Estetiğin Kısa Tarihi*, 380.

ahlaklılığını pekiştirecek bir etkiye sahip olup olmadığını ortaya koymak zordur. Fakat Kant'ın derin amacına uygun olması açısından, doğadaki güzelden hoşlanma sonucu ortaya çıkan saf aklın idelerinin bizde uyandırdığı şekliyle en azından iyiyi, toplumsal iletilbilirlik boyutuna getirmenin olanaklılığı kabul edilebilir.

Kant, Güzel ve iyi arasına gerçekten kavram ve ilgi taşıma konusunda bir uçurum açmıştır. Yalnız Kant'ta Platon gibi aynı zamanda iyinin ulaşılması gereken en yüksek değer olduğunu var sayarak, bu iyinin izlerini taşıyan güzelden, iyiye doğru düşünsel bir yolun önü açmıştır.

3.5. PLATON VE KANT'TA SANAT

Platon derin felsefesi içerisinde tam anlamı ile bir sanat kuramı oluşturup onu sağlam bir zemine oturtmuştur demek biraz iddialı olacaktır. Çünkü sık bir elekten geçirdiği sanatta, üstte kalanların, onun bütün sanat anlayışını bize yeteri kadar açıkladığına inanmak çok zordur. Tesirinde kaldığı olaylar sonucunda gösterdiği tepkiden sanatta payını almıştır. Sanatı, sahtelikler üreten, yanılgılara sürükleyen, baştan çıkarıcı gibi bir çok olumsuz hükümlerle yargılayarak aklanmakta zorlanacağı uzun bir sürece mahkum etmiştir. Mimesis olarak diyalektiğine dahil ettiği kavram, nesnelere duyulara görüldüğü şekilde, temsil ettikleri şeyle hem benzer olmaları hem de gerçek olmamaları ile birlikte, bir imgenin yaratılması yoluyla yeniden üretilmesi anlamı taşımaktadır. Fakat Platon mimesis söz konusu olduğunda aslında mimesisin kendinden olumsuz olmadığını düşünmektedir. Mario Wegetti, Platon'un Kratylos'ta mimesisin sözlü dilin nesnelere hakiki doğasını yakalama yetisi olduğunu ve Gorgias'ta gerçekliği resmederken kısımlarının düzenine ve orantılarına saygı duyan ressamın Sokrates'in ağzından, övgüler yağdırdığını söylemiştir. Platon'un taklidi iki şekilde gördüğü ortadadır. Onun eleştirdiği hayali mimesistir. Çünkü kısımları arasındaki gerçek orantıyı yeniden üreten, doğa yasalarına uygun imgeler yaratan mimesis değerlidir. Platon için önemli olan sanat biçimi, yasa ve yasaları ile doğru ilişki içerisinde olmalı ayrıca toplumu gerçek bilgiye ulaştıracak bir aracı rolünde olmalıdır.⁴⁰⁸ *Devlet*'te sanat konusunda bu nedenle mümkün merteye seçici bir tavır takınmıştır.

Platon'un sanata karşı çıkışındaki sebeplerde örtük bir dinsel içerik bulmak da mümkündür. Sanatın en tehlikeli boyutu ona göre tinsel olanı taklit etmesinden ileri

---

⁴⁰⁸ Mario Wegetti, *Platon*, 183.

gelmektedir. Onlar düşüncesizce dinsel imgelerle oynar. Her taklit aslını gerçeğinden uzaklaştırırken onu tamamıyla değiştirip önemsizleştirir. Sanatçılar gerçekten daha çok akla yakın olanı tercih ederler ve bu düşünmenin önünü kapatan engellerden biridir. Sanat yavan olandan ve önemsizden hoşlanır ve bu tutumu ile anlamsız imgelerin çoğalmasına da vesile olur. En kötüsü sanatçı iyiyi temsil edemez onu yüceltebilecek bir gücü gösteremez. Alaylı tavrı ile hep aşırı olanı temsil etmek istediği sürece sanatçı iyiyi kötüden ayırt etmemizin önüne geçer. Hakikat ise sessiz ve ağır başlıdır. Platon sanatçının bu özelliklerinden dolayı onu sofist benzetir. Hakikatle olan ilişkimizi zayıflatması diyalektik içinde olumsuz bir etki yapar. Sanatın yaptığı aydınlanma mağarada ki insanın sadece ateşi görüp bütün gerçeği ondan ibaret sanarak mutlu mesut hayatını bir yanılgılar dünyasına hapsedmekten ibarettir. Henüz o güneşi görmediği gibi onun aydınlattıklarını da görmemiştir.⁴⁰⁹

Şu bir gerçektir ki Platon, sanat ve zanaat üretimi konusunda bir kıstas belirlemiştir ve beyan ettiği şeyler bunu içermektedir. Sanat ahlak kurallarının dışına çıkmayacaktır ve taklit söz konusu olduğunda her türlü aldatmadan uzak olacaktır. Bunlara uyan bir sanatın Platon için değersiz olması mümkün değildir. Hatta bazı sanatlar ona göre eğitimin temel zeminidir. Farago'nun da belirttiği gibi Platon, sanatı tamamıyla dışlamış olsaydı *Devlet* adlı eserinde "Eğer sanat olmasaydı, şu an bile böylesine çekilmez olan hayat, yaşanması imkansız hale gelirdi" şeklindeki bir ifade kullanmazdı.⁴¹⁰

Platon'dan Kant'a geldiğimizde bir takım değişim ve dönüşüm karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle Platon için sanatçı yaratan değil keşfeden olmalıdır. Ve o bu keşfi bilimsel bir faaliyet olarak anlamamızı beklemektedir.⁴¹¹ Bu durumda sanat gerçeği dile getirendir. Gerçek en yüksek ilke olan iyidir. Güzelin gerçek değeri de, dışa vurduğu iyidedir. Platon'dan Kant'a geçtiğimizde artık sanatın iddiası değişmiştir. Güzel, artık keşfedilen bir gerçek değildir. Güzel beklide gerçek anlamda ilk kez kendine has bir varlık kazanmıştır. O artık iyiden ayrılarak, kendi dışındaki bir özden anlam ummayı bırakmıştır.⁴¹² Nesne özü güzel olduğu için güzel bulunmaz, artık nesne bir tür hoşluk verdiği için güzeldir.

⁴⁰⁹ İris Mördak, *Ataş ve Güneş*, 74-75.

⁴¹⁰ France Farago, *Sanat*, 37.

⁴¹¹ Luc Ferry, *Homo Esteticus Demokrasi Çağında Beğenin İcadı*, çev: Devrim Çetinkasap (İstanbul: Pinhan Yayınları, 2012), 20.

⁴¹² Luc Ferry, *Homo Esteticus Demokrasi Çağında Beğenin İcadı*, 43.

Güzelin bağımsızlığı sağlanmışken elbette sanat ve sanatçı da bağımsız olacaktır. Sanat, iyi davranış ya da ahlaki kurallar çerçevesine sokularak sorumlu tutulamaz ve bunlara bir şekilde bağlanamaz.⁴¹³ Kant, sanat yapıtına kendinden başka bir anlam yüklemeyiz. Sanatı bir amaca hizmet ettirmez. Amaçsız bir şekilde oynanan, hayal gücünün ve aklın özgür bir oyunudur. Bu oyunda ancak öznel bir anlam bulunabilir. Bir oyun olarak tasarlanan sanat, her türlü çıkardan arınmış bireysel bir özgürlüğün etkinliğidir. Sanat sanat içindir iddialarının savunucularına Kant'ın bu fikri bir dayanak olmuştur.⁴¹⁴

Sanatın amaçsız amaçlılık olarak taşıdığı şeyin temelinde, güzellik hedefi gizlidir. Bu nedenle biçim, objelerin güzel olarak değerlendirilebilmesi açısından olması gereken şeydir.⁴¹⁵ Platon içinse sanat hakikati bulmak için bir araçtır. Edman'ın dediği gibi sanatçı güzelliğin çehresi ile filozof gerçeğin anatomisi ile uğraşır.⁴¹⁶ Platon'un bir filozof olarak sanatçının elinden aldığı güzelliği, yine bir filozof olan Kant güzele biçimsel yaklaşımıyla sanatçının hakkını teslim etmiştir. Platon sanatçının büyüğü ve büyüleyici dili ile konuşmak yerine rasyonel bir devlet adamı dili ile konuşmayı tercih etmiştir. Sanatı sansürlemekle yetinmeyen Platon saygınlığını da elden bırakmadan sanatçıyı devletinden kapı dışarı atarken bütün korkusu yalnızca sanatın ruhu ve bedeni hesapsızca coşturmasından kaynaklı değildir. İnsanları ideaların kusurlu kopyası dediği nesnelerin duysal güzelliğine yönlendirmesi ve gereksiz bir oyalanma ile kayıplara uğratması, tavrının temel nedenlerindedir.⁴¹⁷

Platon aynı hissiyatla şaire de çatmıştır. Şairin kendisine yöneltilen bir eleştiri olarak sayacağımız bu öfkeyi Platon, gerçek dışı olanın söyleniyor olmasına dayandırır. Şiir denildiğinde içindeki duygusallığın çağrışımlarını neredeyse kötülük tohumlarıyla bir tutmuştur. Şiirin gerçeği yansıtmayan benzetmelerle dolu olması, şairin devletten sınır dışı edilmesine kadar varmıştır. Şiirde benzetmeye dayanan her şeyi atmak gerekir çünkü benzetilen şeyin ne olduğunu bilmeyen onu dinlediğinde içinin düzeni bozulacaktır. Homeros onun gözünde sevdiği ve saydığı bir usta tragedyacıdır ama doğrunun hatırı da insanın hatırından büyüktür diyerek eleştirmekten alıkoyamaz

---

⁴¹³ Mehmet H. Doğan, *Estetik*, (İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2001), 100.

⁴¹⁴ Mehmet Doğan, *Estetik*, 102.

⁴¹⁵ Terry Barrett, *Neden Bu sanat?*, 190.

⁴¹⁶ Irwin Edman, *Sanat ve İnsan*, çev: Turhan Oğuzkan (İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1991), 118.

⁴¹⁷ Irwin Edman, *Sanat ve İnsan*, 122-123.

kendini.⁴¹⁸ Platon için hakikati söyleyen, aşırı coşkuyla insanı yoldan çıkarmayan şiir ancak kabul edilirdir.

Kant'a gelince o neredeyse şiiri sanatın baş tacı yapmış gibidir. Şiir ona göre, estetik ideler bakımından karşılaştırıldığında diğer sanatlardan daha zengindir. Hatta şiirin, zihne daha fazla özgürlük ve kendiliğinden-etkinlik verdiği için zihni güçlendirici etki yaptığını da düşünmektedir. Retoriğe inat, şiirde her şey dürüstçe, içtenlikle ifade edilirken, anlama yetisini yaptığı duyusal sunumla kandırma peşinde değildir. Şiir bu zihni canlandıran duygu etkisini yaratırken, onun sözcüklerle ve bir ahenkle ifade edilmesi bakımından aynı zamanda sesi de kullanır. O aynı zamanda bir müzik ve ses tonudur.⁴¹⁹ Kant, bütün sanatlar içerisinde şiir sanatını köken itibari ile büyük oranda dehada bulduğu için çok fazla talimat dinlemeyeceğini, örneklerini takip etmeye istekli olmayacağını ama bu karaktere sahip olması sebebiyle en tepede olmaya istekli olacağını söyler. Platon ne kadar şiir karşıtı ise Kant o kadar şiircidir. Şiir sanatında her şey dürüstlük ve içtenlikle ilerler derken Kant, şairin dilediği gibi ortaya çıkardığı bir görünüş ile oynadığını savunur ve bu görünüş Platon'un düşündüğü gibi kendisini asla aldatmaz.⁴²⁰

Şiir konusunda Platon'la uzlaşamayan Kant, müzik söz konusu olduğunda, müziği zararsız duygusal bir haz olarak görmesine rağmen, öğrencilere müziğe bulaşmamaları konusunda öğütlerde vermiştir. Çünkü ona göre bir şeyi öğrenmek çok fazla zaman ister, üstelik kabul edilir bir düzeye gelmekte daha fazla zaman ister. Zaman zaman büyük üstatların konserine gittiği söylense de Kant için müzik en az ilgi duyduğu şeydir.⁴²¹ Kant müziği oluşturan ses aralıklarının matematiksel bir kökü olduğunu kabul etse de matematiğe dayalı müzik uyumun ruha geçen olumlu bir yönünden bahsetmez. Yalnızca zihnin bu uyumla bir nokta anlaşıyor olabileceğini kabul eder ama bu anlaşmadan doğan hoşlanma yalnızca kişisel bir keyfin üretilmesinden ibarettir. Kant'a göre müzik duyumlardan belirsiz idealara doğru ilerler ve verdiği izlenimler hep geçicidir. Kişisel keyfin üretilmesinin dışında müzikte bir kazanç bulamaz. Kant bu nedenle anlığa sağladığı kültür açısından ele alınırsa, müzik yalnızca duyular ile oynadığı için güzel sanatlar arasında en alt yerde yer almalıdır demektedir. Fakat yol açtıkları hoşlanma açısından ele alınırsa en üst sıraya geçmesi mümkündür.

---

⁴¹⁸ Platon, *Devlet*, 595a.

⁴¹⁹ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 223-224.

⁴²⁰ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 199.

⁴²¹ Kaufmann, *İnsanı Anlamak I*, 122.

Kant, müziğe belli bir kentlilik eksikliği olarak bakar. Müzik aletlerinin sesinin çevreye yayılması onun dinlenmesini zorunlu kılar. Kant için bu bir dayatıcılıktır. Müziği dinlemek için hazır bulunanların dışında dinlemek istemeyenleri de zorunlu dahil eder ve bir nevi başkalarının özgürlüğünü çığner.⁴²² Kant müzik konusunda biraz kişisel keyif bulmaktadır ve onu yoğun hoşlanmanın nesnesi olarak onaylamayı içtenlikle kabul etmez.

Platon ise müziğe yüce görevler yükler. Kant, müzikten uzun zaman alan bir uğraşı olarak söz ederken Platon, bu uzun zamanı insanların kazanacağı sabırla taçlandırmaya niyetlidir. Platon her müziği kabul etmez. Kant'ın onaylamadığı insana katkılar sağlamayan hoşlanma şeklini içeren müzikleri Platon'da istemez. Platon, duru ve sakin tınıları tercih eder çünkü bu özelliği ile ruha uygunluk ve ölçü verir. Kant, müziği güzel değil yalnızca hoş olarak değerlendirirken Platon, müziği güzellik sevgisi yaratmakla görevlendirmiştir.⁴²³ Platon'un ölçü ve oranla harmanladığı ruh en iyi şekilde uyumu müzikte yakalar. Müziğin oluşmasında ses aralarındaki uyumun temeli matematiksel bir orana dayanması hem Kant hem de Platon için geçerlidir. Fakat Kant'ın aksine Platon'a göre, müzik kendindeki uyumu ruha aktarma gücüne sahiptir. Bu çerçevede bakarsak gürültülü olan her türlü müzik bu düşünürler tarafından dışlanmıştır. Bu durumda Kant'ın ülke marşlarını güzel müzik ilan etmesine Platon ses çıkarmazdı, Platon'un ruhu iyi ile dolduran koroları da Kant'ı hiç rahatsız etmezdi diyebiliriz.

Platon'a göre, müziğin önemi bize verdiği duygusal hazın miktarına bağlı olmaz. Onun için yegane müzik türü "iyiye bir öykünme" içerenlerdir. En iyi şarkı ya da müzik türünü arıyorsak hoş olanı değil gerçek olanı aramalıyız. Müzik her halükarda bir öykünme içerir. Gerçeği taşımayan bir öykünme olduğu sürece o müzik bizim için iyi olan değildir. O birilerinin doğal melodileri bir şekilde bulması durumunda onlara değişmeyen kurallı bir biçim vermesini önermiştir. Doğallığı ile yakalanan bu melodi saf estetikle de değerlendirilmez.⁴²⁴ Hatta müzik ve jimnastik birlikte uzlaştırılmalıdır çünkü tam anlamıyla bir ölçüyü onlarla yakalayan insan düzen ustası olur. Platon'da eğitsel ve ahlaksal çıkar estetiksel bakışın her zaman önünde olmuştur.⁴²⁵ Kant, yüksek tondan başladığı sanatın saf çıkarından hemen sonra güzelde görgül çıkar arayarak azda

⁴²² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 203.

⁴²³ Nesrin Akan, *Platon'da Müzik* (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2017), 103.

⁴²⁴ Copleston, *Platon*, 136-137.

⁴²⁵ Platon, *Devlet*, 412a.

olsa Platonik bir tutum geliştirip sanatın eğitsel olmasa da ahlaksal çıkarına yaklaşmıştır.

Platon'la Kant'ı sanat eleştirisinde aynı fikirde buluşturan en belirgin şey belki de retorik sanatına karşı besledikleri hislerdir. Kant'ın retorikle ilgili pasajlarını okurken Platon'un konuştuğunu düşündürecek kadar bir ortaklık vardır. Kant'a göre de retorik sanatını kötü emeller üzerinde kullanılmaya müsait olması nedeniyle olumlu bir bakış açısıyla değerlendirmemiştir. Retorik ikna sanatı olarak görülürse, sözün gücü ve yeteneği ile sunulan ihtişamlı bir gösterinin ellerinde tamamıyla kandırma sanatına dönüşebilir. Retoriğin diyalektik karakterde olması onun aynı zamanda 'yanılsama mantığı' olarak karakterize olmasına yol açar. İzleyicisini kazanmak için onun zihnini alıkoymak adına yapacağı çalışmanın araçlarını şiir sanatından edinir. Öyle bir etkiyle sunar ki kendini, izleyicinin kanması, yargı özgürlüğünü elinden yitirmesi kaçınılmaz olur. Bu bir anlama yetisini tuzağa düşürmedir. Tıpkı Platon'unda eleştirdiği gibi insanların amaçlarını gerçekleştirmek için bir başkasının zayıflığından yararlanmayı hedefleyen bir sanat Kant içinde hiçbir şekilde saygıdeğer bir sanat olmaz.⁴²⁶

İşte Platon'un kavgasını verdiği mücadelenin konusu retorikse sebebi de tamda Kant'ın anlattıklarıdır. Kant için bahsedilen bir retorikçi kitlenin adı yoktur ama Platon için retorik denildiğinde bütün aldatmacanın tek adresi sofistlerdir. Phaidros diyalogunda Sokrates *Phaidros*'ta iyi ve güzel konuşma yapacak kişilerin konuşma yapmadan önce konuşacakları şeyin hakikatini derinlemesine bilmeleri gerekmez mi diye sorar. Phaidros'un cevabı oldukça ilginçtir. Çünkü Platon'un sanat denildiğinde bir kıstas koymasının gerekçesi bu cevabın içerisindedir.

Bu konu hakkında benim duyduğuma göre, sevgili Sokrates, retorikçi olmaya hazırlanan kişilerin şeylerin gerçekte ne olduklarını değil de yargıyı veren çoğunluğun gözünde nasıl göründüklerini bilmeleri gerekir. Aynı şekilde, iyi ve güzel olan şeyleri değil, öyleymiş gibi görünenleri bilmelidirler. Çünkü inandırmak hakikatle değil, bunlarla olurmuş.⁴²⁷

Platon, retorikçinin güzel ve iyinin kendisini değil de öyleymiş gibi görünenleri anlatmasını eleştirirken aynı sebeple resim sanatını da sahteliğe mahkum etmiştir. Ressam aslından üç derece uzağını yapan benzetmecidir. Çünkü resim gerçeğin değil görünenin benzetmesidir. Her şeyi benzetebilmesi her şeyin küçük bir yönünü göstermesinden kaynaklanır. Sedir yapan dülger aslını değil ancak ideaların taklidini

⁴²⁶ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 222.

⁴²⁷ Platon, *Phaidros*, 260a.

yapar ama gözünü aslından hiç ayırmaz. Dülgerin yaptığına farklı açılardan bakıldığında değişik görünse de aslında değişmez. Ressamın yaptığı bu tek bir yönü kopya etmekten başka bir şey değildir. Ressam da şairde benzettikleri şeyin ne olduğunu ne bilirler ne de başkasından öğrenirler. Resim ve bütün benzetme sanatları bilgeliğe karşı koyan yanımıza seslenir.⁴²⁸ Kant yine bu konuda Platon'dan farklı bir bakış açısına sahiptir. Resim sanatı Kant'a göre, cismin uzamının bir görüntüsünü verir. Bu yönü ile duyuşal yanılsamayı idealar ile sanatsal bileşim içinde sergiler.⁴²⁹

Resim sanatı Kant için doğanın güzel bir tasviridir. Platon'un üçüncü dereceden kopya olarak gördüğü resim sanatını Kant, idelerin alanına fazlasıyla nüfuz edebilmesi bakımından oldukça başarılı bulur. Bu şekilde görü alanını da bu idelere uygun olarak daha fazla genişletebilmektedir. Bu özellikleri açısından ele alındığında Kant için resim sanatı biçimlendirici sanatlar arasında en üst düzeyde olmayı hak etmektedir.⁴³⁰ Platon'un aksine Kant'a göre, dünyanın keşfedilmesinde resmin bir araç olarak iş görmesi olanaklı bir durum değildir. Platon için gerçek güzellik ideanın kendi biçimindedir. Resim bir taklit içerse dahi gerçeği yansıtmalıdır. Kant için tasvirin koşulları nesnede değil özünde oluşur. Farago'nun da dediği gibi Kant'a göre, "Bir nesnenin tasvirinde salt öznel olan yani tasvirin nesneyle değil de özneye ilişkisini yaratan şey tasvirin estetik doğasıdır."⁴³¹

Platon'un sanatı dışlayıcı tavrı zihnimizde kalıp yargılar gibi kendine yer edindiği için derin bir Platon okuyucusu olmadığımız takdirde onun gerçek düşüncesine ulaşmak mümkün değildir. Platon, sanatın öncelikle hakikati içermesini istemektedir. Ayrıca insanı hem bedenen hem zihnen bir uyum içinde tutarak hakikate ulaşma yolunda bir destekleyici unsur olsun istemiştir. Bu beklentinin birebir aynısını Kant'ta bulmak mümkün değildir. Çünkü öncelikle Kant'ın Platon gibi sanatın gerçeği yansıtmaması gibi bir iddiası yoktur. Beğeni yargısı bir bilgi yargısı değildir. En önemlisi de Kant'ta Platon'un nesnelere hakikati dediği şeye karşılık geldiğini düşündüğümüz idealerin bir benzeri olan numenleri bilmemiz de mümkün değildir. Kant, insan becerisi olarak bilimden ayırdığı sanatı, aynı zamanda sanatı yapabilmenin bilmeden ayrılması olarak ifade eder. Ne yapılması gerektiğini bilir bilmez ve beklentiye karşılık verecek şekilde yapılmasına da sanat diyemeyeceğimizi söyler. Çünkü sanat ona göre dehanın

---

⁴²⁸ Platon, *Devlet*, 597e-603.

⁴²⁹ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 195.

⁴³⁰ Taylan Altuğ, *Kant Estetiği*, 22.

⁴³¹ France Farago, *Sanat*, 106.

işidir. Deha da bunu nasıl yaptığını bir bilgisini bilmez kimseye de aktaramaz. Ona göre birinin yapılacak olanı tam olarak bilmesine rağmen, onu yapabilecek beceriyi taşımadığı halde yaptığını sanat denir. Kant'ın bu açıklamaları sanatla zanaatı da ayırmış olmasına dayalıdır. Zanaatkar deha gibi değildir neyi, nasıl yapacağını bilir. Beklentiye karşılık veren ürünler üretir. Kant göre, deha bir zanaat ürününü nasıl yapılması gerektiğini betimler ama hiç kuşkusuz kendisi böyle bir şeyi yapamaz.⁴³²

Platon tamda buna hiddetle karşı çıkmıştır. Bir ressam kunduracının nasıl kundura yaptığını eksiksiz bilse ama onu yapabilecek sanat yeterliliğine sahip olmasa bunu yapmasına razı değildir. Önce kunduracılığın ne olduğunu bilmesi gerekir. Kant bu durumda icra edilene sanat derken Platon ise bilmeyenleri kandıracak bir şey olarak görür.⁴³³ Platon'da sanatın temel özellikleri, hakikati yansıtması ve ahlaki açıdan uygun olmasıdır. Kant'ın sanat anlayışındaki temel özellik ise Platon'un tam tersine bağımsız bir yapıya sahip olmasıdır. Sanatın bağımsız olmaması ve önceden belirlenmiş bir takım ahlaki kurallara tabi olması Platon'un devletinde sanatı devlet tekeline tabi kılar böylece de sanatçının, sanat yolu ile eleştiride bulunması, değişiklik önermesi de önlenir.⁴³⁴

Kant sanat denildiğinde Platon'a inat, hakikatin peşine düşmek yerine biçimcilikte diretir. Ama sanattaki ahlak meselesine gelince biraz Platoncu konuşur. Sanatı ahlaka tabi kılmaz asla, zaten güzeli iyiden ayırırken çıkarılsızlığına yönelik bir çaba ile yalnızca biçimde diretir. Çünkü iyi için kavrama sahip olmak gerekir ama güzel için buna gerek yoktur. Fakat güzel sanat denildiğinde Kant'ı Platon'la yaklaştıran birkaç nokta vardır. Kant'a göre yalnızca boş bir haz almak için sanatla ilgilenmek ideada geriye hiçbir şey bırakmaz. Platon gibi yalın bir sanatın insana faydalı olacağını düşünmektedir. Sırf alacağımız hazzı artırmak için birbirine karıştırılmış bir sanatın ruhu zamanla körelteceğini söylerken Kant'ta biraz Platon kaygıları buluruz. Örneğin, şiir, şarkıya dönüştürülerek, müzik ile opera ise resimsel şekle büründürülen bir tiyatro ile birleştirilmektedir. Böylece güzel daha sanatsal olabilir ama daha güzel olacağı şüphe uyandırmaktadır. Nesneden alınan hoşlanma zamanla tiksintiye dönebilir. Aklın yargısındaki ereğe aykırı bir durum yaşanması demektir bu ve bunun bilincine varan anlama yetimiz kendisinden hoşnutsuz olacağı gibi aynı zamanda huysuz olacaktır. Bu tespitleri doğrultusunda Kant, güzel sanatlar, kendinde-kalıcı bir hoşlanmanın yegane taşıyıcıları olan ahlaksal idealar ile bir şekilde de olsa bir birleşme içerisine

⁴³² Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 172.

⁴³³ Platon, *Devlet*, 598a- 601.

⁴³⁴ Terry Barrett, *Neden Bu sanat?*, 49.

sokulmazlarsa boş bir avuntudan başka hiçbir anlam ifade etmeyeceklerini ima etmiştir. Platon'un bu tür eğitimlerin çocuk yaşta verilmesini ideal devletinde planladığını biliyoruz. Kant'ta aklın idelerini uyandıran doğanın güzelliklerini gözlemeye, yargılamaya ve onlara hayran olmaya erkenden başlayarak alışkanlık yaparsak ilk ve asıl amacına uygun düşecektir demektir.⁴³⁵

Sanatın üstün bir gücü olduğuna inanan filozlarımız aynı zamanda sanatsal becerinin herkese verilmediği konusunda da hem fikirdir. Kant'ta güzel sanatı ortaya çıkaran şey dehadır. Deha bir yetenek olarak sanatçının doğuştan getirdiği üretken bir yetinin varlığıdır. Deha doğuştan bir zihin yatkınlığıdır. Dehanın yani sanatçının düşünceleri hayal gücü aracılığıyla ortaya çıktığı için onların bir arada oluşlarının dayanaklarını ifade edemez, bu nedenle bir başkasına da öğretemez.⁴³⁶ Platon'un sanata koyduğu kuralcı yaklaşımın aksine dehanın yaratıcılığı dıştan herhangi bir kurala bağlanmaz, çünkü kural dehanın kendisidir.⁴³⁷

Platon'da şairde bir esin gücü bulur, bir mıknatıs gibi dizeleri peş peşe sıralatan bir güçtür bu. Aynı zamanda şiir akıl dışı bir etkinliktir. Şiir perisi şairleri kendinden geçirir ve onları deliye döndürür. Bu kendinden geçme hali olmadan şair şiir yazamaz. Platon şaire şiiri yazdıran bu güce, tanrısal bir güç olarak bakar. Kant'ın dehası doğuştan gelen içsel bir özellik taşıırken, Platon bu esini tanrı kaynaklı olarak belirlendiği için dışsal bir özellik taşır. Sanki tanrı şairin ağzından konuşuyor gibidir. Platon şiirin insanın tutkularından taşan bir ürün olduğunu düşünür. Bu tutkusal yön akıl dışı olarak nitelendirilir ve ilk etapta bu akıl dışılık şiir için gerekli bir koşul olarak sunulmuştur. Ardından da akıl dışı olarak düşünülen bu etkinlik için üstün bir akılsallık yoluna nasıl yönlendirilebileceği ifade edilmiştir. Platon "coşma, kendinden geçme" yetisini ideaların akılsal seyrine götüren bir öncül saymıştır.⁴³⁸ *Phaidros*'ta da gerçekte bize tanrının armağanı olarak verilenler arasında en büyük iyilikler, delilikle gelenlerdir derken eşsiz bir kazanımın vurgusunu yapmıştır.⁴³⁹

Deha ile deliliğin ortak işi sanat olsa da icra edişleri hayli farklıdır. Kant ile Platon'u sanat denildiğinde ayrı platformlarda düşünmeye iten birinci neden sanatın nesnesine yaklaşımlarıdır. İkinci neden ise buna bağlı olarak sanattaki hakikat sorunudur. Estetik açıdan sanatın en değerli malzemesi olan güzel, Platon'da varlığını

⁴³⁵ Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, 198-199.

⁴³⁶ Gamze Keskin, *Kant estetiği Ve Romantizm*, 139-141.

⁴³⁷ Cassirer, *Kant'ın Yaşamı ve Öğretisi*, 344.

⁴³⁸ Bedrettin Cömert, *Estetik*, 52-55.

⁴³⁹ Platon, *Phaidros*, 244a.

özünün görünüşüdür ve dışsal bir varlığın izlerini içsel bir keşifte bulmayı ümit eder. Varlığın özü iyi olandır ve güzel her basamakta iyiye biraz daha yaklaşılarak kendi gerçekliğini iyide ancak doğrular. Kant için güzel gerçekliğini bilmediğimiz nesnelere yalnızca bize görünüşüyle ilgilidir. Zihnin nesneyi algılayışı bir tasarım olarak bizde belirirken bu tasarımdan çıkarsız bir hoşlanma duyduklarımız ancak güzeldir. Zihninde bazı tasarımların çıkarsız bir duyguyla oluşturduğu güzelden yansıyan yeni tasarımlar iyiyi çağrıştırabilmektedir. Platon ve Kant'ta güzel'in ortak noktası iyiye bir kapı aralamasıdır. İyi ise Platon ve Kant'ın değişmesini istemedikleri insani gerçektir. Bu nedenle Platon ve Kant'ta sanat denildiğinde nedir, ne içindir kadar kimin içindir sorusu da önem arz etmektedir. Nihayetinde Platon ve Kant'ta, insanların yalnızca aynı şeyi güzel bulmaları değil güzelde gizli olan iyiyi de bulmaları ümit edilmektedir.

SONUÇ

Platon ve Kant'ın etik-estetik bağlamda iyi ve güzele yüklediği anlamlar üzerinde bir analiz yaptığımız bu çalışmada, iyi ve güzel kavramlarının farklı oldukları yönler tespit edilmeye gayret edilmiştir. Aynılık algısını yaratan noktalar iyi ve güzelin ortak bir payda da bulunduğu noktalardır. Öncelikle vurgulanması gereken konu, iyi ve güzelin ilişki içerisinde olduğu düşünüldüğü noktalarda birbirlerine dönüşüyor olmadıklarıdır. İyi ve güzel, ortak bir payda da buluşuyor fakat bu ortak payda olarak bahsedilen zemin onlardan ayrıdır ve bu zeminin iyi ve güzeli dönüştürmek gibi bir çaba içerisinde değildir.

Platon'un Timaios diyalogunda, iyi ve güzelin aynı zeminlerde bulunduğu pasajları sıkça içerdiği görülmüştür. Kaynak olarak iyi ve güzel, ilk ilkenin özüdür. Bu ilke, evreni kendisine benzeterek belirli bir oran ve ölçü ile düzenlemiştir. Düzenlerken ilk örnekler olan idealara bakarak düzenlemiş ve şekil vermiştir. Platon'un iyi ve güzelin kaynağı olarak bahsettiği iki temel nokta ilk ilke ve idealardır.

İlk kaynak açısından değerlendirdiğimizde ilk ilkenin, iyi ve güzelin özü olduğu söylenebilir. Aynı zamanda doğrunun adaletin de kaynağıdır. Ama bir bütün olarak bunlardan biri değildir. Hepsini nitelik olarak kendisinde barındırandır. Bu nedenle iyi ve güzel ilk ilkede vardır ama aynı şeyler değildir. Çünkü iyi ve güzel Platon'da bu noktalarda her zaman ayrı ayrı isimle anılarak taşıyıcısına yüklenmiştir. İlk ilkenin cisimsel uzamı yoktur çünkü maddi değildir. Güzel olması da biçimsel değil manevi bir bağlamda ele alınmalıdır. Bu şekilde en yüksek iyiyi, güzel yapan değerinin onun saf iyiliğindeki yücelikte gizli olduğunu söylemek gerekir. Çünkü biçimsel bir güzellikten bahsetmek için görünür bir madde olması zaruridir. Salt iyi olan bu varlık ilkesinin görülmeyen güzelliği, onun zihinde oluşturduğu mükemmellik imgesi ile güzel biçimin birlikte tasavvur edilmesi ile ilgilidir.

İkinci kaynak olarak idealara gelindiğinde Platon, iyi ve güzelin ayrı ayrı ideası olduğunu söylediği görülmüştür. Ayrı ayrı ideası olmalıdır çünkü duyulur dünyada iyi ve güzel olan şeyler onlardan pay alarak niteliklerine kavuşmaktadır. İyi ve güzelin tek bir ideası olsaydı onlardan pay alacak nesne yalnızca bir ideadan pay alırdı ve aynı anda hem iyi hem güzel olurdu. Fakat aynı zamanda hem iyi hem güzel olmayan birçok nesne mevcuttur. Bu insanlar içinde geçerlidir. İyi bir insan kusursuz bir görünüşe sahip

olmayabilir. Ya da kusursuz bir görünüşü olan iyi bir ruha sahip olmayabilir. Çünkü Platon ruhu, iyi ve güzel iki ata benzetirken ilk ilkenin oran ve ölçüsünü iradeye görev olarak vermiştir. İrade ölçü ve oranı sağlayamazsa o insan iyi olmayacaktır. İyi olmadığı için ondan güzellikler çıkmayacaktır. Platon'un iyi olan her şeyin güzel olacağını söylemesi iyi ve güzelin aynileştirilmesine neden olan bir noktadır. Fakat burada Platon iyiliğin vesile olacağı başka iyiliklerden bahsetmektedir. İyilik iyilik doğurdukça insanlar mutlu olacaktır. Bu iyilik ve mutluluk zinciri, yine zihinlerde ilk ilkenin güzelliğine yönelik tasavvurlar oluşturacaktır. Burada açığa çıkan güzellik manevi bir güzellik olarak ele alınmalıdır. İdealardan hep biçimler olarak bahsedilirken iyinin görünmeyen olarak bir biçime sahip olması beklenemez. Bu nedenle ilk ilkenin koyduğu oran ve ölçüye ruhu sadık tutmak iyiliği ve beraberinde manevi güzelliği doğuracaktır demek daha uygun görülmektedir.

Platon *Devlet*'te İyi ideasından bahsederken en yüksek varlık ilkesi olarak bahsedilmiştir. Bu en yüksek varlık ilkesi olan iyinin hiç görülmeyen bir güzelliği vardır. *Şölen*'de biçimsel güzelden yola çıkan ruhlar, ruh güzelliğini sezecek ve sonunda güzelin özüne kavuşacaktır. Görünüşe verilmeyen iyinin güzelliği de görünüşe verilmemiştir. Fakat biçimsel ve görünür güzelden yola çıkılmakta ve ilk basamakta iyi hiç bulunmamaktadır. İyi ruhlara rast gelindiğinde bu ruhlara manevi bir güzellik atfedilir. Platon, güzelliğin ve iyiliğin özü aynı yerde derken ruh gibi ortak bir zeminden bahsetmiştir. İyi ile ortak bir zeminde buluşan güzellik yalnızca mükemmel bir ruh uyumunu tarif eden manevi bir güzelliştir.

İlk göze çarpan güzelliştir dediğinde de Platon'un bahsettiği güzel, biçimsellik üzerine kuruludur. Değişmeyen, sonsuz güzellikteki ilk örnek olan güzel ideasından pay alan nesnelere güzeldir. Sırf yararlı, uygun olarak bulunan araçsal iyi, güzelin bir kaynağı olamaz. Güzel olan nesnelere yararlı, uygun olmak zorunda değildir. Platon iyi ile olması gerekçesi ile bir nesnenin güzel bulunmasına karşıdır. İyi olması nedeniyle güzel olması güzelin kendiliğindenliğine terstir. Araçsal iyi de bir ihtiyacı karşılayan olarak dolaylı yoldan anlaşılır ama yine görünmez. Platon yaşam dünyasında güzelin iyi ile karıştırılmasının altını bu şekilde çizmiştir. Eğer araçsal iyi güzel olarak bulunursa nesneye bağlılık artacak ve manevi güzellik asla sezilemeyecektir. İyi ve güzel duyulur dünya da aynı şeyler değildir. Nihayetinde mutlak güzel bütün saflığı ile yalnızca kendi için ve kendinde güzeldir. Onu hatırlatacak olan bütün güzellerde saf ve yalnızca kendisi için güzel olmalıdır.

Platon Güzeli son dönemlerinde yalnızca geometrik şekiller üzerinden ele almaya başlamıştır. Bu nedenle içeriğin olmadığı yalnızca biçimsel bir ölçü üzerinden değerlendirilen güzelin, içerik barındırması gereken bir iyi ile aynı olduğu söylenemez. Platon'un yalnızca biçimsel olarak ele aldığı ve görünüşe verdiği güzel ile manevi olarak ele aldığı ve görünüşe vermediği iyinin aynı olmadığı düşünülmektedir. Biçimsellik ve görünürlük iyi ve güzelin ortak ölçülemezlikleridir. İyi davranışa yansımaları, sözle işitilmesi esnasında güzel olarak değerlendirilmeye başlanır, iyideki manevi güzel kendini fark ettirmeye başlar. Fakat yalnızca bir nesnenin biçimini görerek verilmiş güzel yargısı ile aynı değildir. Bir takım davranışların ve sözlerin olumlu bulunması sonunda kişide uyanan duygunun etkileşimi ile verilen bir yargıdır. Güzel görünür ama iyi anlaşılır.

Kant'a gelindiğinde ise iyi ve güzel köklü bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu beğeni yargılarının, hem teorik ve pratik ilgilerden bağımsızlığının hem de öz-çıkardan bağımsızlığının ilan edilmesi ile mümkün olmuştur. Kant'ın ayrımları ile güzellik bir zihin yargısı olmaktan çıkarılmış ve kendi başına bir beğeni yargısına dönüştürülmüştür.

Kant'ta beğeni yargısı güzelden duyulan hazdan önce gelir. Nesne güzel bulunduğu için hoşlanılır, hoşlanıldığı için güzel bulunmaz. Fakat Kant, iyiyi bir yasa olarak önceden belirlemiştir ve isteme onun belirleyicisidir. Yasa onu gerektirdiği için hoşluk uyandırır. Güzeli iyiden ayıran önemli bir nokta kavram meselesidir. Her türlü iyinin bir kavram gereksinimi vardır. Bir şeye iyi diyebilmek için öncesinde daima onun ne olduğunu bilmek gerekir. Güzel ise herhangi bir kavrama ihtiyaç duymaz. Öncesinde güzelin ne olduğuna dair kavrama ihtiyaç yoksa güzel bulduğumuz nesnenin bilgisine de ihtiyaç olmadığı da ortadadır.

Güzel ve iyiden duyulan hoşlanma temelinde farklıdır. İyi salt kavram aracılığı ile hoşla gidendir. Araçsal iyide onu iyi kabul etmek için bir amaca hizmet ediyor olması gerekir. Ahlaksal iyide ise iyi, ahlak kuralları gereği iyi bulunur. Ahlaksal ya da araçsal iyi fark etmez. İyi denilen her zaman bir kavramla ilgilidir.

Herhangi bir bilgi vermeyen, kavramına sahip olmadığımız birçok nesne anlamsızlığına rağmen güzel bulunabilir. Çünkü güzeldeki hoşlanma saf bir seyir halinden kaynaklanır. Bu noktada Kant'ta iyi ve güzel ayrımı vurgulanır. Güzel yalnızca estetik bir nesnenin seyrinin bir ürünüdür. Güzel yargısında en küçük bir ilgi, alaka olamaz. Olması halinde zaten estetik beğeni olma özelliğini yitirir. Güzel yargısı herhangi bir öz-çıkarcı içermez. Güzel yalnızca kendisi için güzeldir ve beğenilir.

Araçsal olsun ahlaksal olsun iyi, bir ilgiye bağlıdır. Araçsal iyi de fayda ve çıkar vardır. Bu nedenle onun nesnesinin varlığına karşıda bir ilgi duyulur. İyi denilen şey elde edilmek istenir. Ahlaki iyide ise istemenin, iyiyi isteme olarak ondan bağımsız olması mümkün değildir. Bu belirlenmiş bir iyiden, bir buyruk olarak hoşlanmayı içerir. Güzelde özgür bir hoşlanma vardır. Güzeldeki özgürlük, hayal gücü ve anlama yetilerinin bir uyumuna dayanırken ahlaksal iyinin dayandığı isteme, istemenin kendi kendisi ile bir özgürlüğünden kaynaklanır.

Kant'ın iyi'de ki bu özgür insan seçimi, akli bir insan seçimidir. Kant, iyinin bu özelliğini güzelde de görmek istediği için güzeli bir ortak duyuya yönlendirmiştir. Bunun mümkünlüğünü sağlamak için öz-çıkarlardan arınmış ama toplumsal bir çıkar taşıyabilecek güzel yargısını önermiştir. Kant, Platon'a nazaran keskin söylemlerle iyi ve güzeli birbirinden ayırmıştır. Fakat Kant'ta Platon gibi iyi ruhların gerçek güzeli daha iyi tanıyacağını düşünmüştür. Platon, iyinin ve güzelin sırrına erenin hakikati de bileceğini söylemiştir. Hakikat denilen de en yüksek iyinin kendisidir. Kant ise güzelin bir bilgisi yoktur demiştir. Fakat ahlaki iyinin buyruklarına uyanın doğanın güzelliğinde aklın idelerini bulacağını söylemiştir.

Platon ve Kant bu nokta da iyiye ulaşmanın peşindedir. İyi olan Platon'da hakikat, Kant'ta aklın buyruğudur. Güzel, iyinin yansıdığı en güzel biçimdir. Bu nedenle iyi görülmek ve gösterilmek istendikçe güzelin değeri belirginleşmiştir. Güzel bir biçim olarak hem Kant'ta hem Platon'da yalnızca kendisi için güzeldir. Platon, güzeli çıkarsız sevdikçe ruhların manevi güzelliğinden adım adım yükselerek en yüksek iyiye kavuşulacağını söyler. Kant ise yalnızca saf güzele duyulan ilgi iyi bir ruhun alametidir derken ya da güzelin ilgisi, az çok iyi olmaya eğilimli ruhların taşıdığı şeylerdir derken peşine düştüğü güzeldeki görgül çıkardan, iyiye doğru bir köprü kurma eğilimi gösterir. İnsanlar doğanın güzelliğini seyrettikçe içlerinde oluşan hayret ve coşku doğadaki bu güzelin gerçek üreticisini hatırlatacaktır. Bu duygu yoğunluğu, iç huzur ahlak ilkelerinin buyruğuna uymayı pekiştirecektir. Bu nedenle Kant için güzel, ahlaki iyinin bir semboldür.

İyi, Kant ve Platon'da akılla kavranacak bir ilkedir. Güzel ise biçimsel bir uyumdur. İyi güzelin biçimsel uyumuna yansımış görünmez bir izdir. Güzeli gözler görürken iyiyi akıl onaylar. Fakat her ikisini de anlamlandıran insanın kavrama yeteneğidir. Görünür olan her şekilde insanlara daha gerçekçi gelmektedir. Güzel görünürlüğü ile varlığını daha hızlı kabul ettirmektedir. İyi ise bu özelliğe sahip

olmadığı için varlığını kabul ettirme konusunda yeterli ikna gücüne sahip değildir. Kant ve Platon'un farkında olduğu bu soruna en pratik çözüm, onu en yükseğe taşımak ve en yüce ilan etmek olmuştur. İnsanın akıl taşıdığı gerekçesi ile iyi, aklın tek yönü olarak belirlenmiştir. Güzel, verdiği hazla aklı yöneldiği iyiden alıkoyma gücüne sahiptir. Çünkü insan, doğası itibarı ile kısa yoldan mutluluğa kavuşma peşindedir ve acıdan kaçma eğilimi gösterir. Güzel, bu amaçla Platon tarafından bir idea olarak konumlandırılmış ve görünür dünyanın güzelleri itibarsızlaştırılmıştır. Kant'ta aynı amaçla güzeli, yalnızca biçime bağlamış, nesnenin yararlılığından arındırıp çikarsız, saf bir güzel yaklaşımı yapılandırmıştır.

Kant ve Platon, güzelin, iyiden önce fark edilen olduğu gerekçesi ile önce güzeli hazdan uzaklaştırıp sonra iyinin yolunu aydınlatan bir ışık olarak belirlemişlerdir. Güzel bir şekilde iyiye varmak için bir araçsa ve iyi insanların ulaşması istenilen bir amaç olarak konulmuşsa araçla amacın aynı olması da düşünülemez. Her iki düşünürde güzelin görünürlüğündeki ikna kabiliyetini bir şekilde iyiye de kazandırmak istemiştir. Bu amaçla güzelin saflığına yansımış iyinin, en azından zihinlerde canlanacak şekilde bir görünürlük kazanması hedeflenmiştir. Bunu sağlayacak güçte, iyi ve güzel dahil duyguların, bilgilerin evrenselliğinden yola çıkılarak insanlarda var olan hayal gücünün ortaklığında saklı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Acar, Zeliha Burcu. “Varlık Ve Düşüncenin Özdeşliği üzerine: Platon ve Kant’a Dair Karşılaştırmalı Bir Deneme”. *Sosyal Bilimler Dergisi*3, Sy.6 (2016): 379-387.
- Adorno, Theodor W. “Aşkınısallık Kavramı Üzerine”. Çev: Mine Haydaroğlu. *Cogito Sonsuzluğun Sınırında: Immanuel Kant*, sy.41-42 (2005): 56-85.
- Akan, Nesrin. *Platon’da Müzik*. İstanbul:Bağlam Yayıncılık, 2017.
- Altar, C. Memduh. *Sanat Felsefesi Üzerine*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.
- Altuğ, Taylan. *Kant Estetiği*. İstanbul: Payel Yayınevi, 2007.
- Arat, Necla. *Etik Ve Estetik Değerler*. İstanbul: Say Yayınları, 2006.
- Aristoteles. *Metafizik*, Çev: Ahmet Arslan. İstanbul: Divan Kitap, 2019.
- Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi II- Sofistlerden Platon’a*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Aster, Ernst von. *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*. Çev: Vural Okur. İstanbul: İm Yayın Tasarım, 2005.
- Aster, Ernst von. *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*. Çev: Vural Okur. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2015.
- Avcı, Nil. “Kant’ın Estetik Kuramının Gademerci Eleştirisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Temaşa Felsefe Dergisi* 11 (2019): 74-94.
- Baker, Ulus. *Sanat ve Arzu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Bal, Metin. “Yargı Yetisinin Eleştirisi’nin Kant’ın Felsefesindeki Yeri”. *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*. cilt 19 (2008): 1-19.
- Barrett, Terry. *Neden Bu Sanat? Çağdaş Sanatta Estetik ve Eleştiri*. Çev: Esra Ermert. İstanbul: Hayalperest Yayınevi, 2015.
- Bozkurt, Nejat. *Sanat ve Estetik Kuramları*. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995.
- Bozkurt, Nejat. *Sanat ve Estetik Kuramları*. Ankara: Sentez Yayıncılık, 2014.
- Cassirer, Ernst. *Kant’ın Yaşamı ve Öğretisi*. Çev: Doğan Özlem. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Collingwood, Robin George. *Doğa Tasarımı*. Çev: Kurtuluş Dinçer. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.

- Copleston, Frederick. *Felsefe Tarihi-Kant*. Çev: Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 1996.
- Copleston, Frederick. *Felsefe Tarihi-Platon*. Çev: Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 2013.
- Cornford, Francis Macdonald. *Sokrates Öncesi ve Sonrası*. Çev: A.M. Celal Şöngör ve Senem Onan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- Cömert, Bedrettin. *Estetik*. Ankara: De Ki Basım Yayım Ltd. Şti., 2013.
- Dagognet, François. *Büyük Filozoflar ve Felsefeleri*. Çev: Zeynep Durukal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.
- Dağtaşoğlu, Ahmet Emre. “*Kant Felsefesinde Estetik Yargının Epistemolojik Boyutları*”. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2013.
- Deleuze, Gilles. *Kant’ın Eleştiri Felsefesi*. Çev: Hüsen Portakal. İstanbul: Cem Yayınevi, 2017.
- Demircan, Baver. “Kant’ta Sembolizm; Estetik İdeler Aklın İdelerinin Duyusal bir Sunumu Olabilir mi?”. *Felsefi Düşün Dergisi*, sy.3 (2014): 5-26.
- Doğan, Mehmet H. *Estetik*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2001.
- Eagleton, Terry. *Estetiğin İdeolojisi*. Çev: Bülent Gözkan, Hakkı Hünler, Türker Armaner, Nur Ateş, Ayfer Dost, Engin Kılıç, Ela Akman, Neşe Nur Domaniç, Ayhan Çitil ve Banu Kıroğlu. İstanbul: Doruk yayıncılık, 2010.
- Edman, Irwin. *Sanat ve İnsan Estetiğe Giriş*. Çev: Turhan Oğuzkan. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1991.
- Farogo, France. *Sanat*. Çev: Özcan Doğan. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Ferry. Luc. *Homo Esteticus Demokrasi Çağında Beğenin İcadı*. Çev: Devrim Çetinkasap. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2012.
- Goldman, Lucien. *Kant Felsefesine Giriş*. Çev: Afşar Timuçin. İstanbul: Metis yayınları, 1983.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2016.
- Gökgöz, Zeynep. “*Kant Estetiği Bağlamında Sanat-Ahlak Bağlantısı ve Kavramsal Sanatın Zemini*” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2018.
- Gözkan, H. Bülent. *Kant’ın Şemsiyesi Kant’ın Teorik Felsefesi Üzerine Yazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Guyer, Poul. *Kant Routledge Philosophy*. New York: Taylor&Francis, 2006.

- Gül, Fikri. "Vicdanın Neliği üzerine: Rousseau-Kant örneği". *Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi* 11 (2008): 69-76.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.
- Haşlakoğlu, Oğuz. "Kant Estetiğinde Sembol Tanımının Eleştirisi". *Mavi Atlas*, 3 (2014): 79-86.
- Haşlakoğlu, Oğuz. *Platon Düşüncesinde Tekhne*. İstanbul: Sentez yayıncılık, 2016.
- Haşlakoğlu, Oğuz. "Derrida'nın Eczanesi: Reçeteyi Okuyamamak". *Kaygı*, 18(1), (2019): 114-133.
- Heidegger, Martin. *Düşünmek Ne Demektir?*. Çev: İlhan Turan. İstanbul: Dergah Yayınları, 2019.
- Hegel. *Estetik Güzel sanatlar Üzerine Dersler I*. Çev: Taylan Altuğ ve Hakkı Hünler. İstanbul: Payel Yayınvevi, 2012.
- Hegel. *Felsefe Tarihi II- Platon'dan Ortaçağ Felsefesine*. Çev: Doğan Barış Kılınç. İstanbul: NotaBene Yayınları, 2019.
- Heimsoeth, Heinz. *Kant'ın Felsefesi*. Çev: Takiyettin Mengüşoğlu. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007.
- Heimsoeth, Heinz. *Felsefenin Temel Disiplinleri*. Çev: Takiyettin Mengüşoğlu. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Hünler, Hakkı. *Estetik'in Kısa Tarihi*. Ankara: Doğubatı Yayınları, 2011.
- Kant, Immanuel. *Ahlak Metafizikinin Temellendirilmesi*. Çev: İoanna Kuçuradi. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2002.
- Kant. *Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler*. Çev: Ahmet Fethi. İstanbul: Hil Yayın, 2010.
- Kant, Immanuel. *Yargı Yetisinin Eleştirisi*. Çev: Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 2011.
- Kant, Immanuel. *Pratik Aklın Eleştirisi*, Çev: Türkiye Felsefe Kurumu Çeviri Dizisi. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2019.
- Karatekeli, Büşra Akkökler. "Modern Felsefede Estetik Çıkarırsızlık Kavramın Gelişimi". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz, sy. 24 (2017): 19-35.
- Kaufmann, Walter. *İnsanı Anlamak I- Goethe, Kant, Hegel*. Çev: Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 2014.
- Kemal, Salim. *Kant's Aesthetic Theory*. New York: St. Martin's Press, 1997.

- Keskin, Gamze. *Kant Estetiği Ve Romantisizm*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2019.
- Keskin, Gamze. “Kant’ın Eleştirel Felsefesinde Özgürlükten Doğaya Geçişin İmkanı Olarak Sanat”. *Felsefe Arkivi*, sy. 50 (2019): 31-41.
- Kılıç, Yavuz. “Kant’ın Etik Görüşünde Değerler Eyleminin Olanığı”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 22 (2015): 93-100.
- Kuçuradi, İonna. *İnsan ve Değerleri*. İstanbul: Yankı Yayınları, 1971.
- Kula, Onur Bilge. *Kant, Schiller, Heidegger - Estetik ve Edebiyat*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- MacIntyre, Alasdair. *Erdem Peşinde*. Çev: Muttalip Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Moseley, Alexander. *A’dan Z’ye Felsefe*. Çev: Ali Süha. İstanbul: Pegasus Yayınları, 2019.
- Munzel, G. Felicitas. “The Beautiful Is the Symbol of the Morally-Good: Kant’s Philosophical Basis of Proof for the Idea of the Morally-Good”. *Journal of the History of Philosophy*, Volume 33, Number 2 (1995): 301-330.
- Murdoch, Iris. *Ateş ve Güneş- Platon Sanatçıları Niçin Dışladı?*. Çev: Serdar Rifat Kırkoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008.
- Murdoch, Iris. *İyinin Egemenliği*. Çev: Tuğba Güllal. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015.
- Oral, Zerrin. “Kant’ın Eleştirel Felsefesine Parmenides ve Platon’un Etkisi”. *Felsefe Dünyası*, sy. 30 (1999): 76-79.
- Özden, H. Ömer. “Helenizm Öncesi Yunan Felsefesinde Güzellik Anlayışları”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 0 (2002): 61-92.
- Özel, Ayşe. *Estetik ve Temel Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2014.
- Peters, Francis E. *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*. Haz. ve Çev: Hakkı Hünler. İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2004.
- Platon. *Pratogoras*. Çev: N. Şazi Kösemihal. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1989.
- Platon. *Theaitetos-Diyaloglar*. Çev: Macit Gökberk. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.
- Platon. *Devlet*. Çev: Sabahattin Eyüpoğlu ve M. Ali Cimcoz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Platon. *Timaios*. Çev: Furkan Akderin. İstanbul: Say yayınları, 2015.
- Platon, *Yedinci Mektup-Mektuplar*. Çev: Furkan Akderin. İstanbul: Say yayınları, 2015.
- Platon. *Büyük Hippias*. Çev: Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2016.

- Platon. *Şölen-Dostluk*. Çev: Sabahattin Eyüpoğlu ve Azra Erhat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Platon. Phaidon. *Sokrates'in Savunması*. Çev: Ari Çokona, 87-177. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.
- Platon. *Philabos*. Çev: Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları, 2019.
- Platon. *Gorgias*. Çev: Memet Rifat ve Sema Rifat. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.
- Platon. *Phaidros*. Çev: Birdal Akar. Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2019.
- Platon. *Yasalar*. Çev: Candan Şentuna ve Saffet Babür. Ankara: Pharmakon Yayınevi, 2019.
- Ramos, Santiago. Plato and Kant on Beauty and Desire. *Epoche*, Volume 24. Issue 1, Fall (2019): 1-26. ISSN 1085-1968 DOI: 10.5840/ epoche2191010142 (Erişim Tarihi: 10.09.2020).
- Riegel, Nicholas. Goodness And Beauty In Plato. *Archai*, n.12. Jan-Jun (2014): 147-158. DOI: http://dx.doi.org/10.14195/1984-249X_12_15(Erişim Tarihi: 15.08.2020).
- Sena, Cemil. *Estetik, Sanat ve Güzelliğin Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1972.
- Schaper, Eva. “Beğeni, Yücelik ve Deha: Doğa ve Sanat Estetiği”. Çev: Ali Kaftan. *Cogito Sonsuzluğun Sınırında: Immanuel Kant*. sy.41-42(2005): 154-179.
- Skirbekk, Gunnar ve Nils Gilje. *Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi*. Çev: Emrah Akbaş ve Şule Mutlu. İstanbul: Kesit Yayınları, 2006.
- Soykan, Ö. Soykan. *Estetik ve Sanat Felsefesi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti., 2020.
- Störig, H.J. *İlkçağ Felsefe Tarihi- Hint, Çin, Yunan*. Çev: Ömer Cemal Güngören. İstanbul: Yola Yayınları, 2000.
- Şimşek, İsmail. “Antikçağ'dan Alman İdealizmine; Estetik Bir Değer Olarak Güzellik”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. sy.41 (2014): 329- 345.
- Taşdelen, Demet ve Aslı Yazıcı. *Estetik ve Sanat Felsefesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Taşçı, Özcan. “Kadı Abdülcebbar ve Kant'ta Estetik Anlayışı”. *Kelam Araştırmaları*. 7: 2 (2009): 73-80.
- Tepe, Harun. “Bir Felsefe Dalı Olarak Etik: “Etik” Kavramı, Tarihçesi ve Günümüzde Etik”. *Doğu Batı* 1, sy. 4 (1998): 11-27.

- Topakkaya, Arslan. “Kant’ın Ahlak(iliğ)in Metafiziği Adlı Yapıtında Etiğın Temellendirilmesi”. *Doğı Batı* 1, sy. 4 (1998): 69-78.
- Vegetti, Mario. Platon. *Felsefe Tarihi 1: Antik Yunan*. Ed. Umberto Eco. Çev: Leyla Tonguç Basmacı, 169-207. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2012.
- Weber, Alfred. *Felsefe Tarihi*. Çev: H. Vehbi Eralp. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1998.
- Wood, Allen. *Kant*. Çev: Aliye Kovanlıkaya. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2009.
- Yasa, Metin. *Estetik-Etik İlişkisi Söylemler ve Çıkarımlar*. Ankara: Elis Yayınları, 2014.
- Yetkin, Suut Kemal. *Estetik Doktrinler*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1972.

